GÜNEY

94

ÜÇ AYLIK KÜLTÜR · SANAT · EDEBİYAT DERGİSİ

ekim · kasım · aralık '20
cotmeh · mijdar · kanun '20
oktober · november · dezember '20

15 tl · 5 euro

ADALET AĞAOĞLU'NUN ARDINDAN

Bir Gülmece Ustası:
AZİZ NESİN

EVRİM OKYANUSU

ZEKİ MÜREN Mİ? DEDİNİZ...

SİNEMA NOTLARI

PARİS'TE MAZLUMLARIN SESİ
BİR SANATÇI, İSMAİL YILDIRIM:

"Bir bıçak sırtında ilerliyoruz"

9771312693894

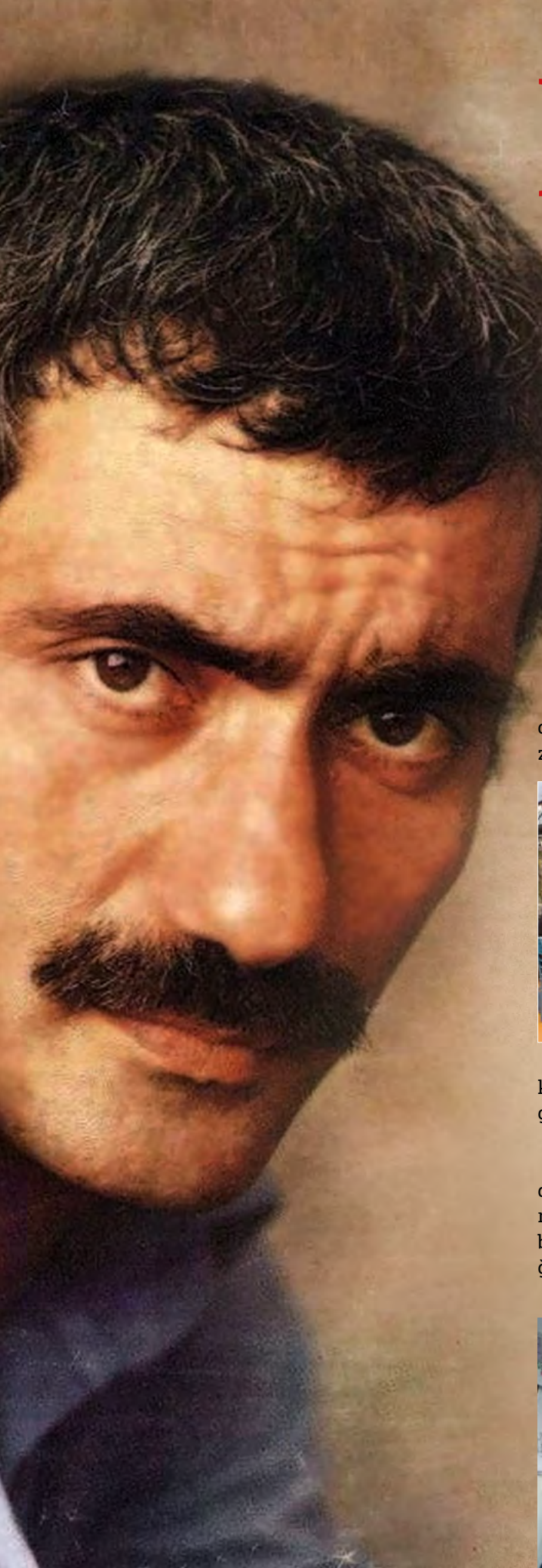

Yılmaz Güney Anıldı

36 yıl önce bedenen aramızdan ayrılan komünist halkın sanatçısı, halkın savaşçısı Yılmaz Güney Kartal'da anıldı.

Hasat Sanat Atölyesi ve Güney Dergisi'nin birlikte düzenlediği anma, Yılmaz Güney'in ölüm yıldönümü olan 9 Eylül'de Hasat Sanat Atölyesi'nde yapıldı.

Pandeminin dikkate alındığı anma kısa açılış konuşması ile başladı. Ardından, Güney Dergisi Yazı İşleri Müdürü Tuncay Özkaradeniz bir konuşma yaptı. Özkaradeniz Güney Dergisini kısaca tanıttıktan sonra, Yılmaz Güney'in sanatı ile siyasi yanının bir bütün olduğunu, bunların birbirinden koparılamayacağını, Yılmaz Güney'in sanatına yön verenin siyasi yanı olduğunu anlattı. Yılmaz Güney'in siyasi görüşlerinden örnekler veren Özkaradeniz, O'nun siyasi yanının daha iyi tanınması için Yılmaz Güney'in siyasi yazılarının okunmasını önerdi.

Konuşmanın ardından Güney Dergisinin 'Halkın Sanatçısı Halkın Savaşçısı Yılmaz Güney' belgeseli gösterildi. Belgesel beğeni ile izlendi.

Okunan şiirlerin ardından etkinlik sonlandırıldı.

Yılmaz Güney bedenen aramızdan ayrılmış olsa da, filmleriyle, şiirleriyle, romanlarıyla, hikâyeleriyle, siyasi görüşleriyle, eserleriyle, mücadelesiyle bizimle yaşamaya devam ediyor. O, büyük insanlığın mücadelesinde yaşamaya devam edecek...

10 Eylül 2020

GÜNEY'DEN SİZLERE

Kapak resmi: İsmail Yıldırım

Merhaba Değerli Güney Okurları...

İşçilere, emekçilere saldırıların arttığı, süren savaşlar yanında yeni savaşlar için savaş çığırtkanlığının ve şovenizmin azdırıldığı, insanların en temel haklarının gaspedildiği, kadın cinayetlerinin, çevre katliamlarının... sürdüğü bir ortamda yılın son çeyreğine giriyoruz.

Tüm bu ve benzeri saldırılar yanında hâlâ tüm yakıcılığıyla süren bir salgın hastalık belasıyla uğraşıyoruz. Devlet salgın döneminde temsilcisi oldukları hâkim sınıfların çıkarlarını gözeten tavrını sürdürüyor, işçilerin, emekçilerin, halkın sağlığı hiçe sayılarak üretimin/sömürünün kesintiye uğramaması için elinden gelen herşeyi yapıyor.

Tüm bunlara karşı durmak, kapitalist sisteme, onun devletine karşı daha fazla ses çıkarmak; bu köhne sistemin tek ve biricik alternatifi olan sosyalizm için mücadeleyi yükseltmek için... bilinçli, örgütlü, dinamik bir devrimci çıkış için... hepimize çok daha fazla görev düşüyor. Herkesin sürecin görevlerine sarılması, devrim cephesini güçlendirmek için daha fazla çalışması gerekiyor. GÜNEY olarak biz bu mücadele cephesinde üzerimize düşen görevleri yapıyoruz, yapmaya devam edeceğiz.

Kültür-sanat-edebiyat alanında devrimin bir kürsüsü olan dergimiz bu sayısında da yine dolu içeriğiyle sizlerle... Sayfa sayımız sınırlı olduğu için gönderilen kimi yazı ve röportajlara yer veremedik ama gelecek sayıda elimizde varolan yazıları değerlendireceğimizi düşünüyoruz. Yazısı henüz yayınlanmamış olan arkadaşlarımızın bizi anlayışla karşılayacaklarını umuyoruz. Bu ama sizlerden ürün talep etmemizin engeli değil... Ürünlerinizi bekliyoruz.

Gelecek sayımızda buluşmak üzere...

Hoşçakalın...

GÜNEY
KÜLTÜR • SANAT • EDEBİYAT DERGİSİ

Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Tuncay Özkaradeniz

Yönetim Yeri ve Adresi:
Sultaniye Mah.
625 Sokak No: 7/1
Esenyurt/İstanbul

Tel.: 0212 - 25 111 91

Yayın Türü: Yerel Süreli
Dizgi & Grafik: Güney Grafik

Baskı: Mutlu Basım Yayın
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256, Topkapı/İstanbul
Tel: 0212/ 577 72 08

Banka Hesap Numaraları:
TL Hesabı İçin:
Yapı Kredi Bankası
Tuncay Özkaradeniz
IBAN No: TR880006701000000094843077

Abonelik Koşulları:
Yurtiçi: Yıllık (4 sayı): 80 TL
Yurtdışı: Yıllık (4 sayı): 25 Avro
(Posta Ücreti Dahil)

Aboneliğin başlatılması için;
yıllık abone bedelinin banka hesap numaramıza yatırılması, banka dekontunun Güney'i göndereceğimiz adresle birlikte mail adresimize gönderilmesi gerekmektedir.

İnternet: www.guneykultursanat.org
E-Mail: guneykultur@gmail.com

Güney-Kültür-Sanat-ve-Edebiyat-Dergisi
guneykultursanatdergisi
guneydergisi

Avrupa Temsilciliği:
İlyas Emir
Allee Str. 32
42853 Remscheid
Tel: 02191- 40401

Förderverein Güney e.V.
E-Mail: guney-verein@gmx.de

Yurtdışı (Almanya)
Banka Hesap Numarası:
Förderverein Güney e.V.
Berliner Sparkasse
IBAN: DE86 1005 0000 0190 6046 70
BIC: BELADEBEXXX

İlan koşulları:
Ön ve arka kapak içleri (renkli)
Tam sayfa: 2.000 TL
1/2 sayfa: 1.000 TL
İç sayfalar: (En fazla yarım sayfa)
1/2 sayfa: 500 TL
1/4 sayfa: 250 TL
(Yayınevi ve kitapçılara % 30 indirim yapılır.)

GÜNEY dergisinde yayınlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazılar elektronik adresimize Word dosyası ve ataç olarak gönderilmelidir. Son redaksiyon tarihi: Her sayı için, sayı çıkmadan üç hafta öncedir.

İÇİNDEKİLER

2 **Yılmaz Güney Anıldı**

3 **GÜNEY'DEN SİZLERE**

5 **SİZLERDEN GÜNEY'E**

7 Gelincik
ŞEYMA KANTARCI

10 Adalet Ağaoğlu'nun ardından
GÜLFER UĞUR

12 Gülümsemenle Sarmalasan Beni
NAİM YALÇINKAYA

13 "Bizimde Söyleyemeyeceklerimiz Var"
MEZOPOTAMYA TUTSAKLAR PLATFORMU

14 Kısa Çöp Öyküleri
CEVAT ÇEŞTEPE

16 Sessiz
OKTAY İNAM

17 Ölüme Karşı Deyişler (3)
RAHİME HENDEN

18 Hep bir "masaldır" anlatılan...
DERYA GÜMÜŞ

20 Efrîn / Afrin
A. KARABAX

22 Paris'te Mazlumların Sesi Bir Sanatçı, İsmail Yıldırım: "Bir bıçak sırtında ilerliyoruz"
SÖYLEŞİ: MUSTAFA DEMİR

25 Felsefe, Bilim, Sanat... Ya Politika?
KADİR CAN AYDEMİR

26 Evrim Okyanusu
GANİME GÜLMEZ

42 Zeki Müren mi? Dediniz...
TEMEL DEMİRER

47 âhlâk
TAN DOĞAN

48 İyi Günler Terzisi
NEVİN KOÇOĞLU

50 Gülmece Ustası AZİZ NESİN
MEHMET DESDE

71 Kuşları Fazla Bekletme
SEVDA ÖZDEN TÜYBEN

72 Ayağında Kundura
BAKİ MESUT KÖPRÜCÜ

72 Kelebek Etkisi
FEYZA KURT

73 Nakil
GÜLBİN SODAN

74 Bilinmeze Doğru Gidiyoruz
KÜBRA ERBAYRAKÇI

74 Gul
MÜSLÜM ASLAN

75 Çemê Berdan/Berdan Çayı
SELAHATTİN ÇAM

76 Sensizliğe Gidiyorum
HACI NEHSAN

76 Tatlı Rüyalar
MOJTABA NAHANİ

77 Sokağa Çıkma Yasağı
HALİL YENİ

78 Eğitimci Şair, Yazar Resul Üstün: "Hayatın tüm alanları her şair için ilham kaynağıdır"
RÖPORTAJ: MED REŞİYAN

KİTAP

82 Kedilerle Bir Ömür Düşünmek
METİN DİKEÇ

84 Güneşin Altında Çarmıha Gerilenler
BÖRKLÜCE MUSTAFA

84 Özgür Topraklar
H. DEMİRCİYAN

85 Ülke, Dünya ve İnsan
ASIM GÖNEN

86 Ölümsüz Kadın – Yeni Roman ve Sinema
AHMET MERMER

89 Şiir annesi
ÖMER ÖZYURT

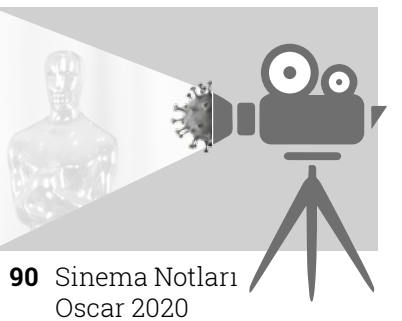

90 Sinema Notları Oscar 2020
ANUŞ PAZARCIYAN

98 Karikatür
K. ÖNTAŞ

99 Ressam, heykeltraş İsmail Yıldırım'ın eserlerinden örnekler

SİZLERDEN GÜNEY'E

Çok değerli dostlar, yoldaşlar!

Öncelikle en derin duygularımla merhaba diyor, devrimci coşkumla selam, sevgi ve saygılarımı iletiyorum. Dilerim her açıdan iyi, sağlığınız, moral ve coşkunuz yerindedir. Ben, bizler de tutsaklığın tüm zorluklarına karşın iyi, moral ve coşkumuzu yüksek tutuyoruz. Korona virüs nedeniyle, sosyal yaşamımızı daraltan kısıtlamalar devam etmektedir. Sosyal ve sportif faaliyetler hâlâ askıda. Aynı şekilde açık ziyaretleri de yaptırmıyorlar. Sadece tek kişiyle sınırlı kapalı ziyaret yaptırıyorlar. Bunlara bağlı olarak, sağlık ve tedavi konusunda da sıkıntılar devam etmektedir. Kısaca durumumuz böyle. Kaldığımız hapishanede virüs ile yaramaz bir durum yok.

Değerli yoldaşlar, en son göndermiş olduğunuz Güney dergilerinin 91 ve 92. sayılarını aldım. Çok teşekkür ediyorum. Nasıl sevindiğimi anlatamam. Her bir sayı birbirinden güzel ve dopdolu. Bu güzel ve bir o kadar yararlı yayınlarınızı severek okuduğumu, takip ettiğimi hep belirtmişimdir. Tutsaklığımızın en zor koşullarında, büyük bir sorumluluk bilinciyle güzel ve anlamlı çalışmalarınızı bizimle paylaşmanız, yanımızda olmanız, çok anlamlı buluyor ve bu devrimci dayanışmanızdan büyük güç ve moral alıyorum, alıyoruz. Tekrardan elinize, yüreğinize sağlık. Emin olun, dergilerinizin bir sayısını okurken, sonraki sayısını sabırsızlıkla bekliyorum. Çünkü az bir zaman değil, yaklaşık 10 yıldır Güney dergisi hayatımın bir parçası olmuştur.

Sonlarken özgür yarınlarda buluşmak dileğiyle, sevgi ve coşkuyla selamlıyor, çalışmalarınızda başarılar diliyorum. Kendinize çok iyi bakın.

Kalın sağlıcakla.

M. Zeki Deniz

F Tipi Hapishane, A12/36 Bolu

"Kurşuna diziliş-çürüyüş sonra
Her şey, yalın-mantıksal, yaşamak gibi
Fakat birlikte olacağız büyük fırtınada
Halkım, çünkü sevdik seni"
N. Vaptsarov

Değerli arkadaşlar,

Sevgili Güney emekçileri,

Yine dopdolu, bin bir emekle hazırlanmış olduğunuz derginin 92. sayısı bizlere ulaştı. Çok teşekkür ediyoruz.

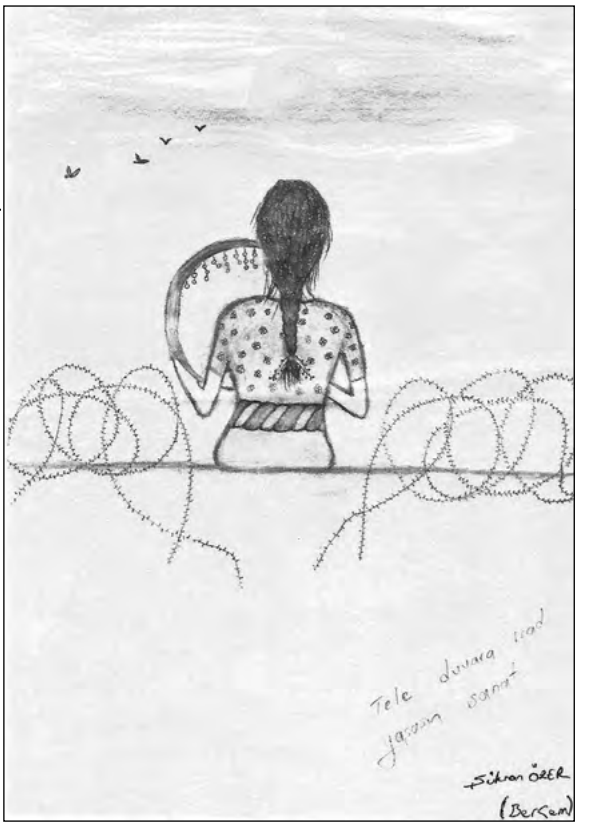

■ **Desen: Şükran Özer (Berçem)**

...

Maalesef keyfiyet zindanlarda kol geziyor. Mektuplarımız, gazete-dergilerimiz, kitaplarımız aylarca bekletiliyor. Bazıları bize verilmeden faili meçhule gidiyor. Amaç açıktır. İzolasyon-tecridi zindan politikası hâline getirmek. Tabi biz siyasi tutsakların da bu politikalar karşısında süren bir mücadelesi mevcut. Yaşamın her alanı mücadele gerektiriyor. Bir mektubumuza el konulunca iki kere yazıyoruz, Bu da bir bakıma mücadele biçimi. Bütün bu haklar bedellerle alındı. Ve ona denk bir yaklaşım ve duruşumuzun olması amaçlanandır.

...

Nazım ustadan bir ek yapmak istiyorum. Sacco ile Vanzetti'ye yazdığıdır. Teşekkürlerimizi iletiyor, özgür ve mavi-yeşil gelecekte hep birlikte olmayı temenni ediyoruz. Çalışmalarınızda başarılar.

Serkeftin.

Nida Kutlu

L Tipi Hapishane, A-11 Alanya/Antalya

"Yuvarlanıyor iri, sıcak damlalar
Bakır yanaklarımızdan
Yuvarlanıyor iri-sıcak damlalar
Kalbimize
Kalbimiz dar geliyor bize!
Koparark kanlı sargıları
Yaramızdan
Dişi bir kaplanız ki biz
Dişlerimizde taşıyoruz altın başlı ölüsünü..."

Nazım Hikmet

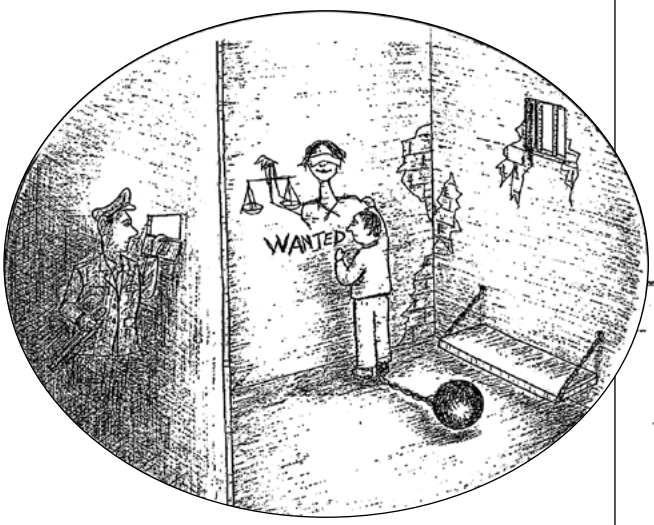

Değerli dostlar merhaba!
Dilerim ki iyisiniz.

Güney dergisinin 92. sayısını her zamanki gibi zevkle okuduk. Elinize emeğinize sağlık. Bu zorlu Korona günlerinde bile dergiyi istikrarlı çıkarmanız büyük başarı.

Sevgi ve saygılarımızla birlikte çalışmalarınızda kolaylıklar diliyoruz.

Dostlukla kalın.

Mehmet Boğatekin
T Tipi Hapishane A-25,
Burhaniye/Balıkesir

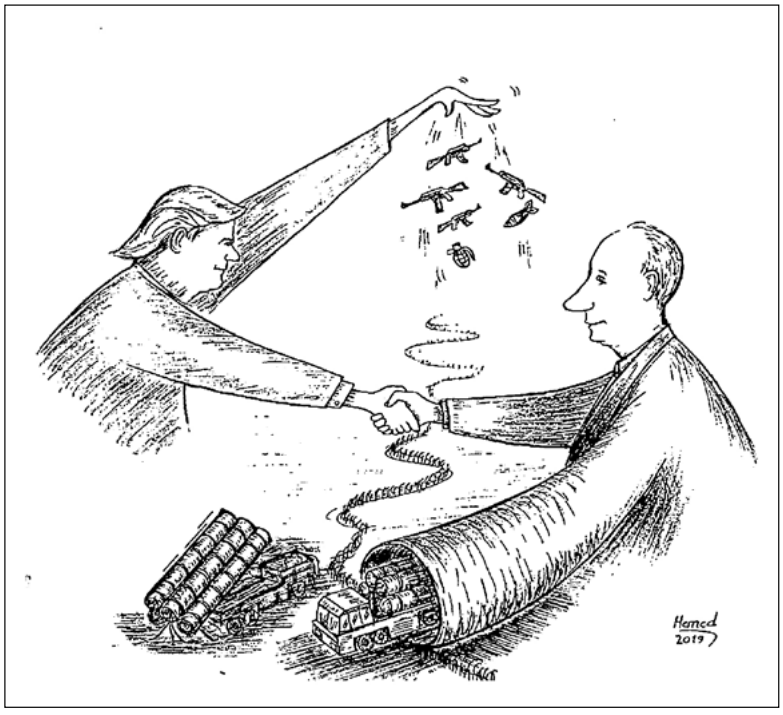

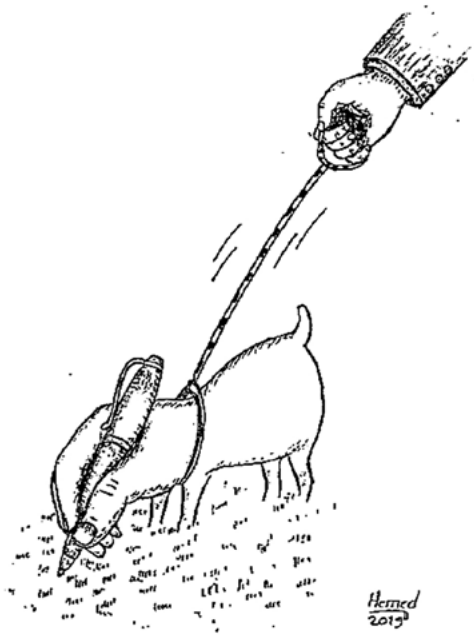

■ Karikatürler: Mehmet Boğatekin

Gelincik

■ **ŞEYMA KANTARCI**
L Tipi Hapishane, A-11 Alanya/Antalya

Birden bir karmaşa başladı. Ardından da polis defalarca gaz bombası attı. Göz gözü görmüyordu. Nefes bile alamıyorduk. Dillerinden ne dediklerini anlamıyordum, ama ağza alınmayacak küfürler ettikleri her hâllerinden belliydi. Sanmayın ki o küfürleri, o dayakları Filistin topraklarında İsrail askerlerinden yedik. Biz o küfürleri, o dayakları İstanbul'un göbeğinde yedik, hem kimse ''one minute'' bile demedi. Gerçi o gördüğüm şiddet benim için hayatımda bir dönüm noktası oldu. O günü yaşadıktan sonra "Toplumsal Türklük Rolleri" başlıklı bir doktora tezi yazmaya karar verdim.

Sorbonne'de siyaset bilimi okudum. Paris'te doğdum, büyüdüm. Fransız olduğum için protesto eylemlerine, sokak gösterilerine yabancı değilim, ama 50-100 insanın kaybettiklerinin fotoğraflarını taşıyarak basın açıklaması yaptığı için polisin onlara gaz bombaları ve coplarla saldırmasına, 70 yaşında kadınların saçlarından tutularak yerlerde sürüklenmesine yabancıyım. Çünkü Fransa da devlet şunu bilir ki yolda yürüyen normal bir vatandaş, marketten alışveriş yapan herhangi bir kadın veya adam ya da sabah işine giden herhangi bir yurttaş devlettir, daha doğrusu, onun üstünde halktır. İstanbul'u, Göbeklitepe'yi, Balıklı Göl'ü, Halfeti'yi görmeme vesile olan arkadaşım Ali Fırat'ın dediği gibi, Kürtler söz konusu olunca daha neler görüp neler duyacakmışım meğer. Bu arada Ali Fırat benim üniversite son sınıftan arkadaşım. Daha doğrusu okulun bitmesine yakın arkadaş olmuştuk. Kendisi Urfalı. Urfa da meğer peygamberler kentiymiş. Ali Fırat'ın Türk değil, Kürt olduğunu ve aynı zamanda da peygamberler şehrinden olduğunu tesadüfen bir dersimizde öğrendirmiştim. Dersi veren profesör din ve siyaset dersini verirken İbrahim peygamberi, Mezopotamya da bugünkü Urfa da nasıl ateşe atıldığı, ateşin nasıl Balıklı Göl'e dönüştüğü efsanesini anlatırken Ali Fırat'a dönerek; peygamberler şehrinde doğduğu için onun çok şanslı bir Türk olduğunu söyledi. Ali Fırat da peygamberler şehrinde doğduğu için onun da kendisini şanslı hissettiğini, fakat bir düzeltme yapması gerektiğini söyledi. Ali Fırat'ın dediğine göre kendisi evet Türkiyeliymiş, ama Türk değil Türkiyeli Kürt'müş. Hoca da buna karşılık affedersin Ali Fırat diyerek, bunu bir dil sürçmesi olarak kabul etmesini istedi. Noluyordu böyle? Türkiye de herkes Türk değil miydi? Bizim hocanın solcu olduğunu herkes bilirdi, ama peygamberler şehri, Türkiyeli Kürtler falan ne çok şey biliyordu. Böyle. Adını Rosa Luxemburg'tan alan ben, gözümün önünde cereyan eden bu 3-5 cümlelik diyalogdan bir şey anlamamış, ama bir şeyler hissetmiştim. Ders bitince Ali Fırat'ın yanına giderek kendimi tanıttım. Ali Fırat elimi sıkarken ismimi çok sevdiğini söyledi. Ben de ismimle gurur duyduğumu, benden üç yaş küçük erkek kardeşimin de adının Karl olduğunu ve onun da ismiyle gurur duyduğunu, isimlerimizi bize büyükannemin koyduğunu, kendisinin komünist olduğunu, Naziler Fransa'yı işgal ettiğinde, onların da Avrupa'daki tüm komünistler gibi faşistlere karşı direnişe öncülük yaptığını vb. vb. anlattım. Bir 'merhaba' ve kendini tanıtma cümlesinin arkadaşında bütün bunları hangi hızla anlattığıma şaşırmış olacak ki gülmeye başladı, tabii ben de kendime gülmeye başladım. Ardından Ali Fırat'a eğer uygunsa beraber bir kahve içip içemeyeceğimizi sordum. Ali Fırat, "olur tabii, bugün restaurantta da, Kürt Derneği'nde de işim yok" deyince, ben de "o kadar parayı ne yapacaksın iki yerde çalışarak?'' diye sorunca, karşıdan gelen kahkaha karşısında acaba yine bir pot mu kırdım diye düşündüm. Ali Fırat haftanın üç günü part time bir restaurantta çalışıyormuş, çalışmasına da Kürt Derneği'nde ücretli çalışmıyormuş. Fransa'da sürgündeki Kürtlerin dayanışma amaçlı kurduğu dernekte aktivist olarak çalışıyormuş. Yani doğal olarak ücretsiz. Neyse bu kadar gülmeden sonra bir kafeye oturduk. İki tane kahve söyledik. Ben daha fazla gevezelik yaparım korkusuyla direk konuya girdim. Derste hocayla arasında geçen diyalogdan kaynaklı içimde bir merak uyandığını, Rosa Luxemburg'un adını taşıyan biri olarak politik sohbetlere evde alışık olduğumu, bu 3-5 cümlede tuhaf bir durum sezdiğimi ifade ettim. Sözde gevezelik yapmayacaktım, herhâlde girişim 15 dakika sürmüştü, hatta baktığımda önümde ilk söylediğimiz kahve bitmiş, o esnada garson bana ikincisini getirmiş, o da bitmek üzere. Ben konuşurken Ali Fırat tebessüm ediyordu ve pür dikkat beni dinliyordu, alabildiğine nazik ve hoşgörülüydü. Sonra benim konuşmam bitince birden durgunlaştı, muhtemelen nereden başlayacağını düşünüyordu. Konuştukça yüzünde bazen acı, bazen öfke okunuyordu. Büyükannem Cemile, Ömer Muhtar ya da Arafat'tan bahsedince "insan toprağına benzermiş, toprakları gibi hoşgörülü, acılı, öfkeli, sabırlı ve bilgeler'' derdi. Bugün dönüp baktığımda, o ilk sohbetimizde ben de büyük annem gibi Ali Fırat her konuştuğunda yüzünde onun toprağını, vatanını görüyormuşum meğer, tabii

arkadaşımı ve toprağını tanıdıktan sonra ayırtına vardım bunun Ali Fırat önce kendi hikâyesini anlatmaya başladı. "Kendi hikâyem vatanımın hikâyesidir. Vatanımın hikâyesi de benim hikâyemdir, ama vatanımın hikâyesi binlerce yıllıktır, o yüzden şimdilik kalsın, ben şu an sadece daha kısa olan kendi hikâyemi anlatayım" dedi.

Ali Fırat Urfa'nın Halfeti adında bir ilçesinde doğmuş. Çok çocuk yapan Kürtlerin aksine ailesinin tek çocuğuymuş. Ailesi yani çekirdek ailesi annesiyle ikisinden oluşuyormuş. Babasını sorduğumda babasını hiç hatırlamadığını, o iki yaşındayken bir sabah evden çıktığını, üç gün sonra köyün biraz uzağında cesedini bulduklarını anlattı. Ali Fırat'ın babası öldüğü zaman 22 yaşındaymış, ayrıca köyden kaybolan ve sonra cesedi bulunan başka kişiler de olmuş.

Ali Fırat'ın dediğine göre artık köyde barınma imkânı kalmayınca Urfa'ya, oradan İstanbul'a, ordan da Fransa'ya göç etmişler. Urfa'ya da İstanbul'da da kalamamışlar, yoksa annesinin, dayılarının ve amcalarının sonu da babası gibi olabilirmiş. Paris'e geldiklerinde Ali Fırat 7, annesi de 25 yaşındaymış. "Annem o zaman 25 yaşındaydı, ama saçları başına örttüğü beyaz tülbent gibi bembeyazdı" diye anlatıyordu. Annesinin o kadar acıya rağmen hâlâ ayakta kaldığını, ama en çok köyünü özlediğini, çünkü Ali Fırat'ın her yıl Halfeti'ye gitmesine rağmen, annesinin Paris'e geldiklerinden beri Urfa'ya gitmediğini, gidemediğini anlattı.

Ali Fırat'ın annesi babasının mezarını ziyaret edemediği için, Ali Fırat her yıl babasının mezar toprağından annesine götürürmüş, annesi de o toprakta her yıl gelincik çiçekleri büyütürmüş. Annesi çiçeklerin solup gitmesine izin vermez, çiçekler daha diriyken koparıp kurutur ve saklarmış. Sonra Ali Fırat mültecilerden örnek verdi, daha doğrusu bugün nerdeyse tüm Avrupa'da şeytanlaştırılan mültecilerden, onlara ne kadar üzüldüğünden bahsetti. Daha doğrusu 1-2 cümleyle değindi geçti. Fakat bu diyalogun üstünden aylar geçtikçe aslında o 1-2 cümlenin arkasında acının, babasızlığın, evinden-toprağından koparılmanın, sefaletin, aşağılanmanın, hor görülmenin, dil bilmemenin, kendini anlatamamanın olduğunu anladım. Ali Fırat konuşurken, bir yerde bunca acıya rağmen nasıl ayakta kalabildiklerini sordum. Çok acı çektiklerini, hâlâ da çekiyor olduklarını, ama Kürtler olarak acılarının yanında tarihleri, örgütlülükleri, direnişleri ve Rojava'daki devrimle tanınmak istediklerini söyledi. Sonra Ali Fırat'ın Urfa'ya can veren kadim bir ırmağın ismi olduğunu ve Ali Fırat isminin nereden geldiğini, babasının niye ona bu ismi takmış olduğunu anlattı.

Zamanın nasıl geçtiğinden hiç haberimiz olmamış olacak ki birden bir sesle irkildik. Gelen garsondu, saatin çok geç olduğunu, kafeyi kapatmak zorunda olduklarını söyledikten sonra, bizden de kalkmamızı rica ediyordu. Neyse kalktık kalkmasına ama Ali Fırat anlatmaktan ben de dinlemekten yorulmamış olmalıyım ki yarına tekrar sözleştik.

Mevsimlerden sonbahardı. Ali Fırat'ı beklerken çok hafiften ince bir yağmur yağmaya başladı. Kapüşonumu başıma geçirirken baktım köşeden arkadaşım çıkageldi. Eğer benim için de uygunsa onunla beraber mezarlık ziyareti yapmamı istedi. Çok şaşırdım. O da gülmeye başladı. İki Kürt devrimcinin, sanatçının mezarını ziyaret edecektik; birinin adı Yılmaz Güney, birinin adı da Ahmet Kaya'ydı. Tanımıyordum. Yolda bana hikâyelerini anlatı. Mezarları ziyaret ettiğimiz de, niye mezarların kendi topraklarına götürülmediğini, ben öldüğüm zaman şahsen mezarımın kendi toprağımda olmasını istediğimi söyleyince, Ali Fırat da haklı olduğumu, fakat Türkiye de ırkçılığın hâlâ çok güçlü olduğunu ve devrimcilerin mezarlarının bile sürekli tahrip edildiğini, bir de topraklarına barış gelene kadar bu iki devrimci şahsında niye Kürtlerin sürgün edildiği ve sürgünlerde niye kahırlarından öldüğü sorusunun hep sorulması gerektiğini söyledi. Sonra Ali Fırat 2013'te Paris'in göbeğinde 3 kadın devrimcinin nasıl katledildiğini ve bu katliamda Fransa'nın da suçu olduğunu anlatınca bir Fransız olarak çok utandım.

Sonra bir gün beraber büyükannemin mezarını ziyaret ettik. Mezarlığa vardığımızda madam Chantal'ı büyükannemin mezarında çiçekleri sularken bulduk. Madam Chantal Fransa Yahudilerindendir. Onun babasıysa Auschwitz'de katledilmiş. M. Chantal ve erkek kardeşi büyükannem ve komünistlerin Nazilerden güvenli bölgelere kaçırmaya çalıştığı sağ kalan çocuklardanmış. Hatta iki kardeş o zaman on yaşında bile değilmiş. Gerçi büyükannem de o zaman 17 yaşındaymış. M. Chantal ve kardeşi her zaman büyükannemin mezarını ziyaret eder ve o öldükten sonra her yıl onun adına bir ağaç dikerler. Ali Fırat'ı madam Chantal'la tanıştırdıktan sonra bunları anlattığımda çok şaşırdı ve Fransa'da bunların da yaşandığını bilmediğini söyledi.

Gel zaman git zaman Ali Fırat'la iki iyi dost ve yoldaş olduk. Ben de bazen derneğin çalışmalarına katılıyordum. Ayrıca Paris genelinde mültecilerle dayanışmak amaçlı kurulan organizasyonda da yer alıyordum. En çok da jineoloji (kadın bilimi) atölyelerine katılmayı seviyordum. Günler böyle yoğun geçerken Ali Fırat'la okul tatile girince 15 günlüğüne Urfa'ya gitmeye karar verdik. Bu sene Ali Fırat'ın annesine babasının mezarından toprağı beraber götürecektik. Fakat öncesi iki gün İstanbul

da kalıp öyle köye geçelim dedik. Ayasofya ve Yerebatan Sarnıcı'nı görmeyi çok istiyordum. Cuma günü İstanbul'a indik. Ertesi gün Ali Fırat "gezmeye başlamadan önce hazır buradayken Cumartesi Annelerinin eylemine katılalım" dedi. Nihayetinde Ali Fırat da bir Cumartesi insanıydı. Arkadaşım bana Cumartesi Annelerinin kimler olduğunu, kaç yüz haftadır niye toplandıklarını anlattı. Biz de herkes gibi yere oturduk. Ben de etrafımdaki insanlar gibi kayıplardan birinin fotoğrafını ve bir kırmızı karanfil elime alıp havaya kaldırdım. Ali de çantasından siyah beyaz bir fotoğraf çıkardı, havaya kaldırdı. Babasının fotoğrafıymış, hep yanında taşırmış. Ali Fırat aynı babasına benziyordu. Fotoğraf siyah beyaz olmasına rağmen babasının mavi gözlü ve sarışın olduğu anlaşılıyordu. Zaten Ali Fırat bana takılırdı. Kara kaşımdan, kara gözümden kaynaklı, ondan daha çok Kürtlere benzediğimi söylerdi. Tam o esnada birden bir gürültü, bir koşturmaca başladı. Her taraf savaş alanı, gaz bombaları, coplar havada uçuşuyor. Polis öldüresiye vuruyor. Yani yoksulluktan iş bulamayıp da mecburen polis olmuş bir insanın çaresizliğiyle değil, zevkle iştahla, sadistçe vuruyor. Yaşlı başlı insanlar yerlerde tekmeleniyor, coplanıyor, gözaltına alınıyor. Polisler 70 yaşında bir anneyi saçlarından yerlerde sürüklüyor, anne bir taraftan elinde oğlunun fotoğrafı, kendisi kaybedildi, bir de fotoğrafı kaybedilmesin diye göğsüne bastırıyor. Ali Fırat da kaybolmayayım diye bir taraftan benim kolumdan tutmuş, bir taraftan da yerde yatan yaşlı bir anneyi kaldırmaya çalışıyor.

Ali Fırat ortada, bir tarafında ben, bir tarafında anne öksüre öksüre Galatasaray Lisesi'nin yan tarafından yokuş aşağı giden yolda koşuyoruz. Koştuğumuz o yol Cihangir adında bir semte çıkıyormuş. Biraz sakin bir yer bulunca biraz soluklanıyoruz. Neyse ki yolda anne ağızlarımıza kesme şeker atmıştı da, o bizi biraz rahatlatmıştı. Biraz soluklamak için durduğumuzdaysa anne çantasından bir limon çıkardı. Elimize yüzümüze limon sürdükten sonra derimizdeki yanma da biraz hafifledi. Bir taraftan da anne beyaz tülbendiyle gazdan dolayı gözümüzden akan yaşları siliyordu. Ali Fırat'la anne Kürtçe konuşuyordular. Anne gözaltına alınanların isimlerini öğrenmek için İnsan Hakları Derneği'ne gideceğini söyleyince, Ali Fırat'ta beraber gidelim demiş. Anne bizi o dolana dolana giden sokaklardan Taksim Meydanı'na yakın bir yerde olan derneğe götürdü. Derneğe vardığımızda annenin tahmin ettiği gibi gözaltına alınmayanların çoğu, gözaltına alınanların kimler olduğu ya da kimlerin yaralandığını öğrenmek için derneğe gelmişti. Haliyle darp edilmeyen neredeyse hiç kimse yoktu, gözaltılar da çok fazlaydı. O günkü saldırı muhalif basında ve sosyal medyada epey tepki topladı.

Ali Fırat bana çok sevdiği bir şarkıcının bu saldırıyı kınayan twetini gösterdi. Adı Sezen Aksu'ydu, hatta Minik Serçe derlermiş bu şarkıcıya. Dinledikçe sesini ve şarkılarını ben de çok sevdim. Diyormuş ki Sezen Aksu twetinde, "Cumartesi Anneleri'ne yapılan bu saldırı karşısında çok utanıyorum." Ne diyeyim, utanmak da bir erdemdir, ama utanmazların karşısında sadece utanmakla kalmak yetmiyor işte. Tam da bu yüzden olsa gerek, insanlar kayıplarının kemiklerini on yıllardır hâlâ arıyorlar. O gün polis etrafımızı sardığında, kitleye saldırdığında o meşhur İstiklal Caddesi'ndeki binlerce insandan acaba kaçı ya da basında saldırının haberi karşısında acaba kaç insan gerçekten utanmıştı? Evet, Kürtler söz konusu olunca daha çok şey duyuyorum ve görüyorum. Fakat tezim üzerinde çalıştıkça şunu daha iyi anladım ki bebekliklerinden beri utanmamanın öğretildiği insanların bu hâllerinden, bir insan olarak ve insanlık değerleri karşısında ben utanıyorum. Ve sanırım doğru bir tez konusu seçmişim.

15 gün sonra Paris'e döndük. İstanbul da iki gün kaldıktan sonra Halfeti'ye gittik. Göbeklitepe, Balıklıgöl, Ali Fırat'ın köyü Amara, hepsini ziyaret ettik. Önümüzdeki yıl Amed Newroz'una gitmek için Ali Fırat'la şimdiden sözleştik. Ali Fırat'ın babasının mezarından toprağı da kendimizle getirip Nure Ana'ya teslim ettik. Nure Ana eşini kaybettiğinde 20 yaşında, 3 yıllık bir gelinmiş. Eşinin toprağına en sevdiği çiçeği her yıl ekerken, ben anlatana kadar gelincik çiçeğinin hikâyesini bilmiyordu.

Yunan mitolojisinde Demeter bereket tanrıçasıdır, ekili tarlaların koruyucusudur. Heykellerinde omuzlarına dökülen sarı saçlarıyla bir elinde buğday başağı, bir elinde de yanan bir meşale tutar. Akropolis hazinesine ait bir altın yüzükte Demeter yere oturmuş bir vaziyette, yanından ayakta duran kızı Persephone'ye üç tane gelincik çiçeği uzatırken tasvir edilir. Zaten efsaneye göre Persephone yeraltı tanrısı tarafından kaçırılır ve yılın belli bir döneminde yerin altında, belli bir döneminde de yerin üstünde yaşarmış. İşte Persephone'nin eline aldığı gelincik çiçekleri de kırmızı renginden dolayı ölümü, sonra da tekrar dirilişi sembolize edermiş. Nure Ana'nın eşi bugün hayatta değil, ama hem toprağın da yetişen ve kendisinin can verip dönüştüğü her gelincik çiçeğiyle, hem de mirasını devralan milyonlarca insanın şahsında yeniden diriliyor. Tıpkı zalim tanrılara başkaldıran tanrıça Persephone ve annesi tanrıça Demeter gibi...

Mart 2020 ■

Adalet Ağaoğlu'nun ardından

■ **GÜLFER UĞUR**

"Ne kadar yalnız
Bir yıldız
Beni yalnız
Yalnızlığım çoğaltır."

Türkiye'nin en önemli çağdaş kadın edebiyatçılarından biri olan Adalet Ağaoğlu 14 Temmuz 2020'de, 91 yaşında yaşama veda etti.

Adalet Ağaoğlu'nun yazarlığıyla ilk kez 1976 yılında, *"Fikrimin İnce Gülü"* romanıyla tanışmıştım. Birçoğumuz filmden hatırlayacaktır, hani şu, İlyas Salman'ın oynadığı "Bayram'ın sarı Mercedes"iyle memleket yolundaki macerasından... "Güpgüzel, gıcır gıcır araba"nın önce çalınan Mercedes yıldızını ve giderek tam bir hurdaya dönüşmesini... Hakkını vermişti film de doğrusu kitabın.

Sonra peşinden *"Ölmeye Yatmak"ı, "Ruh üşümesi", "Yazsonu"* ve diğer eserleri geldi. Son olarak, daha yenilerde, *"Dert Dinleme Uzmanı"*nı okumuştum.

Şiir ve tiyatro yazarlığından *"Dar zamanlar üçlemesi"*nin ilk kitabı *"Ölmeye Yatmak"* ile romana geçen Adalet Ağaoğlu, bu romanıyla Türkiye edebiyatına yeni bir yazım biçimi de katmıştır: Kocasını kendinden genç öğrencisiyle aldatan Profesör Aysel, içine düştüğü bu durumdan kurtulmak için, bir otel odasında çırılçıplak soyunarak yatağa girer, ölmeye yatar! Ölümü beklerken geçen o bir buçuk saatlik iç monologlarda, 1930'lardan 1968'lere dek bütün bir tarihsel dönemi, toplumsal ilişkileri ve bu koşullar içinde kadın cinsinden bir birey olarak toplumsal konumunu, cinselliğini ve kendisini sorgular. Ve en önemlisi: Ölmeye yatar Aysel, ama ölmez! Romanın sonunda yataktan çıkar, giyinir ve otel odasını terk eder. Bir dönem kapanmıştır!

Adalet Ağaoğlu, bir defasında *"Bir ân'ın romanını yazmak isterim"* demiştir. Neler sığardı acaba bir *ân*'a?! Keşke o romanını da biz okurlarına armağan edebilseydi. İnanırım çok müthiş bir şey olurdu. Evet, O, alışagelmiş çizgiler dışına çıkmayı seven bir yazardı.

Adalet Ağaoğlu'nda "yalnızlık" ve yaşamın karşıtı - hatta tamamlayıcısı olarak "ölüm" çok sık karşılaşılan temalardandır. Toplumsal olaylar ve tarihsel dönemler içinde bireyin ve birçok durumda da kadınların toplumsal konumlarını sorgulamalarını, kendi iç dünyalarının derinliklerine inişleriyle ustaca birleştirebilmiş bir yazardı. O'nu birey ve toplum gerçekliklerini kadın ruhu inceliğiyle eleyen, damıtan güçlü bir kalem ola-

rak nitelendirmek doğru olacaktır.

Kitaplarındaki kadın karakterler üzerinden toplumsal eşitsizlikleri, cinselliği vb. sorgulayan, demek ki, bu konularda ezilen cins duyarlılığına sahip olan Ağaoğlu, buna karşın, "kadın yazar" olarak adlandırılmaktan uzun bir dönem hoşlanmamıştır. Bunu daha sonraları bir röportajında da açıktan teslim etmiştir. O, uzun zaman "kadın yazar" değil, "yazar" olmanın mücadelesini vermiştir. Ve sanırım sonradan keşfetmiştir, "kadın yazar" olarak anılmaya karşı direnmenin, kendine yine "ötekinin", yani "erkeğin", erkek egemenliğinin gözünden bakmak anlamına geleceğini... Nitekim bu çelişkiyi bir şekilde "Dert dinleme Uzmanı"nda da dile getirmiştir. Eşit olarak kabul edilme mücadelesi, hangi kadını nerdeyse kadınlığını reddetmeye dek götürmemiştir ki, hayatının belirli bir döneminde... Her şeye rağmen, Adalet Ağaoğlu Türkiye'de kadın yazarların yolunu açan, öncü kadın edebiyatçı olarak anılacaktır.

Kitaplarını her zaman severek, kullandığı sade dile hayran kalarak, ilk kez kendinden duyduğum ve büyük ihtimal kendinin türetmiş olduğu sözcüklerden büyük keyif alarak, kimi zaman irkilerek okumuşumdur. Eskiden, okuduğum kitaplarda çok sevdiğim yerlerin altını kurşun kalemle çizmek gibi bir alışkanlığım vardı... (son zamanlarda nedense vazgeçmişim bu alışkanlıktan... yazık!)

Adalet Ağaoğlu'nun ölüm haberi dokundu bir şekilde. Beni etkilemiş olan bu güzel ve değerli yazarın eski kitaplarını geçirdim elimden tek tek... Altını çizdiğim yerlerle yeniden hatırladım anlatılan kimi hikâyeyi. Ve bir kez daha sevdim yazarlığını.

Şiir yazmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiş olan Adalet Ağaoğlu, "Yaz Sonu"nda şairlik hakkında şu satırları yazar:

"Tanrım, dedik, iyi ki şairler var!

Kim, hiçbir şeyi incitmeden, düzeysizliğe de itmeden; tam karşıtı, o düzeysizlikleri en alışılmış, sıradan sözcüklerle bile gerileterek böyle bağırabilirdi? Kim, iç sesin titreşimleriyle yinelenen en eskimiş sözleri –şarkımız– yenileyebilir, kim mezar taşlarını dirilerin içe akıtılmış gözyaşlarıyla sulayıp güzelleştirebilirdi? Kim, bir ân'ı, o ân içinde kendini gizlemeden, kendini beş paralık da etmeden yaşamın alnına böyle ışıltılı bir yıldız gibi çakabilir; o ân'ın kendi gerçeğiyle varolduğuna insanları kim böylesi inandırabilirdi?

Tanrım, dedik, iyi ki şairler var!" ("Yazsonu", s.124, Remzi Kitabevi, İkinci basım, Kasım 1981)

"Hadi Gidelim" öyküsünde yurtdışına çıkan bir kadının Paris kentinde Batılı kadınların özgürlüğüne imrenişini, inceden inceye yürek sızısıyla, şöyle ifade eder:

"Geceleri dışarda çok hareketli yaşandığını biliyorum. Odamdan bütün kentin uğultusunu duyuyorum. Saatler geçiyor, sonra günler, sonra haftalar geçiyor. Hep işitiyorum o diri uğultuyu. Otelin önünden geçen kadınların gülüşlerini, müzik seslerini. Pencereden bakıyorum. Karşıki yapının duvar dibinde öpüşenler görüyorum, özür dilerim. Benden çok yaşlı bir kadın, iki adamın kolunda dansederek geçiyor. Bazen başka bir kadın, bir adamı tokatlıyor. Adamın korunduğunu, ağladığını görüyorum. Sonra ışıklar... Benim odanın içine bile yeşiller, kırmızılar, sarılar doluşuyor. Bense bu kentte hiç yoğum. Geceleri büsbütün ölmüş gibiyim. Oysa ölmüş de değilim. Çünkü dışarda herkesin bir biçimde yaşadığından haberliyim. Konya'daki evin penceresinden baksam, ya da Ankara'da, sokaklar beni çağırmazdı. Burada ise çağırıyor." ("Hadi Gidelim", s.133, Remzi Kitabevi, İkinci Basım,1983)

Ve hiç kimse bildiğimiz türden "Cumhuriyetçi, kemalist kadınlar"ı Adalet Ağaoğlu'nun yaptığı gibi, çarpıcı biçimde anlatamamıştır bence:

"Haa bak, askersevici, saçı başı örtülü kadınların düşmanı kadın milletvekillerinden biri diye, asla ve kat'a diyemezdim, o zamanlar için etek boyu dizüstü olmalı, beyaz yaka sabit kalmak üzere, yakanın yuvarlak uçlarının birleştiği noktada küçük bir kırmızı fiyonk bulunmalı ve işte bundan sonra üstüne kalça altlarına kadar inen bolcana bir tayyör ceketi giyilmeliydi; canımın içi ise arkasından enseden yukarı doğru sadece alına düşen kıvırcıklar serbest bırakılarak sımsıkı toplanmış saçlarıyla hiçbiri, hiç kimse bukadar cazibesi yeri yerinde aydın havalı biri olamaz... Cumhuriyetimizin sözde laikliğine sımsıkı sarılmış, laikliğimiz elden gidiyor diyerek ordumuza sevdalarını terennüm eden sözde ortanın solu –ne demekse– kadın profesörden çıkma kadın milletvekil(ler)im nerdeee, benimki nerde..." ("Dert Dinleme Uzmanı", s.48, Everest Yayınları, 1.Basım Nisan 2014)

Hele hele "Dert Dinleme Uzmanı"nda editörlük üzerine bir bölüm vardır ki, bunu okuduğumda ağız dolusu gülmekten kendimi alıkoyamamıştım doğrusu! Editörlük işlerine az buçuk bulaşmış herkes bunun nedenini kolayca anlayacaktır... Neyin nasıl yazılacağı üzerine tartışmalar, doğrusu bugün de yakamızı bırakmıyor. Şu birleşik kelimeler hakkındaki tanımlaması o kadar yerinde ve öyle güzel anlatmış ki, umarım aklımızda kalacak ve bundan sonra bizim editörlerimizi de ikna edecektir:

"Editörlük mesleğim nerdeyse şurama gelmiş durumda. Üstelik akşamüstleri el attığım sinir ilacımın zamanı geldi de geçti bile...

(...) ... bu tekkenin yazarının tam da üç defa "yol almak" diye yazdığını görüvermişimdir. Gel de küfrü basma! Araştırmacı yazar bu yolu kaç paraya satın almışmış acaba? Bu yolun kaç metresi veya kilometresi kaça mal olmuştur kendisine. Hadi satın aldı da, bunu çantaya koyarken neresinden nasıl katlayıp bükecek bakalım.

Bu benim başıma sık sık gelir. Yıllardır yol almak diye ayrı ayrı değil, yolalmak diye bitişik yazılması için düzeltiyorum. Didinip duruyorum; işte yine. Hem de bir sayfada üç defa... Sadece bu olsa kabulümdür ama, yıllardır daha neler neler ayrı, neler neler bitişik yazılacak, miktarsa değeri başka, kavramsal veya sanal değer başkaa, diye çırpınıp durmaktayım... Bir de şu: "Göz takmak" başkadır, "Göztakmak" başka. "Göz takmak"mış! Kimin gözü kime takılacak ki? Yere düşmüş de eski yerine mi takılacak şöyle ihtimamla? Gel de çöz şu bulmacayı o kadar şapka, parantez, nokta, virgül, okunduğu gibi yazılmış yabancı kelimeler, apostroflar şunlar bunlar arasında... Canım işte önümüzdeki ya da elimizdeki şey sayıyla, gramla, miktarla ilgiliyse tamam. İşte bu "bu kadar"dır. Ayrı yazılmalı. Yok, eğer sanal, anlamla yüklü, kavramsal bir değer biçme söz konusuysa: "bukadar" bitişik.

(...) Daha böyle neler neler var ki, bunlar yüzünden sabır sahibi, sabır taşı kesilivermiş olgun okurlarımız bizim... (...) Hele şu "hala"ların a'ları üstüne şapka kondurulacak ki, satınalınan yolda yürüyüp gidenin hala olduğu sanılmasın... Takan kim?" ("Dert Dinleme Uzmanı", s.197-198)

Adalet Ağaoğlu salt bir "edebiyatçı" değildi şüphesiz. O Türkiye'nin en önemli aydınlarındandı. Darbelere karşı tavır almış, özgürlük ve demokrasi mücadelesinde gerektiği yerde kendini ortaya koymuş ve bunun da bedelini ödemeyi kabul etmiş bir aydın. O, Türkiye'deki siyasal kutuplaşmalarda, kendini şu ya da bu tarafın korsesine sokturmayacak kadar da özgür, özgün ve ileri görüşlü biriydi. Bundan dolayı da yer yer birçok taraftan düşmanca tavırlara mâruz kalmıştı.

Edebiyatçı olarak onun üretkenliğine belki de en büyük zararı veren olay, 1996'daki geçirmiş olduğu kazaydı. İstanbul'un Bebek semtinde, deniz kıyısında, yayalara mahsus olan bir yerde, bir bankta otururken, yoldan çıkan bir araba kendisine çarpmış ve onu çok ağır bir şekilde yaralamıştı. Bu kazanın ardından Adalet Ağaoğlu iki yıl kadar hastanede tedavi görmüştü. Bu kazadan çok zaman sonra, ancak 2014 yılında "Dert Dinleme Uzmanı"nı yayınlayabilmiş ve bu kitap onun son çalışması olmuştur.

Son nefesine kadar sorgulamaktan vazgeçmeyen duyarlı insan: Elveda!

"Büyük incelik ve iyilik hassasiyeti, kötülüğün kötüsünden daha mı beterdir acaba? Ömrüm bunun yanıtını aramakla geçecekti ve öyle oldu galiba.

Kırmızı kaleme paydos

Hayattan ânlık sıçrayışlar

Defter kâğıtlarımın tersine geç bakalım:

Bilmiyorsunuz ama sizin de sonunuz yaklaşıyor önlü arkalı sayfalar!.."

2 Eylül 2020 ■

Gülümsemenle Sarmalasan Beni

■ NAİM YALÇINKAYA

Sevdiğim, kadınım
Gülümsemeleri gök kuşağının
yedi rengine sarılmış
Teni bahar kokan iğde çiçeğim
Sokaklar sessiz ve hüzünlüyken
Gözlerime sığmayan ay ışığım
Kırmızı güller biti vermiş
Çorak toprakların kalbine
Nasıl'da narin bir dokunuş bekler
İçinde kanayan kızıl kor ateşe
Hani,hani nerede ellerin?
Sevdiğim kadınım
Deryası hüzün kokan,
gül bahçeleri gibisin
Hüzünlerim ağlıyor,
kurumuş yağmur tanelerine
Ve soğuk bir rüzgâr okşuyor saçlarımı
Hani sen yoksun ya
Gök kuşağı küsmüş gözlerime
Yüreğinin mavisinde boğuluyorum
Bir yol çıkmalı sevdaya
bahar kokmalı rüzgâr
Bu sokaklar sevdaya
Sevda gün ışığına yürümeli
Şimdi ben,
Sen kokuyorum
Hani çıkıp ta gelsen,
ellerini avuçlarıma bırakıp,
Berrak bir bahar öpücüğü
Kondursan, yetim kalmış yanaklarıma
Ağlamasa bebeksi düşlerim
Şimdi bir ağıtın, çığlığı gibi yüreğim
Keşke kanamasaydı,
yüreğimiz bu kadar.
Ve sen her gece ay ışığında
Her sabah gün doğumunda
Gözlerini gözlerime bırakıp
Gülümsemenle sarmalasaydın gözlerimi.
Bu dağlar neden bu kadar uçurum
Ufuk neden bu kadar kızıl
kavuşmamış bir sevdanın
kor ateşimi
Sevdiğim, kadınım
Ateşi güneş,
külü bulut,
yarası yıldız olan
Ve yaşama sebebim
Berrak bir öpücüğün, kor ateşi
Ve sen her gece ay ışığında
Her sabah gün doğumunda
Gözlerini gözlerime bırakıp
Gülümsemenle sarmalasan beni.

30.03.2020

Aşağıda Bünyan/Kayseri, 2 Nolu F Tipi Hapishanesinden TGŞ'li tutsaklar adına Sedat Avcı imzasıyla gönderilen bir yazıyı yayınlıyoruz. Yazıyla beraber gönderilen notta; "... Derginizin 90. sayısında Derya Gümüş imzasıyla yayımlanan "Daha söyleyeceklerimiz var" başlıklı yazıya dair düşüncelerimizi bir makale/özgün bir yazı şeklinde kaleme aldık. Zira söz konusu yazı bir anlamda ortak bir tartışma platformunun veya kürsüsünün inşası için atılan ilk harç mahiyetindeydi ve bu minvalde bizlerde kendimizce harcımızı alıp geldik." Güney olarak biz bu tavrı olumlu değerlendiriyoruz. Dileğimiz, bu tür tavırların devam etmesi; devrimcilerin, demokratların, yurtseverlerin yapıcı bir tartışma kültürü oluşturabilmesi ve bu temelde geleceğin yeni dünyasını yaratmak amacına yönelik görüşlerini yarıştırabilmesi, tartışabilmesidir. — **GÜNEY**

"Bizimde Söyleyemeyeceklerimiz Var''

"Devrimci faaliyet ve eylem davet beklemez" düsturuyla yola çıkmış olan Mezopotamyalı Tutsaklar Platformu olarak, önümüze çıkan her bir fırsatı değerlendirebilmek adına, her türden devrimci faaliyetin bir parçası, katılımcısı ve sürdürücüsü olmayı devrimci bir çalışma olarak ele aldığımızdan; derginizin 90. sayısında yer alan "Daha söyleyeceklerimiz var" [1] başlıklı yazıyı, devrimci bir tartışma ortamının başlangıcı, çapına-çeperine bakılmaksızın tüm devrimci yurtseverlere tahsis edilmiş ortak bir kürsü olarak görüp öyle ele almayı ve bu minvalde de üzerine yoğunlaşmayı seçtik. Zira tam da yazıda vurgulandığı gibi, ne yazık ki günümüzde devrimci yurtsever cephede "Tartışma kültürü" yerine tartış-tırma-ma yaklaşımı hâkim bir anlayış haline gelmiştir.

Öte taraftan 'benim gibi düşünmeyen ötekiler'in sözünün hiçbir geçerliliğinin olmadığı, içinde bulunduğumuz şu koşullarda öyle veya böyle ama bir şekilde kurulmuş olan doğal tartışma kürsülerine, belki de en çok da bizim gibi 'ötekileştirilmekte' hiçbir beis görülmeyen yurtsever devrimcilerin hayati derecede ihtiyaç duyduğu açıktır.

Ancak sadece sitemlerle, eleştirilerle de değil, samimiyetimizden kopup gelen şu soruyla konuya giriş yapmanın çok daha yapıcı bir yöntem olacağına inanıyor ve diyoruz ki, "Peki devrimciler olarak Tartışma Kültürü'nü nasıl tanımlayıp nasıl ele alıyor ve pratikleştiriyoruz?" konulu bir çalışma başlatmaya; hiçbir ön şart veya reddiyatımızı koymadan, devrimci cephenin her bir mevzisinde yer alan kişi ve siyasanın eşit temsiliyetinin tesis edildiği; özgür, açık ve ilerici bir Tartışma Kürsüsü kurmaya, kuranlara katılmaya ve katılanları da cesaretlendirip, desteklemeye var mıyız?

Mezopotamyalı Tutsaklar Platformu olarak "Daha söyleyeceklerimiz var" başlıklı yazıyı, davetini yaptığımız bu kürsünün kurulması için bir fırsat olarak gördüğümüzden, üç-beş kelamlıkta olsa düşüncelerimizi paylaşmak istiyoruz, zira uzun zamandır bu konu hepimiz için bir gereklilik ve hatta bir mecburiyet hâlini almış olmasına rağmen, ne yazık ki şimdiye dek bu konuda somut bir adım atılmış değildir. Ama bundan daha trajik olanıysa; yıllardır hepimizin böylesine bir platforma ne denli ihtiyaç duyduğumuzu biliyor ve kendi içimizde, dost sohbetlerimizde ve örgütsel basınımızda bunu yoğunca dillendiriyorken, iş bunu kendi örgütsel gündemimizden taşırıpta, tüm devrimci yurtsever cephenin ana gündemi haline dönüştürmeye gelince, ne yazık ki "kol kırılır, yen içinde kalır" misali çekiliveriyoruz kendi kabuğumuza.

Çünkü bizim cephemizde birçok konuda olduğu gibi, Tartışma'nın ne olduğu konusunda da inanılmaz bir kavramsal YORGUNLUK yaşanmaktadır. Çünkü Tartışma'nın ne olduğu üzerine de bugün bile uzlaşamayan, ortak bir fikir beyan etmeyen, edemeyen siyasalarımız vardır. Bu sebeple bizde, yazımızın bu kısmına bizzat Tartışma'nın ne olduğuna dair fikrimizi beyan ederken, aynı zamanda doğru bilinen bir yanlışı düzeltebileceğimize de inanıyoruz; zira çokça bilinenin aksine ''Tartışma münakaşa değil, bir münazara yöntemidir" diye düşünüyoruz.

Hakeza bilindiği üzere "münazara" bir konu üzerinde belli kural, kaide, ilke ve yöntemler üzerinden düşünsel alış-veriş, değiş-tokuş iken; münakaşa ise, birilerinin ağız kavgasıdır. Haliyle bizlerde Tartışma Kültürünü ele alırken, mutlak suretle olumlu, ilerici bir pencereden bakmaya mecburuz ki, aynı zamanda devrimciliğin esas itibariyle de bir tartışma sanatı olduğunu söylemek çok da yanıltıcı bir yaklaşım olmayacaktır.

Tabii bu ve benzer birkaç kısa tanımla ne yaramıza derman olabilir, ne de uzun zamandır ihtiyacını hissettiğiniz ortak bir kürsüyü kurabiliriz. Bilakis bunun bir zemini ve o zemin üzerinde sağlam inşa edilmiş bir temeli ve o temelinde birtakım inşacıları olmalıdır. Ayrıca bir tartışma ama neyi, nasıl, ne kadar ve kime göre yürütülecek gibisinden sorulara da dilimiz döndüğünce yanıtlar vermek istiyoruz.

Bu minvalde altı çizilmesi gereken konuların başında, bir tartışmanın ama özellikle de devrimciler arasındaki politik bir tartışmanın daha en başından itibaren belirlenecek olan ortak çerçevenin tüm devrimci-yurtsever mücadele dinamiklerini kapsaması olmazsa olmaz bir unsurdur. Zira aksi bir durum olurda, belirttiğimiz bu çerçevenin dışında bırakılan her bir siyasal figür, aynı zamanda da söz konusu tartışma platformlarımızın, dolayısıyla da tartışma kültürümüzün demokratikliğinin bir göstergesi olacağı da unutulmamalıdır.

Öte yandan bakıyoruz da, politik bir tartışmanın daha en başından itibaren o denli çok kutsaliyetler, dokunulmazlar, tartışılmazlar ilan ediliyor ki, adeta labirentin içine konulmuş insanlar misali, hangi yöne dönülse koca bir kutsaliyet duvarıyla sarmalanıyoruz.

Tabi yeri gelmişken herhangi bir yanlış anlaşılmaya da mahal vermemek için şunu ifade edelim istiyoruz, zira burada tartışılan veya itiraz edilen kutsaliyetlerin, toplumsal ve siyasal değerlerin kendisi değildir ve hatta kimseye de "gelin şu kutsallıkları yeniden tartışalım'' diyen de yok zaten; ama burada tartışılan ve itiraz edilen

husus; bu kutsaliyetlerin arkasına gizlenen niyetler ve 'kutsaliyet' diye örülen bakış açılarından oluşan kaygılardır ki, o da esasında tartışmayı genel doğrular ve ihtiyaçlar doğrultusunda değilde, kendi istediği istikamette yürütülerek; kendi doğrularının tasdiklenmesini, tartışmalardan devrimci perspektifler ve devrimci cepheyi güçlendiren değil de, kendi örgütsel kazanımını amaçlaman niyetten bahsediyoruz.

Ve bir diğer sorunlu yaklaşım ise; devrimci yurtsever hareketler olarak ortak konular etrafında ve ortak bir mecrada tartışmaktan ziyade; her birimiz kendi tartışmamızı üstelikte kendi evimizde, kendi içimizde yürütüyoruz. Oysa hepimiz de çok iyi biliyoruz ki, bu türden 'aile içi' tartışmalar sadece aileyi güçlendirir, donatır, ama çevreyi; yani bir bütün olarak devrimci cepheyi yadsıyan bir tartışmadan, kendi doğrularımızdan başka da bir sonuç ve herhangi bir verim elde edemeyiz ki buna dair de birkaç hususu yoruma açık bir şekilde paylaşım istiyoruz.

Öncelikle bir tartışmadaki amaç ve doğrultu diyalektiği ne olmalıdır? Sorusu da en az tartışmanın kendisi kadar cevaplanmayı bekleyen önemli bir başlıktır, zira politik tartışmaların, ama özellikle de kendini devrimci yurtsever cephede konumlandırmış güçler arasında zaten çok az olan tartışmalarda ana eksen, bu cephenin politik ve teorik ihtiyaçlarının tespiti ve devrimci doğruların bulunup bunun ortak mücadele perspektifi ve sebebi hâline dönüştürülmesi gerekirken, ne yazık ki yanıtlanmak üzere ortaya konan her bir sorun ve bunun çözümü adına atılan her bir adım karşımıza yeni bir sorunu çıkartıyor.

'Doğrular' diyoruz çoğunlukla ve daha bunun yanıtını bile bulduğumuza sevinemeden bu kez yeni bir sorun

Kısa Çöp Öyküleri

■ CEVAT ÇEŞTEPE

hepimiz aynı mahallenin çocuklarıydık
aynı sokağı tutan köşenin başlarında yürekten delikanlıydık
gölgelerimiz el-ele uzardı gece boylarının loş karanlıklarında
beraber çekerdik yumruk içlerinden, ne kadar kısa çöp varsa
hepimiz aynı mahallenin dalga yeleli şaha kalkmış atlarıydık
zor saatlerin nöbet yalnızı, sınır taşlarıydık...

bize; bir sevda türküsüydü gündöndü
süt toplayan memeler ve uzayan sakallarla çıkardık sokaklara
isimlerimizi yazardık sevdamız adına sarmaşık kaplı duvarlara
kesilen parmaklarımızdan eğer kime karışacak olsa kanlarımız
gayrı bilinirdi ki onu iki cihanda, kardeşten sayarız...

bize; bir emek hatırasıydı güneş yanığı
siren seslerinde beraber kovalanırdık yere düşerdi sloganlar
uykusuz paydoslarda kopan kollarımızı toplardı aç canavarlar
boşa akan terimizi kurutan hangi toprak varsa ayağımızın altında
kulluğumuz ona olurdu, yoldaşlık ve sadakat adına...

bir özlem ve özgürlük çığlığıydı günışığı
uçardık bazen bir güvercin kanadında, dört duvarın arkasına
deniz olurduk maviye benzer, yeşile çalardık sık ormanlarda
ama gecikmeden karanlık, bir esaret gibi basardı düşlerimizi
o zaman anlardık, sadece iyi insanlar severmiş güneşi...

hepimiz aynı mahallenin çocuklarıydık
kader bağlarımızla değil, yarınlara insanlık adına kayıtlıydık
sevgi kokan tohumlar ekerdik her saat başına vardiyalarımızın
işareti olsun diye, yarınlar için çekilen doğum sancılarımızın
hepimiz işte bu sebeplerin sevilmeyen hedef tahtalarındaydık
çektiğimiz kısa çöplerin, yarınsız kahramanlarıydık...

karşılıyor bizi; peki kimin doğruları?

İşte bugün devrimci düşün dünyasının mevcut parçalılığı, maalesef bir mücadele zenginliğine değil de, genel doğruların parçalı görünmesine, ortak devrimci doğruların hareket alanının daraltılmasına ve nihayetinde de devrimci teorik zenginliğin gittikçe durağanlaşmasına ve yoksullaşmasına sebep olmaktadır. Bu sebepledir ki amaç ve doğrultunun ne olması, nasıl yürütülmesi gerektiğini de şöyle bir iki başlıkta toparlayacak olursak;

1) Tartışmalarımızın nihai hedefi her daim devrimci doğrularda buluşmak üzerine kurgulanmalıdır. Yani illaki de bir diğerini yanlışlamak, kendi örgütsel ve politik doğrularımızı kabul ettirmeye çalışmak, diğerinin ne kadar yanlış bir yolda, hatta tasfiyeci karşı-devrimci ve hain olduğunu ispatlamak için harcanan enerjinin orda birini, emin olunuz ki devrimci yurtsever cephenin teorik, politik ihtiyaçlarının belirlenmesi ve devrimci ortak değerler ve doğrular etrafında buluşmak için harcandığında açığa çıkacak olan sinerjiden eğer ki birileri rahatsızlık duyuyorsa; ahan da işte tasfiyeci, karşı-devrimci ve hain O'dur denilsin. Yoksa bizimle aynı örgütsel yapı içindeki varlığını sonlandırmış devrimcilere, yurtseverlere 'hain' demek değildir.

Öte yandan özellikle de son yıllarda göze çarpan bir diğer sorun ise, devrimci doğruların ne olduğuna dair yaşanılan ayrışmadır.

Elbette ki ideolojik-politik ve buna mukabil örgütsel kıstaslarımız ve doğrularımız tabiî ki de vardır ve olmasından daha doğal bir şeyde olamaz. Ama ne yazık ki aynı minvalde bugün yaşadığımız en büyük sorun da özü itibariyle örgütsel doğrularımızla, devrimci doğruların içiçeliğinde gözüküyor. Tabi olaya şöyle bir bakınca da "bunda yanlış olan ne?" denilebilinir de. Ama sorun şu ki, örgütsel doğrularımız elbette ki devrimci nitelikler taşıyacaktır, fakat bir noktadan sonra örgütsel doğruları devrimci doğruların yerine koymaya başladığımız andan itibaren, bizimle aynı örgütsel doğruları benimsemeyen herkesi, sadece örgütsel çerçevemizin dışında görmekle, tutmakla kalmaz; devrimciliğin dışında da görmeye başlarız. Özcesi araç-amaç ilişkisi bağlamında örgütsel doğrular, bizi devrimci doğrulara taşıyan araçtırlar ve eğer ki, o araç amacın yerini aldığı andan itibaren ne yazık ki söz konusu araca binmemiş veya o araçtan inmeyi tercih etmiş herkesin yolda bırakılması taraftarı oluruz. Oysa hiç kimsenin, evet HİÇ KİMSENİN sırf kendisi gibi düşünmüyor, kendi örgütüne dâhil olmuyor diye, insanlarımızı devrim mücadelesinin dışında bırakmak gibi bir lüksü olmadığı gibi, haddine de değildir.

Bilakis tartışmalarımızın nihai hedefinin devrimci doğrularda buluşmak olduğu kadar, bir diğer amaç da bu tartışmalar vesilesiyle devrimci teori ve pratiğe bulaşmış olan "Yanlışları" bulup, açığa çıkartmak olmalıdır. Çünkü her ne kadar devrimci cephe yekpare olsa da, devrimci mevzilerin çokluğundan, farklı bakış açılarından yararlanmak, mücadele araç ve deneyimleri açısından birçok ilerici sonuçlar çıkartılabilecekken; ne yazık ki her mevzinin bakış açısı, üslubu, algısı, ideolojik teorik perspektifi bazen 'doğru' diye 'yanlış'ların benimsenmesine de yol açabilmektedir. Çünkü bugün her bir devrimci hareketimiz, devrime ve devrimciliğe kendi perspektifinden baktığı için, çok geçmeden özü itibariyle 'yanlış' olmasına rağmen, 'doğru' bildiklerini yarın bir politika ve mücadele perspektifi hâline dönüştürebilmektedir.

Bu hususta bir iki örneği paylaşmadan önce şunun altını özellikle çizmek isteriz ki; her şey ama her şey sadece kendi tarihselliği içerisinde tartışılır, güncellenir ve yenilenir. Zira kendi dönemi ve gerekliliği içinde tartışmaya açılmayan, açılamayan her doğru, belki dün için anlamlı, verimli olabilir ama bugün ve yarın için aynı anlam ve verimi o doğrudan beklemek oldukça yanılgılı bir yaklaşım olarak yansımaya devam etmektedir.

Ama tabi bunu ifade ediyor olmamızı götürüp-getirip "vayy, siz devrimciliği tartışmaya açıyorsunuz" demek, esasen niyet okuyuculuğu olmanın yanı sıra, kendi bilinç dünyası ve savunduğu doğrularından emin olamamanın tezahürü değil de nedir? işte bazen bir şey söylüyor veya yazıyoruz; kimi siyasalarımız hemen başlıyorlar itiraza; siz aslında şunu demeye getiriyor; şunu-bunu tartışmaya açıyorsunuz" diyorlar, tabi "yanılıyorsunuz yoldaş, bak ne söylediğimizi açıkça yazmışız zaten" demeniz de fayda etmiyor, zira meğerse farkında bile olmadan siz başka başka niyetlerle, hem de bozguncu niyetlerle bir şeyler yazıp-çizmiş söylemiş olabilirsiniz!!!

Elbette ki bu bir kinaye değildir, tam aksine yıllardır öyle veya böyle karşılaştığımız tahakkümcü yaklaşımlardır bunlar.

Öte yandan devrimci cephede kendi mevzisini yeni oluşturmuş olan TGŞ olarak; bu mealde devrim ve sosyalizm, milli demokratik devrim konulu tüm tartışma başlıklarına hiçbir önşart ve reddiyat belirtmeden açık bir tartışma platformunun oluşturulması adına yaptığımız girişimlerimiz de oldu. Ama ne yazık ki kimi siyasalarımızın tartışılacak başlıklardan ziyade, tartışılamayacak konularının daha fazla olduğunu gördük. Adeta daha yolun başındayken önümüze bariyerler örerek tartışılabilecek olanları değil, tartışamayacağınız alanlardan oluşan bir yasaklı bölge listesi sunmaktadırlar. Ama asıl ilginç olansa bu koca yasaklı konular listesinin yanında; tartışabileceğiniz konuların içinde olduğu söylenen o küçük listeye baktığınızda da gözünüze çarpan ilk şey sizin ne denli yetersiz devrimci ve yanlış yolda olduğunuza dairdir.

Örneğin şu an önümüzde devrimci basına dair birçok yayın bulunmakta ve haliyle kendimizi, derinliğimizi ve bakış açımızı geliştirmek için ilgiyle okuyoruz. Ama bakıyorsunuz bir yayın Sovyetler Birliği'ni proleter devrimin anavatanı diye tanımlarken, bir diğeri ise sosyal revizyonist ülke ve yönetim olarak ele alıyor. Gene aynı şekilde ve çok daha güncel olması itibariyle paylaşmak istediğimiz bir diğer örnek ise; haftalık yayın yapan devrimci bir basın Venezüela yönetimini "anti emperyalist, devrimci bir ülke" olarak görürken, bir diğeri ise Venezüela'yı "devrimci değerleri suiistimal eden bir diktatörlük" olarak ele alıyor.

Tabi niyetimiz kimin kimi nasıl ele aldığını vurgulamak değildir. Ama üzerinde durulması gereken asıl husus; devrimci doğruların örgütsel bakış açısıyla karıştırılmış olmasıdır. Yani bir harekete göre Sovyetler Birliği'ni devrim ülkesi olarak görmek devrimci bir tutum ve doğru çizgiyi ifade ediyorken; diğerine göre ise Sovyetler Birli-

ği'ne devrim ülkesi demek, sosyal revizyonizmden başka da bir şey değildir. Ama asıl ilginç olansa her iki gazetenin siyasalarının da kendilerini leninist olarak tanımlamaktadırlar. Yani tek olan Lenin'i ve Leninizm'i içeren devrimci doğruyu, onlarca versiyonuyla okuyabildiğimiz günümüzde, ne yazık ki kimse de bir ötekini leninist olarak kabul etmemektedir. Yani sorun şudur; bu farklı bakış açılarından hangisinden yana tutum alırsanız alın, diğerlerine göre ya devrimci değilsiniz, ya da yanlış yola sapmışsınızdır. Bu yüzden bir kez daha vurgulamak isteriz ki, bugünkü en büyük sıkıntımız devrimci doğrularımızın önüne geçmiş olan örgütsel bakış açılarıdır. Bu yüzden, tüm bunları yeniden ele almak; devrimci doğru ve doğrultular yeniden devrimci cepheye hâkim kılabilmek için küçüğüne, büyüğüne, yenisine-eskisine, çapına-çeperine bakmaksızın önümüze çıkan tüm tartışma platformlarını ön şartsız ve reddiyatsız bir anlayışla hayata geçirmek bizler için elzemdir ve bunu yaptığımız vakit devrimci teorik zenginlikte bir derinleşmeyi, pratiği yaygınlaştırabilme şansını yakalarız.

Anlamakta zorlandığımız bir diğer husus ise; belli bir çalışma sonucunda edinilmiş teorik ve pratik deneyimleri neden diğer devrimci siyasaların faydalanabileceği bir zemine oturtamıyoruz ki? Oysa insanlığın ilk toplumsal devrimi olarak bilinen Neolitik toplum devriminin en büyük özelliği, tüm toplumsal ve üretimsel gelişmelerin hiçbir karşılık beklemeksizin başka topluluklara paylaşırken, belki de tarihin kâr amacı gütmeyen ilk alış-verişi olan deneyimlerin paylaşımıydı o toplumsal devrimin kökeninde yatan.

Peki ya bizler? Tüm o insanların yaptığını yapar ve devrimci deneyimlerimizi birbirimizle paylaşırsak ne kaybederiz? diye sormadan da edemiyoruz.

Sessiz

■ OKTAY İNAM

geçmişte kalmaz pişmanlıklar
düşüncenin ipine
her gün yeniden dizilir

geçmiş
geçmeyecek yara
tesbih olup çekilir

düşüncede gölgeler
gittikçe koyulaşır
geçmişin günahları
bugünlere bulaşır

sessizlik bir yakarış
içinden sayıkladığın
geçmişten sızan seslerdir
sessizlikte sakladığın

İngiltere

2) Tartışmanın yol ve yöntemleri üzerine:

Belki de en az devrimci doğruların içine sokulduğu örgütsel sınırlılık, bulanıklık kadar, bir başka sorunlu konu da tartışmalarımızın yol ve yöntemlerinin seyridir. Bunun için öncelikle yanıtını bulmak ve netleştirmemiz gereken husus; tartışmalarımızın katılımcılarının niteliği kadar, niceliğinin de taşıdığı önemdir. Zira başından itibaren özellikle vurgulamak istediğimiz ana tema olan tartışma kültürümüzü zayıflığı, tüm siyasal çalışmalarımızda en çok sırıtan konuların başında geliyor olsa da, yer yer ve sınırlı olsa da devrimci siyasalar arasında bu türden politik tartışma zeminlerinin kurulabildiğini görüyor ve tam sevinmeye niyetleniyoruz ki, hevesimiz bir anda kursağımız da kalıyor. Çünkü bin bir emek ve fedakârlıklarla oluşturulan ortak tartışma kürsüleri, konferanslar, sempozyumlar, çalıştaylar vb. olması gerektiği gibi katılımcılık işlevini görmek yerine; söz konusu faaliyetlerin katılımcılarına şöyle bir baktığımızda anlıyoruz ki, bu bir çalıştaydan, sempozyumdan, ama en önemlisi de ortak bir tartışma kürsüsünden ziya de bir iç etkinlikmiş.

Elbette ki her siyasal hareket iç etkinliğini, toplantılarını çalıştaylarını düzenleyecektir ve bunda bir beiste yoktur zaten. Lakin adını açık sempozyum, çalıştay, konferans vb. koyduğunuz ve özü itibariyle bir tartışma kürsüsü anlamına gelen bir etkinlikte, kendi kitle ve sözcüsünün katıldığı bir tartışma etkinliği, olsa olsa örgütsel bir toplantı olur ve bundan da bir bütün olarak devrimci ortak akıl değil, örgütsel akıl güçlenerek çıkar. Yani biz burada örgütsel tartışmalardan bahsetmiyoruz, çünkü bunlar zaten olması gerekenlerdir ve oluyordur da. Üstelik her örgütsel yapı söz konusu bu tartışma süreçlerinden kendi örgütsel faaliyet ve hedefleri için birtakım sonuçlar çıkartabilir, ama devrimciler arası tartışmalar her şeyden önce farklılıkları içerebilmelidir, çünkü ne denli farklı duruşu olursa olsun; devrimcilik iddiası olan her kesim ve bireyin kendini özgürce ifade edebildiği toplantılarıdır bizi güçlendirecek olan. Yoksa sesi en çok çıkan ve hep aynı ağızdan duyulan sesin mutlak doğruluğundan bahsetmek her şeyden önce devrimci akla aykırıdır.

3) BİZ'deki BEN ve TEK'e dair

Üzerinde özellikle durmak istediğimiz bir diğer konu ise, biz'e olan yaklaşım ve biz'den ne anlaşıldığına dairdir. Bilindiği üzere BEN'in, tekçiliğin ve hatta tek tipleşmenin panzehiri olan BİZ olgusu, aynı zamanda çoğulculuğu ve toplumculuğun gücünü yansıtması bakımından önemlidir.

Ehh tabiî ki de devrimcilerle kapitalistleri, egemenleri vd. kıyaslıyor değiliz, ama bazen öylesine garip ve anlaşılması zor yaklaşımlar sergileniyor ki, insan bazen bu yaklaşımın bir devrimci güçten çıktığına inanamıyor. Zira bugün kapitalisti, emperyalisti, dincisi, sömürgecisi, sağcısı, liberali, tekmili birden tüm egemenlik kokan ağızlar "tek, tek, tek" diye bozuk teyp misali konuşurken; ne yazık ki bizim kimi devrimci siyasalarımız da o BİZ'e çok ama çok sakat yaklaşmaktadırlar. Ki örneğin "biz olalım" derler, hepimiz de öyle deriz, çünkü doğru olanı da budur. Zira tüm ezilenler olarak yekvücut hâline gelmediğimiz sürece, bizi küçük lokmalar hâlinde yutacaklarını da biliriz, bilmesine de iş dönüp dolaşıp Biz olmaya geldiğinde

de hepimizin kendine göre bir Biz'i çıkar ortaya.

Hakeza, örneğin bir araya toplanma çağrısı yapan her bir devrimci güç, diğer tüm güç ve kesimlere kendi çatısı altında toplanma çağrısı yaparken bile, gelen ve gelecek olanların kendi özgün ve özgür renk, ses ve ahengine değil, çerçevesini kendisinin çizdiği Biz'e katılmasını ister, bekler. Yani esasında o Biz'in içindeki gizli Ben'i; çokluğun içindeki Tek'i bulmadan, onunla yüzleşmeden tüm bu BİRLİK çağrıları da havada kalacaktır maalesef.

Bu yüzden üzerinde tartışabileceğimizi düşündüğümüz şu önerimizle yazımızı bağlamak isteriz; eğer ki geçek anlamda BİZ diye bir sorunumuz varsa, hakikaten de Biz'i oluşturmak işitiyorsak, öncelikle ve hep beraberce yeni, özgün ve devrimci bir Biz'i tanımlayarak başlayalım işe.. Tanımlayalım ki, o Biz'in çatısı altına girmek isteyen herkes orada kendi sesinden ve renginden bir şey yitirmeyeceğini; herhangi bir hâkim anlayışa biat ve tabi olmak zorunda kalmayacağını bilsin ve işte o zaman renklerin ve seslerin uyumlu çokluğundan faydalanabilinir. Aksi durumda "gelin canlar bir olalım" [2] demekle Bir'de olunmaz, Biz'de olunmaz, tem tersine "gelin bize katılın" demekle, aslında tekleşilmeye ve tekelleşilmeye vesile olunacağı aşikârdır.

O halde Biz'i herhangi bir siyasada veya güçte değil; ortak akılda ve ortak değerlerde buluşturmak devrimci cephenin önündeki en asli görevlerin başında gelmektedir.

Sonuç olarak;

Esasen devrimciliği sadece eskiyi yıkıp, yeniyi inşa etme eylemi olarak gören genel geçer bir tanımın dışında; devrimcilik, özü itibariyle ezilenlerin ortak aklıdır. Yani, söz konusu ezilenlerin kim olduğundan tutalım da, ortak aklın ne olacağına kadar tüm sorunlarımızı kimseyi ötekileşmeden, dışlamadan masaya yatırabildiğimiz tartışma kürsülerine hakikaten de ihtiyacımız vardır.

Birbirimizi ideolojik, politik ve örgütsel argümanlarımızı kabul ettirebileceğimiz, saflarımıza yeni birilerini katabileceğimiz beklentisiyle değil; ortak mücadele perspektiflerimizi, argümanlarımızı ve deneyimlerimizi nasıl daha güçlü yaparızın kaygısıyla yaklaştığımızda bu ister bir çalıştay olur, ister bir konferans ve ya isterse de bir dergi sayfası olsun, farketmeksizin hepsini bir fırsata, ilerici bir adıma dönüştürmek bizim elimizdedir.

1) Derya Gümüş; ''Daha söyleyeceklerimiz var''
2) Mevlana *(Pir Sultan'ın sözü olması lazım / BN)*

TGŞ'li Tutsaklar Adına
Mezopotamya Tutsaklar Platformu

22.03.2020

(Not: Bu yazı 22.03.2020 tarihli olmasına rağmen zarfın üzerindeki tarihe göre 13.08.2020 tarihinde postaya verilmiş, bizim elimize 18.08.2020 tarihinde geçmiştir.)

Ölüme Karşı Deyişler (3)

■ RAHİME HENDEN

(Mürseloğlu Ömer Henden'in anısına)

Cemreler düşecek bir tanem
havaya, suya toprağa...
Yoksun!
Yüreğimden süzülür akan kanın,
bir daha tutuşurum.
Sensiz baharlarda
kırılır kanadı göçmen kuşun...
Yoksun!

Eeyy... Hiç dinmeyen patlamaları
yüreğimin yanardağı,
selvi boylum toprak oldu.
Şimdi çimlerde çiçek açsa
içime hüzün dolar...
İlkbahar seni getirmezse bana.

Gözpınarlarım hiç durmaz
akar ha akar...
Sensiz tütmez evin bacası, yoksun...
Çıksam bir dağın yamacına
baksam dağlara, ovalara;
içimdeki göçmen kuşlar
yuva yaparlar
tütmez ev bacalarına.

Bir daha görebilsem yüzünü
oğulları yiten analara
bir demet karanfil olurdu...
Büktün boynumu.
Küçücük bir çocuğum şimdi
gözümden nehirler akar.

Umut doluyduk oysa,
bir öğlen sonuna kadar...
Sonra şimşekler çaktı gökyüzünde
içime düştü ateşi...
Yandı önce alnım,
ciğerlerinden ciğerlerime
aktı kanın.
Öldüm seninle...
Dirildim yine
Ölüme Karşı Deyişler'in dizelerinde.
Haykırdım!
Önce dostlar duydu sesimi, sensizlikte...

18.02.2020, Çobançeşme

Hep bir "masaldır" anlatılan...

■ **DERYA GÜMÜŞ**

Sosyal medya günümüzün vazgeçilmezleri arasında. Eskiden, sosyal medyanın yeni yeni ortaya çıktığı dönemlerde pek de umursanmayan paylaşımlar yerini gündemi belirleyebilen, atılan 280 "tık"lık mesajlar üzerinden yoğun tartışmalar yürütülebilen paylaşımlara bıraktı. Büyük çoğunluğu "çöp" diyebileceğimiz paylaşımları bir kenara bırakırsak özellikle siyasi alanda at koşturanlar yaptıkları paylaşımlarla hedef kitleye yönelik siyasi propaganda yapabiliyor, siyasi rakiplerine yönelik eleştirilerini veya siyasetteki hedeflerini "özlü" bir şekilde aktarabiliyorlar.

Bunun bir örneğini Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın'ın 30 Temmuz 2020 tarihinde yaptığı paylaşımda görüyoruz. İbrahim Kalın, Twitter hesabından yaptığı paylaşımda; **"Biz masalları olan bir coğrafyanın çocuklarıyız. Bize yüz elli yıldır modernleşme adı altında başkalarının hikâyeleri anlatıldı. Artık kendi hikâyemizi yazma zamanıdır."** ifadesine yer verdi.

Hepi topu üç tümcelik bir mesaj... Fakat aslında evveli onlarca yıla dayanan ve ama bugün de süren/sürdürülen bir çatışmanın özeti bu. O çatışma bazen Doğu-Batı arasındaki çatışma, bazen Osmanlı-Cumhuriyetçi çatışması olarak, bazen laik-dinci... çatışması olarak adlandırılır. Nasıl adlandırılırsa adlandırılsın, hepsi yüz küsur yıldır süren bir dalaşın ifadesidir.

Kalın sözkonusu paylaşımdaki görüşlerinin açılımını yaptığı bir televizyon programına da ("Tarafsız Bölge", 09.08.2020, CNN Türk) katıldı. Hem ne söylemek istediğini açıkladı, hem de gelen eleştiriler üzerinde durdu.

Birbirlerini tanıyorlar tabii... Kimin, neyi, ne için söylediklerini bildikleri için özellikle kemalistler hemen karşı çıkıp saldırıya geçtiler. Argümanlar klasikti, şaşırtmadı: Örneğin; "Bir devlet sözcüsü devletin 'kurucu babaları' hakkında uluorta tweet atamaz!"dı (Soner Yalçın, 7 Ağustos 2020, odatv4.com); "Türkiye, laik ve demokratik cumhuriyet devriminin hikâyesini Atatürk'ün izinde yükselttiği sürece dünyanın ilham kaynağı olacak, 21. yüzyıl dünyasının geleceği daha iyi şekillenecektir." (Eski TBMM Başkanvekili Uluç Gürkan) yönlü dilek ve temenniler; "MASAL! O masallarla uyutulan millet, vatanı elinden alınırken uyandı. Milleti uyandıranlar, sanatta, bilimde, sanayide o başkalarının çok gerisinde kalındığını görerek modernleşme kararı verdiler. Onlar, medeni olmayan milletlerin, kendi hikâyelerini yazamayacağını çok iyi gördüler. 150 yıldır önce Osmanlı yenilikleri, sonra Milli Kurtuluş Savaşı, sonra Cumhuriyet Devrimi ile Türk milleti kendi hikâyesini yazdı. Siz, AKP iktidarı olarak 150 yılda yapılan milli varlıkları sattınız, kandırılıp ülkenin tüm kurumlarını bir cemaate teslim ettiniz. Bir hikâyeniz var!" (Tarihçi Sinan Meydan) yönlü karşı çıkışlar yanında; "Türkiye Cumhuriyeti'nin şanlı tarihini bir masal gibi görenler ve 1923 Türk Devrimi'ni geride bırakılması gereken bir yalanmış gibi yansıtmaya çalışanlar sözlerine çok dikkat etmeli" (CHP Grup Başkanvekili Engin Özkoç) gibi tehdit de içeren yorumlar birbirini izledi... Kimileri de sadece "masal" ve "hikâye" sözcükleri etrafında dönüp durdular. (Alıntılar 30 Temmuz 2020 tarihli Cumhuriyet gazetesinden.)

Oysa İbrahim Kalın'ın gerek yaptığı paylaşımda da, sözlerini açımladığı programda da söylediği açıktır, nettir; anlaşılırdır. Kalın'ın sözleri Batı'nın oryantalist / üstenci yaklaşımına haklı bir tepkinin ifadesi, Batı'nın idealizasyonuna karşı bir çıkıştır. O, "Batılılaşmaya" ve "Oryantalizme" karşıdır.

Kimin söylediğinden bağımsız yaklaşıldığında bu tür bir söylem ve karşı çıkış yanlış da değildir.

Gerek yüz yıllık cumhuriyet dönemi, gerekse Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşanan yalaklığa varan Batı hayranlığı ve batının "değerleri"nin idealize edilmesi durumu bu coğrafyanın gerçeklerinden birisidir. 19. yüzyılda dünya üzerinde hâkimiyet kurmuş Avrupalı emperyalist güçlerin ülke içindeki uzantılarının Avrupalı emperyalist devletlere güzelleme yaptıkları, onların uzantıları oldukları ya da olmak için çaba sarfettikleri; ekonomide, politikada, kültürde... onların taşeronluğunu yaptıkları... vb. tarihsel olgulardır.

Cumhuriyetin kurulması sonrasında hâkim hâle gelen kemalistler siyasette de, kültürde de "Batıcı" bir çizgi izlemiştir. Batının kendi iç dinamiği ve "doğal" koşullarda gerçekleştirdiği ekonomik gelişme temelinde oluşmuş bir dizi kurum, kemalistlerce içi boşaltılarak alınmıştır. Kendileri de aslında Osmanlı'nın yüksek bürokrasisinden gelen kemalistler açısından Osmanlı Türk İmparatorluğu'nun çöküş nedeni "Doğu felsefesi ve yaşam tarzıdır", ağırlıklı olarak da Arap orjinli İslamdır. Bundan dolayı ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel... vb. alanlarda eğer kalkınma olacaksa bu Batı'nın, Batı'daki kapitalist emperyalist devletlerin yürüdüğü yoldan yürümeyle gerçekleşecektir. Nitekim pratikte kuruluş dönemlerinden bugüne kadar hâkim olan düşünce ve edim bu yönde olmuş, saydığımız tüm bu alanlarda "mış gibi" davranılmıştır. Bu anlamda İslamcıların da adlandırdığı gibi kemalistler "taklitçi"dir.

İbrahim Kalın'ın "Batıcılık", "Aydınlanma", "Oryanta-

lizm" konusunda söyledikleri doğrudur, doğru olmasına da; yerine koymak istediği/istedikleri şey nedir? Böylece Twitterde paylaşılan ikinci tümceye; **"Artık kendi hikâyemizi yazma zamanıdır"**a geliyoruz. "Kendi hikâyesini" nasıl ve hangi temeller üzerinde yazacaktır, İbrahim Kalın ve içinde yeraldığı siyasal İslamcı cephe?

●●●●

Kemalizmin karşısına çıkan siyasal İslamcıların —bugüne kadar ortaya koydukları belgelerden ve izledikleri pratikten yola çıkarak— yazacakları "kendi öykülerinin" temelinde öncelikle İslam var. O İslam ki; sınıfları, sınıf kavgasını tanımaz, sınıfların varlığını reddederek, gerçekte mülk sahibi sınıfların safında yer alır. O İslam zenginliği ve fakirliği alınyazısı, "Allah'ın işi" olarak değerlendirir, sabır ve tevekkül öğütler; yoksulluğu öbür dünyadaki zenginliğe varmada bir sınav olarak görür, gösterir. Onlara göre iyi insan Müslüman olandır, Müslüman olmayan ise kâfirdir, dinsiz ise zaten katli vaciptir. Yine onlara göre İslam, yalnızca bir inanç, din değil, bir yaşam biçimidir; devletin dini tabi olmaz ama kişiler Müslüman olmalıdır, devlet dindar kuşaklar yaratılmasına yardımcı olmalıdır vb.

●●●●

Yazılmak istenen hikâyenin ikinci bir ayağı var: Türk milliyetçiliği! Batı hayranı olmayan, emperyalist Batı'yı; "Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar" olarak betimleyen, 1071 ile "1453-1923"'ü ve tabii bu öykünün şimdilik son ayağı olan 15 Temmuz 2016'yı bir çizgide birleştiren, Kızıl Elmacı bir Türk milliyetçiliği! Onların yazacakları "kendi hikâyelerinde" fetihler, işgaller, halklara düşmanlık... soykırımlar... yayılmacılık... ırkçılık... talan... hırsızlık... gibi başka ögeler de vardı, varolacak. Bugün açıkça Kürdistan, Suriye, Libya, Akdeniz... örneklerinden de nasıl saldırgan, ırkçı, talancı ve evet emperyalist yayılmacı olduklarını görüyoruz!

Bugün iktidardaki Şerif Mardin'in "kalvinist"lere benzettiği "çağdaş" İslamcılar ve onlarla birlikte çalışan Türk milliyetçisi kanadın yazmaya çoktan başladıkları "hikâye" yukarıda saydığımız ögeler/"değerler" üzerinde inşa edilen İslamcı-Türkçü bir bir "hikâye"dir... Bu "hikâyede" İslam daha baskındır ve ama Türkçülük de küçümsenmeyecek boyutlardadır.

Böyle bir "hikâye", işçiler ve emekçiler açısından, hiçbir biçimde Türkiye'nin kemalistler tarafından yazılmış olan "hikâyesinden" daha iyi, "ilerici", "demokrat" vb. bir hikâye olmayacaktır. Bu "hikâye" üzerine kurulu bir Türkiye hiçbir biçimde daha özgür, daha demokrat bir Türkiye olmayacaktır. Onun anlatacağı "hikâyede", hamamcı değişecek (zaten önemli ölçüde değişti!), elindeki hamam tası değişecek, hamam ama yerinde kalacaktır.

İbrahim Kalın yaptığı televizyon programında çokça "emperyalizmden", "Recep Tayyip Erdoğan'ın anti-emperyalistliğinden", günümüzde dünya siyasetinde varolan adaletsizlikten, eşitsizlikten dem vuruyordu. Yani dünya koşullarını "bilerek" konuşuyor İbrahim Kalın. Biliyor ama iş "kendilerinin durumu"na geldiğinde biraz sarpa sarıyor: Örneğin kendilerini de yaratan/yaşatan emperyalist/kapitalist sisteme köklü bir karşı çıkış yok yeni hikâyenin birincil ideolojik referansı olan "çağdaş" İslamda. Olamaz da! Karşı çıkış bu adaletsiz/eşitsiz sistemde kendilerinin de pay alamamalarına! Aslında o gerçekleşse sorun kalmayacak! Bir başka deyişle onların "kendi hikâyelerinde" emperyalist/kapitalist sistemin her türlü kötülüğü var, olacak. Çünkü onların kendilerini var eden, yaşatan bu sisteme ve onun temel kurallarına karşı çıkmaları mümkün değil.

Kısacası onlar "kendi hikâyelerini" yazmak için iktidarı tümüyle ellerine geçirmek ve ellerinde tutmak zorundalar. Bunun için de bu sistemin kuralları çerçevesinde her türlü yalanı söylemekte, mevcut sistemdeki "demokrasiyi" "bir araç olarak" kullanmaktadırlar.

T.C.'nin mevcut ve baskın "hikâyesi" ile Kalın'ın temsil ettiği, yazılmaya başlanmış olan yeni-Osmanlıcı hikâyenin işçiler, emekçiler açısından, birbirlerine bir üstünlüğü yoktur. İkisi de emekçi düşmanı, sermaye dostu öyküdür. İkisinin temelinde yükselen siyaset halkların düşmanıdır.

Kısacası ortada bir "al birini vur ötekine" durumu vardır ve her iki kesimin de bu bağlamda yaklaşımları birbirinden berbattır...

Oysa olması gereken, ortak insanlık kültüründe buluşmaktır... Bu ortak insanlık kültüründe Batı'nın da Doğu'nun da insani değerleri vardır... Ama bu sistem bu barıştırmayı yapmaz, yapamaz! Bunun için gerçek enternasyonalist bir yaklaşım, gerçek bir enternasyonalist bakış açısı gerekir.

●●●●

Hâkim sınıf temsilcisi her iki kanadın "kendi hikâyeleri" vardır ve ama bu hikâyede emekçilere, ezilenlere dair (sömürü ve baskı dışında) bir şey yoktur; insana/insanlığa, insanlığın ortak kültür hazinesine katabilecekleri bir şey yoktur. Onların yazdıkları "hikâyelerin" merkezinde insan değil, sermaye olmuştur, bundan sonra da yazacakları hikâyelerde de yine sermaye ve sermayenin çıkarları olacaktır...

İşçiler, emekçiler, ezilenler kendi hikâyelerini kendileri yazacaklardır. Onların hikâyeleri insanlık tarihinde yaratılmış bütün kültür içinde, insanlığı ileriye götüren bütün kültüre, insanlığın ilerici, devrimci kültür mirasına sahip çıkma temelinde yazılacaktır.

Onların yazacakları "hikâye" enternasyonalist, devrimci ve sömürüye karşı olacaktır. İçinde, geçmiş kültürlerin tüm ilerici ve devrimci unsurlarını taşıyacak; herşeyden önemlisi insanı ve insanlığı merkeze koyacaktır.

13. 09. 2020 ■

Efrîn

■ **A. KARABAX**

I.
Efrîn, koçbera Çemê Efrînê
Wargeha stran û sazbendên sînorên firar
Em jî dizanin dûmanên reşveşarî
li ser war û wargeh, li rûber û newalan...
bi sedan ton bombebaran bi balafiran
ku li ser deng û bengên şaxdar û zeviyan
Û wek niha ji dar û darzeytûnan.

II.
Efrîn, kevoka kanî û kanikên beriyan
Dîrok, bajaran jî dixin senger û çeperan
li hemû warên te, roj ew roj in
ku bi soz, bi mêjî, bi hiş, bi rih û can...
Di stargehan de efsane jî tên ber zaran
ji te re behsa ya darzeytûnê bikim
Hêz û karînên xwedayî yên afirandinan
xwedawend û xwedabanû
yek yê behran, yek ya huneran
hesp û rim danîn ber te bi peymana waran
hesp bi aliyê şer, rim bi yê darzeytûnan ve
Lê dem kevoka bi şaxzeytûn dide hêlekê
Te bi hespên şervan dide xelatkirin
ji ber ku bêne parastin hebûn û warbûn.

III.
Efrîn, şaxkulîlka darêjvana zeytûnan
Em stargehan jî wek dibistanan bi kar tînin
Efrîn, tu jî hevpara efsaneya darzeytûnan î
ku mirov pê ji nû ve bi şûn bûyê li dinyayê
jiyan û hêviyan nîşan dide
Ew dar e ku zanewerî, hişmendî û îlhaman
li navê xwe dişidîne... Ji darên yekane
wek delaleke gulistanî hatiye bermalkirin
Bi destê xwedabanûya wê rimek tê çikandin
ku di cihê xwe de reh dide, dibe darzeytûn
Bi hezar salan berî wê gotinê
li dijî tofana xwezayî ya Nuh jî mizgîn bûye
temenek abadîn pê hatiye navandin.

IV.
Çend zarokên çend salî bûn, min pirs nekir
ji yên li dora wan radiwestin
Di dest min de qufeke şaxên darzeytûnan
yek şax derxistin, dianîn ber seriyan
bi rûyên wan, kulîlk vekirin şaxên bêkulîlk
Ez li ku derê bûm, nedihat ber pirsan...
ne gund ne navçe ne li bajarekî bûm
li min dihat niwandin ku li ba kulîlkan im
tu kes ne li dora min, ne jî li ya wan bû
her der pêkve şaxzeytûn bû
Qehr û şerm girtibûn çem û çemikên Efrînê
her yek di cihê xwe de hemdil bû.

V.
Efrîn, çi karesat bin, em ji hev dûr nakevin
ji jorî de gule tên barandin wekî çûkereşan
li jêr baz û kevok yekmil li benda rapêrînan
Û li kolanên bajêr meş, def û zirne
Govendên me, şînên me digihêjin malên hev
Li binxetê şaxên zeytûnan tên şikandin
yeksalî, dusalî, sêsalî, çarsalî...

VI.
Efrîn, çi dibe bibe, em hev bernadin
bi heman avan erdên me tên avandin
bi heman hişkesaliyan zeviyên me direwisin
bi heman baranan bîr û bendên me tiji dibin
bi heman sermayan diqefilin li ban û çolan
û bi heman tav û tînan germ dibin
Kewên gozel ên deverên me
li hemberî hev dixwînin
Dûmeqeskên li dîwarên me hêlînan çêdikin
bi firekê li ba we, bi firekê li ba me ne.

VII.
Li dem û serdeman dîrokeke wisan e ku
dewr dewran nadizin
an pêş an paş hev dikevin an tên rûyên hev
Ku me xêz nekişandine bi navê jor û jêr xetê
ne ol, ne ziman, ne jî eslên hevdû pirs dikin
em xwe bi çek û çekdar dikin
li dijî zilm û dagirkeriyan radibin seferiyan
pêr Dîlok, Mereş, Riha, duh Cizîr, Sûr…
îro, belê, îro Efrîn e!

VIII.
Efrîn... serdema lehengî ya arîn û avestayan
her kemîn û sîper bi kulîlkên dilêr û têkoşer
wek ra û raguliyên çirûskîn ên darzeytûnan
beş û hêzên xwe didin milê şervanan
Bor û bihuran li ber wan rast û ewledar dikin
Serkeftin, aştî û azadî bi bedel tên nexşandin.

10.02.2018

Afrin

■ A. KARABAĞ

I.
Afrin, kendi suyunun mağrur sürgünü
firari türkü ve sazların sınır konağı
Yüzlerce ton bomba son model uçaklarla
Biz de biliriz zehir karası yükselen
dumanları köyden, şehirden ve kırlardan
kıran misali cayır cayır kavrulan dalları
şimdiki gibi zeytinlerin.

II.
Afrin, pınar ve derelerin kır güvercini
Tarih şehirleri de çeker mevzi hatlarına
gün, o gündür...
bir baştan söz birliğine bilenen yürekle
Barınaklar da dillendirir efsaneleri
mesela, zeytin ağacının öyküsü
Tanrısal güç ve kudret sahibi olanların
yani tanrı ve tanrıçaların
denizlerin ve sanatın... bir bahis üzeri
At ve mızrak kutsal toprağın hakkı için
at savaştan, mızrak zeytinden yanadır
Ve günler zeytin dallı güvercini öteler
bir sürü attır onur payına düşen
varlığını, evini, barkını savunasın diye.

III.
Afrin, cümlesi çiçektir zeytin devşiren
Sığınaklarımız da geleni eğitir okul gibi
Sen de aşinasın zeytin ağacı efsanesine
söylemdir, onunla yeniden doğar insan
yaşam ve umudun simgesi
O ağaçtır ki bilgelik, zekâ ve esinlikleri
çağrıştırabilen ve yaratılan ilk birlerden
bir baş gülistan ereni gibi ocak kurandır
Tanrıça eliyle yerlere saplanan mızrak
filizlenir ve köklenir dal dal zeytine
Binlerce yıl önce de
müjde verendir Nuh'un tufan deyişinde
ki elde edendir sonsuz bir yaşamı.

IV.
Kaç çocuktu, yaşları kaçtı... Sormadım
başlarında bekleyen büyüklere
Elimde yapraklı zeytin dalı sepeti
çıkardım her birine birer, koydum başlarına
çocuksu yüzlerle çiçeklendi çiçeksiz dallar
Neredeydim... Sorulmadı neredenliğim
ne köy ne kasaba ne bir kentteydim
öyle bir canlandı ki onca çiçekle göz göze...
hiç kimse ne onların ne benim gözümde vardı
her yer zeytin fidanıydı
Kahır ve utançtan dere ve derecikleri Afrin'in
ve her biri kendi yatağında yanan yürekti.

V.
Afrin, ne bela gelirse gelsin uzak durmayız
Gökyüzü karakuş perdesi kurşun ve gülleler
aşağıda vuruş sırasında şahin ve güvercinler
Ve şehir merkezinde zeytin dallı halk denizi
çalınır davulu, leleylenir zurnası
O kadar çok uzak değiliz birbirimize
can nefes yârendir halaylarımız, ağıtlarımız
Kırılır hududun öbür yüzüne zeytin fidanları
yaşları bir... iki... üç... dört...

VI.
Afrin, ne olursa olsun uzak kalmayız
aynı sularla toprağımız sulanır
aynı kurak yıllarla ekinimiz kavrulur
aynı yağmurla kuyu ve bentlerimiz dolar
aynı soğuklarla üşürüz yazıda, bayırda
ve aynı güneşle ısınır tenlerimiz
Kınalı kekliklerimiz söyleşir birbiriyle
Ev duvarlarına yuva kuran kırlangıçlar
bir uçuşla oraya, bir uçuşla buraya konar.

VII.
Öyle bir tarihtir ki devir devri devirmez
ya öne ya geriye ya alın alna kazar birbirine
Biz dikmedik araya altı ve üstü tabir taşları
ne inanç ne dil ne aslını sorarız birbirimizin
pek eyler, bir yek eyler kavli
zulüm ve işgale karşı koymak haktan deriz
evveli Antep, Maraş, Urfa, dün Cizire, Sur...
bugün, evet, bugün Afrin'dir!

VIII.
Afrin... kendi ülkesinde eşsiz abidelerin
duruşundan kıvılcım albenili fedakârlığın
bir ilk kitabın isminden bilgi ve hikmetin
her pusuda, siperde gözüpek direnenlerin
efsanevi ışınlı şah ve damarları zeytinlerin
bucaktan bucağa koşanların
Yol ve yolakları gözler, korur peşleri sıra
Zafer, barış ve özgürlük böyle işlenir güne.

10.02.2018

PARİS'TE MAZLUMLARIN SESİ BİR SANATÇI, İSMAİL YILDIRIM:

"Bir bıçak sırtında ilerliyoruz"

■ SÖYLEŞİ: MUSTAFA DEMİR

MD: Sevgili İsmail, Ağustos ayının başında (2020) Lübnan'ın başkenti Beyrut'ta büyük bir patlama oldu. Beyrut'un liman bölgesi adeta yerle bir oldu. Ortadoğu yine kan ve gözyaşları ile dünya gündemine oturdu.

Bu acı olay bana seni ve sanatını hatırlattı. Seninle 1983 yılı Şubat ayında tanışmıştık. Paris'te Yılmaz Güney ile çeşitli örgütlerden on kadar devrimci arkadaş bir araya gelerek Türkiye devriminin sorunlarını tartışmıştık. Yanlış hatırlamıyorsam o toplantıda yan yana oturuyorduk ve sen önündeki kâğıda durmadan resimler çiziyordun. Orada bize Beyrut'ta bulunduğun sürede katılacağın ilk karma resim sergisinin bombalandığını, o sergiden elinde sadece sergiyi duyuran bir gazete kupürünün kaldığını anlatmıştın.

Beyrut, tüm Ortadoğu hâlâ kanıyor. Hâlâ savaş oraları kasıp kavuruyor. Bombalar, silahlar aralıksız patlıyor. "Kanayan yaranın sopa ile iyileşmeyeceği" gerçeği bir türlü kavranamıyor. Dünyanın çeşitli çıkar çevreleri bölge halklarını rahat bırakmıyorlar. Bize Beyrut'a gidişin, orada yaptıkların, bombalanan sergin hakkında bilgi verir misin?

İY: Bir insan birkaç sefer yeniden doğabilir!.. Ben ikinci doğuşumu cezaevi hayatımla gerçekleştirdim. Üçüncü doğuşum ise Lübnan'da oldu. Hayatımın hiç bir döneminde çizmeyi, boyamayı bırakmadım. Ama Paris'e gelinceye kadar yaptığım bütün çalışmalar bir biçimi ile yok oldu. Çünkü yerleşik bir hayatım olmadı!.. Yerleşik hayatı olmayan bir ressamın pek bir biriktirme şansı olmuyor. Çünkü yayılarak yapılan bir iş, resim geniş yerler kaplıyor. Bu nedenle yaptığım işleri koruyamadım. Kimisi Türkiye'de yakalandığımda polisin elinde yok oldu. Kimisi sağda solda kaldı. Kimi resimlerimi ailem sağa sola dağıttı. Bu nedenle Paris'e gelinceye kadar yapmış olduğum her şey bir biçimi ile yok oldu. Sözünü ettiğiniz Lübnan sergisi kişisel bir sergi idi. Açılışa bir gün kala 82 Büyük Savaşı çıktı ve 67 resim, bir heykelim orada yok oldu. Yılmaz Güney ile ilgili Lübnan çalışmalarım bitmişti. Yılmaz Güney özgürlüğüne kavuşmuştu. Ben de Paris'e döndüm.

Lübnan'da kaldığım sürece bir taraftan Filistinlilerle derin bir kardeşlik yaşarken; öte taraftan Lübnan köylülerini tanıma şansım oldu ve hayatımda Lübnan büyük değişikliklere yol açtı. Benim üçüncü

doğuşum Lübnan'dadır. O şartlarda dili de az bildiğimden resimle kendimi ifade etme bir zorunluluk gibiydi. İşte o şartlarda resmimin kişiliği giderek ortaya çıkmaya başladı. Diğer sanatçılardan ayır edici bazı kökler kazandı. Günce tutar gibi resim yapmaya başladım. Resim yapmak adeta düşünce üretmek oldu benim için. Bir nevi resmimin kişiliği oluşmaya başladı. Yaptığım resimler ve heykeller tabi ki benim düşüncelerimin bir izdüşümü. Her ne olursa olsun, ne kadar kardeşleşirsen kardeşleş, derin bir yalnızlık seni sarıyor. Bu yalnızlık duygusu derin bir içe dönüşü beraberinde getiriyor. Bu içe dönme durumu bende resim olarak dışarı vurdu.

MD: Bence senin sanatının Türkiye'de güzel sanatlarda okumana rağmen doğum şehri Beyrut!.. Ateşin içinde doğan bir sanat!.. Beyrut'ta bu yılki patlamadan sonra neler hissettin?

İY: Evet doğrudur; Türkiye'de ve Ortadoğu'da olup bitenleri, Kürdistan'da olup bitenleri esas aldım resimlerimde ve heykellerimde. Çünkü en iyi bildiğim yerler, bana en çok dokunan olaylar oralarda oluyor. Bir nevi 38 yıldır Ortadoğu'nun güncesini Paris'te tutuyorum. Tabi ki artık Türkiye'ye gitmelerim var, fakat yerleşik hayatım ister istemez Paris.

Ortadoğu'da öyle merkezler var ki, aynı zamanda bir merkez kaçtır. Suriye böyle bir yerdir mesela. Kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin muhalifleri, Çerkez Ethem de dâhil, Beyrut ve Şam merkezli baktılar geldikleri topraklara. Ama ne Suriye'de ne de Lübnan'da 19. yüzyıldan itibaren ulus devlet oluşamadı. Bu nedenle oraları sömürge olarak elinde tutan ülkeler durmadan Ortadoğu'nun en zayıf yerlerinden gagaladı. Başta Fransa olmak üzere Türkiye ve bütün emperyalist emelli güçler Ortadoğu'ya çöktüler. Bu "kurtlar sofrası"nda Lübnan'ın ya da Suriye'nin kolay kolay kurtuluşları mümkün görülmüyor. Lübnan'ın aşiret yapısı ne yazık ki modern bir devlet olmasını engelliyor. Bu da o ülkenin bütün çevresindeki kirlerin temizlendiği bir yer olarak kullanılıyor. Son patlama böyle bir kirliliğin içinden çıkıyor.

Lübnan'da bulunduğum süre içerisinde Filistinli sanatçılardan destek gördüm. Özellikle İsmail Şamot, Tamam Akal çok ilgilendiler. Öte yandan dağda da bulunduğum süre içerisinde resim yapabileceğim ortamın oluşmasında gerilla komutanlarının ilgisini gördüm. Lübnan köylüleri, içten samimi gülümsemeleri ile resim yaparken beni izlediler. Çok olumlu anılarla oradan ayrıldım diyebilirim. Büyük patlamada ciddi yaralar almama rağmen, diyebilirim ki mutlu, aydınlık bir dönem geçirdim oralarda...

MD: İsmail Yıldırım "mazlumların ressamı"dır dersek yanlış olmaz. Eserlerine baktığımızda; nerede bir haksızlık, insanlığa düşmanlık, dışlama, horlama ve bunlara karşı başkaldırı varsa senin konun oluyor. Sivas katliamı yüreğini kasıp kavuruyor, gezi direnişi umudunu besliyor, Cumartesi Annelerinin bitmez tükenmez direnişleri eserlerine ilham oluyor. Sanatının gelişme ve olgunlaşma şehri Paris. Bildiğim kadarı ile Türkiye'de de atölyen var. Zaten sen köklerin ile bağını hiç kopartmamış bir sanatçısın. Ama Paris sanatının esas yurdu diye düşünüyorum. Sadece sana değil, birçok ünlü sanatçıya ev sahipliği yapmış bir şehir. Senin çalışmalarına bu kültürel ortamın ne gibi katkıları olmuştur?

İY: Paris'te çok uzun bir sürgünlük dönemi yaşadım. 19 yıl Türkiye'ye dönemedim. Elbette bu 19 yıl benim Paris'te köklenmemi beraberinde getirdi. Bir taraftan iyi de oldu. Tabii ki Fransız büyük ihtilalinden sonra Paris ciddi bir sanat özgürlüğü merkezi oldu. 1905 Rus devriminin yenilgisinden sonra Paris'e sığınan Rus sanatçılar, 20. yüzyıl modern resminin önemli ustaları olarak bugün müzeleri doldurdu. Daha öncesi pek sağlam olmayan Rus resmi Paris'te melezlenerek ciddi bir gelişim gösterdi. Evrensel boyutlara ulaştı. Chagall, Kandinsky ve buna benzer onlarca sanatçı evrensel sanatın köşe taşları oldu. Benim resmim de burada ciddi bir melezleme geçirdi. Fakat öyle bir melez ki; bu resim ne Türkiye'deki oluyor ne Fransa'daki!.. Yaklaşık 38 yıldır Paris'te olmama rağmen resim yaparken Ortadoğu'nun kaosu esas oluyor resimlerimde. Fakat dil, resmin dili evrenselleşiyor.

MD: Mart 2020'den beri tüm dünya büyük bir salgınla baş başa kaldı. Her türlü toplumsal faaliyet dondurulduğu adeta. Bu beladan ekonomik olarak etkilenen en çok kültür yaratıcıları oldu.

Guy Royon tarafından İsmail Yıldırım için hazırlanan kitaptan bir bölüm:

YARATMA

Sanatçı doğulmaz, şu veya bu ölçüde gelişmiş yeteneklerle doğulur. Sonrasında bunları geliştirmeye yardımcı olacak bir unsur gerekir; aile olur bu, ana baba olur, doğa olur ya da sezgiye, cesarete sahip bir öğretmen...

Sonra sanatçı kendini yapar: Kat edilecek yol çetin, uzundur; hayal kırıklıklarıyla doludur. Kaçışı, kestirmesi yoktur.

Yaratma, bazen dilsiz, bazen coşarak, hiç beklenmedik bir anda kendini açığa vuranı, yani kurumuş ırmağı, taşkın çağlayanı tasvir etmenin, dile getirmenin delibozuk bir ihtiyacı hâline gelir. Kıskançtır yaratma, halinden hep şikâyetçi, kötü bir annedir, ortak kabul etmez. Yolundan yürümezsen terk ediverir. Basit değildir yaratma. Teknik sadece bir araçtır; beldir ama tohum değildir. Topraktır ama ne su ne güneş.

Önce, Lascaux'dan Bacon'a, Basquiat'ya; Fırat'tan Mısır'a; Floransa ve Roma'dan Paris'e ve New-York'a kadar geçmişi doldurmak lazımdır içine. Sonra, çok iyi tanımasan da, el yordamıyla, köklerini seçmek. İyi bir bağcının yaptığını yapmak: Hemen başka bir bağdan aşı yapmaktan kaçınarak, kendi toprağına has ürünü verecek olan aşıyı seçmek. Sanatta etkilenmek, ruhsuz bir kopyacılık olmadığı taktirde, varisliktir.

Yaratma, kendi kaçak, uçucu, yarı silik gölgesiyle, yani ilham denen şeyle beslenir. Ne var ki, denemelerle, başarısızlıklarla, vazgeçişlerle dolu uzun bir sabrı da gerektirir.

Sonunda üslup şekillenir, kişilik damgasını vurur esere: Kime ait olduğu bilinir hâle gelir. Sonra üslup hepten belirginleşir. Çizgiler keskinleşir, bazen de, aksine, çoğalır, birbirini boğar. Renkler ahenk kazanır, kaygan ya da pürtüklü zeminler hâlinde toprak ya da alev görüntüsü alırlar.

Yaratma yalnızlığa, anlayışsızlığa, horlanmaya, bazen kine veya alaya alınmaya karşı, zaafa düşülmeden verilmesi gereken sürekli bir kavgadır.

Ve nihayet yaratma, birilerinin, birçoklarının, dünyanın takdirini kazanmak için uzun bir bekleyiştir... Bu da herkese nasip olmaz hayatında.

Hemen her devlet ekonomiyi kurtarma adı altında milyarlarla anılan paraları hâkim sınıflara sunarken, kültür taşıyıcıları kendileri ile baş başa kaldılar. Bunun senin sanatına yansıması nasıl oldu?

İY: Korona virüsü dönemi elbette ki önemli. En azından dünya sağlık sisteminin bozukluğu, bunun dünya kapitalizmi ile ilişkisi önemli. Benim için savaşlar, diktatörlükler ve dünyanın kirlenmesi daha çok önem taşıyor!..

Bu dönem belki de hayatımın zorluklar içerisinde gelişimi, benim felaketlere karşı hazırlıklı olmamı, böyle bir refleksi geliştirdi bende. Birey olarak bu salgın hastalıktan elbette ben de etkilendim. 7 sergim iptal edildi. Fakat artık 66 yaşındayım ve 66 yaşın deneyimi beni böyle felaketlere daha hazırlıklı kılıyor. Sanırım bu nedenle bir geri çekilme diyebileceğim köye kapanma oldu. Bu da ciddi bir üretimi getirdi. Fakat ekonomik olarak beni ciddi etkileyecek bir durum olmadığı için başarılı oldum diyebilirim. Tabii ki birçok genç sanatçı ciddi bir şekilde etkilendiler, birçok atölye kapanmak zorunda kaldı. Kolay olmayacak bunları atlatmak. Fakat iki yönü var bu hastalığın. Faşist hareketleri güçlendirebilir ya da ABD'de olduğu gibi mazlumların karışmasıyla daha iyiye doğru da gelişebilir. Kısacası bir bıçak sırtında ilerliyoruz. Fakat birçok şeyin eskisi gibi olmayacağı düşüncesindeyim. Bazı sanatçıların Korona'yı konu olarak çalıştığını biliyorum, fakat ciddi iz bırakacak resim görmedim birkaç yıl sonra daha netleşir durum diye düşünüyorum.

MD: Söyleşi için teşekkür ediyorum. ■

(Sanatçı İsmail Yıldırım'ın çalışmalarından bazı örnekleri arka kapak içinde bulabilirsiniz...)

Felsefe, Bilim, Sanat... Ya Politika?

■ **KADİR CAN AYDEMİR**

Günlük yaşantımızda olsun, kitap okurken olsun, tartışırken ya da hayal ederken olsun; sürekli, çok çeşitli "bilgi" türleri ile iç içeyizdir. Hiç düşündünüz mü, bu kadar bilgiyi sınıflandıracak olsaydık, acaba edindiğimiz tüm bilgileri kaç kategoride/grupta toplayabilirdik? Bu konu, bilindiği gibi, felsefenin bilgi kuramı (epistemoloji) alanına girer ve bu konuda da farklı filozofların çok farklı açıklamaları vardır. Bana göreyse, tüm bilgilerimizi, toplamda yedi kategoride toplayabiliriz: Gündelik bilgi, teknik bilgi, dini bilgi, politik bilgi, felsefi bilgi, sanatsal bilgi ve bilimsel bilgi. (Fakat burada dikkat, tüm bu kategoriye ayırma işinin sonuç olarak bir genelleme olduğunu unutmayınız. Yani bu bilgi türleri arasında hiçbir geçişkenlik olmadığını düşünmeyelim. Tam tersine, bu bilgi türleri arasında bir geçişkenlik vardır ve biraz değişirse, diğerinin yerine geçmektedir. Bunun aksini düşünmek, hayata kopuk bakmayı getirir, olduğu gibi anlamayı değil.)

Gündelik bilgi; günlük konuşmalarımızdan, dedikodularımıza kadar tüm bilgilerin toplamıdır. Teknik bilgi; bir masa ya da televizyon gibi malzemelerin yapımında/montajında kullanılan bilgilerdir. Dini bilgi; ilahi olduğu söylenen Tanrı, ibadet ya da inanıp inanmama gibi konulara dayanır. Politik bilgi; daha çok devlet yönetimlerine ait, var olan ya da olması istenen sistemlerin bilgileridir. Sanatsal bilgi; estetik hazza, "güzel" olana yönelik bir bilgidir. Bilimsel bilgi; evrenin, insanın, toplumun, belirli bir yönüne ait kesin, kanıtlanabilir, denetlenebilir bir bilgi türü iken; felsefi bilgi ise evreni, varlığı, insanı, toplumu bölümlere ayırmadan, bir bütün olarak anlamaya çalışan bilgi türüdür.

Bu bilgi türlerinden -bana göre- 'yaratıcı' olanları, sadece şu üç tanesidir: Felsefe, bilim ve sanat! Çünkü sadece bu üç bilgi türü, ileri sürdüğü bilgilerle birlikte ufkumuzu açar, bizleri tartışmaya götürür ve özgür düşünce ortamını yaratır. Diğerleri ise ya dogmaya dayanır, ya önemsizdir, ya da tartışmaya açık olmayıp basmakalıptır. Dolayısıyla insanlığın, asıl olarak üzerine eğilmesi gereken bilgi türleri, şu üç tanesi olmalıdır: Felsefe, bilim, sanat! Peki, hangi felsefe? Hangi bilim? Hangi sanat?

Felsefe dünyasına bakacak olursak, Engels'in de dediği gibi "tüm felsefe tarihi, materyalizm ile idealizm arasındaki bir kavganın eseridir". Şahsen ben, materyalist cenahın tarafındayım. Dahası diyalektik-materyalist anlayıştayım. Diyalektik-materyalist anlayış ise bilindiği gibi; insanı, toplumu, evreni, maddi koşulları temel alarak, değişim-dönüşümün dinamiği üzerinde anlamlandırmaya çalışır. Ve "anlama" işini, en iyi şekilde yerine getirir! Yine buradan Marx'a uğrayacak olursak: "Mesele, salt anlama/yorumlama işi değil; mesele, güzele, doğruya, iyiye yönelik tavır almak, yani değiştirip dönüştürmektir." Kimin iyisi, doğrusu, güzeli; der gibi olduğunuzu duyuyorum. Tabii ki emekçi katmanların!

Peki, hangi bilim? Savaşın, sömürü dünyasının, köleleştirme siyasetinin yanındaki bilim anlayışları mı; insanlıktan, doğadan, emekçiden yana bir bilim anlayışı mı? Tabii ki ikinci tür bilgi anlayışı lazımdır insanlığa, hem de acilen! Ve bunun için de başta bilim insanlarının, ardından bilim yanlılarının, çok tabii ki sömürücü sistemlere karşı sert bir duruşa ihtiyaçları var. Dahası 'halktan yana bilimin', ancak ve ancak 'sınıfsız ve sınırsız bir dünyada' olacağını kavrayarak, bu görüşün yaygınlaştırılması şarttır!

Hangi sanat, sorusuna da "hangi bilim?" sorusuna vereceğim cevabın hemen hemen aynını vermek istiyorum. Ancak burada, konunun öznelliği bakımından, Mao'nun şu alıntısını vurgulama ihtiyacı duyuyorum: "Yüz çiçek açsın, bin fikir yarışsın".

Yaratıcı olan bilgi türlerine kısaca da olsa yaklaşımımı belirttiğime göre, "yaratıcı olmayan" bilgi türlerine de bir iki vurgu yaparak, yazımızı bitirelim derim. Gündelik bilgide, gerekli olanın dışına çıkmayıp iyi iletişimler kurmamız dileğiyle... Teknik bilgide, "eşyaların insanlığı yönetmesindense, insanlığın eşyayı denetlediği" bir dünya isteği ile... Dini bilgide, dileyenin istediğine inanıp, dileyenin inanmama özgürlüğünün yaşandığı, devletin gerçekten dinden elini çektiği, dininse yerini yurdunu bilmesi dileğiyle... Peki, ya politika?

Politika, bence yaratıcı olmayan bir bilgi türü olsa da diğer yaratıcı olmayan bilgi türlerine göre, daha detaylı ele alınmalıdır. Şimdi onu yapmaya çalışacağım. Evet, insan, siyasi/politik bir varlıktır. Çünkü insan, bireysel olduğu kadar toplumsal bir yapıya sahiptir. Toplumsallık ise politikayı şart koşar. Öyleyse kişiler, politik olmak zorundadırlar. Peki, hangi politika? Herkes kendi sınıfının politikasını yapsın yeter! Yani şöyle diyecek olursam: Kapitalistlerin, burjuvaların kendileri için yaptığı siyaset kadar, emekçiler de kendileri için siyaset yapsa, benim açımdan sorun bitmiştir! Çünkü burada bir terslik, dengesizlik var: Kapitalistler, kendi çıkarları için çalışırken, emekçileri de kendileri için (burjuvalar için), düşünmeye yöneltmiş durumda. İşte mesele, emekçinin kendisi için düşünmesi, kendisi için mücadele etmesini sağlayabilmektir. Mesela bu yazı, yapabildiği oranda, bunu hedeflemekte!

Kapitalizmin-emperyalizmin bu kadar güçlü, azgın olduğu; ezilenlerin bu kadar suskun olduğu bir dönemde, ne yapabiliriz ki, gücümüz nerede, diyenlere, şunu söylemek isterim: Gücümüz; bilim, sanat ve felsefede! Gücümüz, uyuyan devde! O uyuyan devi; bilim, sanat ve felsefe ışığında uyandırabilsek, ah bir uyandırabilsek, kim durabilir onun karşısında? Kâğıttan kaplanlar mı? Hiç sanmıyorum!

21 Haziran 2020 / Mersin ■

Evrim Okyanusu

■ **GANİME GÜLMEZ**

“Görünen gerçek olsaydı, bilime gerek kalmazdı” — Marx

Evrim Okyanusu, medyanın sürekli taş atıp dalgalar yaratmaktan vazgeçmediği bir arena olma önemini hiç kaybetmedi. Maalesef bu taşların, bu asırda dâhi bilinç bulandırıp Ortaçağ karanlığına dönüş etkisi yaratmaktaki payı hiç de az olmadı. Uluslararası medya merkezleri tarafından Evrim Okyanusu’na her gün, hiç ihmal edilmeden: “Beyinlere çipler yerleştirilecek”, “robotlar bizi yönetecek”, “işçiye gerek kalmayacak, bilgisayarlar iş yapacak, sınıflar tarihe gömüldü”, “bütün hayatımız-işlemlerimiz dijital sistemlerde gerçekleşecek”, “insan beyninde yeni değişimler tespit edildi”, “dijital dünyayla birlikte evrim geçiriyoruz” vb. gibi taşlar atılmaya başlandı ve sürekli buna devam edilmekte. Milyonlarca yıllık geçmişe sahip “insan türü”ne, birkaç on yıl ya da yüz yılda evrim geçirttirildiği sanrısı hüküm sürmeye başladı. Ve bu haberler “bizim” diyebileceğimiz tüm sayfalarda dahi kolayca yer bulabildi!

Hâlbuki “insan” olarak gördüğümüz bugünkü bize ulaşmamız; bırakalım bin yılları, milyonlarca bin yılı alan, çok aşamalı bir evrim sürecinin toplamı idi.

• • • •

Tüm aktivitelerimizi paylaşmak için kullandığımız en aktif aracın dijital dünya hâline getirilmesi, bizi; önemsememiz gereken en temel noktalarda dâhi bir “sanrılar diyarı”na taşıdı sanırım. Bırakalım cep telefonu-interneti, yiyecek ekmeği dâhi olmayan milyonlarca insanın varlığına, asıl gerçek bu değilmişçesine; “sanrılar diyarı”ndan göz atar hâle getirdi.

Tam da Covid-19 zamanlarında; insan bağışıklık sisteminin bu mikroba karşı hangi koşullarda-nasıl reaksiyon verdiğinin, yani aşı deneylerinin kobayları, yine-yeniden insanlığın Afrika’da yaşayan açlıkla burun buruna olan kısmı oldu! “Yeni AIDS patlaması”na müdahale etmek üzere yüzlerce bilim insanı Afrika’ya üs kurdu. Oralarda “Covid-19” türevlerine, zatürre-sıtma salgınlarına da rastlandığı rapor edilmeye başlanıldı!

Ve bütün bu biyolojik deneylerde kullandıkları-kullanabilecekleri en temel yasa: EVRİM olmak zorundaydı! Yeni ilaçların keşfinde kullandıkları-kullanabilecekleri en temel yasa: bakteriler üzerinde gözlemleyebilecekleri EVRİM idi!

• • • •

İşte böyle bir asırda, dünyanın neredeyse yarısında “evrim” konusunun adının dâhi geçmemesi için yapılabilecek her şey yapıldı. Bu konu, birçok ülkede eğitim müfredatından dâhi kaldırıldı. Avrupa’da ise bu

eğitimin ilkokul çocuklarına dahi veriliş tarihi bir yüzyılı bile geçmiyor. (Amerika'da hâlâ "yaradılış teorisi"-nin bilim olarak öğretildiği eyaletler var!). Bir botanik bahçesinde dahi, "Darwin'in Deneyleri" olarak görebileceğiniz, bitkilerin evrimini ispatlayan köşeler var. Ya da bir dönem her yer dinozor heykelleriyle donatılmıştı. Ancak bunun dahi bilimsel bir göz açıcılık işlevi olmadı. Bu tür sunumların neredeyse hepsi, çocukların-gençlerin tüketeceği yeni oyuncak üretimine, bu minyatür oyuncakların bilgisayar oyunları sistemine uyarlanmasına, kurulan bilimsel atölyeleri-deneyler yapılan müzeleri ziyaret için ödenen bilet paralarına; özcesi tamamen kâra endeksli. Böyle mi gerçekten? Evet, gerçekten böyle! ÇÜNKÜ ESASTA HÂLÂ; İLK İNSANLARIN, TANRI TARAFINDAN YARATILMIŞ ÂDEM İLE HAVVA OLDUĞU, TEMEL ÖĞRETİSİNE SEBAT EDİLMEKTE!

●●●●

Tam da medyanın Evrim Okyanusu'na yığınla taş attığı bu zamanlarda, **Oscar Creydt'in; "Bilinçsiz Evrenden, Bilinçli-Etkin-Yaratıcı İnsan Kültürüne"** adlı 230 sayfalık kitabı, Neuer Weg Yayınevi tarafından, Mayıs 2020'de yayınlandı. MLPD'nin (Almanya Marksist-Leninist Partisi) eski Parti Başkanı, şimdiki teorik yayın sorumlusu Stefan Engel ve Creydt'in hem bilimsel araştırmalar yolculuğundaki hem de Paraguay Komünist Partisi'ndeki yoldaşı Manuel Mandelik tarafından kaleme alınan önsözlerde ise kitabın tarihsel yolculuğu özetlenmiş. **Bu kitabın Türkçeye çevrilip-çevrilemeyeceğinden şimdilik emin değilim. Ya da çevrilirse bile, en az bir yıl sonra yayınlanır diye düşündüm. Tam da böylesi bir dönemde; kitabı bir tanıtım-özet içeriğiyle de olsa paylaşmanın acelesine düştüm...**

●●●●

Şüphesiz ki hepimiz evrimle ilgili bazı şeyler ya da birçok şey okumuşuzdur. Evrimle ilgili çok iyi ve bilgilendirici yazılar sürekli yayınlanmakta. Ancak PKP'nin kurucularından olan, sürgünde yaşamak zorunda kalan Oscar Creydt'in bu çalışmasını diğer çalışmalardan farklı kılan yönler var. Creydt bu kitabında, günümüzde dahi çok sık yönelttiğimiz soruları da yanıtlamaya çalışıyor:

- "İyilik, kötülük nedir? İnsan iyi bir canlı mıdır?" sorusuna Creydt; "insan iyi bir canlıdır, öyle de kalacaktır" biçimiyle ve insan-hayvan ayrımının evrimsel süreçleriyle, insan toplumunun oluşumu ve toplumlar tarihinin gelişimiyle bağlantıları içerisinde yanıt veriyor.

-"İnsan onuru nerede kırılmaya başladı? Vicdan nasıl oluştu, vicdansızlık nasıl şekillendi?" sorusuna Creydt; "üretim ilişkilerinin bulunabilen ilk nüveleri" içerisinden yola çıkarak yanıtlar vermeye çalışıyor.

-"Ezilenlerin kazanma şansı var mı?" sorusuna Creydt; yine insan-hayvan ayrımının evrimsel süreçlerinde ilerleyerek, "insan denen canlı var oldukça, ezilenlerin kazanmaktan ve kazanmanın yollarını aramaktan başka yolu yoktur. **Bu, milyonlarca yıllık geçmişi olan insanlık tarihinin bize gösterdiği bir yasadır**" diyerek ve nedenleriyle yanıtlar vermeye çalışıyor.

Bu yanıtları vermeyi denerken; sosyalizm döneminde kavranılamayan "sosyalizmin sorunları" diye ifade ettiğimiz noktalara ilişkin de yine "evrim" gerçekliğinden kopmadan yanıtlar arıyor Creydt.

Creydt'in yazdıklarının, bilgim dâhilinde olan diğer evrime ilişkin yazılmış olanlardan farkı; ifade ettiğim ve hepsini ifade etmenin sayfalar süreceği birçok noktadan oluşuyor.

Creydt bu kitabında, Latin Amerika halklarına bu çalışmayı aktarabilmek için; Marx'tan, Engels'ten alıntıları dahi "ithafen" yapmak zorunda kalmış. "Diyalektik materyalizm" tanımlamasını dahi, "ontoloji" olarak belirtmek zorunda kalmış (Stefan Engel kitap için yazdığı önsözde; "kitabında bunları belirtmesi dahi, ölüm cezalarına dek varan cezalarla karşılanabilirdi" diyor).

Kitap: Fiziksel Gelişim, Biyolojik Evrim, İnsanın Oluşumu ve Gelişimi olmak üzere üç bölüm altında toparlanmış on dokuz bölümden oluşuyor. İspanyolcadan Almancaya çevrilirken, yazarın kalemini bozmamak üzere çok büyük bir emek harcanılmış ve çok titiz çalışılınmış. Güney'in bu tür çalışmalarımızda gösterdiği sınırsız anlayışı çiğnememe, başka yazıların-yazarların hakkını çiğnememe hissiyle; ilk iki bölümü bu sayıda, üçüncü bölümü gelecek sayıda aktarmayı düşünmüştüm. Yazar bu üç bölümü koparılamayacak bir biçimde birbirine bağlamış. Hangi kısımları aktarmam gerektiğini kararlaştırırken ve yazarın emeğine haksızlık etme kaygısı beni hayli zorlarken, çalışmayı iki parçaya ayırmak elimden gelmedi. Ve tamamını birden Güney'e iletmeyi tercih ettim.

Bir kez daha böyle uzun bir çalışmayı anlayışla karşıladığı için; Güney'e sonsuz teşekkürlerimle...

■

Oscar Creydt'in Biyografisi (1907-1987)

Oscar Creydt, 1907'de Paraguay'daki San Miguel'de doğdu. Annesi Paraguaylıydı, babası Almanya'dan Paraguay'a gelmişti.

1916-1919 yılları arasında Hannover'deki bir lisede okudu; Paraguay'a geri döndüğünde devrimci üniversiteli öğrenci hareketlerine dâhil oldu.

1928'de Universidad Nacional de Asuncion'dan avukat olarak mezun oldu ve doktorasını aldı. Devrimin gerçekleştirildiği Sovyetler Birliği'nde ikamet ederken, bu zamanı diğer birçok şeyin yanı sıra kendi ülkesinin tarihini incelemek üzere de değerlendirebildi. 1933'e gelindiğinde, Paraguay Komünist Partisi'nin kurucularından biri de Oscar Creydt'ti. Kitle mücadelelerine başkanlık etti ve gerici rejimler tarafından sürekli takip edildi, tutuklandı. Meksika'da geçici bir sürgün hayatı oldu ve bu sıralarda Komünist Enternasyonal'in temsilcisi olarak Peru ve Şili'ye de gitti.

1953 yılında Paraguay Komünist Partisi Genel Sekreteri (Partido Comunista Paraguayo) seçildi. 1954'te General Alfedo Stroessner tarafından yönetilen faşist generaller iktidarı ele geçirdi. Ve bu iktidar, Kuzey Amerika'nın desteğiyle Paraguay devletinin Brezilya askeri gücüne uyumunu organize etti. General Alfedo Brezilya'da doğmuştu, babası Alman'dı. Hitler faşizminin yenilgisinden sonra Alman faşistlerini sistematik olarak ülkeye getirdi.

Oscar Creydt, sosyalizme yönelik revizyonist ihanetin ilk eleştirmenlerinden biriydi. SBKP'nin Parti Kongresi'nde bu, gündeme geldi. Bu kongrede, meselenin; Paraguaylı Komünist Parti (bağımsız) isminin eklenmesiyle yeni bir parti kurulması meselesi değil, revizyonist kamptan ayrılmak ve aynı zamanda partinin ve onun devrimci proleter siyasi hattının 1933'teki kuruluşundan bu yana sürekliliğini korumak meselesi olduğu ifade edildi.

1936'dan sonra, demokratlara ve devrimcilere yapılan zulüm giderek arttı. Böylece Oscar Creydt hayatının çoğunu illegal bir şekilde ya da sürgünde geçirmek zorunda kaldı.

Merkez Komiteye başkanlık ettiği parti ile doğrudan temas hâlinde kalarak, partisini Latin Amerika'da tanıtan kapsamlı teorik çalışmalar yaptı.

Oscar Creydt, Mart 1987'de Arjantin'de sürgünde öldü.

(ÇN: Bu biyografi, kitapta aktarıldığı gibidir.)

GİRİŞ

Bu araştırma projesi; rasyonel bir varlık olan insanın, evrim sırasında bilinçsiz olarak –fiziksel ve kimyasal–, bu evrenden daha önce geçen her şeyi aşarak nasıl ortaya çıkabileceği üzerine bir projedir.

Sorun eskidir ve uzun süre araştırılmaya devam edecektir. Bu kitap, sadece bu araştırmalara katkıda bulunmayı hedeflemektedir.

İnsan geçmişe bakarak, nereden geldiğini ve ne olduğunu daha iyi anlamaya çalışır; bu şekilde yolunun nereye gittiğini biraz daha net görmek ister. Şu an ise en önemli olandır.

İnsanın kökenini araştırmak için böyle uzak bir noktadan, yani orijinal evrenden başlamanın gerekli olmadığı gibi bir itiraz gelebilir. Bu doğru. Çok öğretici ve daha yakın bir noktadan gelen birçok ilginç yayın var. Yine de insanın en derin köklerinin evrenin tam kalbinde demirlendiğini açıklamaya çalışmaktayız. Bu nedenledir ki, insanın gelişimini anlamak çaba gösterilmeye değer bir şeydir.

Bu araştırma projesinde, gerçekleri korumak için gereken rehberleri sürekli muhafaza edeceğiz; tıpkı nesnel sonuçları çıkarmak için gereksinim duyduğumuz somut süreçler gibi. Gerçek-somut, doğal ve deneysel süreçlerle ilgisi olmayan spekülasyonlardan kaçınmaya çalışacağız. İlke her zaman ilkedir: Gerçekler ve spekülasyonsuz gerçekler. Böylelikledir ki bir araştırma

ampirik kalmaz, esas olarak ontolojiktir. Burada "şeylerin" gerçek, maddi özü olarak; yani insan toplumu da dâhil olmak üzere evreni oluşturan süreçlerin özünden doğan Yunanca ifade "ontos = birlik, bütünlük" kavramı ile birlikte somut süreçler daha iyi ifade edilir.

Bu kitabın önerdiği çeşitli ontolojik hipotezler, bilimsel literatürde genel kabul görmüş yerleşik gerçekler, yani doğmalar olarak sunulan belirli kavramlarla aynı fikirde değildir. Bu nedenle, okuyucu bu hipotezleri dikkatli bir şekilde not ederse, gelecekteki çalışmalar açısından yapılan öneriler olarak iyi sonuç verecektir.

Yazar bu gelişmenin, genel gelişimin çeşitli yönleriyle bağlantısı olduğu sürece bir doğaçlamadan ibaret olmadığını savunur. Çünkü bu hipotezler, hiç de kolay olmayan otuz yılı aşkın bir çalışmanın sonucudur. Bu çalışmayı yayınlamakta bu kadar uzun süre tereddüt edişim, yayınlanmak için vaktimin olmayışıydı. Şimdi ise, bunu yapmaya kaçınılmaz olarak zorlandığımı görüyorum. Umarım bu kitabın normal okuyucular açısından anlaşılması zor olmaz.

Böyle bir görev esasta bir grup uzmanın işbirliğini gerektirir. Ne yazık ki bunu gerçekleştirmek mümkün değildi. Bu dezavantaj, yazarın hazırlık çalışmalarını uzun bir süre içerisinde gerçekleştirmesiyle, çeşitli alanlardaki bilimsel araştırmaların gelişimini yakından takip etmesine izin vermesiyle bir şekilde telafi edilmektedir. Sorunlar, en son gelişmeler de dâhil olmak üzere, uzman yayınlar temelinde incelenmiştir. Bu kaynaklar ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Özellikle insanların gelişimine ayrılan bölüm, büyük ölçüde doğrudan gözlemlerden, deneyimlerden ve fikir alışverişlerinden doğmuştur.

Yıllar boyunca formüle edilen hazırlık metinleri, çok sayıda klasörler hâlinde düzenlenmiştir ve ilgisi olanların kullanımına açıktır. Bu kitabı derlemek için kendimi belge miktarından uzaklaştırmak zorunda kaldım. Bu kitabın; hazırlık çalışmasının bir özeti bile olmadığını, neredeyse sadece özü olduğunu belirtmek isterim.

Halkın erişimine daha açık bir kitap derleme çabası içerisinde önemli birçok konunun göz ardı edilmesi gerekiyordu. Yazar, problemleri ve terimleri daha kolay anlaşılabilmeleri için basitleştirmeye çalışmıştır. Tabii ki, bunun dezavantajları da vardır, çünkü gerçekliği aktarabilmek asla kolay değildir ve herhangi bir basitleştirme kaçınılmaz olarak içerik kaybına yol açar. Gerçekliği aktarmanın basit olması bir kriter değildir. Bu nedenle, sadeleştirmeyi sadece belirli bir ölçüde gerçekleştirebilmek mümkün olabilir.

Keşke mümkün olsaydı da evrim süreçlerini inceleyen, çeşitli hipotezleri öne süren tüm bilim adamlarına yürekten teşekkürlerimizi iletebilseydik. Özelde, bu kitabın hazırlanma sürecindeki danışman ve çok verimli bir çalışan olarak Anita Creydt'e çok teşekkür ederiz.

1. BÖLÜM: FİZİKSEL GELİŞİM

Öz hareket ve değişim: Evrensel maddenin doğası

Bilinçli rasyonel varlığın, yani insanın, bilinçdışı bir evrenden gelişmiş olması, bilim insanlarının çoğunun bildiği doğal bir süreçtir. Bu ana gerçek; fiziksel evrenin süreçlerinin, insan yeteneklerinin doğasında bulunan bazı temel özellikleri içermesi gerektiği anlamına gelir. Bu özelliklerdir, yaşam sistemlerinin ve insan toplumunun tarihsel gelişimi için gerekli koşulların yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Şimdi bu özelliklerin neler olduğunu düşünelim.

Günümüzde, bazı teorik fizikçiler evreni oluşturan temel somut süreçleri keşfetmek ve anlamakla giderek daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Dikkat çekici sonuçlara ulaşan ve teorik yorumları tartışmaya açık olan önemli fiziksel deneyler bu doğrultuda gerçekleştirilmektedir. Uzman literatürde, yüzyılın sonlarında fiziğe hâkim olmaya başlayan agnostik ve ultra-soyut eğilimlere karşı sağlıklı bir tepki oluşmaya başladığı görülmektedir. (Agnostizm: Gerekçeli varlığın evrendeki temel gerçek süreçlerin gerçek doğasını tanıyamayacağı doktrini. Bilinemezcilik doktrini.)

Egemen eğitim-öğretim, kozmosun farklı mikrofizik (yani çok küçük ve görünmez) parçacıklar arasında dört farklı "ilişki" üreten ve "ustalaştıran" dört temel "kuvvetten" oluştuğunu iddia eder. İnsan bu varsayılan kuvvetlerin ve karşılıklı ilişkilerin temel birliğini hevesle kanıtlamaya çalışır. Dikkat çeken bu çabalar artık bir çıkmaza girmiştir. Bu kriz durumu, hâkim olan teorik açılımların mantıksal sonucudur. Bu teoriler, somut fiziksel süreçlerden çok uzakta olan, zihinsel birimlere dayanan "modeller" oluşturmakla ilgilenmektedirler.

Kaynağını bu doktrinden alan "sonsuz" kavramı, onların gerçekten de nesnel olmadıklarının göstergesidir. **Maddi gerçeklikte sonsuz denen bir şey yoktur. Dinamik süreçleri kendi başlarına "ustalaştıran" hiçbir "güç" yoktur.**

Somut bazı fiziksel sistemlerin, karşılıklı etkilerini barındırmayan hiçbir "ilişki" yoktur. Bunların kendi etkileri temel araştırmanın konusu olmalıdır. Kozmik "kuvvetler", birbirine karşılık gelen "etkileşimler" vb. sadece spekülatif yardımcı kavramlardır. Bu kavramların belirli hesaplamalar açısından yararlılığını sorgulamadığımız bir gerçekken, evrenin temel dinamik yapısını oluşturan mikrofiziksel süreçlerin ve kuantum teorisinin esaslarını bunlarla açıklayamayız.

Mikropartiküller (örneğin elektronlar) arasındaki etkileşimlerin, varsayılan bir sürekli "alanda" temel bir parçacığın (örneğin "foton") değişiminden oluştuğu

teorisi açısından da bu geçerlidir. **Bu teorinin fiziğin temel yasalarını ihlâl ettiğini kabul etmek gerekir. Buna rağmen bu teori, bir teori olarak varlığını sürdürmektedir.**

Bugüne dek elde edilen sonuçlar; temel süreçler ve onu oluşturan somut sistemlerin içerisine dalmadan, yani, bahsedilen temel parçacıkların doğasının ne olduğunu anlamadan evrenin süreçlerinin temel birliğini tanımanın mümkün olmayacağını göstermektedir. Bunlar esas olarak, ışığın ve tüm farklı radyasyonların oluştuğu "fotonlar" ve elektronlar (negatif ve pozitif), elektriksel eylem parçacıklarıdır. Göreceğimiz gibi diğer mikrofiziksel parçacıklar, daha gelişmiş, yani element olmayan bir seviyeyi temsil ederler.

Elimizde böylesi bir araştırmayı mümkün kılan deneysel verilerimiz var mı? Evet, var. Neredeyse bir yüzyıl önce, büyük Planck, ışık da dâhil olmak üzere tüm radyasyon deneylerinde (spektral analiz), dalga boyu her zaman belirli olan sabit bir doğal uzunluğun, temel dalganın bir katı olan, bir parçacıklar bütünü olarak ortaya çıktığını keşfetti.

Bu keşif, onun tarihsel öneminin deneysel-matematiksel bir kanıtıydı. Bu süreç, fizikte bir klasik olan Lorentz tarafından derin elektronik titreşimler teorisiyle başladı. Sabit ve evrensel olan temel dalganın uzunluğunun keşfedilmesi, genel olarak mikrofizik süreçlerin somut doğasına, klasik fiziğin incelediği makrofizik süreçlerden çok daha derinlere giden yolu açtı.

Planck'ın tüm keşifleri radyoaktif ışınlarla ilgiliydi. Işığa ek olarak, radyoaktif dalgalar, x-ışınları ve diğerleri de vardır. Çünkü bunların hepsi aynı temel yapıya sahip, radyasyon kaynağı dalgalardır. Dalga boylarına göre birbirlerinden farklıdırlar. Bu uzunluk farkları çok hassas bir şekilde ölçülebilir ve bilinir. Her radyasyon dalga boyu belirli bir enerjiye (dalga) karşılık gelir. Bu enerji, Erg veya Joule cinsinden bir birimle ölçülür.

Planck'ın keşfettiği şey, tüm radyasyon dalgalarının uzunluğu ve enerjisinin, daima belirli bir minimum uzunluk ve enerjinin katı olduğudur. Bu minimum değere "temel eylem kuantumu" veya "Planckian sabiti" denir. Bu sadece matematiksel bir terim değildir. Somut, fiziksel bir birimdir. Ontolojik bir bakış açısıyla ifade edersek, belirli bir uzunlukta bir dalga ve buna karşılık gelen miktarda etki, enerji. Bu enerji tamamen gerçek, kanıtlı ve etkili bir şeydir. Her yerde var olan evrensel bir gerçektir. Ancak ne algılanabilmesi ne de manipüle edilebilmesi mümkündür. Bunun nedeni, bu enerjinin evrenin çok çok derin bir seviyesine ait olmasıdır. Ancak yine de mevcuttur; gözlerimizi ve ellerimizi milyonlarca kez etkilemektedir.

Kuantum işlemi, kuantumun birden fazla biriminde gerçekleşen bir işlemdir. Klasik fizik; evrenin süreçlerini ve nesnelerini sürekli varlıklar-boyutlar (ışınlar, dalgalar, alanlar, vb.) gibi anlasa da bu tür sürekli oluşumların nedeni, varlıkların büyüklükleri ve kuantum yapıya sahip mikrofiziksel, süreksiz süreçlerdir. Bu, evrenin doğası hakkındaki anlayışımızda bir devrim olmuştur.

Einstein da bu yeni yolu izler ve ışığın ve radyasyonun geri kalanının lokalize korpuslardan oluştuğu tezini sunar. **Onun bu adımı, doğru yönde atılmış önemli bir adımdı, ama aynı zamanda mikrofizikteki araştırmaların gelişimini neredeyse bir yüzyıl boyunca zorlaştıran bir hataydı.** Planck'ın temel birimi –temel kuantumu– belirli bir dalga boyunun salınımının sonucu olarak anladığı bilinmektedir. Buna karşılık Einstein, onu bir cesede, bir taneye indirgedi. Yani ışık, çok güzel bir dolu tanesi olurdu. Bu ceset, belirli bir enerji ve belirli bir dalga frekansı içerecekti. Küçük bedenlerin, tahılların veya enerji paketlerinin bir bileşimi olarak şekillendirilen bu ışık anlayışı, klasik fizik kavramlarına doğru bir adımdı. Einstein'a göre bu zerre şekilli beden, klasik tipteki ışık dalgalarının veya "alanlarının" bir parçası olacaktı. Böylece dalga enerjisi ve dalga frekansı oluşacaktı. Bu yolla, mikrofizik radyasyon birimi ("foton"), klasik fiziğin dikkat çekici bir başarıyla açıkladığı, sürekli makrofizik ışık dalgasına indirgenmiş, süreksiz bir süreç olarak kalmıştır. Tabii ki, Planck'ın keşfettiği fiziksel miktarın araştırma yolundaki bu gerileme, sabit nitelikteki evrensel temel kuantumun da yolunu kapattı.

Bu gelişmelerden çok daha sonradır ki, atomik araştırmalar kuantum araştırması için yeni bir yol açtı (bu, Planck'ın temel kuantumunun çoğunluğu için kullanılan Latince adıdır).

Danimarkalı fizikçi Bohr, Rutherford'un deneysel bir tarihi keşfine dayanarak, bir atomun elektronlarının çekirdekten uzaklıklarının kuantum tarafından belirlendiğini ve elektronların böylelikle oluşan dairesel yörüngelerde hareket ettiğini ileri sürdü.

Bu konsepti derinleştirip aşan büyük Fransız fizikçi Louis de Broglie, atomun elektronlarının çekirdeklerinin etrafında hareket ettiklerini, çünkü elektronun kuantum dalgasına bağlı olduğunu varsaydı. Gerçekten böyle bir bağlantının olması, parçacık ve dalganın, dalga benzeri bir yörünge sistemi oluşturdukları anlamına gelecekti.

İşte bu araştırma düzeyine erişildiğinde, mikrofizik, Planck'ın başladığı dalga hareketine geri döndü. Böylelikle, L. de Broglie'nin atoma ilişkin bu dalga teorisi, Planck'ın titreşim prensibini geliştirdi ve derinleştirdi.

De Broglie'nin teorisinin, özellikle elektrona ilişkin olan bölümünün pratikte "foton" teorisi üzerinde de bir etkiye sahip olacağına dikkat edilmelidir. Çünkü bu teori, bir temel parçacığa ait dalga sistemi (hareketli dalga) hakkında da veri sunmaktadır. Bu bölümde Broglie"nin yazılarında özel olarak bahsetmesek debu

yazılar gelecek açısında olağanüstü bir önemi ve büyük bir değeri olan bilimsel bir gerçeklikliğin ifadesidir.

Fakat ne yazık ki de Broglie'nin ulaştığı bu yeni bilgiler hiç değerlendirilmedi. Kuantum fiziği bu bilgileri geliştirmek yerine, farklı veya çok sayıda parçacıktan oluşan bir dalganın içindeki elektronu "bulma" sorununa yöneldi. Bir atomun elektronu bir "buluta" ve dalgalar sadece bir "alana" indirgenerek çalışıldı. Her ikisi de sürekli birimlerin boyutlarıdır, ancak kuantum değildir. Bunlar, makrofiziğe ait iki klasik terimdir.

Bu klasik terimleri düzeltmek ve fiziksel kuantumu bir başlangıç noktası, evrenin temeli olarak kullanmak yerine; "alanı" (elektromanyetik vb.) "nicelleştirmek" için bir girişimde bulunuldu. Bu şu anlama gelmekteydi: Sürekliliğin bir kısmı (miktar, "alan"). Ve şöyle ifade edildi: "Alan kuantumu".

Kuantum hesaplaması; olasılık istatistiklerinde ve sabit "durumlar" arasındaki geçişlerin, bu geçişlerdeki statik görünümlerin analizinde kullanılır. Atomların zaten çok karmaşık ve gelişkin yapıları açısından bu hesaplamalar, bazı önemli başarılar yaratır. Ancak kuantum birimlerini farazi sürekli birimlere indirgeyerek; evrenin somut fiziksel temellerine, temel parçacıklara nüfuz etmek mümkün değildi.

Somut-belirli bir yasal süreç olan L. de Broglie'nin spesifik dalgası, çelişkili bir kavram olarak varsayılan "olasılık dalgası"na indirgenmiştir. Bu şekilde, kuantum fiziği dikkatini, dalga benzeri (temel veya çoklu kuantum) üzerine odaklayamamıştır. Öte yandan, ortaya çıkan "tesadüfi yasalar" üzerinde çalışmış ve bu yasaları evrene atfetmiştir.

Einstein bu bilinmezcilik doktrinine, belirsiz akıma karşı çıkmaya hak kazandı. "Şeyin kendisinin" incelenmesinin gerekli olduğuna dikkat çekti. Buna rağmen Einstein, ışığın kuantum enerjisini frekans yoluyla azalttıktan sonra, temel parçacık olan kuantum dinamiği olan "şeyin kendisine" ulaşmak için somut bir şey yapmış olmadı. Aksine Einstein, önemli olanın parçacık (kuantum) olmadığını, ancak tanecikler arasında varolduğu anlaşılan parçacıklar arasında hangi etkileşimler olup-olmadığına kafa yordu ve yazdı. Bu terime uygun olarak Einstein sürekli, kuantum sistemlerini daimî bir statik yapıyı temsil eden geometrik, genel olarak uygulanabilir bir prensibe indirgemeye çalıştı. Einstein bu fiziki özellikleri, klasik fizikte yapıldığı gibi varsayılan bir cennete, uzaya atfeder. Zaman uzaya indirgenir (dördüncü boyut olarak). İşte bu boşluk (kavisli), temel parçacıkların ve gövdelerin hareket yönünü belirleyen "kılavuzlar" içerecektir.

Son yıllarda bazı kuantum teorisyenlerinin Einstein'ın inşasına yeniden yön vermeleri, bir ilerlemeyi temsil etmemektedir. Aksine bu yön veriş, ideolojik krizin bir belirtisi olarak görülebilir.

1986'daki ilk sayısında, saygın bir uluslararası bilimsel dergi, fizikçi Weinberg'in yetkisine dayanarak, evrenin kısa kordonlardan oluştuğunun kabulünü öneren bir makale yayınladı. Kabul edilemez olsa da böyle bir makale bugün birçok fizikçinin doğada bulunan somut olmayan soyut yapıları yenerek, evrenin somut temel yasalarını açıklamaya çalıştığını göstermektedir.

Çıkış yolu ise, Planck ve de Broglie'nin denediği umut verici yönde görünüyor.

Dolayısıyla somut materyal gerçekliğine, dalga benzeri kuantuma dönelim. Bilinen tüm parçacıkların –yani mikro fiziki, özellikle de temel parçacıkların– değişmez ve evrensel olan temel bir minimum kuantumun katları olması bakımından birer nicelik olduğunu gördük. Fizikçiler genellikle bu temel kuantumu bir "enerji paketi" olarak anlar. Çünkü ışığın farklı dalga boyları ve diğer tüm radyasyonlar, enerji birimleri (Ergs veya elektron volt) olarak ölçülür. Bu ölçüm ise temel kuantumun ve tüm katlarının (kuanta) ontolojik özünün özel, kesin olarak tanımlanmış bir dalga boyundan oluştuğu anlamına gelir. Başka bir deyişle, bir dalgadan oluştuğu anlamına gelir. Temel bir niteliği barındırdığı için, bu ontolojik kavramın korunmasının faydalı olduğuna inanıyoruz.

Bu nitel bakış açısından yola çıkarak, Planck'ın temel evrensel kuantumun varlığını gösterdiği ışık spektrumu ve çoklu radyasyon miktarlarını analiz ettiği ışık spektrumu analiz edildiğinde, bunların sonucunda ışığın dalga boyuna ve diğer tüm radyasyonlara ulaşılır.

Sonuç olarak; evrenin nihai ve çok somut bir temeli var. Bu temel, bir yasa, yani kesin olarak tanımlanmış bir materyal minimumuna dayanır. İşte bu sabit temel kuantumdur. Bu nedenledir ki, ne temel mikrofiziğin belirsizliğin alanı olduğu öğretisi, ne de kozmosun soyut bir metrik sistem olduğu öğretisine hak verilebilir.

Genel olarak evrimsel değişim, sadece kısmen algılanamaz bir şekilde başlar. Kısmi değişiklikler belirli bireysel formlarda yoğunlaşır, birikir ve birleşir. Bu şekildedir ki sistemin kendisi, içsel itkiler nedeniyle, kendi içerisinde daha derin bir değişim, dinamik ve organizeli bir doğa değişikliği için ön koşulları yaratacaktır. Bir sistem, kendisini bu şekilde farklı türden bir başkasına dönüştürür. Bu değişim, sistemin karakterindeki bir değişikliktir. Değişiklik böyle bir derinlikte meydana gelirse, somut materyal sistemi nesnel olarak kendini aşarak değişir. Örneğin; yüksek enerjili kuantum ışınları olan bir "foton" kendini iki karşıt elektrona dönüştürebilir. Bu durumda "foton"un yok edildiği söylenir. Ya da bu enerji, bu süreçte "maddesel enerjiye" dönüştürülmüş olur. Gerçekte olan

ise "foton"un kendini iki karşıt elektrona bölmesidir. Kuantum birimi, nesnel olarak "çelişkili" bir ikilik hâline dönüştürülür. (Transcender = Burada dönüşüm, metafizik bir anlam olmaksızın ötesine geçme, aşma, üstesinden gelme, nitel bir biçimde dönüştürme anlamında kullanılır).

Böyle bir süreç, diğer madde sistemleri ile etkileşim içerisinde gerçekleşir. Sonuç olarak, evren uzun bir süre sonra değişme eğilimi gösterecektir. Yavaş yavaş kendi içsel itkisi ile gelişecektir. Bu gelişimin en derindeki nedeni ise daima bir kuantumdur.

Bu süreç ölçülemese de sınırlı bir karaktere sahiptir. Sonsuz yoktur. Her şey kuantumdur ve bu nedenle her şey gizli-silik ve sonludur. Aynı nedenden dolayı, makrofiziksel nesneler ve işlemler her zaman sınırlıdır. Sistemler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, sınırlı ve sonludurlar.

Evrenin açık ya da kapalı olduğuna dair spekülasyonlar herhangi bir nesnel anlamdan yoksundur. Unutmayalım ki evren, dinamik süreçlerin bir birimi, bütünlüğüdür. **Sonsuz olan, evrenin kendi içerisindeki gelişim sürecidir.** Evrenin kendi içerisindeki bu gelişimin sürekliliği, ona ait "sınırlama"yı –şu anki anı– sürekli olarak aşmaktadır. Bu sürecin mekânsal boyutu, astrofizik teknolojinin belirleyebileceğinin çok ötesindedir. **Evren sadece tanınabilen ve hesaplanabilen yoğunlaşmış oluşumlardan ibaret değildir. Bu konunun esasının, bu yoğunlaşmış oluşumların dışında ve çok ötesinde olduğunu varsaymalısınız**. Evrenin ana şekli düzensiz olabilir ve daha uzun süre değişkenlik gösterebilir. Bu bir harekettir. **Her hareketin, her itkinin kendi kanunu ya da kendine ait bir düzenliliği mevcuttur.**

Doğal-kendiliğinden hareket, elbette benzer veya zıt etkileri nedeniyle özgürlüktür. (Başka bir deyişle, fizikçiler fiziksel bir sistemin "serbestlik" derecesi terimini kullanırlar).

Bu öz-hareket, itki; aktivitelerin gelişimi sayesinde, daha az çabayla daha büyük bir performans üretir. Bu performans, etkililikte sürekli bir artış anlamına gelir. Görünüşe göre bu, evrenin genel bir kanunudur.

Dolayısıyla evrenin, fiziksel maddenin; geçmişteki en ferah aşamalarından, kuantum seviyesinden ilerleyerek, belirli nesnel koşullar altında birbirini aşmayı mümkün kılan belirli özellikler içerdiğini ve bu nedenle iyi kurulmuş bir işleve sahip olmanın, kendi başına ortaya çıkabileceği nesnel olasılığını da içermekteydi.

Bu sonucun dışında varabileceğimiz hiçbir öngörü veya final (teleoloji veya telenomi) mevcut değildir. Bu süreç; zorunlu olmayan, programlanmamış, değiştirilemez çok nesnel bir süreçtir. Yönlerde veya şekillerde son derece farklı olan, kademeli veya ardışık seviyelerde kendiliğinden belirlenen, dinamik daimî bir süreçtir. Kendine özgü, benzersiz, sağduyulu ama evrensel bir süreçtir. Bilimsel olarak daha fazla tanınması, sürekli mümkündür.

Ulaştığımız bu sonuçlar, öteden beri belirli olan sonuçlar değildir. Bu sonuçlar, bu kitabı hazırlarken faydalanılan sayısız esere dayanılarak temel alınmıştır. Onları burada genel olarak sunmakla yetiniyoruz, çünkü siz bunları öncesinden de tanıyorsanız, okuyucunun diğer bölümleri daha kolay yorumlayabileceğine inanıyoruz.

(ÇN: s.22-64'te yer alan bu bölümden derlenmiştir).

1. Bölümle İlgili Notlar

Birçok metinde Einstein'ın mekân-uzay ve zamanı birleştirdiğini okunur. Gerçekte de bu iki terim, daima ortak insanlık duygusu ile yakından bağlantılı bir birimi oluşturur. Paraguaylı bir çiftçiye belirli bir köyün ne kadar uzakta olduğunu sorarsanız, örneğin uzay "millerce uzaklıkta" veya zaman "saatlerce at sırtında ya da yaya" şeklinde cevap verebilir. Einstein'ın yaptığı, uzaydaki zamanı genellikle geometrik bir "kesintisizlik" biçiminde azaltmaktı. Einstein'ın da bildiği gibi bu, statik bir terimdi. Evrensel dinamiğe karşılık gelmemekteydi. [...]

1. Eğer bu derecelendirmenin, yani hâkim olan "kuantum mekaniğinin" bir abartı olmadığından emin olmak istiyorsanız, Aralık 1985'te Scientific American'da "Quantum Cats" başlığı altındaki kısa yorumu okuyabilirsiniz. Başlığa rağmen ciddi, nesnel ve güncel bir yorumdur.

2. Einstein Kozmolojisi, tüm "Einsteinizm"de olduğu gibi, son derece özneldir. İdeolojisi, belirli sınırlamalarla Mach'dan gelir. Mantıken, Mach öğrencisi Petzold, Einstein'ın öğretisini savunmuştur (tüm bilgiyi bakış açısına bağımlı kılan bir kitabın yazarıdır). Einstein, mantıksal olarak dünyanın evrenin merkezi olduğu Ortaçağ doğmasının, Copernicus ve Galileo'nun görüşlerinin yanı sıra da geçerli olduğunu bu şekilde iddia edebilir.

Einstein'ın teorilerini doğru bir şekilde değerlendirmek için, kesinlikle nesnel bir bakış açısıyla başlamak ve en güçlü uluslararası bilimsel eleştiri enstitüsünün Einstein'ın iki öğretisini asla ve asla onaylamadığı önemli tarihsel gerçeğini hatırlamak yerindedir.

3. Diğer birçok filozof ve bilim adamı gibi Goethe de doğal sistemlerin öznelliğini sezgisel olarak tanır; ama bunu insan öznelliğine benzeterek, yani manevi olarak anlar. Mephisto ironik olarak şu sonuca varır:

"O zaman elinizde parçalar var, maalesef sadece manevi cildiniz eksik."

Burada Mephisto bilim adamlarına seslenmektedir.

Eksik olan cilt, kaostur.

Yani –bahsedilen bilim insanları–, ellerinde sadece parçalar olanlardır. Eksik oldukları şey, ne yazık ki zihinsel cilttir. **Bu durumlarda eksik olan cilt; maddenin en düşük seviyesindeki, dalga benzeri, kendi otonom itkisi olan sistematik oto dinamik bağlantıdır.**

• • •

Birincisi: Maddenin orijinal formu, onun kuantum hareket mikro sistemi, yani parçacığı, evrendeki hiçbir gücün onu üretemeyeceği ya da tekrar üretemeyeceği, hareket ettiremeyeceği ya da hızlandıramayacağı en uç noktaya dek kesinlikle kendi kendine hareket etmektedir. Bu tür kendi kendine hareket, ancak orijinal mikro sistemlerden birinin, bir diğeri üzerinde itiş etkisi olan farklı parçalardan oluşması durumunda mümkündür. "Çelişki" ihtiva ettiği için kendini hareket ettiren sistemik bir birliktir (bu daha sonra açıklanacaktır).

İkincisi: Temel mikro fizik sistem, kesintisiz olarak kendisinden çoğalabilmelidir; o kendi kendini yaratır (kendini oluşturur).

Üçüncüsü: Temel mikro sistem, evrenin tüm hareket sistemlerine uyum sağlamalıdır. Temel parçacığın bir bileşeni, evrensel bir sabit olarak tüm mikro fizik parçacıklarda bulunmalıdır.

• • •

Birincisi: Evrende Galileo'nun görelilik yasasından kaçabilecek hiçbir madde türü yoktur. Her konuda olduğu gibi bu konuda da her madde –radyasyon maddesi de dâhil– aynı ele alınır.

İkincisi: Herhangi bir referans sistemi gibi, nesnel olmayan bir olgu olan referans göreliliği, genel olarak parçacıkların hızı ile ışığın hızı veya "foton" arasındaki mevcut ilişki ile karıştırılmamalıdır; bu ilişki –sonra göreceğimiz gibi– nesnel, fiziksel, dinamik bir gerçektir.

• • •

İnsanın oluşumuna katkıda bulunan tüm öğeler, toplumun milyonlarca yıldır araç olarak kullandığı tüm öğeler, atom düzenlenişindeki kuantum ilerlemesiyle oluşmuştur. Çeşitli atom parçacıkları en dıştaki elektronlarının etkileşimi yoluyla, atomlar arası, yeni türde bileşikler oluşturdular: Kimyasal bileşikler, moleküler bileşikler. Molekül, atomlar üzerinde kurulmuş bir bütünlüktür. Maddenin ilkel dalga hareketini incelemelerin nesnesi olan, belirli titreşimler formu içerisinde tutar.

Kozmosun muazzam büyüklükteki alanlarında, giderek daha karmaşık moleküller oluşur. Kimyagerlerin, organizmada önemli işlevleri yerine getirdikleri için "organik" diye adlandırdığı moleküller, çok çeşitli aşamalar kat edilerek oluşturulmuştur. Gerçekte ise bu moleküller, "organik" değildirler. Ancak, yaşamın ortaya çıkması için önkoşullar yaratmaya yardımcı olurlar. Tüm bunlar, giderek karmaşıklaşan parçacık sistemlerinin hareketi ve etkileşimi yoluyla oto dinamik bir biçimde gerçekleşmiştir. "Programlar", "şifrelemeler", "bilgilendirmeler" olması gerekmeden gerçekleşmiştir bunlar. Giderek karmaşıklaşan bu sistemlerin kendiliğinden organize edilmesi çok uzun bir süreci alır. Ancak bu düzenleme-organizasyon kendisini, kendisinden oluşturmaz: Daima ilgili parçacık sisteminin işleyişine, kendi kendine hareketine göre işlevsellik kazanır.

Bilinen en iyi dönüşümlerden biri, kurşun içerisindeki radyumdur (madeni). Bu dönüşüm süreci aşama aşama gerçekleşir. Bu süreç, kesinlikle yönlendirilmiş bir süreçtir. Çünkü her durumda aynı şekilde sonuçlanır: Kurşun. Radyumun atomik sistemi daha sonraki madde değişikliklerinin, muhtemel bir "ön-programlamasını" içerir mi? Bu hemen, nihai ve bilimsel olarak çözülemez bir soruyu gündeme getirecektir: Kim ya da hangi yabancı güç, hangi metafizik amaçla bu atom programına (radyuma), nihayetinde radyumun gerçek atomunun yok olmasına sebep olur? Radyum atomunun kademeli olarak ayrışmasının nedeninin gerçekliği; kendi en dıştaki elektronlarının hareketinde, kendi dinamik yapısında yatmaktadır. Yani sonuçta, kuantum doğası olan bir temel-öz süreçte yatmaktadır. Bu süreç, deneysel olarak araştırıldığı için fizikçiler tarafından gayet iyi bilinmektedir.

Hidrojen atomu oksijenle birleşerek, yaşayan sistemlerin çoğunu oluşturan suyu oluşturduğunda, bunların birleşebileceklerini anlamalarını sağlayacak herhangi bir "bilgilendirme" yapılmış mıdır? Hiç de değil! Bu iki atomik sistem kendiliğinden çalışır. Ve en dıştaki elektronları aracılığıyla kendi kendilerine aracılık ederler. Ve böylelikledir ki; belirli enerji ve yer koşulları altında, kendi aralarında karşılıklı olarak atomlar arası, moleküler bir kimyasal bağlantı oluşturabilmeleri mümkün olur. Su, tüm canlı sistemlerin oluşumu için ön şarttır. Bu, her iki tarafta da aktif olan oto dinamik bir süreçte, ancak "bilgilendirme" teriminin normal anlamında "bilgilendirme" olarak kabul edilebilecek hiçbir yönünün taşınmadığı, kesinlikle "kör" bir oto dinamik süreçte gerçekleşir.

Maddi sistemlerdeki tüm gelişimler, sistemsel bir öz-harekettir. Ve bu sistemlerin kendi maddi gereksinimlerine uygun olarak, kendi özgün yasalarına, ancak her birinin bu özgün yasayla uyumlu olan iç yasalarına göre, kendilerinden gelen bir gelişim göstermişlerdir ve göstereceklerdir. Bu tür bir hareket ve gelişme, maddenin orijinal formunda bulunur: **Işın kuantum**. Yani bildiğimiz gibi; madde kendi kendinden hareketlenir, bu hareket tamamlandığında kendini yeniden üretir, kendi alanını (dalga boyu) ve kendi za-

manını (kuantum dalgasının zamanı) kendisi realize eder, gerçekleştirir.

Elbette bütün bunlar; diğer tüm özdeş ve farklı sistemlerle sürekli bir etkileşim hâlindedir.

Belirli bölgelerde hidrojen, helyum ve yeni elementlerin garip bir zemindeki muazzam yoğunlaşmalarının gerçekleşmesi; yıldızların ve galaksi gruplarının kademeli olarak oluşumuna yol açar.

Bu konuda kapsamlı literatürler mevcuttur. Konuya ilişkin fikirlerse, astrofizikçilerin yeni keşifleri doğrultusunda gelişmektedir.

(ÇN: s.44-45)

2. BÖLÜM: BİYOLOJİK EVRİM

Nükleik asitlerin tarihsel-evrimsel oluşumu ile ilgili ortaya konan ana fikir; sentetazların polimerize edici etkisinin, ana dizilim taşıyıcıları olarak ortaya çıktığı ve geliştirildiğidir. Böylece sentetazların oluşturduğu yeni amino asit zincirinin ters sırası olan bir düzen elde ederler.

Proteinlerin çoğalmasının enzimatik etkisinin ana taşıyıcısı ribozomlardır. Bunlar kalıcı hücre organelleridir. mRNA, bir ribozomun parçası olarak işlev görür ve sentetazlar tarafından kontrol edilir.

Hücreler, sürekli üreyerek kendini koruyan bir sistemdir. Tabii ki hücrelerin çoğaltılması gereken temel bileşeni protein, özellikle de enzimlerdir.

Ribozomlar üzerinde yoğunlaşma, proteinin üreme sistemidir. Hücrenin "çekirdek" olarak adlandırılan kısmı, bu mekanizmanın kesin olan sadece temel parçalarından biridir. Çekirdek, RNA'yı bir DNA "formu" vasıtasıyla polimerazların etkisiyle çoğaltır. Esas olarak hücre çekirdeği, ribozomların hizmetindeki, ya da daha belirgin bir ifadeyle ribozomlar üzerindeki proteinleri yeniden üreten enzimlerin (sentetazlar) hizmetinde çalışan bir organeldir. Hücre sisteminin işlevsel "merkezi" çekirdek değildir. Hücre sistemindeki tüm organeller gibi, çekirdek de enzimatik bir organeldir.

● ● ●

Biyolojik gelişimin özeti:

1. Biyolojik sistem, belirli bir ortama özgü bir veya daha fazla işlevi faal kılması ile karakterize edilir. Biyolojik yaşamın aktif etkeni ve yaşamın gelişimi; bizzat biyolojik sistemin kendisidir. Bu sistem, yaşam ortamının işlevlerinin uyarlanmasının sistemidir. Yaşayan sistem, çevresine göre hareket ederek kendini değiştirir; aynı zamanda da kendisi çevreyi belirli yönleriyle değiştirendir.

2. Bu sistem, kendisini sürekli yeniden üreterek devamlılık sağlar. Çoğalma-üreme, normal koşullarda genellikle; sistemin varolan aktiviteleri içerisindeki bölünmeler (ayrılmalar) yoluyla gerçekleşir.

3. Ancak konu daha karmaşık biyolojik sistemler olduğunda, doğrudan bölünme mümkün değildir. Bu durumda, sistem zorunlu olarak ilkel tek hücreli duruma geri dönüş gerçekleştirir. Bu (tamamen değiştirilmiş) dönüştürme ovumdur (yumurta). Bu tek hücreli durum içerisinde, sistem bölünebilir ve ayrılabilir.

4. Tüm sistemin genel bir dönüşümüdür yumurta. Bu yüzden; onu kendi içerisinde parçalamak ve tüm sistemi yeniden yapılandırmak, yeniden canlandırmak için gerekli gücü ve bileşenleri de içerendir.

5. Yaşam sistemi kendisini yeniden üretirken, bu geriye dönük dönüşümün herhangi bir anında ya da aşamasında; varoluşunu sonlandırmaz. Bu nedenledir ki, yaşam döngüsü boyunca gerçekleştirdiği değişiklikleri korur. İşte bu şekilde, elde edilen özellikler de korunur ("kalıtsal"). Sistem kendi kimliğini korur; sadece ölümle kimliğini kaybeder. Çok hücreli tüm yaşam sistemlerinin tek hücreli bir duruma indirgeme sürecinin somut olarak tanınmlanamamasının nedeni; bu sürecin kendi verileri içerisinde henüz araştırılmamış olmasıdır.

6. Ovumun içerdiği-muhafaza ettiği bileşenler, bütün bir sistemi yeniden yapılandırmak için yeterli değildir: Bu bileşenleri, yeni proteinlerin sürekli (hemen hemen sürekli) oluşumu ile takviye etmek gerekir.

7. Daha fazla protein üretmek için hücre, amino asitleri gerekli hızda polimerize etmelidir. Bu işlev; polimerazlar, sentetazlar ve diğer enzimler tarafından gerçekleştirilir. Ancak katalitik polimerizasyon işlemi, sıralı bir form (amino asitler dizisi) ve bu form çalışması sırasında enzimi destekleyen doğrusal bir destek gerektirir. Bu işlev ise nükleik asitler (RNA ve DNA) tarafından gerçekleştirilir. Polimerizasyon; ribozomlar üzerinde ve bazı polimerize edici enzimler tarafından gerçekleştirilir.

8. Bu durum; hücre büyümesine ve enzimatik protein üretimi sisteminin (polimerazları, sentetazları, ribozomları vb. içeren) polimerize edici etkilerine yanıt olarak, nükleik asitlerin kendisini tarihsel-evrimsel olarak yapılandırdığı anlamına gelmektedir.

9. Nükleik asit oluşumunun bu tarihsel-evrimsel sürecindeki harekete geçirici faktörler, hücre ve enzimatik sistem olmuştur. Rastgele mutasyon ve dışarıdan gerçekleştirilen bir ayırma, bu sürecin faktörlerinden değildir.

10. Tüm "genlerin (kötü olarak adlandırılan) aktivitesi"; hücre sistemini yeni protein üretme ihtiyacına göre harekete geçiren enzimlerin, diğer proteinlerin ve protein "faktörlerinin" sürekli bir kontrolü altında-

dır. (Örneğin: Tahran 1976 sempozyumu, sayfa 194 vd.ne bakınız.)

11. Bazı enzimler ise eski geleneksel işlevlerini, yeni amino asit zincirleri (proteinler) oluşturmak üzere sürdürürler. Bunları dairesel bağlantılar şeklinde oluştururlar. Bu oluşumların; RNA'nın orijinal, ilkel formu olduğu göz ardı edilemez. Genel olarak bu daireler, hücre metabolizması ve nükleik asitlerin ihtiyaçlarına bağlı olarak enzimler tarafından açılabilir. Bakterilerin antibiyotiklere ve diğer yabancı maddelere karşı oluşturduğu direnç, bazı enzimlerin yaratıcı aktivitelerinin sonucudur.

• • •

Evrimin "mekanizmasının" somut bir örneği, Richardsom'un Scientific American, Eylül 1986 sayısındaki makalesinde incelenebilir. Solungaç ayakları, aktif olarak iki farklı ortama uyarlanmıştır: Denizin kumlu tabanı ve büyük kayaların duvarları. Her iki durumda da sistemdeki en aktif organın, bu iki taraftan kabuklu organizmanın hareket etmesini ya da yerleşmesini sağlayan geniş "ayağı" olduğu görülmüştür. Bu gelişim sürecinde farklı türler oluşmuştur. Burada "genler" ve çevreden gelen seçici etkilerden hiç bahsedilmez.

Sonrasında ise yavaş yavaş, türlerin gelişme ve oluşum süreçlerinin yaşam sistemlerinin devam eden faaliyetinin sonucu olduğu konusunda genel bir kanaat hüküm sürecektir.

"Meyve sineği" ile yapılan son deneyler ise (Ciencia e Investigacion, Şubat 1986 sayısına bakınız); yeterli bir açıklıkla göstermektedir ki:

Meyve yemekte uzmanlaşmış bu sineğin kullandığı ortamın bir parçası olan alkollerin kalitesi veya miktarı değiştiğinde; organik, içsel görevleri gerçekleştiren enzimlerde de bazı değişiklikler oluşur. Bu enzimler, değişen çevreden daha fazla yararlanabilmek için kendilerini yeniden düzenleyen enzimlerdir.

Bu değişiklikler ne bir temel sebebe dayanır ne de çevre tarafından belirlenir: Sistemlerin kendilerine özgü, her bir sistemin kendisine ve popülasyonuna uyarlanabilir tepkileridir.

Bu enzimatik değişiklikler bugüne dek bilinmeyen bir şekilde, sistemin ontolojik oluşumuna katkıda bulunur. Bu değişiklikler, yeni varyantlar ve hatta yeni tipler üretebilirler.

Beklenildiği gibi, bu değerli araştırmanın yazarları birbirine zıt ve önceden düşünülmüş sonuçlara varırlar. Önümüzdeki yüzyılda bu tür dogmatik önyargılar azalacaktır. Tabii ki, DNA "formlarındaki" enzimlerin neden olduğu değişikliklerin araştırılması giderek artan bir ihtiyaç olmaya devam edecektir.

(ÇN: 2. Bölüm, kitabın 121-161. sayfalarındadır. Bölüm sonundaki bu değerlendirmeler ve özet, aynen kitaptaki sıralamasıyla aktarılmıştır: s.156-160)

3. BÖLÜM: İNSAN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

İnsan oluşumu ve gelişimi, hayvani gelişimi aşmak-bu gelişimin üstesinden gelmektir. Bu gelişim metafizik bir kırılma değildir: Astrofizik, yaşamın gelişimi; mitolojinin bir konusu, sosyal bilgilerin gelişiminin çok önemli bir dalı, bilimin çeşitli dallarında tarihsel düzeydeki bir tohum ve öncüdür.

İnsanın ve toplumun gelişimiyle birlikte, genel gelişimin niteliği derinden ve devrimci bir şekilde değişime uğradı. Maddi evrenin kendisi, insan toplumunun tarihsel olarak ortaya çıkışından önce ve sonra aynı niteliğe sahip değildir. (Tabii ki maddi niteliğine atıfta bulunuyoruz.)

İnsanın özü olan bu yeni birliğin veya evrensel madde sisteminin, ayırt edici temel özellikleri:

Birincisi: İyi düşünülmüş ve belirli bir dereceye kadar güzergâhı çizilerek planlanmış bir çalışmadır. Bu akılcı eylemdir ki, insanın tüm davranışlarını esnetir.

İkincisi: Doğal çevreyi kullanma ve onunla ilişkili toplumsal yaşamın, yani ilk formlarından itibaren olmak üzere bizzat toplumun kendisinin, kolektif bir şekilde çalışmasıdır.

Üçüncüsü: Öneki evrensel gelişim seviyeleri tarafından belirlenen ve benimsenmiş olan rasyonel, kolektif kas çalışmasının, aletlerin yardımına (ya da kullanımına) uyumlu olarak değişmesidir. Bu aletler; çubuklar, taşlar (suyun asırlar süren mekanik hareketiyle oluşan çakıl taşları) ve diğer organik elementlerdir. Görüldüğü gibi karşı karşıya olduğumuz özne, sadece yabancı-taşınmaz nesneler kullanan hareketli bir özne değildir. Bir özne ve nesne birliği olarak sosyal çalışma, daha derin ve gerekli bir şeydir. İnsanın bunları kullanışı, bazı hayvanların geçici olarak, ara sıra "araç" (ve yapı) kullanımı ile aynı şey değildir. İnsan kolektivitesinin enstrümanları (araçları), kendi bağımsız maddi varlıklarına sahip değildir. İnsanlar bu araçları, sadece kolektif için aynı şeyi "ifade eden", yani rasyonel çalışmanın bir parçası olan istikrarlı araçlar olarak gerçekleştirdiler.

Dördüncüsü: Dilin sosyal ve akılcı bir haberleşme-anlaşma aracı olarak kullanılmasıdır.

Her yaşam sisteminin ve ona ait yaşam biçiminin, asıl olarak belirli bir ortamda hareket etme yolu ile belirlendiğini gördük. Ancak insan, yaptığı işi ve diğer insanlarla olan ilişkilerini, algıları ve algısal ilişkilendirmeleriyle birlikte, bilinçli olarak daha derin, daha ayrıntılı ve bunları bağlantılandırdığı nesneler yaparak düşünür. Algılanan ve bağlanan nesne ve süreçlere isimler vererek, algıladıklarını içselleştirmeyi gerçekleştirir. Bu isimler seslendirilir, duyulabilir çağ-

rışımlardır. Fonetik sinyallerdir, bazen iddia edildiği gibi sembol değillerdir ("sembolik dil"). İnsan kelime ve dilbilgisi icat etmedi. Kelimeler ve dilbilgisi; belirli nesnelerin ve süreçlerin belirli tonlar ve ton kombinasyonları ile gerçek, tanıdık bağlantıları yoluyla kendilerini oluşturmuşlardır. Bu oluşturma erkekler, kadınlar ve çocuklar arasındaki karşılıklı ilişkiler sırasında ortaya çıkmıştır. Ses sinyallerine her zaman fiziksel jestler ve yüz ifadeleri eşlik eder. Bunlar, vokal sinyallerle birlikte kalıcı bir nesnel tanımlama sistemi oluşturur. Bu sistem, sosyal grup üyeleri arasında karşılıklı anlaşmayı mümkün kılan kolektif bir sistemdir. Kolektif bir plân temelinde birlikte hareket etmelerini sağlar. Bu nedenle, büyük maymunlar ve diğer hayvanlarla ilişki içerisindeki muazzam bir üstünlük anlamına gelir.

Dil, "doğanın" bir armağanı değildi. Homo, bir ayrıcalık değildi. Bunlar yavaş yavaş gelişti. Çünkü insanların belirli bir ortamda daha yüksek, kolektif, her zaman daha verimli ve çok yönlü olan çalışma şekli; onun, belirli hedeflere diğerleriyle birlikte yönelebilmesi ve bunun sistemini yaratabilmesi için sosyal bir gereksinim hâline gelerek, kalıcı bir iletişim sistemine duyduğu ihtiyacını yarattı.

Beşincisi: İnsanın tüm dinamiğine hâkim, son derece uzmanlaşmış ve birlikte çalışan iki yarımküreye kalıcı olarak bölünmüş olan, olağanüstü büyük ve organize bir beynin etkisidir. Bu bölünme, mantıklı değerlendirme ve dilin yetkinleşmesinin doğrudan sosyal çalışma veriminin gelişimi ile bağlantılıdır.

Bu durum bölünmenin; birinin diğerinden farklı olduğu iki karşıtına bölünmesinin, çok eski zamanlardan beri evrendeki evrimsel değişimin asıl değilse de ana yollarından biri olduğunu hatırlatır. Bu bağlamda, "fotonik" (radyon) sistemin birbirini çeken iki karşıt elektrona bölündüğünü hatırlamak gerekir.

Tanımlanan bu beş temel özellikten hiçbiri insanı tek başına tanımlamaz. Ne beyin, ne dil, ne düşünce, ne de toplum insanın kendi içindeki temel karakteristiğidir. Bütün bu özellikler insanın, genel olarak kolektif ve özel olarak kendi kendine hareketinde aktif eylemlerinin gelişimindeki yapılara eşlik ederler. Bu bir sürekliliktir ve aynı zamanda evrensel kendi kendine hareketin üstesinden gelmektir.

İnsanın bu beş ayırt edici özelliği, bir birimin görünüşü ya da bir cephesi değil, insanın bizzat kendisi olan genel bir sistemdir. Esasta bu sistemi yaratan insanın kendisidir ve insanın özü tam da bu sistemdir. Burada sunulan insan sistemi elbette bir indirgemedir. Çünkü bu dinamik sistem, içerisinde insan olan; sosyal, bilimsel, ahlâki, sanatsal değerler ve diğerleri olmak üzere her şeyi içerir. İnsan, kendi içinde bütün bunların toplamıdır. Bir kişilik olarak bireyseldir ve aynı zamanda tek veya çeşitli sosyal ve kurumsal yapıların aktif bir üyesi olarak kolektiftir.

İnsan terimi bir sentezdir. Bu sentez, olağanüstü zengin ve karmaşıktır. Çeşitli transandantal, biyolojik, hayvansal, teknolojik ve makinistik ideolojiler insan sistemini açıklayamamaktadır. Batı ve Sovyetler Birliği'nde yaygın olan "insan-makine sistemi" terimi, insanı zımmen yabancı ve çelişkili bir makine köleliğine indirgemektedir.

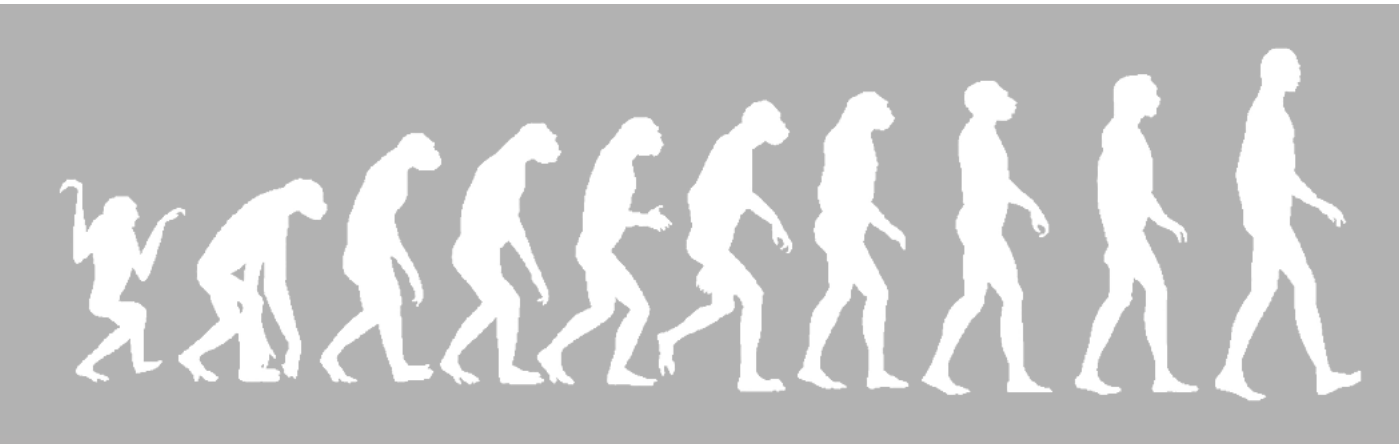

İnsan, temel bir çelişki içerir. Bu çelişki; yüksek gelişmiş bir biyolojik sistem olarak insanın kendi maddi doğası ile bir yanda iş malzemeleri ve diğer yanda manevi doğası arasındaki çelişkidir.

İnsana ait görüşlerin, duyguların, normların, niyetlerin, plânların; yaşayan, maddi bir organın, yani beynin "ürünü" olduğu söylenebilir. Ancak bu, "üretim" organının fizyolojik çalışmaları ile ondan kaynaklanan senfoni veya şiir arasındaki öz çelişkiyi ortadan kaldırmaz.

Hayvanların da bir bilince sahip olduğu ve bilim adamları tarafından mantıklı görünen bazı zihinsel

operasyonlar gerçekleştirilip analiz edildiğinde, bu analizlerin bunu gösterdiği söylenebilir. (Örneğin, bir et oburun av yakalamak için yaptığı "plan"). Bu doğrudur, ancak insan maneviyatı ile insanın ve insan toplumunun maddi doğası arasındaki temel çelişkiyii ortadan kaldırmaz. **Akılcılık hayvan doğası ile çelişir.**

İlk bölümde fiziksel doğanın her bir sistematik kendi kendine hareketinin, bu her bir sistemin kendisi olan bir eylem öznesi gerektirdiğini gördük ("foton", elektron ya da başka bir şey). Belli bir çevreyi işletmek-kullanmak ile karakterize edilen yaşam sistemi oluştuğunda, daha yüksek bir öznellik biçimi oluşur: Bilinçli öznellik. Biyolojik öznenin bilinci, birbirine çok uzak olan çeşitli düzeylerde gelişmiştir. Örneğin bir amip, yenilebilir bir maddenin içine yakınlığı çok özgül, devam eden (tekrarlayan) bir doğanın belirli bir reaksiyonuna neden olmadıkça var olamazdı. Bu içsel (sadece biyokimyasal değil) hücre reaksiyonu, pratik olarak bir "sinyal" gibi çalışır. Ve bu sinyal amipi asimile edilebilir, gerekli madde yönünde bir hareketini tetikler. Maddi ortama ait olan dışsal sistem ile o hücre-içi "sinyal" arasında özel bir etkileşim. Burada olan, algı bilincinin algı filizleridir. Bu, fiziksel ve fizyo-kimyasal sisteme göre daha yüksek bir öznelliktir. İlkel düzeyden düşünme bilincine kadar gerçekleşen bu sıçrama devasa bir şeydir. **Fakat binlerce milyon yıllık bu süreçte, metafizik karakterde bir sıçramaya yer yoktur.[...]**

Farklı taş ve çubuk türleri (dal parçaları), en ilkel insan gruplarının rasyonel çalışmaya başladığı ve geliştirdiği ilk hammaddelerdi. Özel teknikler kullanılarak yapılan daha iyi kesme kenarlarına sahip taşları kullanarak işgücü performansını artırmaya ihtiyaç duyuldu (örneğin, Taş Devri'nin daha sonraki bir seviyesinde ("Paleolitik") "levallois" tekniği). Taş yontmanın iyileştirilmesi birçok deneyimin çözümlemesini gerektirmekteydi. Kendiliğinden gerçekleşemezdi. Bir plan, değerlendirme, darbelerin kesin yönü, tekrarlanan girişimler ve sonuçların geliştirilmesi gerekiyordu.

Öte yandan, gelişen insan aklı bunu sadece taşın işlenmesinde uygulamadı. Tüm kolektif hayatın içerisinde, çeşitli şekillerde uyguladı.

Büyük devrim, ateşin "icadı" idi. Bu icad; ateş yakma, onu süreklileştirme ve kullanma yeteneğini kazanmak anlamına gelmekteydi. Bu yenilik sadece tüketilebilecek maddeleri çoğaltmakla kalmadı. Sosyal etkilenimleri de beraberinde getirdi. Paraguay'daki Guayaki'nin, bu anaerkil avcı ve toplayıcı grubun tüm üyeleri, annelere ve çocuklara öncelik vererek ateşin etrafında uyumaktaydı. **Daha büyük gruplara sahip toplumlarda, her anne ateşini korumakta ve sağlam bir anne grubu oluşmaktaydı.**

Kadınlar ve erkekler arasındaki işbölümü arttıkça, gruplar içerisindeki basit cinsel işbölümü de belirli takımlara dönüşmeye başladı.

Avlanmak için gerekli olan ağır çalışma, erkek takımlarını birbirine yakınlaştırdı. Bu çalışma bağrında; tehlikeli hayvanlara ya da diğer grupların ara sıra gerçekleşen saldırılarına karşı ortak savunma gibi, yeni ve güçlü kooperatif bağlarını geliştirdi.

İnsanların çalışma şekli rasyonel bir teknolojiye dayanır ve rasyonel bir işbirliği gerektirir hâle geldi. Böylelikledir ki insan işi, giderek toplumsal bir iş-sosyal hizmet hâline dönüştü.

● ● ●

İşin bu toplumsal karakteri yerel grupları, sosyal rasyonel normlar tarafından organize edilen bir kolektivite biçiminde örgütlenmesini gerektirir. Homo'nun fiziksel organizasyonu, yaklaşık üç milyon yıllık gelişiminin aşamaları boyunca çalışma şekline göre gelişti ve sosyal organizasyonu da buna göre gelişti. **Hayvanın gelişimindeki temel özellik ise, çalışma yöntemlerindeki ve kolektif yaşamındaki ilgili değişikliklerin, anatomisinde ve fizyolojisinde radikal değişiklikler olmadan ihtisaslaşmış olmasıdır.**

Bu gelişme tarzı; beynin, küresel sinir sisteminin, grubun kolektif "beyninin", fiziksel organizasyonundaki mevcut gizli ya da potansiyel yeteneklerini geliştirerek, gezegeni kullanmanın yeni yöntemlerini keşfetmesi ve öğrenmesi sayesinde mümkün olmuştur. Bu gelişme tarzıdır ki, gizli ya da potansiyel yetenekleri artırmış, adapte etmiş, yoğunlaştırmış, ihtisaslaştırmış ve çeşitlendirmiş. Bunları hem teknik hem de sosyal açıdan geliştirmiştir.

İnsan beyni sürekli yeni görevlerine göre, "Australopithecus" seviyesindeykenki 450 cm³'den, ilkel insan ("Pithecanthoropus") seviyesinde 800 cm³ ve günümüz insanları seviyesine gelindiğinde 1350 cm³ olarak büyümüştür. Ses üçe katlanmıştır. İnsan beynin böylesine derin bir dönüşümünün, hayvan gruplarıyla kurulabilecek hiç ama hiçbir paralelliği yoktur.

İnsan kolektivitesinin çalışma tarzı, onun hayvan atalarının gruplarının kucağından (out of) gelişti. İlkel ve aynı zamanda kolektif gruplar ya da toplumsal akrabalık sistemlerinin ("akrabalık sınıflandırma sistemi"), toplumsal örgütlenmenin en ilkel biçimi olmasının nedeni budur. Kan akrabalığı biyolojik bir ilişkidir. Ancak sosyal insan organizasyonunda akrabalık; tüm grup için geçerli olan normları, karşılıklı yükümlülükleri ve hakları içeren, yeni bir sosyal yapıya sahiptir. İnsan akrabalığının sosyal doğası, bir asırdan daha uzun bir süre önce, antropolojinin bir bilim olarak kurucusu olarak bilinen Lewis Henry Morgan tarafından gösterildi. Bunun gösterilmesi; bu gezegende, bu evrende süren insansı ortak yaşamın, akrabalık sisteminin zaten daha yüksek kalitede mevcut olduğu, ancak

bilinmeyen bir yapı olduğu anlamına gelmektedir.

Bu araştırma sürdürülürken, çeşitli akrabalık sistemlerinin karşılaştırmalı analizine hassas ve ayrıntılı bir ilgi gösterilmiştir.

Bu akrabalık sistemleri, ilkel insan grubunun iki biyolojik parçası arasındaki bir işbölümü temelinde oluşturulmuştur. Yani, (yetişkin) erkekler ve (yetişkin) kadınlar arasında. Buna rağmen bu düzenleme, biyolojik değil sosyal bir düzenlemedir. Biyolojik zeminde doğmuş, yeni-bağımsız türde bir sistem olarak gelişerek sosyal-toplumsal düzenlemesini oluşturmuştur.

Erkekler ve kadınlar arasındaki işbirliğini, aralarındaki iş ve hizmet alışverişini düzenlemeye gerçekten de ihtiyaç vardı.

Pratikte akrabalık sisteminin evrensel temelinin atılışı, bir birim olarak bir annenin etrafında, toplama ve günlük görevleri yerine getirme esnasında oluşan, bir veya iki neslin bir araya gelerek gruplaştığı anne "aile" dir. Doğal olarak ta, kanın anneden geldiği görüşü kök salmıştır. Bu genel ilkel görüş hâlâ Avustralya yerlileri ile birlikte sürdürülmektedir.

Anneden gelen bir soyda, bu doğrultuda bir grup oluşturma eğiliminde olan bu anaç çekirdeğin giderek güçlenmesi ise; sosyal izolasyonu önleme ve bu anaç çekirdekler arasında düzenli bir iş alışverişi sistemi geliştirme ihtiyacını yarattı. Aynı annenin çocukları, kardeşleri arasındaki evliliği yasaklamaya yönelik bir sosyal bir ihtiyacı doğurdu.

Bu sosyal zorunluluk, sosyal insan grubunun kendine özgü ilk temel düzenlemeleri gerçekleştirmesine yolaçtı. Bu düzenlemeler; "çapraz kuzenlerin evliliği" diye ifade edilen, bir annenin kardeşi ile aynı annenin oğulları ve kızlarının evlenebilmesiydi. [...]

Çapraz kuzenlerin evlilik sisteminde, herkes tarafından ortak adlandırılan bir grubun tüm üyeleri, aynı akrabalık kavramının (sınıflandırılmış akrabalık sistemi) alt gruplarından birinin parçasıydı. Bu sistemde aynı kuşağın iki alt grubu çapraz kuzenlerdir ve "evlenmeye" çalışırlar. Bu sisteme ilişkin oluşturulan grafikler, oğulların da annede kaldığını gösteriyor [...] **Baba çizgisinin, ilkel anne çizgisi sisteminin kabuğunda geliştiğini gösteriyor** [...] **Yani toplum dediğimiz şey –evrendeki yeni birlik– biyolojinin bağrında kendi kendini aşarak, birbirini izleyen birçok aşama katederek oluşur.** (Society developed out of the biological level of cosmic evolution - Toplum, kozmik evrimin biyolojik seviyesinden gelişti). Karar mekanizmaları; sürekli devam eden bu sürecin, itici temel gücü olan insan grubunun kendi çevresindeki kolektif faaliyetinin gelişmesinin ürünüdür.

● ● ●

Hayvanlara ilişkin yanlış kullanılan "toplum" kavramı, asıl olarak onların biyolojik organizasyonlardır. Normları kalıtsal, genetiktir. İnsani olan gerçek toplum ise bu hayvani seviyenin üstesinden gelir.

Buna rağmen insan toplumu, kısmen de olsa aile ilişkilerine, en eski biyolojik aile ilişkileri temeline dayanır (ve hep dayanacaktır); yeni, onunla birlikte geliştiği eski gerçekliğin bir parçası olan kalkınma yasasına uygundur. İlişkiler-akrabalık sistemindeki bazı değişiklikler nedeniyle, bu topluluklar yarıya bölünmüş (dörtlü bölünme) ve farklı şekillerde değişmiştir. Bu şekildedir ki klanlar oluşur. **Klanın; sosyal organizasyonun genel-ilkel biçimi olduğu varsayımı ise yanlıştır.**

Yerel sosyal gruplar dışındaki evliliğin ilkel ve özgün olduğu dogmasının bir dayanağı yoktur. Bu düzenleme, kendilerini yerel grup alanının ustaları olarak gören yetişkin ve yaşlı erkek bireylerin egemenliğinin hissedilebileceği daha sonraki bir düzenlemedir.

İlkel topluluğun bağrında, çok fazla deneyim kazanmış, silahlanmış ve bu silahları etkili biçimde kullanabilen, çocuklar için endişe duyan, çekirdekten yetişen üyeler de doğmuştur. **Tarihsel olarak, yetişkin ve yaşlı erkeklerin bu çekirdeği (gizli), seçkin erkek topluluğuna dönüşmüştür. Bu topluluklar; mükemmel avcılar, savaşçılar ve tıp adamlarının yaratıcıları ve liderleriydi.**

Bu sosyal kurumların, evrensel bir sosyal kurum olduğuna dair yeterli kanıt vardır. Bu kurumsallaşma, insan toplumunun gelişimindeki **–**son derece önemli**–** bir aşamadır.

Toplumun tarihsel-evrimsel gelişimi sırasında, toplumsal ilişkilerin giderek biyolojik ilişkilerinden koptuğu gözlemlenmektedir. Erkekler toplumunu dışlamak, toplulukların-grupların ilkel biyolojik örgütlenmesinin üstesinden gelir. **Bu, politik-tapınmacı bir örgütlenmedir. Bu örgütlenmelerde, ihtisas kazanmamış kadınlar ve çocuklar, toplumun tali bir parçası olarak kabul edilir. Daha sonradır ki belirli bir şekilde ve kademe kademe, toplumun bastırılmış bir parçası hâline getirilirler.** Bu erkek toplumu eğitim törenlerini, kadınlara ve çocuklara yönelik fiziksel şiddet uygulayarak gerçekleştirir. Mitolojik fikirler, silahı olmayanlara karşı şiddet kullanımını gerekçelendirmekte kullanılır.

İstisnasız her biri birer erkek toplumundan oluşan bu toplumlar, gözlemlenmesi gereken belirli normlar belirler. Yetişkin erkeklerin eşleri üzerindeki otoritesini güçlendirir. Yetişkin erkekler çocukları kontrol eder, konaklanan ev ve evin ateşine sahiptir. **Ateşin sürekli korunarak kullanılmasının gücünün, insanın gelişim seviyesindeki devrimci bir yenilik olduğu sürekli görmezden gelinmiştir.** "Peking adam", gelişmiş bir ilkel insan ("Pithecanthropus"); zaten ateş kullanmıştır.

İstisnasız her biri birer erkek toplumundan oluşan bu toplumlar; babanın çocuklarıyla, özellikle de çalı-

şabilen oğullarıyla ilişkilerini geliştirir. Grubun toprak işlediği alanlarda, belirli koşullar altında savaşlar yapar. Bu erkek toplumunun bağrında liderlik; mükemmel avcıların, haklı savaşçıların, sihirbazların ve büyük deneyime sahip yaşlıların sınırlı bir çekirdeğinin elindedir. Bu liderler, grubun birliğini ve kaynaşmasını güçlendirmek açısından olumlu bir işleve sahiptir.

Bu erkek toplumu, bir grup yerel grup olan kabilenin oluşumunu desteklemektedir.

Bu çekirdek kendisini, daha fazla kişisel mülk ve daha fazla ardılı olan bazı üyeleriyle birlikte farklılaştırma eğilimindedir.

Toplum yavaş yavaş, avların ve balıkların toplanmasının ilkel ve çok uzun aşamalarından, yani çevrenin doğrudan sömürülmesinden üretim aşamasına, özellikle tarımsal (sebze yetiştiriciliği) üretim aşamasına geçer. Buna uygun olarak, keskin darbelerle elde edilen keskin kenarlı bir taş aletten, daha ince ve daha etkili hâle gelen bir taş alete hareket edilir. Cilalı taştan bilenmiş bir balta, sürülebilir tarım alanını ve bu alanın verimini genişletmeyi mümkün kılar.

Bu döneme "Neolitik" (editörler tarafından Neolitik nota) denir. Yaklaşık on bin yıl önce başladı. Belki daha erken. Yer, yerleşik bir karakter ve büyüyen boyutu ile köyler yarattı.

Neolitik dönemde, yerel toplumların bağrında belirli bir farklılaşma gerçekleşti. Ekonomik ve sosyal bir farklılaşma.

Anne güzergâhından baba güzergâhına geçiş sırasında, ataerkil grupların klanları içerisinde; daha güçlü, daha kalabalık, daha zengin olanlar ile gücü az, kalabalık olmayan ve daha az zengin klanlar arasında bir ayrım gerçekleşti.

Bir yeni devrim ise, metal aletlerin kullanımına geçişti. Bu devrim, tarımsal üretkenlikte önemli bir artışa yol açtı.

Basitçe ifade edecek olursak, bu ikinci teknik ve sosyal devrimin olumsuz bir yönü vardı: **Üretimin artırılması ve faydalı bir aşırı üretim yaratılması için, insanın insanı araç olarak kullanması gibi bir nesnel olasılığı doğurdu.**

Bu nesnel olasılığın anlaşılıp, gerçekleştirilmesiyle birlikte; özgür ve özgür olmayan yerel gruplara ait insanlık da ilk kez ortaya çıkmış oldu. Ve bu gruplar, olağanüstü güç ve nüfuz sahibi bir azınlığın, fizyolojik işgücü üreticilerinin ve tedarikçilerinin araçları hâline geldi.

Bu değişiklik; en verimli ekilebilir toprakların gittikçe azalması, güçlü olanların iş gücü üzerinde hak talep etmesi ve bunun sonucunda da şehirlerde, kentsel tipte büyük bir insan yoğunlaşmasıyla bağlantılı olarak meydana geldi.

O zamanlardan beridir ki, bazı insanları başkaları için çalışan nesneler ve araçlar olarak kullanma eğilimi istikrarlı bir şekilde arttı. Bu eğilim farklı biçimler olarak ortaya çıktı: Kölelik, büyük efendilerin diğerlerini zorla çalıştırma biçimleri, feodal ve yarı feodal ilişkiler. Ve ücretli istihdam: Kapitalizm.

Bireysel ve kolektif insanın konumu; çeşitli tarihsel formlar içerisinde, bağımlı olarak çalışanlar ile ayrıcalıklı efendiler açısından aynı değildir. Bununla birlikte, bu tarihsel formların hepsi insanı bir araç hâline getirme noktasında hemfikirdir: **İnsan –bireysel ve kolektif olarak– artık kendisi ve ailesi, toplum ve ülke için değil, bir iktidar kategorisi, baskın bir azınlık, teknik üretim araçlarının efendisi için çalışmalıdır.** Bu durum, efendilere fiziki bir iş gücü sağlar. **İnsan sistemi, insanlık onuru bu şekilde kırıldığı içindir ki; rasyonel, kendine güvenen onur da aynı zamanda kırılır**. Bu talihsiz gerçek, emeğini kiralayan milyonlarca erkek ve kadının, bunu hâlâ insan onuruna uygun bir ilişki olarak görmesi gerçeğiyle dengelenmemektedir. **Bu ideolojik anlaşma, bu gönüllü boyun eğme olmaksızın, bireysel ve topluca insan doğasından vazgeçilmeksizin, ücretli çalışma sistemi işleyemezdi.**

Topluluk dediğimiz şey, gizli-tedbirli klanlar üretme eğilimi ile birlikte daha küçük gruplara ayrılmaya başlar. Böylelikle ilkel bir anne çizgisinden –aşamalı olarak– dini, rahiplik özelliğine sahip belirli bir ataerkil organizasyon tipine geçilir. Toplum sınıflanmaya başlar. Kabile liderlerinin en yüksek rütbelileri, yani genellikle nispeten güçlü ve otoriter olanları; bir kolektifin toplumsal karakteri içerisindeki liderlik mertebesine gelme eğilimi gösterir. Bu, Tapınak Şövalyeleri biçiminde bir kültü andırır. Bu kült, insanların çoğunluğunu önemsemez-dışlar. Tapınak Şövalyeleri ise bu kültten daha özel, daha da sınırlı bir tapınağı kapsar. Yüksek bir rahip liderliği oluşur. İlk aşamalarda bu oluşumun, özellikle tarımsal üretimi geniş bir sulama sistemine bağlı olan toplumlardaki sosyal işlevi olumludur.

En yüksek rütbelilerden oluşan bu önde gelen azınlığın dini, yarı ilâhi doğasının; onu toplumun üzerine yükselten, politik, rahipçe bir işlevi vardır. **Gerçekten de bu azınlık, çalışan ve üreten çoğunluktan ayrılmış bürokratik, asil bir aygıt yaratma eğilimindedir. Bu aygıt devlettir.** Devletin, toplumun ilerici gelişiminde çok büyük bir rol oynamıştır. Devlet; üretken güçlerin, iş verimliliğinin itici aygıtı olur. Aynı zamanda da insanlık dışı baskı yöntemlerinin, silahlı baskı yöntemlerinin öğreticisi olur.

Dışlayıcı erkek toplumundan, farklı farklı aşamalar katedilerek devletin ortaya çıktığı görüşü yeni değildir. Bu süreç, çok uzun bir zaman içerisindeki aşamalardan meydana gelmiştir.

Devlet, ayrıcalıklara sahip üstün bir azınlığın yoğunlaşmış gücü olarak ortaya çıkar. Genellikle en verimli topraklara sahip klanlar azınlığıdır. Bu klan-

ların liderlerileri, saflara bölünmüş, çakışan bir asil soyluluk tabakasını oluşturur. Kölelerin veya hizmetçilerin efendileri olma ve üretim merkezlerinin çoğunluğunu kontrolleri altına alma yönlerini geliştirirler (feodal yapının bir türü). Silahlı takipçileri vardır.

İlâhi krallıklar (veya yarı ilâhi), devletin zaten toplumdan ayrıldığının ve kendini ondan üstün tuttuğunun bir teyididir. Hâkimiyet kurmak ve baskı sağlamak için silahlı bir baskı gücü oluştururlar.

Şiddetin gücünün devlette yoğunlaştığı gerçeğine dayanarak; üretici insan güçleri feodal ilişkiler topluluğunu ve daha sonrada kapitalist sistemi yaratır. Bu gerçeklik, çıkarları karşıt olan sosyal gruplar tarafından belirlenen yasal bir süreçtir.

Kölelik; insanın yadsınması, bir nesneye ve bir enstrümana dönüşmesidir. İnsan toplumu olarak kölelik getirildiğinde, bu insan toplumu kendi zıttını da yaratmıştır.

Feodalizmde; üreten çoğunluk, insan sistemini oluşturan maddi kaynaklara doğrudan bağlı kalır. Bu maddi kaynaklar; toprak, tarımsal iş araçları, taşıma hayvanlarıdır. Ancak mülkiyet, üst düzey bir iktidara aittir. Bu nedenle, ona harç ödemenmesi yükümlülüğü mevcuttur.

Kapitalist sistemde; insan biyolojik bir birey olarak özgürce var olur. Ancak, insan sistemini oluşturan maddi araçlardan ayrılmıştır.

Sonuç olarak; belirli bir üretken işleve denk düşen biyolojik emeği, aslında bir nesne ve bir araç, bir meta hâline gelir. Bu onun temel özelliği hâline gelir.

İnsanlık temel birim olmasına rağmen, insanın kendisinin bir sömürü nesnesi hâline geldiği toplumlarda iki karşıt parçaya bölünür. Bir parça diğer parçayı, iş üretkenliğinin en yüksek düzeyde olmasını gerektiren; lüks ile eğlendirme zorunluluğuyla yükümlüdür. Bu derin ekonomik-sosyal değişimin, metal aletlerin icadı, üretimi ve kullanımı ile mümkün olduğunu söylememize gerek dâhi yok. Böyleliklerdir ki, şehir denen yerlerin oluşumu gerekli hâle gelir. Bu yoğunlaşma; medeniyet olarak adlandırdığımız dünyanın gelişim seviyesinin bir özelliğidir.

Sömürücü sınıf her zaman devletin yüksek bürokratik hiyerarşisinin bir parçasıdır. Onların rolü ancak ve ancak, galip-üstün gelmek olabilir.

İnsan, bir grup olmayı çevrenin belirli bir bölgesini kullanarak sağladı. Daha doğrusu birçok grup olmayı. Yerel ve bölgesel parçalarda, bu kolektif yönetim şartları altında yaklaşık üç milyon yıldır yaşamaktadır insanlık.

Yerel ve bölgesel toplulukların karşıt çıkarları olan sınıflara bölünmesi, en fazla birkaç bin yıl alan bir süreçtir. Öz olarak bu; insanların bir kısmını insan sisteminin sömürülebilir alanının bir kısmına indirgemek anlamına gelir.

Bu milyonlarca yıl içerisinde, sosyal işlerdeki kolektif yaşam sürecinde gelişen bir insan doğası vardır. Bu insan doğası, çeşitli ekonomik ve sosyal sistemlerle birlikte değişiklikler yaşar. **Buna rağmen insanın temel doğası sabit kalır. İnsan iyi, dayanışmacı ve iş birliği yapandır, asosyal davranışları reddeder. Topluma ait bu temel, özgün doğa; eninde sonunda yönetici sınıf olarak çalışan ve egemen olan tüm insanlık dışı faktörler karşısında üstün gelecektir.**

İşçilerin büyük çoğunluğunun maddi, teknik üretim araçlarının bir parçası hâline gelmesi, yönetici sınıfların muazzam işler yapabilmesine, teknolojide muazzam gelişmeler kaydetmesine ve kültürün birçok yönüne ulaşmasına izin verdi.

Aynı zamanda da; insanlığın büyük bir kısmının insanlıktan çıkarılmasına, sefalete, açlığa, hastalığa ve sosyal bozulmaya neden oldu.

2000 yılında, insan toplumu yaklaşık 1,500 cm³ büyüklüğünde bir beyni olan beş milyar biyolojik bireyden oluşacak ve onları nasıl besleyeceğine dair temel - ilkel problem ve diğer acil ihtiyaçlar ortaya çıkacaktır. Bu sorun, "Pithecanthropus" grubunun günlük kolektif çalışmalarla çözdüğü bir sorun olmuştur.

Bu kitabın özelliği; dünyanın yeniden dağıtılması ve tam olarak kontrol altına alınması ortak hedefine sahip farklı devletlerin egemen sınıflarının –süper güçler– silahlanma yarışlarından kaynaklanan hayli zor sorunlarla başa çıkmak değildir.

Yine, kendi çıkarları dışında kalan her şeye karşı kör olan egemen sınıfların neden olduğu çoklu ekolojik problemler üzerinde de duramayız.

İnsan, insanlığın oluştuğu zamanlarda sahip olduğu doğal çevreye zarar vermek ve yok etmek için bir araç olarak kullanılmakta.

Bu insanlık dışı ulusal ve uluslararası sisteme karşı, insanlık gibi aktif bir muhalefetin, özellikle de yaralı halkların oluşturacağı aktif bir muhalefetin yükselmesi ve büyümesi, doğal ve kaçınılmazdır.

Bu muhalefet de kaçınılmaz olarak, bu gezegeni hareket ettirecek ve sallayacaktır.

Kuşkusuz ki bu muhalefetin ana, yoğunlaşmış gücü insanlığın dördüncü parçasını birleştiren sosyalist bir ülkedir. Bu zeki güç, ikinci binyılın ilk yüzyılında çok yüksek bir teknik seviyeye ulaşacak ve insani gelişmeyi giderek daha fazla etkileyecektir. Özellikle "Üçüncü Dünya" olarak adlandırılan ulusları.

Fırtına bulutlarının kapladığı karanlığın ufkundan ağır, uğursuz haberler bildirilse de, genel perspektif ilerici yönde bir değişiklik, derin, genel bir değişiklik yönündedir. Uygulamaya geçirebilmek içinse, bunu gerçekten iyi kavramak gerekir.

Temel sorun daha derin, çok daha derin; insan sisteminin rasyonel işçi kaynağından ayrıldığında, onun beş

temel bütünleşme noktasının kırılması gerçeğidir.

İnsanlık, insan sistemindeki böylesi bir sakatlanışa müsamaha edemez. Er ya da geç, insanlık yeniden bütün çokluğuyla savaşacaktır. Bu, insanın temel ve özgün doğasında var olan bir yasadır. Ancak bunun gerçekleştirilmesi hiç de kolay olmayacaktır.

(ÇN: s.199-224'teki, birkaç detaylandırma dışındaki bölümlerin neredeyse tamamı)

● ● ●

Rasyonel işçiyi yeniden insani zenginliğine kavuşturmak

Bir birey olarak ve bir kolektif içerisinde rasyonel işçiyi yeniden insani zengiliğine kavuşturmak; onun, işinin ve toprak da dâhil olmak üzere ülkesinin teknik araçlarına ilişkin kararlara ve kullanımına katılması anlamına gelir. Bu katılım, üretim sürecine katılan herkes gibi ona da saygı duyulduğu anlamına gelir. Bu katılım, herkesin aynı barınma haklarına sahip olduğu anlamına gelir. Tıpkı geleneksel ve güncel kültürün sunduklarının herkeste ortak bir sevinç yaratması gibi. Tüm halklar tarafından gönüllü olarak kabul edilen evrensel, tek bir dil aracılığıyla: Kültürün tüm değerleri ile. İfade özgürlüğü konusunda tam ve eşit haklara sahip, kamusal olarak yapıcı eleştiriler getirmekle. Aile üyeleri ile ilgili tam haklar ve karşılıklı yükümlülükler ile kendi akraba çeperinin ötesinde topluma yardım etme ve hizmet etme eğilimi ile. Vatanın bağımsızlığına tam saygı ile. Bir yarışa ait olmanın tüm saygısı ile. İnsanlığın bütünlüğünü desteklemeye çabalamakla.

Bu rasyonel insani çokluk, bir birey ve bir kolektife ait ütopya değildir. Bu kısa bir süre içerisinde mümkün olamayacaktır. Ancak hiç şüphe yok ki gerçekleşecektir. **Olağanüstü büyük bir evrendeki, çok küçük ama verimli bir gezegende ortaya çıkan rasyonel işçiler olarak bizi bekleyen geleceğimiz budur.**

En önemlisi, insanlığın yaklaşık yetmiş yıldır paylaşılmış, parçalanmış ve yağmalanmakta olduğunun; ortaya çıkan bu sistemin artık halkları oluşturan büyük ve sürekli büyüyen kitlelerin günlük maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayamamasının farkına varmasıdır. Bu sistem, eşit olmayan iki parçaya bölünmüş bir sistemdir. Bunlardan biri, daha büyük olanı, bizzat kendi yaratma araçları elinden alınmış olan insanlıktır. Kuzey ve güneye bölünmeye, sömürülen sınıflara ve araçları yapan sınıflara bölünme de eklenmiştir. Teknolojik üstünlük –ki bu, rasyonel işçinin uluslararası düzeyde kendi olağanüstü eseridir–, bir avuç devlet yetkilisi ve büyük bankaların bir heyeti tarafından, insanlığın büyük çoğunluğunu oluşturan ulusal şekillenme üzerinde, uluslararası bir egemenlik aracı hâline getirilmiştir. Bu durum giderek daha ciddi ekonomik ve sosyal sorunlar yaratmaktadır. Bu, gezegenimizin geleceği açısından son derece tehlikeli çelişkiler yaratır ve keskinleştirir. Kaçınılmaz kitle mücadelelerini alevlendirir ve besler.

İnsanlığın büyük bir çoğunluğu hâlâ başkaları için çalışma rolünü kabul etmektedir. Buna rağmen en çok gelişmekte olan şey, insanların bu yabancılaşma durumuna karşı muhalefetidir. Bu nesnel muhalefet, kaçınılmaz olarak aktif bir muhalefete dönüşecektir. Bu aktif muhalefetin gelişmesi birbirinden çok farklı şekillerde olabilir. Dünyayı hareket ettirmeye devam eden sürekli huzursuzluk ve aktivitelerin gerçek derin sebebi de budur.

İşgücü üreticisi ve tedarikçisi; yani fizyolojik bir güç hâline getirilmiş olan birey, biyolojik düzeyde bir varlığa dönüşmeye karşıdır. Bu tür bir aşağılanmaya karşı savaşmaktadır. Rasyonel işçinin tarihsel amacı; kendisinin feshi ve dolayısıyla bir birey ve kolektif olarak haysiyetinin yok edilmesine yönelik değildir. Dürüstlük; bir kolektif içerisinde ve bir işçi olarak onu sağlama alır, ancak o, üretim araçları ve onun yüksek teknolojisiyle de kuşatılmıştır.

İnsan sisteminin tarihsel olarak sakatlanması bireysel kötü niyetlerin ve bencil hırsların sonucu değildi. Bu süreç; teknolojik araçların geliştirilmesi ve birikimi temelinde gerçekleşen kendiliğinden, kaçınılmaz ve bilimsel bir süreçti. Çeşitli durumlarda, insanlık dışı kitlesel güç kullanımın tatbik edildiği bir süreçti. Bu sürecin tarihsel olarak tersine çevrilmesi, insani bütünlüğün, insani zenginliklerin ve onurun yeniden kazanılması, nefret ve terörizmin işi olamaz: Bu iş, bilimsel bir rehberlik gerektiren uzun bir süreçtir ve olacaktır. Dünya düzeyinde yükselen ve gücünü birleştiremeyen bu büyük insan gelgitinin lideri olarak en tarumar edilmiş sınıf olan işçi sınıfı; tarihsel misyonunu zorunlu ve kaçınılmaz olarak kendi başına, bilimsel güzergâhta gerçekleştirme, ilerici bir düşünce üretme becerisine sahipir.

İnsanlık tarihinin yasaları, genel olarak da kalkınma yasaları, çelişkiler yoluyla ve aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Farklı tesadüfler genel yolu hep etkiler. Bu kaçınılmazdır. Buna rağmen, ilkesel güzergâh değişmez. Bu güzergâh hep kendini savunmaya çalışır. Bu savunma kolay olmayacaktır. Ancak bir kez zafer kazanıldıktan sonradır ki, herkesin özlediği barış mümkün olacaktır.

İnsanlık, üç milyon yıl boyunca barış içinde yaşadı ve ilerledi. İnsanlık yasası, onun birliğidir. Hiçbir grup, insanlık yasasının gerçekleşmesini engelleyecek güce sahip değildir. İnsanlığın kendi tarihsel ve bilimsel yasası budur. Uzun vadede dayanılmaz. **İster beğenilsin isterse beğenilmesin, kesin olan; bu yasaya karşı çıkılamayacağıdır.**

(ÇN: s.224-227)

■

ZEKİ MÜREN Mİ? DEDİNİZ...

■ **TEMEL DEMİRER**

"Ben şarkımı
kendim için söylüyorum." [1]

"Murat Bardakçı'nın 'Zeki Müren sanat müziğinin canına okumuştur' lafı"na da; [2] "Büyük sanatkâr, hayalleriniz ötesinde, tahminlerinizin ötesinde büyük Zeki Müren," [3] betimlemesine de; "Türkiye'de gerek müzik gerekse genel beğeninin tarihini yazarken ihmal edemeyeceğimiz isimlerin başında Zeki Müren gelir" [4] tespitine de katılmasam da Zeki Müren'in önemli olduğunu düşünenlerdenim.

Kanımca "Geçmişin 'genel' eğlence anlayışı ve modernleşme süreci içinde 'söz konusu değişimin aktörlerinden' Zeki Müren, toplumun eğlence tarihi içinde okumak daha doğru yorumlara ulaşabilmemizi sağlar"ken; [5] "Yaşadığı zaman ve coğrafyanın çok ötesinden bir isim olan Zeki Müren, nam-ı diğer Sanat Güneşi, geride bizim ve bizden sonraki nice kuşağın söyleyeceği şarkılar bıraktı. Selami Şahin'in şarkısında Zeki Müren'in de söylediği gibi, 'eski değil, eskimeyen dost'tu." [6]

●●●●

Martín Stokes, "Türkiye'nin 1950 sonrası geçirdiği 'liberal' dönüşümleri ve bunun toplum, siyaset ve kamusal alandaki yansımalarının izini, 1950'li yılları Zeki Müren'in 'ideal yurttaş'lığı, 1970'li yılları Orhan Gencebay'ın 'müşfik modernizmi' ve 1990'lı yılları Sezen Aksu'nun 'kozmopolit diva yurttaşlığı' üzerinden" [7] çözümlerken Zeki Müren gerçeğinin altını ısrarla çizer.

"Siz inanmayın/bir gün değişir elbet/Güneşe ve penise/tapan rüzgârın yönü /... bir gün elbette/ Zeki Müren'i/ Seveceksiniz/(Zeki Müren'i seviniz)" yazmıştı, genç yaşında bir duvar dibinde ölüsü bulunan sevgili şair Arkadaş Z. Özger.

'Sanat Güneşi', 'Türkiye'nin Elvis Presley'i' Zeki Müren, 50'lerde İstanbul Radyosu'na adım atmasından bugüne hep yaşamımızda oldu. Bir dönem radyo almak isteyenler "Bu radyo Zeki Müren'i

çalıyor mu?" diye soruyordu. "Vizontele" filminde de Cem Yılmaz televizyona bakıp, "Zeki Müren de bizi görecek mi?" derken, halkın Müren'le yakınlığını yansıtıyordu. Sanırım en ilginci ise Müren'in Gezi Direnişi'nin unutulmaz sloganlarından birine dönüşüvermesiydi: "TOMA'lara göğüs geren, işte benim Zeki Müren!" [8]

Kim ne derse desin: Toplum Zeki Müren'i sevdi. 7'den 70'e herkesin bir bildiği o şarkıda "Sevgi dolu bir dünyam var" diye başlar, "Adım mesut, göbek adım bahtiyar/Yıllarca hep böyle bildiniz siz" sitemiyle sonlanır. Gerçeğin ne olduğu ise hep merak edildi. Selahattin Duman, "Her fotoğrafı 'mutluluktan' bir karedir," [9] dese de; mutlu muydu, küskün müydü, sahip olduğu ünden yorulmuş muydu?

Bilinmez. Ancak bilinen: Derya Bengi'nin ifadesindeki üzere: "Zeki Müren her dönemde simge. Ellileri de anlatsak, yetmişleri de anlatsak Zeki Müren yine bu öyküde yerini alırdı. Altmışlarda neler oldu onun açısından diye bakalım. Zeki Müren ellilerin sonunda askere gidiyor. 1959'da askerden döndükten sonra tezkereyi aldığı gün sahneye çok allı pullu bir ceketle çıkıyor. 1970'te babasının ölümünden sonra sahneye çıkışında da mini etek giyiyor. Bunların birer simge olduğunu düşünüyorum. Erkek egemen ilişkilerin en sert yaşandığı askerliğe ve her zaman biraz sevgi/nefret ilişkisi yaşadığı babasına karşı tepki olarak belki de. Zeki Müren toplumun yerleşik değerlerinin yanında olduğunu hep söyler. 27 Mayıs'tan sonra sahnede Gazi Osman Paşa'yı canlandırır. Ama deklare etmese de eşcinselliğini sahne üzerinde açıkça ortaya koyar. Giysileriyle, edasıyla... Hiçbir şey yapmadan, söylemeden kendi kimliğini kabul ettirir. Bu anlamda anarşist bir figür olarak düşünürüm Zeki Müren'i. Müzikal açıdan da önemini vurgulayabiliriz." [10]

Gerçekten de tanburi ustası Sadun Aksüt'ün 'Sanat Güneşi'ni anlatırken, "Sanatına saygılı, yüreği yumuşak" [11] diye tarif ettiği "Zeki Müren fırtınasının sonu yok"ken; [12] "O, 'alkışlarla yaşıyorum' demeyi herkesten çok hak etmiş, dertli gönüllerimize bilaistisna giren tek Paşa olmuştur. Ayrıca şarkıcılık becerileri bir yana, çağının çok ötesindeki yaldızlı duruşuyla batı dünyasının pek çok müzisyeni için bile Zeki Müren ikonografik değere haizdi." [13]

●●●●

Bu işin bir yanı; ötekine gelince: "Zeki Müren, 50'li yılların boğucu, baskıcı cumhuriyet okulunun ortasına yabancı bir varlık, 'öteki'nin cisimleşmiş hâli olarak düştü. Sesiyle yabancıydı. Hayli kırılgan bir dünyanın ne dişi ne erkek olan ara sesiydi. Daha sonra yabancılığını iyice pekiştiren bir serüveni ustaca ve sabırla yaza geldi...

Zeki Müren büyük bir sanatçı mıydı? Bilemem. Bildiğim tek şey, Zeki Müren'i büyük kılan şeylerin başında, içinde yaşadığı toplumun ikiyüzlülüğünü bilmesi, oyunu kuralına göre oynamasının geldiği.

Zeki Müren, serüveninin başından itibaren toplumumuzun riya aynası oldu. O aynayı sırlayarak büyüdü, şimdiye dek kimsenin, hele hele şarkı söyleyerek kazanamadığı bir dokunulmazlık hâlesi edindi," [14] notunu düşen Yıldırım Türker'in ifadesindeki üzere O; çok partili hayata geçişle birlikte sanat hayatında da değişim rüzgârları esmeye başlamasıyla ortaya çıkmıştı.

O günlerde Demokrat Parti iktidarı ile başlayan kapitalistleşme rüzgârları Türkiye'de de esmeye başlamıştı. Buna bağlı olarak kültürel değişim de bu durumdan nasibini alıyordu. Popüler kültür ürünlerinin egemenliğini ilan ettiği yıllarda sanat alanında da bazı isimler ön plana çıkmaya başlamıştı. Bu isimlerden en önemlisi Zeki Müren olmuştu.

"Onu yükselten Demokrat Parti olmuştu" der ve ekler Barış Terkoğlu: "140 bin nüfuslu yarı taşra Bursa'da doğan Müren, 15 yaşında saklayamadığı kimliğiyle tehlikeli meclislerde olağanüstü sesiyle şarkı söylüyor. O el uzanmasa belki hiç tanımayacaktık. Demokrat Parti'nin ilk idare kurulunda yer alan çiftlik sahibi Hayri Terzioğlu, ailesinin reddettiği Müren'e sahip çıkıyor. Annesi-babası 'var ama yok' Müren'e, Kirkor Mehteryan'dan, Agopos Alyanak'tan, Müzeyyen Senar'dan ders aldırıyor. İstanbul'da daire, ev hizmetlisi, kuralları öğretecek bir yabancı mürebbiye, bir aşçı, âdeta sanat koçluğu yapan Suzan Güven, okula götürecek bir araba... Demokrat Parti ile yükselen Terzioğlu, Müren'i sarıp sarmalıyor.

'Hayri Terzioğlu, Zeki Müren tam çizginin öbür tarafına geçip kaybolacakken, onu çekip almış ve çizginin doğru noktasına taşımıştır' diyor Dikici. Sahiden öyle. 1 Ocak 1951'de İstanbul Radyosu'nda, hem de bir yılbaşı programında 'sürpriz' şekilde ilk kez sahne alıyor. Zira Perihan Sözeri hastalanınca, 'stajyer solist' Müren çağrılıyor. 'Bu ne tesadüf' denilecek sırrı, Dikici tanıklara dayanarak çözmüş. Sözeri'nin 'hastayım' demesi, yedekte hazır bekleyen Müren'in sahneye çıkması 'sihirli bir elle' sağlanıyor. Heyecandan titreyen sesle 'her zahm-ı ciğersuze devakâr aranılmaz' diye başlayan Müren'in harikulade sesini herkes bu sayede tanıyor. Bu 'tesadüf'ü Raci Dikici şöyle özetliyor: 'Hayri Terzioğlu'nun bu amaçla siyasi baskıyı da kullandığı anlaşılmaktadır.'

Cumartesi akşamları İstanbul Radyosu'nda

1) Zeki Müren Müzeyyen Senar ile birlikte... **2)** Yedek subay Zeki Müren, 1957. **3)** "İstanbul Kaldırımları" filminde, 1964... **4)** İstanbul Radyosu Sanatçı Kartı, 1960

sık sık görünen stajyer solist olması mı, Cahide Sonku ile Beklenen Şarkı filminde 21 yaşında başrol oynaması mı? Küçük Çiftlik Park'ta sahneye çıkması mı?

Demokrat Parti ilerledikçe çiftlik sahibi Terzioğlu, Terzioğlu ilerledikçe Bursa'da kaybolmaktan kurtulan Zeki Müren ilerliyordu. Terzioğlu hem dindardı hem de içkiyi severdi. Hem tasavvufa düşkündü hem de eğlenceye. Müren'in kariyerini kâh İstanbul'a geldiğinde birlikte kaldıkları otelde, kâh alıp götürdüğü sosyete partilerinde planlıyor. Sık sık politik gücünü kullanarak 'özel hayatından sızan' haberlerin üstünü örtüyor.

1950-60 aralığında İstanbul'un nüfusu neredeyse iki katına çıkmış, yeni şehirli sınıfın yıldızı Zeki Müren olmuştur." [15]

● ● ● ●

Devamla: Profesyonel olarak 1954'de İzmir Fuarı'nda sahne alan Zeki Müren sahnede yaptığı değişikliklerle adından söz ettirmeye başlamıştı. İlk olarak kostümlerde değişikliğe gitmişti. Klasik Türk Müziği icracılarının giydiği siyah smokin yerine, beyaz ve bordo smokinler giyiyordu. Saz heyetinin de farklı renklerde tek tip smokinler giymelerini istiyordu. Zeki Müren'in sahnelerde yaptığı değişim kostümlerle sınırlı kalmamıştı.

Zeki Müren, dinleyici ile arasındaki mesafeyi azaltıp, bire bir iletişim kurabilmek için sahneyi "T" şeklinde dizayn ettirmiş ve daha rahat hareket edebilmek için uzun kablolu mikrofonlar kullanmaya başlamıştı. Elbette şarkılarda da değişiklikler dikkat çekiyordu. Klasik bir üslupla icra edilen müziğin yerini artık "piyasa" şartlarına göre bestelenen şarkılar alıyordu. Zeki Müren tam bir yıldız olma yolunda hızla ilerliyordu ve markalaşmak adına, magazinsellikten bir hayli yararlanmıştı, 18 filmde oynadı ve büyük konserler verdi. Böylece yaptığı plaklar ve oynadığı filmler sayesinde her zaman göz önünde yer alıyordu.

Zeki Müren'in gündemde olma tavrını, siyasal olaylar karşısındaki tutumunu da etkilemişti. Fakat bir gün bu göz önünde ve kendinden bahsettirme tavrı ters tepmişti. Demokrat Parti ile siyasi hayatımıza giren "Yeter! Söz Milletin!" sloganı ve değişim rüzgârları sanat alanında da değişimleri beraberinde getiriyordu. Zeki Müren yaptığı yenilikleri elbette siyaset nedeniyle yapmıyordu fakat değişim rüzgârları sanat hayatında böylesine yenilikleri kaldıran bir Türkiye'yi işaret ediyordu... DP'lileri de sahne aldığı gazinoda ağırlamaktan çekinmiyordu... Fakat her şey 27 Mayıs 1960 günü değişti. Ayak sesleri uzun süredir duyulan darbe iktidarın kapısını çalmıştı. Artık ülkeyi "Milli Birlik Komitesi" yönetiyordu.

Darbeden 15 gün sonra dönemin gazetelerinde bir ilan çıkar: "Zeki Müren, 12 Haziran 1960 akşamı Tepebaşı Gazinosu'nda kahraman Türk ordusunun ve asil Türk gençliğinin hürriyet marşı Vatan Türküsü'nü seslendirecektir."

Bu bir ilan, fotoğrafı da var: Gazi Osman Paşa kostümü giymiş Zeki Müren. Demokrat Parti'nin en sevdiği sanatçı Demokrat Parti protestolarının sloganı hâline gelmiş olan marşı seslendirecekti. "Vatan Türküsü" olarak adlandırılan eser aslında bir türkü değil, marş. Plevne Marşı'nın değiştirilmiş bir şekli; "Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu?" diye başlayan herkes tarafından bilinen Plevne Marşı. Yani askeri bir marş. Aslın-

3

4

da Zeki Müren bir mesaj veriyor, çünkü bu marş meşhur 555K marşı. Demokrat Parti döneminin en büyük protestolarından biri 555K'dır. 555K mitinglerinde hep bir ağızdan söylenen bu marş Müren'e ilham vermişti.

555K nedir diye merak edenler olabilir. 5'inci ayın 5'i saat 5'de Kızılay'da buluşalım demek. Yıl 1960. DP ve Menderes iktidarı aleyhine düzenlenen protesto gösterilere verilen isimdi...

O gösteriler sırasında toplanan protestocu kalabalık hep bir ağızdan "Olur mu böyle olur mu, kardeş kardeşi vurur mu?" marşını söylüyordu. "Şanı büyük Osman Paşa" sözleri yerine ise "Şanı büyük İsmet Paşa" deniliyordu.

Zeki Müren'in Gazi Osman Paşa kılığında bu marşı söylemesi askeri cunta tarafından yasaklanmıştı. Zeki Müren, Plevne Marşı'nı söylemekle kalmamış, dekor ve kostümleri de sahneye taşımıştı... 1960 yılında çok revaçta olan "cuntaya şirin gözükmek" kervanına Zeki Müren de katılmış ama cunta, darbesini onlara göre "böyle" birinin destekler olmasından gocunmuştu...

Aynı yıllarda Behiye Aksoy da bu marşı söylüyordu, hatta taş plak olarak basılmıştı, ama ona ses çıkarmamışlardı. Cunta Zeki Müren'e yasak getirmiş ve Zeki Müren'in sesinden de marş yasaklanmıştı. Aslına bakacak olursanız 26 Mayıs akşamına kadar Müzeyyen Senar'la birlikte Zeki Müren "DP eğilimli" olarak bilinirdi.

Hatta DP'nin üst yönetimiyle samimiyet dereceleri üst safhadaydı. Ne var ki her dönemde olduğu gibi rüzgâr tersten esmişti ve ortada DP falan kalmadığı için beğeniler de terse dönmüştü. Şimdi moda "Askeri alkışlamak" olduğuna göre, Zeki Müren de olayın dışında kalamazdı. Ne var ki, dinleyicilerinin ayakta alkışlayarak desteklediği bu tabloyu ancak iki gece sergileyebildi. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı gösteriyi yasakladı ve Tepebaşı Gazinosu'nu 3 gün kapattı, Zeki Müren de Askeri Savcılıkta ifade vererek yakayı zor kurtardı. [16]

Toparlarsak: "Türkiye'de önemli bir ses sanatçısı olmakla beraber tabuları yıkan bir isim olarak da zihinlere kazınan Müren, eşcinsel kimliğini hiçbir zaman tam olarak açıklamasa da makyajı, topuklu ayakkabıları, ojeli, uzun tırnakları ve kendi tasarımlarını yaptığı farklı sahne kıyafetleriyle, dinleyicisine bunun işaretini verdi. Özel hayatı yerine, sesi ve sanatıyla müzikseverleri kendine hayran bıraktı. Sadece o dönemde değil günümüzde de aykırı sayılabilecek olan sanatçı, tepki almak bir yana, müzikseverlerin kısa sürede avuçlarını patlatırcasına alkışlarıyla yıllarca sahnede kaldı." [17]

• • • •

Saygın bir mağdur; olağanüstü şahsiyet olsa da siyasal tercih ve duruşlarıyla bir hayli tartışmaya açık bir karakterdir Zeki Müren.

Toplamda 33 albüme imza atıp, müzik ve sinema dışında resimle de yakından ilgilenip, şiirler de kaleme alan Zeki Müren, Müzeyyen Senar ile aradaki yaş farkına rağmen evliliğin eşiğinden dönmüştü [18] ve hayatındaki çok önemli motifti.

Şevval Sam'a, "... 'Müzeyyen' hayalimdi," [19] dedirten, etken bir figür olan Müzeyyen Senar, 97 yıllık yaşamına sığdırdığı müzik hayatı sanat müziğinin de kısa bir tarihi gibiydi.

OT Dergi'nin paylaştığı kendi ifadeleriyle müzik hayatını şöyle anlatmıştı O: "Ben kekemeydim

çocukken. Mektepte okuyamıyordum ama müsamerelerde bülbül gibi şakıyordum. Saçımda iki kurdele, titreyen bir kız çocuğuydum. O tarihten bu tarihe şarkıdır işim." [20]

97 yıllık ömrüne 30'dan fazla albüm sığdırıp, 'Ben Seni Unutmak İçin Sevmedim', 'Bir Bahar Akşamı', 'Benzemez Kimse Sana' ve 'Akşam Oldu Hüzünlendim Ben Yine' gibi nice şarkıya hayat verdi. "Ömrü boyunca gönüllerde taht kuran bir divaydı O." [21]

"Bir efsane, bir abide... Müthiş bir ekol, müthiş bir gırtlak... Ve dünyanın en alçakgönüllü insanlarından biri" [22] olan Ona; Zeki Müren gibi birçok kişi âşıktı.

"Birçok kişiden en çok duyduğum, "Babam Müzeyyen Senar'a âşıktı," sözü olmuştu. Bestekârlardan özellikle Zeki Arif Ataergin'in Müzeyyen Senar'a olan aşkını bilmeyen yoktu. Bu tamamen ulvi veya diğer bir tabirle platonik bir aşktı. Durumu çok iyi bilen Necati Tokyay oturur ve sırf bu aşkı anlatan bir güfte yazar, Zeki Arif Ataergin de besteler: "Beni ateşlere salan o kapkara siyâh gözler/Beni çılgın gibi yakan o tatlı sözler, gülen yüzler/Hayatımda sana kanmak nasip olmaz ise eğer/Kapansın, perde çekilsin cihan sensiz hiçe değer"..." [23]

O, "Bir başka devrin" sanatçısıydı: Münir Nuretin Selçuk gibi. Safiye Ayla gibi. Hamiyet Yüceses gibi. Perihan Altındağ Sözeri gibi. Onlar... Ve daha niceleri... "Renkli TV'nin... TV dizilerinin olmadığı devirlerin" şöhretleriydi. Sadece onlar mı? Metin Oktay gibi, Lefter gibi, Recep Adanır gibi, Baba Hakkı gibi "Nice futbol yıldızları da." Lig TV'nin... Canlı yayınların olmadığı devirlerde "Şöhreti yakalayanlar." Yıllar geçse de aradan... "Unutulmayanlar"dandılar. [24]

Kolay mı? 'Feraye'den 'Ormancı'ya türküler ve alaturka musikinin neredeyse bütün eserlerini kapsayan külliyatıyla Müzeyyen Senar 'Benzemez Kimse Sana' dedirtendi...

Derya Bengi, Müzeyyen Senar'ın ölüm haberinin ardından şu kısacık cümleyi kurdu: "XX. yüzyıl bitti."

Öyle sahiden. Müzeyyen Senar, o yüzyıldan bugüne taşıdığımız son önemli değerdi. Hep konuşulur, her gidenin ardından söylenir ama "bir devir kapandı" cümlesini, bu kez sahiden tam anlamıyla kuruyoruz... Onun ölümüyle, "büyük sesler" dönemi kapandı... Afili bir hikâyeden daha ötesi Müzeyyen Senar: Bizzat hayatımızdı. [25]

Evet, Onlarla bir dönem kapandı...

29 Haziran 2020, İstanbul ■

NOTLAR

[1] Aleksandr Puşkin, Bakır Atlı, çev.: Azer Yaran, İyi Şeyler Yay., 1999.

[2] Nihat Genç, "Zeki Müren Düşmanlığı ve Kıskançlığının Kökenleri", 2 Temmuz 2017... https://www.odatv.com/zeki-muren-dusmanligi-ve-kiskancliginin-kokenleri-0207171200.html+&cd=7&hl=tr&ct=clnk&gl=tr

[3] Radi Dikici, Aşkın Kavurduğu Güneş Zeki Müren, Remzi Kitabevi, 2018.

[4] Doğan Hızlan, "Zeki Müren Fenomeni", 22 Temmuz 2017... https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/dogan-hizlan/zeki-muren-fenomeni-40526783

[5] Şeyma Ersoy Çak-Şefika Şehvar Beşiroğlu, Bir Muhabbet Kuşu-Postmodern Göstergeler Işığında Zeki Müren, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2017.

[6] İhsan Dindar, "Zamanın Ötesinde Bir Yıldız: Zeki Müren", 24 Eylül 2018... https://www.milliyet.com.tr/zamanin-otesinde-bir-yildiz-zeki-muren-molatik-9428/

[7] Martín Stokes, Aşk Cumhuriyeti: Türk Popüler Müziğinde Kültürel Mahrem, Çev.: Hira Doğrul, Koç Üniversitesi Yay., 2012.

[8] Aslı Uluşahin, "Tozlu Sandıklarda Renkli Hayat", Cumhuriyet, 24 Kasım 2014, s.15.

[9] Selahattin Duman, "Zeki Bey'in Her Fotoğrafı 'Mutluluktan' Bir Karedir", Hürriyet, 7 Aralık 2014, s.23.

[10] Gökhan Akçura, "Derya Bengi: İki Darbe Arası Müzik Tarihi", Radikal, 17 Eylül 2012, s.28-29.

[11] Hatice Tuncer, "Sanatına Saygılı, Yüreği Yumuşak", Cumhuriyet, 4 Ekim 2009, s.7.

[12] Cenk Özbay, "Queer Kral", Radikal İki, 27 Eylül 2009, s.12.

[13] Eray Aytimur, "Dertli Gönüllerin Sanat Güneşi", Radikal, 20 Eylül 2009, s.20.

[14] Yıldırım Türker, "Öpsün Seni Zeki Müren", Radikal İki, 19 Ağustos 2012, s.1-12.

[15] Barış Terkoğlu, "Zeki Müren de Sizi Görseydi", Cumhuriyet, 31 Ocak 2019, s.4.

[16] Kaan Çağlayangöl, "Demokrat Partili Zeki Müren", 11 Kasım 2018... https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2018/11/11/demokrat-partili-zeki-muren/

[17] Demet Yalçın Güneş, "21 Yıldır Zeki Müren'siz", Cumhuriyet, 24 Eylül 2017, s.8.

[18] Tuğçe Marik, "Hiç Batmayan Güneş; Zeki Müren", 22 Ekim 2019... https://www.gazetedamga.com.tr/hic-batmayan-gunes-zeki-muren-makale,2487.html

[19] Öznur Oğraş Çolak, "... 'Müzeyyen' Hayalimdi", Cumhuriyet, 11 Şubat 2018, s.16.

[20] Canan Coşkun, "Müzeyyen Senar, Tatyos Efendi'yle Uğurlandı", Cumhuriyet, 11 Şubat 2015, s.16.

[21] "Biz Seni Unutmak İçin Sevmedik", Sabah, 11 Şubat 2015, s.4.

[22] Ayşe Arman, "Elveda Müzeyyen", Hürriyet, 10 Şubat 2015, s.7.

[23] Hıncal Uluç, "Müzeyyen'den, Pek de Bilinmedik Anılar...", Sabah, 15 Şubat 2015, s.19.

[24] Yavuz Donat, "Benzemez Kimse Sana", Sabah, 10 Şubat 2015, s.14.

[25] Murat Meriç, "Müzeyyen Senar: Bizzat Hayatımız", Cumhuriyet, 9 Şubat 2015, s.15.

tan doğan

âhlâk

fiilin fâili firârî
‘tanrı ayıbı’dır çekilen
delik-deşik melek zırhları
burun kıvırana mı “şeytan” denir
el eleyiz *yara* almalarda
‘kan kalesi’nde tecrîdiz
zamanın yankısı yalan
ruh mağdûr edilmiştir
tırmalaya tırmana hâl harâp
ne sâf ne berrâktır gök
dünya dert yükü
‘vahîm hastalık’la ölmek *(h)*az
ha farz ha şart kader ne fark eder
cennet îtibârsızdır
her ç/ağ bir ‘hayat mezbahası’
yaratana günâh doğana azâp *kâr*
acısı *(v)*âr sevinci *(y)*ok gönlün
ömür istîlâ altında: işte cehennem
lütuf bâhânedir
ne mucize ne ödül âf
içimize sızan sızı eksiksiz
hem titreme hem terleme *düş* gibi
tiksinen gurbetin hasreti olmaz
iniltiler diyârında ‘aşk’ güç
yakınından uzaklaşmalı herkes
‘kırgın’ın bezginlik hissi hâs
mâsûm yürek ürkmez olmalı
fakat hâlâ ‘dil’ densiz-deli
‘tanrı ayıbı’dır dillenen
fiilin fâili firârî
can mahkûm edilmiştir

İYİ GÜNLER TERZİSİ

■ **NEVİN KOÇOĞLU**

Tilbaşar Ovası'ndan selamlayalım Güney okurlarını bu defa, Sacır Suyu'nun kıyısından, şair Oğuz Tümbaş'ın doğduğu kırmızı topraklardan Oğuzeli'nden, Antep'ten. O topraklar ki benim de kırmızısına belendiğim, suyla yoğurup çocukluğumda elime kına diye yaktığım, havara taşlarına sırtımı dayadığım…

Oğuz Tümbaş için **"Antep'in İzmir'e ödünç verdiği şair"** der edebiyat dünyası. Orada yaşasa da kalbi asıl Antep'te atar biliyorum. Geçmişi ve memleketi, yöresinin dili şiirlerinde yaşar. Duru bir dille yazar şiirlerini, hayatın tüm evreleri dizelerinden geçer de selamlar okurları. Sizinle sohbet etmeye gelmiş bir arkadaşınız, bir ahbabınız gibidir şair. Onu okuyan herkesin "ben de-benim de" demesi kaçınılmazdır. Ara sıra "ben de" diyerek konulara dâhil olursam affola, ne de olsa memleketlim, Oğuz abim.

"**İyi Günler Terzisi**" adını verdiği şiir kitabı elimde şu an Oğuz Tümbaş'ın. Kendisini yaşamı güzelleştirmeye adamış şairin emeği olan özgün dizelerde geziniyorum.

"kavak yeli gibi değil / samanlık seyran değil / kendime yeni işlikler edindim / iyi günler terzisiyim dedim / hazırım günü gül eyleyen işçiliğe"

"bilmez baharları bakar körler / iyi üstüne ne varsa üstlenirim / daha güzel olsun dünya / ben iyi günler terzisiyim"

Pek çok iş kolunun otomasyona geçerek küçük esnafı yok etmesini, geleneklerin bir bir kaybolmasını şu dizelerle sitemler:

"arada yitip giden esnaflar gibi / terzi mi kaldı şimdi / ölçüp biçen kumaşı / hazırına alıştık / emekçiye kapattık kapıları" Aynı zamanda özeleştiri de içerir şiiri, bir şeyleri eleştirirken kendini soyutlamaz şair.

On dört yaşında yitirdiği babası Selâhattin Bey'i "**öksüzlük günlüğü**" şiirinde buluruz. Asker bir aileden gelmektedir baba; ciddi, yanlışa öfkeli, aynı zamanda modern, ud ve ney çalabilen, şarkılar söyleyen ama askeri bir disiplinle büyümüş olma ihtimâli yüksek olan bir baba.

"osmanlıdan kalmaydı ama Osmanlı değildi / alay emini sami beye torun / binbaşı reşit beye oğul"

"kılı kırk yaran öfkeli adam / yanlışa hışımlı dalkavuğa kapalı"

"bir gidiş ki dönüşsüz yıl altmıştı / şimdi altmışıncı yılı yokluğunun / bir ağladım derin ağladım"

Şair Oğuz Tümbaş

Bir ara 2011 yılında çıkardığı **Küşüm Çınlaması** kitabına döndüm şairin,

"yanlışa geçit veremem / gülüşü hayın olana sözüm var"

"huysuzum; ama dur sen / rengim ödün vermez erdemsizliğe" Bu dizeleri okuyunca dedim ki: Tüm o inceliğinin yanı sıra, şairimiz aslında ne kadar da benzemekte Selâhattin Bey'e…

Gündelik yaşamı şiirine en çok katan şairlerimizdendir Oğuz Tümbaş. Nahif kişiliği şiirde olduğu gibi gerçek yaşamda da kadını el üstünde tutar. Her türlü şiddetin karşısındadır. Eşi Sevgi Hanım'ın turşuları onu mutlu eder, turşu nezdinde kadının emeğini kutsar, Giritli mübadil kızı kayınvalidesinin bastonları kalbini burkar ve onca güzel, onca kötülüksüz annesi.

"annem sivil bir sevgiydi" ilk okuyuşumdan itibaren aklıma mıh gibi çakıldı bu dize. Baba otoritesine karşı bir annenin koşulsuz sevgisine götürdü beni bu tek dize, bütününe bakacak olursak:

"annem sivil bir sevgiydi / iyi terziydi annem / singer makinesinin başında / "annem ki hayriyanım'ı kasabanın / tek göz odada / tek gözüyle mutlu geleceğe / gözlüğünde kırçiçekleri" Başımı geriye çevirtti bu dizeler. Aynı topraklarda doğmanın dışında paylaştığımız bir şey daha vardı, o da kara kafalı, üstü sarı yaldızlı desenlerle süslü Zenith makinesinin başından neredeyse kalkmadan dikişler dikerek kardeşlerini

okutan benim Hayriyanım'ım. Erken kaybedilen baba ve en küçüğü bir yaşını henüz tamamlamış üç kardeşin bakımı ve okutulması için, erkeklerin yaptığı bir iş olan kilim tezgâhının başına geçen anneannemle birlikte aralıksız dikiş diken Hayriyanım, eminim ki içimizden birçok kişiye bu dizeler ben de dedirtecek…

Tümbaş duru bir Türkçe ile yazar, yabancı sözcüklere karşılık türetir, kelime hazinesi zengindir, kısır bir avuç sözcükle yazmaz dizelerini. Antep'ten kalkıp kıyısına konduğu Ege Denizi gibidir, deryadır adeta. Hamurunun yoğrulduğu topraklara has sözcükler de yer bulur kendine dizelerinde. **Hanek, sahre, çimmek, hakeke, küşüm, hayın, yunmak, arısili, pirpirim, kâhke, şire** rastladıklarımdan bazıları. Bu kitapta şair Antep ve İzmir arasında sürekli bir yolculuktaymış gibi hissettim, kalbi iki şehre paylaştırmanın sonu olsa gerek, bazen Antep'in Antik Dülük Kenti'nde görürüz onu, bazen Antep'in dar sokaklarında Salah Birsel'in izinde, bazen de Pasaport'ta…

"kayalar arasında / bakır çağının tanığı / kült merkezi dülük'ü duyunca öğrendim / adı antep'ten eski / ipekli gülümseme / İpek çalığı günle / bakır işledim sinilere"

Altı yüz bin yıl öncesinden bugüne dek ayakta duran Dülük Antik Kenti içinde Mitras Tapınağı'nı da barındırır. Şairin ***"adı Antep'ten eski"*** söylemi **Doliche** adını işaret eder. Benim okuduğum kaynaklardan birinde de çok çok eski zamanlarda köyün adının **Dılok** olduğu yazıyordu.

"yürüyün haydi delikanlılar / yürüyün alleben'e gidelim / türkü çağıralım lorke oynıyalım / haydin alleben'e gidelim" Bu dizeler Salah Birsel'e ait.

Oğuz Tümbaş **"alleben, salah birsel ve Karşıyaka"** şiirinde şairin izini sürer.

"peki alleben nedir allasen / alleben neresi / derler ki alleben can suyu / süt pınarı sahre şenliği / sahi alleben antep'in huyu"

"gittim sokağına / çifte fırınlardan ekmek aldım / arayıp buldum 118 numaralı evi / kapısında eski bir çıngırak / dediler salah hoca gitti / şiir günlüğünü alıp istanbul'a"

"Pencereyi kapama gök dolabilir içeri" "Ne zaman okusam bu şiiri, ne zaman rastlasam bir yerlerde, içimde hüzünler kımıldanır. Şekip Ayhan Özışık'ın hicaz makamındaki **"Açık bırak pencereni"** şarkısını anımsarım. Sanki rüzgârlar getirir bu şarkıyı, dudaklarıma bırakıp gider." der bir yazısında Oğuz Tümbaş. "22. yaş gününü bir soğuk Ankara akşamında Dikmen semtinde bulunan bekâr evinde kutlamıştık. Şarapla ve müzikle. Arkadaş'a gene sevdiği ve bizi de alıştırdığı "**Açık bırak pencereni**" şarkısını söyletmiştik. O da hiç nazlanmazdı şarkı söylerken." diye sürdürür anlatısını. Gidenlerin ardından yazmak zordur, hele ki erken gidenlerin. Ölümü bugün hâlâ muamma olan Arkadaş'ı da, Franco İspanya'sında katledilen Lorca'yı da şiirleriyle anmış şair.

"evet o yani arkadaşım / şiirin erken ölümlüsü arkadaş özger"

"isterim ki ağıtsız türküler söylensin sokaklarda / penceresi çiçeklere dokunsun evlerin"

"kirli, kara lekeli / franko kan ve ölüm / ilençle anılır faşizim / ama şair / şair unutmaz Lorca'yı"

Dün ve bugün arasında mekik dokuyan bir şair Oğuz Tümbaş, bir güzel insan. Canlıya, cansıza, soyuta, somuta her şeye dair yazabilen, yaşamın kendisini şiir kılabilen, iyi ve güzel her şeye kıymet biçebilen, –ne de olsa iyi günler terzisi şairimiz, o değil de biz mi biçecektik güzellikleri– kötüyü çağrıştıran her şeye karşı durabilen bir iyi insan. ***"Kuşların da kırılabilir kalpleri"*** diyen sesi, adeta bizim sesimizcesine yormayandır zihnimizi. Geçmişi unutmayandır ve günümüzde olan biten her şeyle çok alakalıdır. Bazen yetmiş yaşın olgunluğunda, siyah önlük beyaz yaka ile masa üzerinde utangaç bir hâlde Yesari Asım Bey'in **"perişan saçların aşkımın ağıdır"** şarkısını söylediği günü düşlerken, bazen annesi Hayriyanım'ın etinde kıvırdığı çimdiği özlerken, ışıl ışıl köpüklü Sacır Çayı'nda çimerken rast geliriz şaire. Sonra der ki günümüzdeki kirliliğe sitem ederek:

"tenim çiçekler içindeydi / akan suyun kir tutmadığı zamanlarda"

Beni en çok şaşırtan şey Antep'te sayısız bebeğe nefes veren Nazmiye Ebe'yi de kitaptaki son şiirinde bulmaktı. Öyle ya, Nazmiye Ebe demek yaşam demekti. Çocukluk aşkları, komşular komşuluklardan bahsederken yaşamın kaynağına dokunmadan geçememiş Tümbaş. İtiraf ediyorum hemen annemi aradım telefonla, "Anne beni dünyaya getiren Nazmiye Ebe miydi?" Şaşırdı tabii Hayriyanım, "Hayır" dedi, "Senin Nazlı Ebe" sanırım şiire konuk olan cansuyunun benim de olmasını istedi gönlüm…

Şimdi yolumuz düşse İzmir'e, şairi bir zeytin ağacı, belki de bir erguvan gölgesinde buluruz. Dalıp gitmiştir, belki Homeros kulağına bir şeyler fısıldıyordur az ötede sakız sardunyalar gülüşürken.

"bir sokağı öper çınar gölgeleri / güneşi eski / gök imrendirir / yer postacıları sorar adresini / zeytinler Akdenizli / komşusu iyonyalı"

"geri planda üç küçük tekne / çerçeveye sıkışmış / erguvan çayını içer güneşin / ikindi yorgunluğunda / kıkır kıkır sakız sardunyaları…

Şairin kurguya girmeden yaşamsal gerçeklikleri üzerinden bizlere ilettiği şiirlerinden örneklemeleri daha da çoğaltmadan kitaptan okunmak üzere diyerek bitiriyorum yazıyı. Selâm olsun şaire, şiire, kelimelere…

"hadi ben şiire gideyim, şiirgillere / sesin kalbine / dilin evine / evrenine sözcüklerin" ■

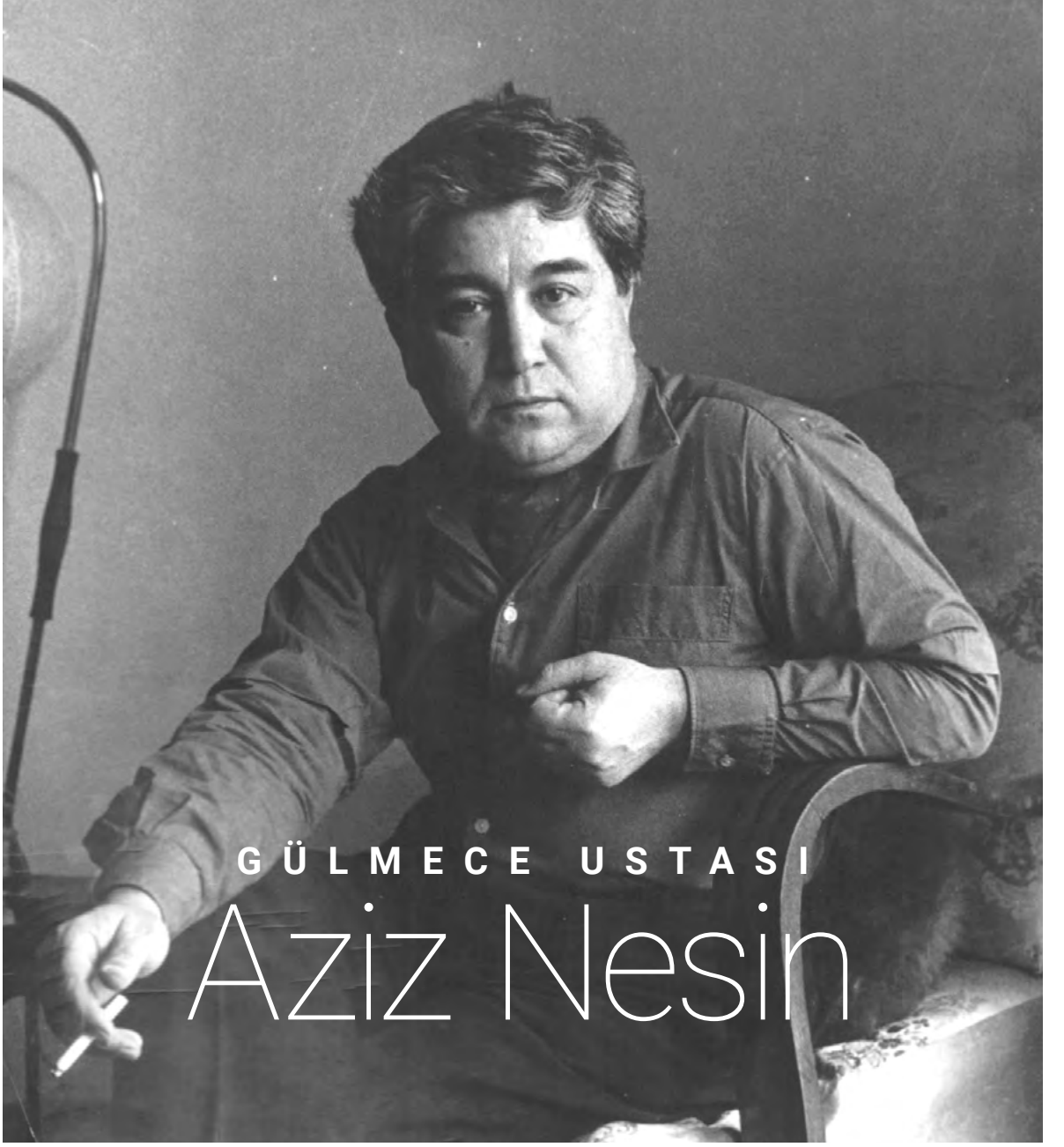

GÜLMECE USTASI

Aziz Nesin

■ **MEHMET DESDE**

"Bırak olmasın mezar taşımız,
Bir okul bahçesine gömsünler bizi,
Çocuklar koşsun üzerimizde."
Aziz Nesin

Yaşadığımız bu toplumsal sistemde, bir toplumsal aksaklık karşısında hemen Aziz Nesin akla gelmektedir. O'nun en fanatik düşmanları bile, gördükleri bir toplumsal bozukluk karşısında biraz öfkelenince, hemen Aziz Nesin'in adını anmaktadır. "Tam Aziz Nesinlik olay", "Aman, bunu Aziz Nesin duymasın", ya da "Bunu Aziz Nesin bile akıl edemezdi" denmektedir! Bu ise Aziz Nesin algısının topluma nasıl yerleştiğini göstermektedir.

Kısa yaşam öyküsü

"Yıl 1915, Çanakkale Savaşının en kızgın, en civcivli zamanı. Nusret, "yardım, Tanrı yardımı, başarı, üstünlük" anlamına geliyor. Tanrı yardım etsin de Çanakkale Savaşını kazanalım diye, böyle bir dilekle adımı Nusret koyuyorlar. Mehmet de dedemin adı. Ben Mehmet Nusret…" (www.nesinvakfi.org)

Aziz Nesin 20 Aralık 1915'de Heybeliada'da doğdu. Ailesi ona Mehmet Nusret adını verdi. Yoksul bir ailede yetişti. İlkokulun son iki yılını, Darüşşafaka'da okudu. Birer yıl da Vefa ve Davutpaşa ortaokullarında öğrenim gördükten sonra, 1930'da Çengelköy Askerî Ortaokulu'nun yedinci sınıfına girdi. 1935'te Kuleli Askerî Lisesi'ni bitirdi, Harp Okuluna geçti. 1937'de Ankara'da Harp Okulunu bitirdi, teğmen oldu.

Teğmen Mehmet Nusret, İstanbul Maçka'daki Askeri Fen Tatbikat Okulunda iki yıl öğrenim gördü. Bir yandan da Güzel Sanatlar Akademisi'nin (şimdiki Mimar Sinan Üniversitesi) Doğu Süsleme Bölümü'nde; minyatür, tezhip, hat, çinicilik, ciltçilik dersleri aldı. 1939'da teğmen rütbesiyle Fen Tatbikat Okulu'nu bitirdi. Ancak teğmen rütbesi ile kıtaya gönderildiği için akademiyi bitiremedi. Mehmet Nusret askerlik serüvenini şöyle anlatıyor:

1937'de subay oldum, yani bir Napolyon... Daha doğrusu, Napolyon'lardan biriydim. Her yeni subay, kendini Napolyon sanır. Kimilerinde bu kendini Napolyon sanma hastalığı bütün yaşamlarınca sürer. Kimileri, bir süre sonra kendilerini bu hastalıktan kurtarabilirler. Napolyonculuk tehlikeli ve bulaşıcı bir hastalıktır. Bu hastalığın belirtileri şunlardır: Hastalığa tutulanlar, Napolyon'un yalnız utkularını düşünür, ama bozgunlarını hiç düşünmezler, sağ ellerini ceket düğmelerinin arasından geçirmeyi severler, dünya haritasını önlerine koyup kırmızı kalemle haritaya oklar çizerek bütün dünyayı beş dakikada zapt ve istila ettikten sonra dünyanın bu denli küçük olmasına üzülürler.

22-23 yaşlarında çiçeği burnunda bir subayken, harita üzerinde kırmızı kalemle dünyayı günde birkaç kez fethederdim. Benim Napolyonluk hastalığım ancak bir iki yıl sürdü. Bu hastalık sırasında bile faşist eğilimli olmadım." (www.nesinvakfi.org)

1940'da Muratlı'daki 3. Kolordu İstihkâm Taburu 2. Bölük'e takım subayı olarak atanır. Aynı yıl evlenir. Bu evlilikten Oya ve Ateş isimli iki çocuğu olur. 1948'de ilk evliliği sona erer. 1955'te Meral Çelen ile evlenir. İkinci evliliğinden Ali ve Ahmet iki yıl arayla dünyaya gelir.

Aziz Nesin, iki yıl Trakya'daki Çadırlı Ordugâh'ta görev yaptıktan sonra 1942'de, Erzurum'da Müstahkem Mevkii İstihkâm Taburu Bölük Komutanlığında görevlendirilir. Erzurum'da bir bomba kazasında yaralanır. İyileşince, Erzincan depreminde yıkılmış olan ordu cephaneliğinin boşaltılması görevi verilir. Aynı yıl Kars Müstahkem Mevkii İstihkâm Taburu'na atanır. Üsteğmen ve Birinci Şube'de müdür yardımcısı olur.

1944, İkinci Dünya Savaşı'nın tüm şiddeti ile yaşandığı yıllardır. Aziz Nesin, aynı yıl Ankara'da Harp Okulu'nda açılan ilk tank kursuna katıldıktan sonra Safranbolu 23. Tümen Bağımsız İstihkâm Bölüğü komutanlığına atanır. Ardından, Zonguldak'ta uçaksavar top mevzileri yaptırmakla görevlendirilir. Bu görevin ertesinde bağlı olduğu tümenin bütün birlikleriyle yaya olarak Safranbolu'dan İstanbul'a gelip Rami Kuşlası'na yerleşilir. İkinci Dünya Savaşı'nın en yoğun yaşandığı yıllarda erlerin izin alması yasaktır. Askerlik üç yıla çıkarılmıştır. Aziz Nesin, bir ere acıdığı için usulsüz izin verir. Görevini kötüye kullanmak suçundan üç ay on gün hapse mahkûm edilerek ordudan çıkarılır. Aziz Nesin, orduya ayak bastığında on dört yaşındadır ve öğrenimi ile beraber orduda kaldığı süre on beş yıldır. Subaylıktan atıldığında 29 yaşındadır.

Kasım 1945'de hapisten çıktığında geçim sıkıntısı ile boğuşmak zorunda kalır. Hak ettiği emekliliği reddedilir. Bir yıl süreyle bakkallık ve kâtiplik işlerinde çalışır. Askerlik yıllarında başladığı yazarlık serüvenine daha sıkı sarılır. Sedat Simavi'nin çıkardığı Karagöz ve Yedigün dergilerinde redaktörlük, yazarlık yapar. Aynı yıl, Zekeriya Sertel'le görüşerek, Tan gazetesine geçer. Tan gazetesinde fıkra yazarlığı ve röportajlar yapmaya başlar. Aralık 1945'te Tan gazetesinin yakılmasından sonra işsiz kalır. Bir süre sonra kendi adına sekiz hafta sürecek Cumartesi dergisini çıkarır. Dergi çıkarma serüveni sona erince, 1946'da kısa bir süre Vatan gazetesinde çalışır. Ardından 1946'da Marko Paşa dergisinin serüveni başlar. 1951'de hapisten çıktıktan sonra (Hapis süreçlerini ayrı bir başlık altında ele alacağım) Babıâli'de işsiz kalır. Hiçbir gazete O'na iş vermez. Bu yıllar O'nun için zor yıllardır. Geçimini sağlamak için kitapçı dükkânı, fotoğraf stüdyosu açar ama beceremez. Geçim sıkıntısı ile mücadele ederken, bir yandan da Akbaba dergisinde takma adlarla öyküleri yayımlanır. Akbaba'nın sahibi Yusuf Ziya Ortaç'tır. Ortaç, Aziz Nesin'in takma adlarla kendi dergisinde öyküler yazdığını İstanbul valisine bildirmiştir. Bu yüzden Akbaba'da öyküler yazdığından polisin bilgisi vardır.

Pasaport almak için 1950'de başvurur ancak pasaportunu ancak 1965'de alır. 1965'de, Berlin'de düzenlenecek uluslararası "Anti-faşist Yazarlar Konferansı"na katılmak için ilk defa yurtdışına çıkar. 1965 sonrasındaki on, on iki yıllık dönem içerisinde Aziz Nesin birçok ödül kazanır. 1965'ten 1982'ye kadar, birçok ülkeye seyahat eder.

Mayıs 1958'de köşeyazarı olarak Akşam gazetesine geçer. 1962'de Kemal Tahir'le birlikte Düşün Yayınevi'ni kurar. 1960'tan-1970'e kadar sırasıyla Tanin, Öncü, Yeni Tanin ve Günaydın gazetelerinde fıkralar yazar. Köşe yazarlığı ve gazeteciliği Günaydın gazetesinde noktalar.

1973'de kırk kitabının gelirini bağışlayarak ve tüm gelirini ortaya koyarak Nesin Vakfı'nı kurdu. Tekin Yayınevi ile bütün kitaplarının telif hakları ile ilgili bir anlaşma yapar. Bütün mal varlığını Nesin Vakfı'na bırakır. Vakfı neden kurduğunu şöyle anlatır:

"Vakfı kurdum, çünkü ben de öyle yoksul yaşadım, ben de öyle zorlukla okudum. Bu, bir anlamda borç ödemeye, yani toplumsal borcu ödemeye çalışmaktadır. Ben ne aldımsa, aldıklarımı vermeye çalışıyorum." ("Ölümü Hak Eden Ölümsüz Aziz Nesin", cilt 1, s.332, ÇGD Yayınları, Ocak 1996, Ankara)

1974'te, 70 şair ve yazarın ilk toplantısıyla Türkiye Yazarlar Sendikası [TYS] kurulur. Kurucuları arasında,

Nesin Vakfı

"Nesin Vakfı"na 11 yaşına kadar, okuma olanaklarından yoksun ve okumak isteyen çocuklar kabul edilmektedir. Çocuklar kendi ayakları üzerinde dikilinceye kadar her türlü ihtiyaçları Vakıf tarafından karşılanmaktadır. Çocuklar genellikle devlet okullarında eğitim görmektedir. Başarılı olan çocuklar için özel okullardan burs talep edilmekte ve çocukların daha iyi eğitim olanaklarına sahip olmaları için Vakıf çaba harcamaktadır.

Aziz Nesin, eğitim konusunda da vasiyetini "Korkudan Korkmak" adlı kitabında yazmıştır. ("Korkudan Korkmak", Aziz Nesin, s.73-104, Nesin Yayınevi, 2009 İstanbul) Aziz Nesin, 14 Ekim 1993 tarihli "vasiyetinin 16. Maddesinde şöyle demektedir: *"Nesin Vakfı çocuklarının eğitimi, "Korkudan Korkmak" adlı kitabımın "Eğitim Konusunda Vasiyetimdir" başlıklı bir dizi yazıda anlattığım ilkeler doğrultusunda olmasını isterim. Bu ilkeleri ben tam uygulayamadımsa da, ilkelerin amacına oldukça yaklaştım. Deneyimlerimden başarılı sonuç alınacağını gördüm. Bu ilkeler çerçevesi içindeki eğitim yöntemi bütünüyle özgündür. Bu ilkelere eklemek istediğim "Kuralsızlık-Kendi kuralını kendin koy" ilkesini yazmaya zamanım olmadı. Ancak bu ilkenin ne olduğu söyleşilerimiz sırasında çocuklarıma anlattım. Yönetmenimiz Ruşen Ulusoy da bilmektedir."* ("Ölümü Hak Eden Ölümsüz Aziz Nesin, cilt-1, s.19, ÇGD Yayınları, Ocak 1996, Ankara)

Aziz Nesin Vakıf çocuklarının, "üretmen" olmalarını, "dünyaya, olaylara, insanlara eleştirel gözle bakmalarını", "cezasız yetişmelerini" ve "yasaksız büyümelerini" istemektedir. Aziz Nesin'e göre; çocukların "şımarma hakları" olmalıdır; çocuklar "toplumsal borçlarının ne olduğunu öğrenmelidirler", "kendilerini severek, kendilerine değer vererek yetişmelidirler", "aşağılık duygularını tanıyıp yenmeli ve aşağılık duygusundan itici güç olarak yararlanmalıdırlar", "uygar insanlar olmalıdırlar", "değişmeli ve çevrelerini değiştirme çabası içinde olmalıdırlar", "korkudan uzak yaşamalıdırlar", "sevdikleri işi yapmalıdırlar", "özgün düşün ve davranışlı olmalıdırlar." Aziz Nesin için, Vakıf çocuklarının "zengin imgelemleri" olması, "büyük düşlemler kurmaları" en büyük dileğidir. "Yaşamın bir savaşım olduğunu" öğretmek ister çocuklara. Çatalca'daki "Nesin Vakfı"nda çocuklar, kuralın, cezanın olmadığı, herkesin sorumluluğunu bildiği bir dünyada yaşıyorlar. Kapısında "Çocuk Cenneti" yazan özgür bir Vakıf.

Aziz Nesin bir grup "Nesin Vakfı" çocuğuyla...

Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Bekir Yıldız, Adnan Özyalçıner, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Turgut Uyar, Orhon Murat Arıburnu, Adalet Ağaoğlu, Nihat Behram ve Ali Özgentürk vardır. TYS'nin ilk genel kurulunda genel başkanlığa seçilen Yaşar Kemal'dir. Bir yıl sonra yapılan İkinci Genel Kurul'da Aziz Nesin Genel Başkanlığa seçilir. 12 Eylül 1980 askeri faşist darbesi ile birlikte TYS'nin çalışmaları durdurulur. 1982'de, TYS yöneticileri mahkemeye verilir. Bir numaralı sanık Aziz Nesin'dir. TYS davası, 1986'da beraatle sonuçlanır. O yıllarda Selimiye kışlasında, sıkıyönetim mahkemeleri koridorunda yargılanmayı bekleyen, Aziz Nesin "Aydınlar Dilekçesi" girişimini başlatır.

1985'te, sonradan Bilar adını alan Ekin AŞ'nin kurulmasına önayak olur. 1989'da Demokrasi Kurultay'nın toplanmasında etkin görev üstlenir. "Demokrasiyi İzleme Komitesi'nin iki eşbaşkanından biri seçilir. Onbinler A.Ş adlı günlük gazete yayımlamak için bir ortaklık kurulmasını sağlar. Salman Rüşdi'nin Şeytan Ayetleri'nin yayımlanması ve son olarak anti-fundamantalist bir uluslararası kongre toplanması için girişimde bulunur.

Vasiyeti ve ölümü

Aziz Nesin 14 Ekim 1993'de yazdığı vasiyetinin bir bölümü şöyledir:

"Vasiyetimdir.

(...)

3. Kesinlikle cenaze töreni yapılmasını ve öldüğümün gazetelerde ilânını istemiyorum. Gazeteler ken-

diliklerinden ölümümü haber olarak vereceklerdir sanıyorum.

4. Olabilirse, cesedim gömülmeden önce, tıp öğrencilerinin kadavramdan yararlanmalarını istiyorum. Bu amaçla cesedimi en yakın devlet hastanesine ya da araştırma merkezine bağışlıyorum. Gömülme işlemi bundan sonra yapılmalıdır.

5. Hiçbir mezarlığa gömülmek istemiyorum. Nesin Vakfı'nın bahçesinde herhangi bir yere gömülmek istediğimi bildiren dilekçemi Çatalca Belediye Başkanlığı'na sundum. (Bu dilekçe vasiyetime ilişiktir.) 9 Mart 1992 Pazartesi günü (by-pass ameliyatından hemen önce) Başbakan Süleyman Demirel evime telefon ederek, isteğimin yerine getirileceğini, gerekirse hükümet kararnamesi çıkarılacağını söyledi ve bir gereksinmem olup olmadığını içtenlikli bir biçimde ve dostça sordu. Bundan sonra Çatalca Belediye Başkanlığı'nın dilekçeme olumlu yanıtını aldık. (Bu yazılı yanıt da vasiyetime ilişiktir.) Buna karşın yine de Nesin Vakfı Yönetim Kurulu'nun bu yolda hükümet kararnamesi almasının yararlı olacağı kanısındayım.

6. Nesin Vakfı bahçesinin herhangi bir yerine gömüldüğüm (gömüleceğim) sırada Nesin Vakfı çocuklarının hiçbiri Vakıfta bulunmamalıdır. Gömülüşüm sırasında söylev verilmesini, dua edilmesini, anma konuşması yapılmasını, gömüldüğüm yere çiçek konulmasını ve bunlara benzer törensel işlevler yapılmasını istemiyorum.

7. Gömüldüğüm yerin mezar biçimine getirilmesini, oraya taş dikilmesini, mezar olduğunu belli eden herhangi bir işaret konulmasını, tümsek yapılmasını ve oraya sınır çekilmesini istemiyorum." ("Ölümü Hak Eden Ölümsüz Aziz Nesin", s.17, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, cilt 1, Ocak 1996, Ankara)

Aziz Nesin'in pratikte uygulanan bu vasiyetinde ortaya koyduğu şeyler her tutarlı ateist şahsında takınılması gereken örnek bir tavırdır. Ülkelerimizde bırakalım toplumu bir kenara, devrimci örgütlerin bile dinin etkisi altında olduğu bir dönemde, Aziz Nesin'in ateist olduğunu ilan etmesi çok önemlidir. Yaşamında dine inanmıyan, dinin gereklerini yerine getirmeyen ve ateist olduğunu söyleyen birçok insanın son durağı ya cami ya da cem evidir. Oysa Aziz Nesin, yaşamını yitirmeden önce vasiyetini yazmış, dini tören istemediğini ve mezarının belli olmamasını istemiştir. O'nun din konusundaki tavrı tutarlı materyalist bir tavırdır.

1993'te Sivas'ta, Pir Sultan Abdal Şenliklerine katılır ve yaptığı konuşmadan ötürü linç girişimine maruz kalır. 1995'te yaşamını yitirir. Cesedinin tıp öğrenimi için kullanılmayan bölümü, kendi isteği üzerine Vakıf bahçesinde yeri belli olmayacak şekilde gömülmüştür. Mezarı yoktur. Bu, birçok devrimcinin dini törenle gömüldüğü Türkiye'de örnek bir tavırdır.

Yazarlık serüveni

O, askerlik sonrasını şöyle anlatır:

"1940-43 yılları arasında Kars'ta bulunuyordum. Askerdeyken de şiir ve öyküler yazardım. Ama askerlerin yazı yazmaları pek iyi karşılanmadığı için, işte o zaman Aziz Nesin takma adını kullandım. Öykülerimi, sağcı Millet dergisinde yayımlardım. Remzi Oğuz Arık, Ankara'da çıkarırdı. Sağcı, ama gerçekten kaliteli bir dergiydi, ilk öykülerim orada çıkmıştır. Ondan sonra da İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Yeni Adam'da çıkmıştır. Şiirlerimi de taa 1937-38'den beri Yedigün'e gönderirdim, orada yayımlanırdı. Sonra öykülerimi de oraya göndermeye başladım. Öykülerimi Aziz Nesin adıyla, şiirlerimi de Vedia Nesin adıyla yayımlıyordum.

1944 yılında, hapis yattığım için askerlikten aynlmak zorunda kaldım. İstanbul'a geldim. Ama gelmeden önce de Akbaba'yı çıkaran Yusuf Ziya Ortaç'a, Yedigün'e, Sedat Simavi'ye, Yeni Adam'a ve Millet'e mektup yazıp iş aradığımı bildirdim. Mektup yazdığım bu kişilerden sadece Sedat Simavi ilgi gösterdi bana. İlk olarak Yedigün'de çalışmaya başladım. Babıâli'ye girişim böyledir." ("Asılacak Adam Aziz Nesin", Demirtaş Ceyhun, s.77-78, AD Yayıncılık, Eylül 1994, İstanbul)

Profesyonel yazarlığı "Yedigün" ve bu dergiyle birlikte çıkarılan "Karagöz" gazetesi ile başlar. 1945'te Tan gazetesinde köşe yazıları, fıkralar ve röportajlar yayımlar. Tan gazetesindeki yazılarında mizah gücü öne çıkar. Tan gazetesinin yakılması bağlamında şöyle der: *"Tan gazetesinin komünist olduğu yolunda yapılan kışkırtmalar sonunda, 1945 yılında tek parti iktidarı CHP, üniversite öğrencilerine gazeteyi ve Tan Matbaası'nı yıktırttı. Ne zaman ki Tan yıkıldı, bana hiçbir yerde iş vermediler. Onun için Cumartesi adlı magazini çıkardım."* (www.nesinvakfi.org)

Aynı yıl çalışmış olduğu Yedigün dergisindeki işine de son verilir. "Cumartesi" ancak sekiz sayı çıkar. Destek görmez, dergi tamamen magazin dergisidir. Derginin kapatılma nedeni parasızlıktır. Dağlar kadar iade sayıları elde kalır. Satılmayıp geri gelmiş "Cumartesi"ler iskele ve vapurlardaki satıcılara verilir.

1946'da **"Parti Kurmak Parti Vurmak"** başlıklı kitapçığı yayımlanır. Bu kitapçık on altı sayfadır. Elde kalan tek nüsha "Nesin Vakfı" kitaplığındadır. O kitapçıkta yazılanları yazar beğenmediği için sonraki yıllarda yeni baskısını yapmamıştır.

"Zincirli Hürriyet"

1947'de **"Nereye Gidiyoruz?"** başlıklı bir yazıdan ötürü Aziz Nesin hapsedilir. Mehmet Ali Aybar, Aziz Nesin'in ziyaretine gider ve haftalık bir dergi çıkaracağını, arka sayfasını Aziz Nesin'in yazmasını ister. Bu isteği kabul eder. "Zincirli Hürriyet"in ilk sayısı 5 Şubat 1948'de çıkar. "Zincirli Hürriyet"in arka sayfasında yazdığı "Ey Türk Faşisti!" başlıklı yazısı şöyledir:

"EY TÜRK FAŞİSTİ!

Birinci vazifen Türk matbaalarını yıkmak, makinelerini ısırmak, demirleri dişleyip duvarlara saldırmaktır. Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli, gazeteleri çamurlara serip üzerlerinde ağzın köpürünceye kadar tepinmektir. Bu temel, partinin hazinesidir.

Ey Türk faşisti!

Bigün nümayiş yapmak için emir alırsan, bütün polisleri yanı başında bulacaksın.

Meydanlarda kitaplarını yaktığın namuslu insanlar, bütün dünyada eşi benzeri görülmemiş biçimde işkenceye uğratılabilir. Emniyet Müdürlüğümüzde dövülebilirler. Demir Ahmet tarafından sövülebilirler. Bütün malları mülkleri zapt edilmiş, matbaaları yıkılmış, gazeteleri kapatılmış, evleri başlarına indirilmiş, çoluk çocukları dağıtılmış, evleri işgal, kendileri perişan edilmiş olabilir.

Bütün bu şartlardan daha elim olmak üzere, Amerika'dan borç dahi alınabilir. Hatta bu borç alınan paralar ziyafetlerde yenilebilir.

Ey Faşist yumurcakları! İşte bu ahval ve şerait içinde dahi bütün bu yapılanları kâfi görmeden vazifen matbaaları yıkmak, makineleri kırmak, namuslu yurtseverleri parçalamaktır. Muhtaç olduğun kazma, balta, sopa, demir çubuklar, Halk Partisinin ambarlarında mevcuttur."

1946'da Esat Adil Müstecaplı'nın çıkardığı "Gerçek" gazetesinin sekreterliğini ve köşe yazarlığını yapar. Gerçek gazetesi, yirmi beş sayı çıkarıldıktan sonra kapatılır.

25 Kasım 1946'da Aziz Nesin, Sabahattin Ali ve Rıfat Ilgaz'ın önderliğinde **"Markopaşa"** yayın hayatına başlar. **"Markopaşa"** haftalık gülmece gazetesidir. **"Markopaşa"**nın çıkması Aziz Nesin'in yazarlık yaşamında bir mihenk taşıdır. 1940'lı yıllardan itibaren "Basın Kanunu"nda, "basın özgürlüğü" aleyhine değişiklikler yapılır. "Basın özgürlüğü"nün olmaması basın dünyasında yeni seslerinin duyulmasını engelleyemez. Yayın organlarının kapatılması, baskılar, yargılanmalar, tutuklanmalar muhalif gazetecileri yıldırmaz. "Milli Şef" döneminin ceberut devlet anlayışı, ekonomik zorluklarla birleşince yaşam, toplumun hemen her kesimi için çekilmez hâle gelir. Bu dönemde bir gülmece gazetesi için son derece uygun bir ortam oluşur.

Rıfat Ilgaz bir gün Aziz Nesin'le buluşup, "Türkiye Sosyalist Partisi" bürosuna uğrar. O günlerde her ikisi de işsizdir. Yazarların işsiz olmalarına üzülen "Kundura İşçileri Demeği" işçileri, bir duvar gazetesi çıkarmak istediklerini söyleyip onlara mizah dergisi çıkarmalarını önerir. Partinin oturma salonunda işçiler, hemen aralarında yüz lira toplayarak gazeteye ad aramaya koyulur. Bu ad arama sırasında **"Markopaşa"** adı bulunur. Daha sonra bu düşünce Sabahattin Ali'ye açılır. Hemen derginin kaça çıkacağını hesaplamaya başlayan Sabahattin Ali 650 lira verir. 25 Kasım 1946'da **"Markopaşa"** adlı haftalık gülmece gazetesi, Sabahattin Ali'nin yazdığı "İstiklal" adlı başyazı ve "Meded Ya Recep Peker Meded" manşetiyle yayın hayatına başlar. Aziz Nesin'in yazı hayatında önemli bir yer tutan **"Markopaşa"** dergisi, 1946'dan Temmuz 1950'ye kadar sık sık kapatılır, fakat farklı isimler kullanılarak yeniden okuyucusuyla buluşur. Mizah dergisi için kullanılan farklı isimlerden bazıları şöyledir: **"Markopaşa"**, **"Malumpaşa"**, **"Merhumpaşa"**, **"Ali Baba"**, **"Bizim Paşa"**, **"Hür Markopaşa"**, **"Medet"**, **"Alay"**, **"Lalapaşa"**, **"Mazete"**, **"Bekri Mustafa" ve "Salaman"**. **"Makropaşa"** Aralık 1950'de birçok gazete, dergi ve matbaa ile birlikte kapatılır.

Ceberut devletin baskıları Aziz Nesin'i yıldırmaz. 1950'de **"Baştan"** adlı bir dergi çıkarır. Bu dergi kapatılınca **"Yeni Baştan"** adlı bir dergi ile yoluna devam eder. **"Yeni Baştan"** Fransızcadan çevrilmiş bir yazı yüzünden kapatılır. Aziz Nesin yeniden işsiz kalır. Levent'te açtığı "Oluş Kitabevi"nden geçimini sağlayamaz. Bir fotoğraf stüdyosuna ortak olmasından da sonuç alamayınca 1954'de "Akbaba" dergisinde takma adlarla öyküleri yayımlanır. Aynı yıllarda iki yüzden çok takma ad kullanarak gazetelere, magazin ve mizah dergilerine röportaj, fıkra ve hikâyeler verir. 1961'de **"Zübük"** adlı haftalık bir gülmece gazetesi çıkarır. 1962'de Kemal Tahir'le birlikte kurduğu "Düşün Yayınevi", anlaşılmayan bir nedenden ötürü yanar. Bu yangın Aziz Nesin'i epey zarara uğratır. 1969'da Günaydın gazetesinin eki olan gülmece dergisi **"Ustura"**yı hazırlar.

Gazetecilik yaşamında uzun yıllarını geçiren ve ilkyazı denemelerine bu alanda başlayan Aziz Nesin, gazetecilik mesleğinin başlıca üç erdemini şöyle ifade eder: *"Gerçeğe saygılı olmak, doğruluk duygusu ve halktan yana olmak. Bu üç erdem, tarih boyunca her zaman her yerde aynı olmadığı gibi, çağımızda da herkes bunlara ayrı anlamlar vermiştir. 18. yüzyıldakiyle yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki doğru aynı şey değildir. Fransız devrimindeki halk sözünden, 1917 devrimindeki halk anlaşılmıyordu. Bugün Romanya'daki bir gazeteciyle Türkiye'deki bir gazeteci gerçeğe saygılı olalım derlerken, bu kavrama ayrı ayrı anlamlar verdiklerinden, aynı sözü söyleyip aynı anlamı anlamıyorlar."* ("Soruşturmada", Aziz Nesin, s.41, Nesin Yayınevi, 1986 İstanbul)

Basın ve günlük gazeteler konusunda ise şöyle der:

"Türkiye'de bütün basın ve günlük gazeteler, büyük sermayenin malıdır. Ayrıca bu gazeteler iki kaynaktan gelen ilân gelirleriyle beslenirler. Biri, devlet eliyle verilen ilânlar, diğeri özel sermayenin reklamcılık işletmeleriyle gazetelere verdikleri ilânlardır. Türkiye'de basın önce devletin daha sonra da özel sermayenin etkisi altındadır. Bu durumda gazetecinin kendi başına 'Gerçeğe saygılı olması', 'Doğruluktan yana olması', 'Halktan yana olması' olanağı yoktur. Türkiye'de her isteyen gazete çıkarabilir. Ama gazete çıkarabilmek için zengin olmak gerekir. Türkiye'de gazetecinin erdemi önce zengin olmasına bağlıdır. Zenginlik en öndeki erdemdir. Emekçi sınıfın aydınları olan Türk gazetecileri, büyük sermayenin baskısından kurtulmak için, birçok zorluklarla kendilerinin çıkardıkları çok az tirajlı dergilerde, gerçeğe saygılı olmakta, doğruluk duygusu taşımakta ve halktan yana yayın yapmaktadırlar." (Age., s.91)

Yıl 1968… Aziz Nesin 53 yaşındadır. İlk kitabını kırk yaşında yayınlamıştır. On üç yılda 53 kitap yazmıştır. Kırk bin lira borcu, dört çocuğu, bir torunu vardır. Yalnız yaşamaktadır. Yazıları yirmi üç, kitapları on yedi dile çevrilmiştir. Piyesleri yedi ülkede oynanmıştır.

Yıl 1987… Aziz Nesin 62 yaşındadır. 62 yaşa 82 kitap sığdırmıştır. 32 yılda 82 kitap yayınlama başarısını gösterir. Bu, her dört ayda bir kitabın yayınlandığı anlamına gelir.

İlk roman denemesi

On iki yaşında ortaokul öğrencisi iken bir roman yazmaya başlar. Romanın olay örgüsü, hiç bilmediği, görmediği İzmir'de geçmektedir. Sıra arkadaşı Reşat'ın anlatımları ile İzmir'i bilmektedir. Yazdığı bölümlerini her akşam babasına okutur. Romanın adı **"Bir Çift Siyah Kuyu"**dur, ancak roman henüz tamamlanmamıştır. Öncelikle romanı basacak bir yayınevi bulması gerekmektedir. Yayınevi sorunu çözüldükten sonra romanın geri kalan bölümünü yazacaktır.

Babıâli'deki kitapçıların hepsine mektuplar yazar. Mektuplarında, çocuk olduğu anlaşılmasın diye ağdalı sözcükler kullanır. "İnkilap Kitapevi"nden gelen yanıtta *"Elde neşir sırasını bekleyen pek çok roman bulunduğundan maalesef romanınız tab edilmeyecektir"* sözlerini okur. O günleri şöyle anlatır:

"Ben o zaman, on iki yaşımda bir ortaokul öğrencisiydim. Bir roman yazmaya başlamıştım. Bir küçük defterin yarıdan çoğunu yazmıştım. Babıâli'deki kitapçıların hepsine mektuplar yazıp gönderdim: "Bir roman yazdım. Yayımlamak ister misiniz?" Ağdalı sözcüklerle çok ağırbaşlı bir mektup yazmıştım ki, kitapçılar benim bir çocuk olduğumu anlamasınlar.

Başarmış olacağım ki, salt bir kitapçıdan çok usturuplu, saygılı bir yanıt almıştım. Uçmuştum, uçmuştum sevincimden… Daha ortada roman yok. Basarız diye yanıt alırsam, hemen romanın gerisini de yazacağım. Roman yazmak da bir iş mi sanki… Kendim götürmeyecektim, postayla gönderecektim. Romanım basıldıktan sonra ortaya çıkacaktım ve o zaman karşılarında bir çocuk görüp şaşacaklardı. Gelen yanıtta "Elde nesir sırasını bekleyen pek çok roman bulunduğundan maalesef romanınızın tab edilemeyeceği" yazılıydı. Öyleyse nedendi bu sevincim? Çünkü mektup "Muhterem Mehmet Nusret Beyefendi" diye başlıyordu ve bu denli ciddi bir mektubu ilk alıyordum. Yazık, bu mektup şimdi elimde değil." (www.nesinvakfi.org)

Romancılığı

Yapıtlarının amacını şöyle açıklar: *"Her biri çağımızdaki yurdumun bir toplumsal kesiti olan bu romanlar yanyana getirildiği zaman, çağımın Türkiye'sinin genellikle ortaya çıkmasını istiyorum. (...) Yaşadığım Türkiye'nin, toplumsal yapısıyla, çatışmalarıyla, çalkantıları, karşıtlıklarıyla ortaya çıkmasını istiyorum."* (www.nesinvakfi.org)

Aziz Nesin, romanlarında anlattığı olaylarla, olay kahramanları ile toplumun içinde bulunduğu durumu yansıtmaya çalışır. Toplumda yaşanılan olumsuzluklar tüm gerçekliği ile ortaya konulur. Bireylerin çektiği acılar, sıkıntılar ve ödenen bedeller objektif olarak okuyucuya aktarılır. Romanlarında, toplumun her kesiminden insanlara yer verir. Bunlar; sosyete insanları, futbolcular, politikacılar, sıradan insanlar, eğlence ve sanat dünyasının insanları olarak sıralanabilir. Toplumun değişik kesimlerindeki insanları karşı karşıya getirdiği için ortaya çıkan durumlarda, trajik ve gülünç öğeler iç içe girer. Öyle ki Aziz Nesin'i okuyanlar, kendi yaşamlarından da bir şeyler bulabilir.

Çok yazdı, onlarca esere imza attı. Süreli yayınlara günü gününe yazı yetiştirebilmek için çalakalem ürün verdiği dönemlerde oldu. Böylece kimi yapıtlarının

sanat değeri toplumsal içeriğin gerisinde kaldı. Bu yüzden daha önce çıkmış kimi yapıtlarını sonradan birtakım düzenlemelerle yeniden kaleme aldığı oldu. O'nun bu bağlamda yaptığı özeleştiri şöyledir:

"İçimde hep geç kalmış olmanın, yetişememenin, yetiştirememenin acelesi vardı (...) işte bu acele yüzünden eserlerime istediğimce özen gösteremedim, daha dikkatli ve titiz davranamadım.

Bu benim ilk 15-20 kitabım için söylenmiş özeleştiridir. Onları da yeni basımlarında düzeltmeye çalışıyorum. Ayrıca ilk ve ikinci basımını yapmış olan 5-6 kitabım var ki, onların yeni basımını yapmıyorum. Çünkü bunları düzeltmeye zaman bulamıyorum. Bunlardan bir tanesi, "Erkek Sabahat" (1957) idi. Bunu şimdiye dek yayımlamış olsaydım 15-20 basım yapabilirdi. Çok tutulmuş bir romandı. Ama ben beğenmediğim için, yeni basımlarını yapmadım, zaman da yok yeni baştan yazmaya. 'Saçkıran' (1959) romanım da öyledir." (www.nesinvakfi.org)

"Tatlı Betüş" romanının her yeni yayımlanışında düzeltme ve eklemelerle dört kez yazılarak son biçimi verilir.

Aziz Nesin yapıtları arasında **"Gol Kralı"** (1957), **"Zübük"** (1961), **"Şimdiki Çocuklar Harika"** (1967), **"Surname"** (1973), **"Tatlı Betüş"** (1974), **"Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz"** (1977**)**, **"Tek Yol"** (1978) gibi romanlarının önemli bir yeri var. O, çok yazan, çok üreten bir yazardır. Aziz Nesin, yazım serüvenine başladığında, yazımını çok ağır koşullarda sürdürdü. Aziz Nesin'in romanlarında, roman kahramanları futbolcular, tutuklular, politikacılar, çıkarcılar, yosmalar, sosyete insanları, halktan insanlar var. Romanlarında, toplumcu bakış açısı ön plana çıkar. Okurlarını bir yandan güldürürken, diğer yandan düşündürür. Faşizmin koyulaştırılarak sürdüğü dönemlerde bile susmaz. Doğruluğuna inandığı düşüncelerinden taviz vermez. Her yazdığı beğenildi veya iz bıraktı. Toplumun her kesiti ve halkın sorunları ilgi alanı içindeydi. Sıfırdan başlayıp ünlü bir yazar konumuna gelmesine rağmen toplumsal sorunlardan kopmadı.

Roman kahramanları gülünç olaylar yaşar, arkalarında insancıl ve toplumsal dramlar bırakır. Romanlarında, ülkelerimizin toplumsal adalet, çalışma, hukuk, politika, bürokrasi, eğitim, spor gibi alanlarda çok renkli mozayiğin görüntülerini yansıtır.

"Gol Kralı"nın giriş bölümünde; *"Sporun, özellikle futbolun nasıl amacından saptırılıp yozlaştırıldığını, kişisel çıkarlar uğruna nasıl ters yönden kullanıldığını anlatmaya çalıştım"* der.

Kerkenez Sevim, sosyete ferferik ailesindendir. Futbolcularla düşüp kalkar. Tozkoparan kulübünün maskotudur. Kerkenez Sevim, bütün bir mahalle erkeğini idare eder ancak bütün mahalle erkeği onu idare edemez. Parası bol, özgürlüklerini kısıtlamayacak bir koca aramaktadır. Sevim'in ağına Sait Sarıoğlu düşer. Sait, kendi yarattığı soyut dünyasında soyut matematik kavramlarıyla yaşamaktadır. Sait, Sevim'in sevgisini kazanabilmek için Sevim'in gözdelerinden Duvar Ahmet gibi ünlü bir futbolcu olmaya karar verir. Sait, içine kapanık, utangaç, sıska, çelimsiz, gözlükle bile burnunun ucunu bile göremeyen biridir. Yanlış yetiştirilmiş, yanlış beslenmiş, yanlış eğitilmiştir. Sait, aile dostu Dr. Refik'in yardımıyla çocukluğundan kaynaklanan korkularından kurtulur. Duvar Ahmet'ten ders alıp futbolun püf noktalarını, hilelerini öğrenir. Sait, futbolcu arkadaşlarından farklıdır. **"Gol Kralı"** olduğu maçtan sonra futbolu bırakır. Parlayan bir futbol yıldızı aynı anda sönmüştür.

"Gol Kralı"nda, geniş kitlelerin yakından ilgilendiği futbol dünyasının içyüzü tüm gerçekliği ile sergilenir. Futbol, siyaset ve sermayenin güdümüne girmiştir. Tozkoparan ve Hacetbaba arasındaki çekişmeler, bu takımların taraftarlarını da karşı karşıya getirir. Futbol seyircisi acımasızdır. Maçlardan haftalar önce taraftarlar arasında, takım tartışmaları yüzünden kıyasıya kavgalar, dövüşler, yaralamalar başlar. Kulüp Başkanı "Dubaracı Dündar", futbol dünyasını etkisi altında tutan çıkarcı, fırsatçı bir kişidir. Spor basını tarafsızlıktan, objektif gerçeklerden uzaktır.

"Gol Kralı" aynı zamanda sosyetenin bir eleştirisidir. Futbolcular sosyete kadınları ile içiçe yaşamaktadır. Futbolcu transferleri, takımların kazandığı başarılar, sosyete ilişkilerini derinden etkiler. Ferferik ailesi sosyeteliği sonradan gören bir ailedir. Bencil, fırsatçı yanı öne çıkar. Kadın çamaşırı ticareti yapan Hasip Ferferik, kızının sutyeninin, kilodunun konu edinildiği bir skandaldan Amerikanvari bir reklam öğesi olarak yararlanmayı becermiştir. Sarıoğlu ailesi ise mal varlığını tüketmiş, eski ününü yitirmiş, yozlaşıp tükenmiş bir ailedir. Sait, futbol dünyasından elini çekerek bir iş bulup çalışmaya başlar.

1957'de yazdığı **"Gol Kralı"** romanı ile sporun bu sistemdeki gerçek işlevinin ne olduğunu ortaya koymuştur. **"Gol Kralı"**nda anlatılan futbol dünyası ile bugünün futbol dünyası arasında pek bir fark yok. Spor, spor olmaktan çıkarılıp kara paraların aklandığı, her türlü üçkâğıtçılığın döndüğü bir alan hâline getirilmiştir.

"Tatlı Bedüş" romanının konusu da sosyetenin eleştirisidir. Yazar **"Tatlı Bedüş"** romanı hakkında, *"Toplumlunuzun övüncü, seçkin kişilerden oluşması gereken yüksek sosyetenin, gerçekte nasıl paradan başka değer ölçüleri olmayan, kültürsüzlük ve moral değersizliği içinde kokuşmuş dengesizler, sapıklar, yozlar topluluğu olduğunu anlatmaya çalıştım"* der.

Köyde yetişen sosyete Güllü, prenses kimlikleriyle

yükseklere tırmanıp düşer ve sonra da ortadan kaybolur. Onu yardıma muhtaç, tertemiz bir genç kız olarak geride bırakıp ve Mısır'a gidip zengin olan amcasından kalan yüklü miras için aramaktadırlar. Yeğeni Mahmut'un görüp bilgi almaya çalıştığı birçok insanın anlattıkları birbirinden değişiktir. Sosyete Güllü, varlıklı kişilerle evlenmiş, büyük miraslara konmuş, sevgilileri olmuştur. Köylü kızı Güllü, Besleme Şükran, dansöz Gülcan Keklik, Gümrük kaçakçısı Bayan Döviz, sosyete yosması Tatlı Betüş, Bayan entellektüel, asaletin son perdesinde Betül, Prenses Feşafeş, Sarışın Bebek, Şişli güzeli, Müzayede Hanım, Müstesna hanımefendi, Yırtık Leyla ile ilgili anılar bu gizemli kadının bütün yönlerini ortaya koyar. Yazar **"Tatlı Bedüş"**te, sosyetenin, iş dünyasının, sanat çevrelerinin, siyasetin, eğlence endüstrisinin çarpıklıklarını eleştirir.

"Yaşar ne Yaşar ne Yaşamaz" romanı bürokrasinin eleştirisidir. Romanın başkahramanı Yaşar'dır. Kendisinden önce doğan dört kardeşi öldüğü için babası tarafından Yaşar'a bu ad verilmiştir. Yaşar'ın nüfus kâğıdı yoktur.

Nüfus müdürlüğündeki kayıtlarda Yaşar ölü gözükmektedir. Nüfus müdürlüğü kayıtlarına göre 1896 doğumlu olan Yaşar 1915'te Çanakkale'de yaşamını yitirmiştir. Annesi de babasıyla 7 yaşında evlenmiş görünmektedir. Nüfus dairesi müdürü olayı anlaşılır hâle getirmek için bir kurgu yapar. Kurguya göre; Yaşar annesinin ilk evliliğinden dünyaya gelmiştir. Nüfus müdürü ikna edilemez. Baba, Yaşar'ın evde eğitim almasını sağlar. Yaşar, komşularının kızı Ayşe'ye sevdalanır, nişan yapılır. Nişanın olduğu gün Yaşar apar topar askere alınır. Yaşar askere alındığına sevinir, çünkü askere giderse yaşadığını ispat edecektir. Askerliğini yapan Yaşar'a ölü göründüğü için bir türlü tezkere verilmez.

Komutan, Yaşar'ı yanına çağırır neden tezkere vermediğini açıklar. Askeri kayıtlara göre Yaşar 1935'te Dersim katliamında ölmüştür. Komutan, Yaşar'ın hâline acır ve ona tezkeresini verir. Memleketine dönen Yaşar babasının ölüm haberini alır. Hukuken varlığını ispat edemeyen Yaşar'a, bir darbe de Ayşe'nin babasından gelir. Ölü görünen birine kızını vermeyeceğini söyler. Durumu kabullenen Yaşar tam gidecekken Ayşe yolda onu durdurur ve onunla kaçmak istediğini söyler. Hamile kalan Ayşe bir erkek çocuk dünyaya getirir. Fakat babası ölü göründüğü için doğan çocuğa da kimlik verilmez. Babasından kalan mirasın işlemlerini başlatmaya giden Yaşar, ölü göründüğü için mirası alamaz ancak babasının borçları ortaya çıkınca ödeme yükümlülüğü ona kalır.

Bürokrasinin bütün bu oyunlarından kafayı sıyırmak üzere olan Yaşar, vergi dairesinde sinirlenir ve memurlara, düzene küfretmeye başlar. Öfke patlaması yaşayan Yaşar, şikâyet üzerine karakola, oradan da hapishaneye gönderilir. Hapishanede başından geçenleri mahkûmlara anlatan Yaşar, koğuşun eğlencesi hâline gelir. Hayat hikâyesini anlatmaya başladıktan sonra mahkûmlar onun eline para tutuşturmaya başlar. Gözü açılan Yaşar hapishanede öğrendiği hukuksuz işlerin içine girer. Hapishane imamının cebine gizlice koyulan eroini namaz sırasında fark ettirmeden alır ve satışını yapar. Bu şekilde yüklü miktarda para kazanmaya başlar. Hapisten çıkan Yaşar'ı, arkadaşları, Karakaplı Nizami adında bir adama yönlendirir. Fakat Yaşar'ın Karakaplı Nizami'ye artık ihtiyacı yoktur. Çünkü kendisi Karakaplı Nizami olmuştur. Yırtık, kirli kıyafetlerle içeri giren Yaşar, müdürlerde bile olmayan şıklıkla dışarı çıkar. Hapishane düzeni onu değiştirmiştir. Artık Yaşar, bozuk düzende yaşamaya başlar.

"Tek Yol" romanında serüveni anlatılan da bir tutukludur. Bu tutuklunun hapishane arkadaşlarının anlattıklarının da doğru olup olmadığı belli değildir. Aziz Nesin **"Tek Yol"** romanı hakkında *"Bu romanın kahramanını 1951 yılında Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nde tanımıştım. Elli yaşın üstünde sabıkalı bir sahteciydi. Romanda tastamam bu adamı anlattığımı söyleyecek değilim. Hatta anlattığım, hiç de bu adam değildir, denilebilir. Ama romanda anlattığım Paşazade'yi bana esinleten canlı kaynak, cezaevinde tanımış olduğum o sabıkalı sahteci Paşazade olmuştur."* Der. (www.nesinvakfi.org)

"Tek Yol"da da Paşazade'nin kimliğinde ordudan bürokrasiye dek sahte değerlerin kişiye dayattığı sahtekârlıklar ortaya konur. Romanın baş kahramanı Paşazade'dir. Sabıkalı bir dolandırıcı olarak polisten kaçarken, bindiği otobüsün bir kasaba kahvesinin önünde durmasıyla küçük su dökmek için iner. Kasabalılar da onu ortaokula yeni atanan Matematik Öğretmeni Orhan Bey sanırlar. Paşazade, orada iyi bir öğretmenlik yapar. Dahası, müfettişlerin denetiminden sonra bakanlıktan takdirname bile alır. Okulun müdürü de ondan on beş gün önce gelen idealist ve iyimser biridir. Paşazade ona gerçeği açıklar, ama başka öğretmen olmadığı için, müdür, Paşazade'nin öğretmenlik yapmasını, herkesin onu Orhan Bey diye bilmesini ister.

Aziz Nesin, Paşazade'nin ağzından, öğretmenlerin bölünüşünü, şöyle değerlendirir: *"Çok şaşılası bişeydir; bu öğretmenler birliği kurulur kurulmaz, bizim okulun öğretmenleri aralarında önce ikiye, sonra üçe bölündüler. Daha sonra da parçalanıp, beşe, altıya ayrıldılar."* ("Tek Yol", Aziz Nesin, s. 405, Nesin Yayınevi, 2009, İstanbul)

Paşazade, gerçekte bir askeri kâtibin çocuğudur. Paşazade, askeri liseden atıldıktan onra Şeyh Said-i Üryani, Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Saffet Bey, Müfettiş Rıza Bey, Müteahhit Vehbi Bey, Başkomiser İb-

rahim Fidan, Doktor Reşat Tanyar, Yüksek Mühendis Rıfat Kocaeli ve daha birçok sahte kimliklere bürünür. Ancak güçsüzlerin yoksulların, ezilmişlerin sırtından geçinen bir fırsatçı, bir asalak, bir sömürücü olmaz. Sahtekârlığı ortaya çıktıktan sonra hapsedilir.

"Surname" romanının kahramanı idamlık Berber Hayri'dir. Irzına geçip yaşamını zehir eden komşusundan intikamını almak isterken komşusunun altı yaşındaki oğlunu öldürür. Ancak cezaevinde geçirdiği 4 yıl boyunca, siyasilerin koğuşundaki tutsakların da etkisiyle kendini geliştirir. Siyasi koğuşta, insanın yazgısını değiştirebilen, eylemini seçen bir yaratık olduğunu öğrenir. Siyasi koğuşta, bir siyasi tutsak Hayri'ye şöyle der:

"Bak Hayri arkadaş, bu cezaevinde birçok hükümlü var. Onlar işledikleri suç eylemini seçerek mi, isteyerek mi işlediler? İnsan, insana, yaptığı yanlışı bir daha yapmamaya çalışır. Yanlışından dönen insan, gerçek insandır. Bize gelince, biz bu siyasi koğuşta yedi arkadaşız. Biz bu cezaevine sokulmamızı gerektiren her ne yaptıksa, seçerek yaptık... Yapmayabilirdik, ama yapmayı istedik... Bu bir yoldur. O yolun doğruluğuna inanıyoruz çünkü..." ("Surname", Aziz Nesin, s.105, Adam Yayınları, 1993, İstanbul)

Hayri, iyiyi kötüden ayırmayı, insanlara yardım etmeyi, sevgi ve saygı göstermeyi öğrenmiştir. Hayri'deki bu değişim, onu asılmaktan kurtaramaz. Halkın meraklı bir gösteri izlemek ister gibi doldurduğu Sultan Ahmet meydanında idam edilir.

"Çünkü işbu asılma şenliğinin, demokrasi gereğince, halka açık olması ve ibret dersi almak isteyen her yurttaşın asılmayı özgürce seyredebilmesi düşünülmüştü. Eğri oturalım doğru konuşalım, doğru doğru dosdoğru, iş bu şenlik öyle bir şenlikti ki, Lâle döneminin Kâğıthane eğlenceleri bile yanında pek sönük kalırdı." (Age., s.164)

Hayri roman boyunca olduğu gibi kalan, gelişip değişmeyen başka roman kahramanlarından örneğin "Tek Yol" kahramanı Paşazade'den bu çok önemli yanıyla alabildiğine ayrılmaktadır: *"Ben de değiştim değişiyorum da... Dört yıl önce çok ağır suç işlemiştim, suçluydum. Ama dört yılda o denli çok değiştim ki, başka bir Hayri oldum, başka insan oldum. O suçu işleyen insan ben değilim artık. Siz suçlu diye bambaşka bir insanı bambaşka bir Hayri'yi anıyorsunuz, tam bambaşka bir insan olduğum zaman..."* (Age., s.176)

"Surnâme", Berber Hayri'nin Sultan Ahmet meydanındaki asılma şenliğini betimleyip anlatır. Bu romanı okumayanların okumalarını öneririm.

Romanları arasında gerek konu gerekse içerik, anlatım, dil bakımından en yetkin olan romanı **"Zübük"**tür. Bir kasabada Zübükzade İbrahim adında biri vardır. Zübükzade, bireysel çıkarları doğrultusunda tüm kasaba halkını dolandırır. Bir gün İbrahim'in evinde anası, kızı, karısı mutfakta hazırlık yapmaktadır. Zübük hazırlıkların yetişmeyeceğini, bir hafta öncesinden hükümetin geleceğini haber vermiştir. Bu yüzden ev halkına kızmaktadır. Kendisine hayali bir statü kazandıran Zübük sinirlenip evden çıkar. O sırada İbrahim'in evini izleyen Kara Bela, hükümetin Zübükzade'ye yazdığı mektubu görür ve koşar adımlarla Öğretmenler Derneği'ne gider. Kasaba ahalisi dernekte toplanmıştır. Zübük hakkında konuşulmaktadır. Ancak Kara Bela, hükümetin Zübükzade İbrahim'i ziyarete geleceğini söyler. Kasabalılar her ihtimale karşı İbrahim'in duyabileceği şekilde yüksek sesle onu övmeye başlar. Ancak bu durum Zübükzade'nin bir oyunudur.

Ebe Hayriye Hanım, öğretmen olan kızının yanına yerleşir. Zamanında oda İbrahim'den darbe yemiş dolandırılmıştır. İtibarlı bir kişiyle kızını evlendirmek isteyen Hayriye Hanım, hükümetin Zübükzade'yi ziyarete geleceğini duyunca, İbrahim'in cebine beş yüz lira sıkıştırır. Kızıyla evlenmesini ister. Ancak Zübük, Hayriye Hanım'ı yine dolandırmıştır. Zübükzade İbrahim, kasaba halkını dolandırarak, yalanlar söyleyerek kasabalının gözünde yüksek konumlu biri hâline dönüşür. Kasabaya yeni bir vali atanır. Kasabayı ilk teftişi sırasında Zübükzade valinin boynuna atlar ve senli, benli konuşmaya başlar. Kasaba halkı bu durumu şaşkınlıkla izler. Zübük vali beyi de yalanlarıyla kandırmıştır.

Daha sonra Ankara'dan milletvekilleri İbrahim'i ziyarete gelir. Zübük evinde eğlence düzenler. Kasaba halkı bir sonraki belediye seçimlerinde Zübükzade İbrahim'in belediye başkanı olmasını ister. Çünkü muhalif partideki Avukat Burhan'la baş edebilecek tek kişi Zübük'tür. Milletvekili seçimleri yaklaşır. Bir toplantıda İbrahim, Avukat Burhan'ı komisyon başkanı olarak gösterir ve konuşma yapmasını söyler. Burhan kasabalıya konuşmasında, kasabanın bir camiden çok okul ihtiyacı olduğunu söyler. Bunu fırsat bilen Zübük ise halkın dini duygularını kullanarak Avukat Burhan'ı kâfirlikle suçlar ve kasabanın tüm desteğini alır. Zübükzade İbrahim, yalanla, dolandırıcılık ve hileyle milletvekili seçilir.

"Zübük"ün işi yalan dolandır. Her fırsattan yararlanır, kendine çıkar sağlar. **"Zübük"**ün temiz hiçbir yanı yoktur. O bir politikacıdır; hemşehrilerinin sırtına basa basa parlamentoya kadar tırmanır. Kendine göre demokrasi anlayışı vardır. Siyaseti, kendi çıkarları için kullanır. Hemşerileri, İbrahim Bey'den yakınsa da sonuç değişmez. Çünkü İbrahim Bey, insanların zayıf noktalarını, özlemlerini çok iyi bilmektedir. Yetkili kişilerle düşüp kalktığı izlenimini vermede ustadır. Çevresindekilere, her sorunu çözebileceği izlenimini verir. Partide tırmanıp milletvekili olur. Bu sahtekârın

milletvekilliğini neden beceremediğini anlatması ibret vericidir. Şöyle der:

"Meclise varınca ne görsek... Orada öyle Zübük'ler var ki, hey heey, bizim Zübük'lüğümüz hiç sökmüyor. Analar ne Zübük'ler doğurmuş kardeşim. Bizim Zübük'lüğümüz orda para etmedi." ("Zübük", Aziz Nesin, s.313, Dördüncü Basım, Tekin Yayınevi, 1971, İstanbul) Foyası meydana çıkan İbrahim Bey, yeni bir üçkâğıtçı yola başvurur. Kasabanın il olması için yanına halkı toplar.

"Bu herifte bu zihin, bizlerde de bu avanaklık varken herif istese bizim bura insanını yediden yetmişe önüne kadar da davar diye güder." (s.93) *"Biz bu püsküllü belâyı zorla başımıza aldık. Her ne çektiysek, kendi beyinsizliğimizden. Bizde bu kafa varken, bizim gibilerine bir değil, on Zübük az gelir."* (s.169) *"Bizim hepimizin içinde zübüklük olmasa; bizler de birer zübük olmasak, aramızdan böyle zübükler büyüyemezdi. Hepimizde birer parça olan zübüklük birleşip işte başımıza böyle zübükler çıkıyor. Oysa zübüklük bizde, bizim içimizde. Onları biz, kendi zübüklüğümüzden yaratıyoruz. Sonra, kendi zübüklüklerimizin bir tek Zübük'te birleştiğini görünce ona kızıyoruz."* (s.322)

Roman 22 bölümden oluşmaktadır. Aziz Nesin 1960 darbesi sonrası **"Zübük"** romanını yazmıştır. Roman yazıldığı dönemin politik, sosyal ve psikolojik unsurlarını içinde barındırmaktadır.

Öyküleri

Ali Nesin'in verdiği bilgiye göre; Aziz Nesin'in ilk öyküsü 1941'de "Yedigün" dergisinde yayınlanan "Bir Salkım Üzüm" adlı öyküdür. İlk öykülerinin konuları özyaşamından esinlenmiş ve duygusal ağırlıktadır. Aziz Nesin, gülmece öykücülüğüne "Tan" gazetesinde başlar. "Markopaşa" ile devam ettirir.

O dönemde "ne sağcı, ne solcu"dur. Kendi deyimi ile "dünyadan haberi" yoktur. O dönemde gazetelerde yazan askerlere üstleri iyi gözle bakmamaktadır. Bu yüzden, yazılarını kendi ismiyle değil babasının adıyla, Aziz Nesin diye yazar. Bu ilk takma ismi gerçek adını örter, Nusret Nesin unutulur.

Aziz Nesin'in gülmece öyküleri dışındaki öykülerinin kaynağı, çoğunlukla kendi yaşam öyküsüdür. Yaşananlarla, yaşanılanların acısı öykülerine yansır. Öykülerde, insanın iç dünyası ve dış dünyası içiçe anlatılır. Günlük yaşamın anlatıldığı öyküler, masal öğelerinin ağır bastığı bir kurgu içinde kurgulanır. Bazan kişi adları, yer adları bile bu dünyanın dışındadır. Aziz Nesin, bu durumu şöyle anlatır:

"İnsan, üzerinde yaşadığı dünyayı, ondan uzaklaştıkça daha iyi anlıyor. Ne denli uzaklardan ve yukarlardan bakarsak, o denli daha iyi duyumsuyoruz dünyayı. Üzerinde yaşadığımız dünya, aynı zamanda kendi dünyamız da olmuşsa, yani dış dünyamızla iç dünyamız özdeşleşmişse ondan uzaklaştıkça onu daha iyi anlayıp duyumsadığımız gibi, daha da çok seviyoruz." ("Rüyalarım Ziyan Olmasın", Aziz Nesin, s.7, Nesin Yayınevi, 2013, İstanbul)

Aziz Nesin, bu yabancılaştırma yöntemiyle yaşanan gerçeklerdeki, çekilen acılardaki, üzüntülerdeki bütün öznellikleri genelleştiriyor. Bireyi insanlaştırarak toplumsal bir tabana oturturuyor. Aziz Nesin'in yabancılaştırma yönteminin bir nedeni de öykülerine gerçeklik kazandırmaktır. Şöyle diyor:

"Öykülerime, kendi gerçek yaşamımdan kesitler olduğu izlenimi verdirecek gerçeklik kazandırabildiğim için seviniyorum. Çünkü bu benim yazarlığımın amacıdır. Öykü olsun, roman olsun yazınsal anlatılar, okurlara gerçekten yaşanmış izlenimi verebiliyorsa, yaşam gerçeğiyle sanat gerçeği uygunlaşmış demektir." (Age., s.9)

Aziz Nesin, öykülerinde kendi yaşadıklarının gizlerini yazarak başkalarını anlattığını şöyle açıklar:

"Dünyadaki hiçbir giz gizli kalmaz, kalmamalı da... Ben de kendimi yazarak başkalarının gizlerini, başkalarını yazarak kendi gizlerimi anlatmış oluyorum." (Age., s.7)

Bireyi kişiselleştirme, toplumsallaştırmadaki amacını ise şöyle anlatır: *"Belki de ben bu öyküleri yazabileyim diye bunca uzun yaşadım; salt bu öyküleri değil, bu romanları, bu oyunları, bu şiirleri yazabilmek için ve dünyayı karıştırıp karıştırıp düzeltmek ve güzelleştirmek umudu için"* (Age., s.7)

Aziz Nesin'in ilk öykü kitabı 1946'da yayınlanan **"Parti Kurmak Parti Vurmak"** adlı on altı sayfalık broşürdür. 1953–59 yılları arasında "**Geriye Kalan, İt Kuyruğu, Yedek Parça, Fil Hamdi, Damda Deli Var, Koltuk, Kazan Töreni, Toros Canavarı, Deliler Boşandı, Hangi Parti Kazanacak, Mahallenin Kısmeti, Bay Düdük, Havadan Sudan, Nazik Alet, Gıdı Gıdı, Kör Döğüşü, Aferin, Mahmut ile Nigâr"** öykü kitapları yayınlanır. 1960'larda yeni öykü kitapları ile yoluna devam eder. **"Ah Biz Eşekler, Gözüne Gözlük, Bir Koltuk Nasıl Devrilir, Yüz Liraya Bir Deli, Biz Adam Olmayız, Yeşil Renkli Namus Gazı, Sosyalizm Geliyor Savulun, Rıfat Bey Neden Kaşınıyor, İhtilali Nasıl Yaptık, Vatan Sağolsun".** 1970'lerden itibaren yeni öykü kitaplarına imza atar. **"İnsanlar Uyanıyor, Seyahatnâme"** adlı öykü kitaplarını çıkarır. 1980'lerde çıkan **"Yetmiş Yaşım Merhaba, Kalpazanlık Bile Yapılamıyor, Maçinli Kız İçin Ev, Nah Kalkınırız, Rüyalarım Ziyan Olmasın** (1990) ve **Aşkım Dinimdir** (1991)" ile öykü kitaplarının sayısını çoğaltır.

Hikâyelerinin temel kurgusu sosyal hayattır. Yaşamı boyunca zorluklara göğüs germiş, uzun yıllar gazete

yazarlığı yapmış ve toplumun değişim sancılarını bire bir görmüş toplumcu bir aydındır. Yaşamını yitirene kadar, halkla bağını koparmamış, sistemin dengesizliklerini, eşitsizliğini eleştirel bir dille kaleme almıştır. Hikâyelerinde ağırlıklı olarak sosyal çatışmalara yer vermiştir.

Şiirler

İlk şiirlerini yayımladığı yıl 1943'tür. İlk şiirleri, "Vedia Nesin" adıyla "Yedigün" dergisinde "okur şiirleri" sayfasında yayımlanır. Bu dönemde, edebiyat yaşamının dışında, orduda üsteğmen olarak görev yapmaktadır. O'nun yazınla ilişkisi çocukluk yıllarına uzanır. İlk yazı denemelerini 8-9 yaşlarında yaptığını birçok söyleşi ve yazısında belirtmiştir. Ortaokul yıllarında şiir yazmaya da yönelir. Yazar, şiir yazma serüvenini şöyle anlatır: *"O tarihten sonra şiir çalışmaya başladım ve bıugüne dek şiir çalışmalarıma hiç ara vermedim. Asker okulunda okuduğum, sonra da subay olduğum, o dönemde şiirle ve yazınla uğraşanlara askerlikte pek de iyi gözle bakılmadığı için, yayımlanan yazı ve şiirlerimde kendi adım olan Mehmet Nusret Nesin'i hiç kullanmadım; öykülerimi babamın adı (Abdıılaziz) Aziz Nesin takma adıyla, şiirlerimi de o zamanki eşimin adı olan Vedia Nesin takma adıyla dergilerde yayımladım."* ("Bir Aşk Var Bir de Ölüm", Aziz Nesin, s.55, Adam Yayınları, Birinci Baskı, 1992, İstanbul)

Gazeteci olarak yazın dünyasına adımını 1944'te atar. "Karagöz" gazetesinde yazdığı yazılarını *"halk için mizah"* olarak değerlendirir. Bu dönem yazdığı şiirleri kitaplaştırmak istemesine karşın, şiir, O'nun için uzun süre geri planda kalır. Aziz Nesin, şiir yazmayı yaşamı boyunca sürdürür. 1957'de **"On Dakika"** adlı ilk şiir kitabını İlhan Selçuk'un basımevinde 5000 adet bastırır. Sonra kitabını yeniden okuyan yazar yazdıklarını beğenmez. Yayınevinin bahçesinde hepsini yakar. 1984'e kadar hiçbir şiir kitabı yayınlanmaz. 1984-1995 yılları arasında altı adet şiir kitabı yayımlanır. **"Sondan Başa"** (1984), **"Seviye On Ölüme Beş Kala"** (1986), **"Kendini Yakalamak"** (1988), **"Hoşça Kalın"** (1990), **"Bir Aşk Var Bir de Ölüm"** (1992), **"Sivas Acısı"** (1995). Altı şiir kitabında yer alan şiirlerinin toplamı 338'dir. Kitaplarında yer alan en eski tarihli şiir (Sevdalık) 1934, son şiiri ise (Gökkuşağı) 18 Nisan 1995 tarihini taşır.

Aziz Nesin, şiirlerine ve şairliğine yönelik olarak şöyle der: *"Ben öteden beri şiir yazıyorum, ama ortaya böyle şair olarak çıkmadım. Bunun birçok nedeni var. (...) Şiirde kendi kişiliğimin, özgünlüğümün olmadığının ayrımındaydım. Ama şiiri hiç bırakmadım. Çocukluğumdan beri, gençliğimden beri sürekli şiir yazdım. (...) Sürekli yazmak, sanki yayımlanıyormuş gibi yazmak; benim kişiliğimi, şiirdeki özgünlüğümü bulduğum kanısına vardırdı beni. Bu şiirler, bence, başka bir şairin izinden giden şiirler değildir. Bana özgü şiirlerdir. Bu düşünceye, böyle bir yargıya varınca yayımlamakta bir sakınca görmedim, onun için yayımladım."* ("Sora Sora Cennet Bulunur", Aziz Nesin, s.176, Nesin Yayınevi, Mart 2011, İstanbul)

Şiirinin oluşumunun belirgin yanı konusunda ise şöyle der: *"Şiirimdeki hammaddem kendimim. Ben kendimi kullanıyorum. Benim her türlü şey yazmaya olanağım olduğu için; öykü, roman, oyun, deneme yazma olanağım olduğu için; bunlarla yazamadıklarımı, şiirle yazıyorum. (...) Kendisini şiirinin gereçleri olarak kullanan şairler var. Ben de bunlardan birisi olarak görüyorum kendimi."* (Age., s.178)

Aziz Nesin, 1983'te kısmi felç geçirir. **"Sol El Konçertosu"**nda bu durumu dizelerine şöyle yansır: *"Demek yazamadan/Demek okuyamadan/Demek konuşamadan/Ama düşünebildiğim için seni yaşıyorum/ Yaşayabildiğim için sevmiyorum/Sevdiğim için yaşıyorum."* Ölüm, sevda, yaşama sevinci, sevgi, acı, aşk, sevgili, yalnızlık, yaşanılanlarla hesaplaşma bu şiirlerinin başlıca konularını oluşturur. İnsanın hâllerini dile getirir. Aziz Nesin, şiirlerine yaşadıklarını yansıttığını şöyle anlatır:

"Şiirlerimde salt yaşadıklarımı yazdım. Bütün şairlerin, yaşadıklarını yazdıkları söylenebilir. Hatta benim öykülerim, romanlarım, oyunlarım yaşadıklarımdır. Ama önemli bir ayrım var. Çoğu şair yaşadıklarından yola çıkarak, dolaylı olarak yaşadıklarını şiirleştirir. Benim özellikle oyunlarım, kimi öykülerim de yaşadıklarımdan kaynaklanmıştır. Yani dolaylı olarak onlar yaşamımdır. Oysa şiirlerim, dolaylı olarak değil doğrudan yaşamımdır." Şiirde özellikle yalınlıktan yanadır: *"Ben şiirde süslerden püslerden arınmış, çırıl çıplaklığın, yalınlığın güzelliğini arıyorum."* ("Yetmiş Beşinci Yaşında Aziz Nesin", Alpay Kabacalı, s.47, Tüyap 1990, İstanbul)

Yazarın şiir dünyasına bakıldığında yaşama ve yaşadıklarına birebir tanıklık ettiğini görüyoruz. Yaşanan her an, her durum, her olay O'nun şiirlerine duygu ve düşüncelerine yansır. Şiirlerinin tümünde, yazıldığı dönem ve dönemin koşulları şiirinin konusudur. Bu anlamda şiirleri, yaşanılan döneme tanıklık ettiği söylenebilir.

Taşlamalar

Aziz Nesin, fıkra ve gülmece yazılarının yanı sıra, taşlamalar da yazmaya başlar. "Milli Şef" döneminin baskı döneminde yergisel bir dille dönemin siyasal, toplumsal ortamına yönelik eleştirilerini bu biçimde dile getirir.

Aziz Nesin, taşlama hakkında şöyle der: *"Taşlama duygudan ve duygusallıktan uzaktır. Kıyıcılığı, acıma-*

sızlığı da buradan gelir. Taşlamanın grisi yoktur, hep karadır, akı da yoktur. Taşlama bir aklama değil, bir karalamadır. Düzyazı olan yergiyle, koşuk yergi olan taşlama, gülmecenin kapsamı içinde yer alır; yani gülmecenin bir türüdür taşlama" ("Soruşturmada", Aziz Nesin, s.91, Nesin Yayınevi, 1986, İstanbul)

Aziz Nesin, taşlama yazmaya 1944'te başlar. Bu taşlamaları kitap olarak, **"Aziznâme-I"** adıyla 1948'de yayımlar. **"Aziznâme-II"**yi 1960'da **"Aziznâme-III"**ü 1983'te yayımlar. 1992'de yayımlanan **"Hazret-i Dangalak"** (2. Aziznâme) adlı taşlamalarının bir kısmı **"Bir Zamanlar Memleketin Birinde"** adlı oyununda yer alanları içerir. **"Aziznâme-III"**te, "Millî Şef", Demokrat Parti, Millî Birlik Komitesi, Koalisyon İktidarları ve Adalet Partisi döneminde, 1944-1970 arası yazıp dergilerde yayınladığı ve önceki **"Aziznâme"**lerde olan taşlamalardan seçmeler yer alır.

"**Aziznâme-I"**deki taşlamalarda "Hükümetin manevî şahsiyetine hakaret" ve "Komünizm propagandası" yapıldığı gerekçesiyle tutuklanır. Sultanahmet Cezaevi'nde dörtbuçuk ay tutuklu kaldıktan sonra beraat eder.

Aziz Nesin taşlama hakkında şunları söyler: *"Edebiyatın bir manzum türü olan taşlamayı, sanat değeri taşımasından çok, edebiyat yoluyla bir politik ve sosyal mücadele silâhı olarak değerlendirmek daha doğru olur. Taşlamaların sanat ve estetik değerleri yoktur, demek istemiyorum, ama taşlamayı biçim benzerliğinden ötürü şiir sanmamak gerektiğini anlatmak istiyorum. Taşlama, kendi ölçüleriyle değerlendirilmelidir. Önce öz bakımından taşlama, şiir sayılmamalıdır. Çünkü taşlamada mizahın en acısı olan yergi vardır; yergi ise sanatçının duygusal değil, zihinsel bir ürünüdür. Taşlamalarda zihinsellik önde gelir, daha ağır basar."* ("Aziznâme-III", Aziz Nesin, s.7, Tekin Yayınevi, 1970, İstanbul)

Taşlamada, yergiyle birlikte gülme öğesi de vardır. Ama buradaki gülme eleştiriden, yermeden gelen; yer yer de çelişkili durumları öne çıkarıp gösteren bir gülmedir. Toplumsal yerginin amacı; toplumda oluşan çarpıklıkları, düzensizlikleri, yaşanan çelişkileri göstermek, bunlar karşısında insanlarda belli bir bilinç uyandırmaktır.

Aziz Nesin Toplumsal yerginin/taşlamanın önemli temsilcilerinden birisidir. Aziz Nesin'i taşlama yazmaya yönelten, yaşadığı dönemin koşullarıdır. Ordudan atılıp sivil yaşama geçtiği dönem İkinci Dünya Savaşı yıllarıdır. Savaşın etkileri ülkelerimizde de yaşanmaktadır. Dönem, tek parti iktidarının aydınlar, muhalifler üzerinde estirdiği baskı dönemidir. Koyulaştırılmış faşizm uygulanmaktadır. Demokratik hak ve özgürlükler kısıtlanmıştır. Toplumun bilinç ve örgütlenme seviyesi oldukça geridir. Dönemin koşulları Aziz Ne-

GİDEN-GELEN

Başka kavga yok, kavgamız: sen-ben...
Bizde gideni aratır gelen,
Kim gelecekse belli önceden...
Sakın sanma ki bir bîkes gelir,
Bir teres gider, bir teres gelir!

Önce olanı son gelen bozar,
Planını buz üstüne yazar.
Yaz-boz tahtası, değmesin nazar...
Nevheves gider pürheves gelir,
Bir teres gider, bir teres gelir!

Yapılmış şeyi yenisi söker,
Sonra da kalkar geçmişe söğer;
Yapar eder de bir de tüy diker...
Gider, ardından bir de ses gelir,
Bir teres gider, bir teres gelir!

Model Almandır, sonra Fransız...
Ondan da döner, cayar imansız.
Amerika'ya benzer amansız;
«Vıy mösyö» geçer, «olrayt, yes» gelir,
Bir teres gider, bir teres gelir!

Bir koltuk için bu ne emektir!
Bilinmez, nasıl nane yemektir...
Maksat bizleri kafeslemektir;
Bir kafes gider, bir kafes gelir,
Bir teres gider, bir teres gelir!

Önce geçmişi etmeli inkâr,
Demokraside yoktur ihtikâr,
Din ticareti, bire beş bin kâr:
İnkılâp diye başta fes gelir...
Bir teres gider, bir teres gelir!

Her taraf harap, bir taraf gülşen...
Her zam an böyle, birkaç kişi şen...
Nutuklar aynı, yalnız değişen:
Tiz sesli gider, sesi pes gelir...
Bir teres gider, bir teres gelir...

Tam sözün şimdi geldi sırası:
Sızlar içimin derin yarası,
Görüp âlemde bu ihtirası,
Dostlar, aklıma son nefes gelir...
Bir teres gider, bir teres gelir!

("Azizname-3 Taşlamalar", Aziz Nesin,
s. 57-58, Tekin Yayınevi, 1970, İstanbul)

sin'i toplumsal sorunlarla daha yakından ilgilenmeye zorlar. Seçtiği taşlama yöntemi dönemin koşullarında zor ve tehlikelidir. O, bu koşulların bütün zorluklarını bilerek, bu yolda yürümeye başlar. Bunun için de bedeller öder. Basın ve yazın yaşamının içindedir. Yazdığı yazılar ilgi çeker, eleştiriler alır. Onun yasalarla ilk kez yüz yüze gelmesi taşlamalarıyla olur.

Aziz Nesin'in taşlamalarında siyasi ve toplumsal bir yan vardır. O, toplumun sorunlarına duyarlı olmanın yanı sıra, güncel olaylar karşısındaki siyasi tavrı ile taşlamanın etkin bir silah olabileceğini gösterir. O, taşlamalarında, çoğunlukla yer, zaman, kişi, tarihsel durumu açıklıkla belirtmez. Yazdığı tüm taşlamalarında toplumdaki oluşumların, sorunların, gidiş yönünün öngörüsünü ortaya koyar. Onun için taşlamalar güncel olarak yazılmanın nedenidir. Bu da salt yergiyi/eleştiriyi, alaya almayı içermez, aynı zamanda yol gösterici bir işlevi de yerine getirir. Aziz Nesin, taşlamanın bir silah gibi kullanılmasına inanır. Taşlamaların etkisi oldukça fazladır. Onun, gülmece, yazınında, bu alanda açtığı yol çok önemlidir.

Mizah/gülmece

Aziz Nesin, kendini gülmece yazarlığına iten şeyi o günkü ortamın koşullarına ve kendi yetişme koşullarına bağlamaktadır. O, gülmece kimliğine bürünme yıllarını şöyle anlatmaktadır: *"Tan gazetesinde, bir süre sonra günlük yazmaya başladım. Türkiye'de o yıllarda gençlerin köşe yazarı olması kolay değildi. Her köşeyi ünlü ve yıllanmış yazarlar tutmuştu. Türkiye'nin o yıllardaki ilk genç köşe yazarıydım. Pazarları da haftalık bir köşe hazırlıyordum. Haftalıktaki gülmece yazılarım çok ilgi gördü. Benim gülmece yazılarım Tan Gazetesi'ndeki yazılarımla başladı. Yazarın ne yapacağını pazar belirliyor. Okuyucu benim gülmece yazılarımı tutunca ben de bu alana yöneldim. Profesyoneller için bu kaçınılmaz bir kuraldır. Ben de yaşamımı sürdübilmek amacıyla gülmece yazarlığında karar kıldım Başta gülmeceyi kendim seçmedim. Ama gülmeceyi bir yazın türü olarak tercih ediyorum. Çünkü gülmece, etkin ve yaygın bir yazın biçimi. Anlatmak istediklerimi, çok sayıda insana bu yolla anlatabildim. Ayrıca gülmece yoluyla istediğim mesajları daha kolay ve etkili iletebiliyorum. Öykülerimin ve romanlarımın esas ağırlığını hep gülmece oluşturdu... Normal öykünün de toplumda malzemesi çok. Ancak başka sorunlar karşıma çıkıyor. Bireyin iç dünyası, ruhsal durumu, toplumun tepkileri, engebeleri, daha bir derinlik gerektiriyor. Bu türü yazmak bana daha zor geliyor."* ("Gerçek Sanat", Ağustos 1995)

Aziz Nesin'de mizah, sisteme yöneltilmiş bir eleştiridir; toplumsal bozuklukların en açık, en vurucu biçimde sergilenmesidir. Mizah, okurla bağlantı kurmanın ve etkileyici olmanın en kestirme yoludur. Aziz Nesin eserlerinde, içinde yaşadığı toplumun geleneksel mizahından da yararlanır. Fakat bunu "yararlanmak için yararlanmak" mantığıyla değil de yaşamının bir parçası olduğu için doğal olarak yapar. Mizahında, toplumun sorunlarından esinlenir ve bunları anlatır. Gülmecelerinde anlatmak istediği yaşadığımız toplum ve bu toplumsal yapının sorunlarıdır. Adaletsizliklerden, kötülüklerden kurtulmak için başta insanın kendisi olmak üzere; çevresini, toplumu, dünyayı değiştirme özlem ve isteğini yaratmak gibi temel bir hedefinin olması gerektiğini düşünür. Bu amaç doğrultusunda, sistemdeki bozukluklara, demokrasi ihlallerine, toplumsal baskılara karşı da sessiz kalmayarak, aydın olmanın sorumluluğunu yerine getirir. Aydın olmanın sorumluluğunun karşılığı, faşist devletin baskısıdır, hapsedilmedir, yazıların ve dergilerin yasaklanmasıdır.

Yazılarındaki çıkış noktası Türkiye'nin gerçekleridir. Bu gerçekleri mizah biçiminde yansıtarak, Türkiye'nin toplumsal panoramasını vermeye çalışır. Her kesimden, her sınıftan, her katmandan gelen bütün okurların yazdıklarını anlamaya çalışır. Ona göre her okur, kendi kültür düzeyine göre yazdıklarını anlamalıdır. Bu yüzden kitapları köylerden büyük kentlere dek her eve girebilmiştir. Yoksulu, zengini, aydını, az okumuşu, en seçkini dahi yazılarını okuyabilmiştir.

Aziz Nesin, gülmece edebiyatında, Türkiye'de akla gelen ilk isimdir. Yaşadığı toplumun, içinde bulunduğu coğrafyanın koşullarını, insanlarını, yaşama ve düşünce biçimini çok iyi gözlemleyip yazıya dökebilen yazardır. Mizahta dili sade ve anlaşılırdır. Türk halk gülmecesinden yararlanır, toplumun sorunlarından esinlenir. Aziz Nesin gülmece anlayışını şöyle ifade eder:

"Kısacası yaptığım halk gülmecesidir. Halk gülmecesi demek, bir işe yarayan, bir işlevi olan gülmecedir. İnsanları güldürme yoluyla düşündürmeye yarar. Demek bana göre gülmece bir araç, düşünmek amaçtır." Aziz Nesin yaptığı mizahla okurlarını düşündürmek istediğini şu cümlelerle ifade eder: *"Yaşadığımız toplum ve bu toplumsal yapı adaletli değildir ve içinde bulunduğumuz koşullar da güzel değildir. Adaletsizliklerden, çirkinliklerden kurtulmak için, başta kendimiz olmak üzere, çevremizi, toplumumuzu, dünyamızı değiştirme özlem ve isteği yaratmak."* ("Soruşturmada", Aziz Nesin, s.46, Nesin Yayınevi, 1986, İstanbul) Aziz Nesin de mizahın sınırını belli belirsiz gülümsemekten kahkahaya varabilecek gülme olarak çizer.

Aziz Nesin'in gülmece roman kahramanları topluma bir şekilde uyum sağlayamayan kişilerdir. Her biri bu toplum düzeni içinde kaybolur. Mutsuz sonlara sahip romanlar, bu sonların değişmesi için eğitici bir

amaçla yazılmıştır. Mizahın eğlendirici, eğitici yanı bu konuda büyük bir rol oynar. Sonları değiştirebilecek gücün varlığına işaret edilir. Mizah tüm bağışlayıcılığıyla oradadır. Tüm olumsuzluklar eleştirel bir yaklaşımla anlatılır. Tabii ki roman kahramanlarının mutsuz sonunun belirli gerekçeleri vardır. Aslında olumsuz gerekçeler ortadan kalktığında toplumunda iyileşeceği mesajı verilmektedir.

Övgü görüntüsü altında mizahın başarılı örneklerinin verildiği görülür. Bu övgüler roman kahramanlarının birbirine yaptığı ya da yazar tarafından yapılan ironik övgülerdir. Yazar, övgüyü hicve dönüştüren üslup özelliklerini başarılı bir biçimde kullanır. Gülmece öykülerinde, romanlarında toplumsal bozuklukları, yanlış kişilerin gerçek yüzlerini sergiler. Okurları bir yandan güldürürken, bir yandan düşündürür. En baskıcı dönemlerde bile toplumsal uyanışa ivme kazandırdı.

Sinemaya uyarlanan yapıtlar

Aziz Nesin, roman, öykü, hikâye, tiyatro, şiir gibi ürünler vermiş bir yazardır. Birçok eseri tiyatro, sinema ve televizyon dizilerine uyarlandı. Sinema ve televizyona uyarlanan eserleri şöyledir:

Sinema Filmleri: "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" (1974), **"Gol Kralı"** (1980), **"Zübük"** (1980)

Televizyon filmleri: "Beybaba", **"Deliyle Geçen Gece"**, **"Fişgittiin Bey"**, **"Peki Olur Şekerim"**, **"Taşı Sıksam Suyunu Çıkarırım"**, **"Patroniçe"**, **"Beş Kollu Avize"**.

Televizyon dizisi: "Tatlı Betüş".

Oyun yazarlığı

Aziz Nesin'in yayınlanmış ve sahneye konulmuş on dört oyunu, ayrıca üç Karagöz oyunu var. Aziz Nesin oyunlarını öykü ve romanları ile eşdeğer sayar. Söylemek istediklerini en iyi bu oyunlarda dile getirdiğini belirtir. Aziz Nesin yazarlığa oyun yazarak başladığını şöyle anlatır: *"Bir gün Şehzadebaşı'ndan geçerken, Ferah Tiyatrosu'nun kapısı üstüne asılmış, Amerikan bezine yazılı bir ilan okudum. Tiyatro herkese açık bir oyun yarışması düzenlemişti. Yarışmayı kazanan oyun Ferah Tiyatrosu'nda oynanacaktı. Ya tiyatro gerçekten bu yarışmayla iyi bir oyun arıyordu, ya da seyircilerin ilgisini çekmek için böyle bir yarışma açmışlardı. O ilanı görür görmez coşkulandım. Hemen bir oyun yazmaya kalktım. Ama nasıl oyun yazabilirdim? Topu toplamı iki üç tuluat oyunuyla bir de ortaoyunu seyretmiştim. Sekiz yaşındayken seyrettiğim tuluat oyunundan belleğimde neler kalmışsa onlardan esinlenerek bir oyun yazmaya giriştim. Elbet beceremedim. Oyun diye ancak bir iki sayfa karalayabilmiştim. Benim ilkyazı denememem, on üç yaşındayken işte o yarışma için yazmaya başlayıp bitiremediğim oyun özentisidir."* ("Devlet Tiyatrosu Dergisi", 1974, Sayı 60)

"Biraz Gelir misiniz?", **"Bir Şey Yap Met"**, **"Hadi Öldürsene Canikom"**, **"Çiçu"**, **"Tut Elimden Rovni"** oyunları ilk akla gelenlerdir. **"İnsan Başı Üzerine Üç Sesli Üzünç"**, **"Sen Gara Değilsin"**, **"Bir Kadın İçin Düet"**, **"Hazırol"**, **"Yaşasın Kavuniçi"** adlı, gene soyut kümelemesi içinde yer alan kısa oyunlarını **"Beş Kısa Oyun"** başlığı altında bir arada 1979'da yayımladı. Mizah öykülerinden oyunlaştırılan **"Toros Canavarı"**, **"Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz"**, **"Gol Kralı Sait Hopsait"** gibi, seyircinin daha kolay anladığı, güldürü türünde oyunları da var. Bunlara siyasi bir taşlama olan **"Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı"** (1968) adlı oyunu ile klasik **"Karagöz"** oyunu formunu denediği **"Üç Karagöz Oyunu"**-nu (1969) eklemek gerekir. Oyunlar tiyatrolarda sahnelendi, özellikle güldürü türünde olanları çok tutuldu.

Aziz Nesin, soyut olarak nitelenen oyunlarında gerçeklerin özüne inmek istediğini belirtir. Bu yüzden masal anlatımı, simgesel anlatım gibi yollara başvurduğunu, soyutlamayı gerçekleri göstermenin bir aracı olarak kullandığını söyler. Fakat yanıtlarının soyut ve simgesel olmadığını, amacının mesajını iyi iletmek olduğunu belirtir. Oyun dergisine yazdığı bir yazıda şu açıklamayı yapar: *"Gerçekleri verirken soyutlama yapıyorum. Soyutlama gerçeğe aykırılık mıdır? Tam aksine gerçeğin özünü ta kendisini verebilmek için soyutlamanın gerektiğine inanıyorum. Soyutlama gerçeklerin açıklanması, bilinmesi için çok gereklidir. Her soyut oyun elbette gerçekçi değildir ama gerçekçiliğin aracı olarak soyutlamanın kullanıldığı oyunlar soyut oyunlar değil, gerçekçi oyunlar sayılmalıdır."* ("Oyun Dergisi", 1966, sayı 28)

Aziz Nesin'in oyunları incelediğinde, bu oyunların soyut olduğu açıkça görülür. Oyun kahramanlarının adları bilinen adlar değildir. Mela, Rovni, Mateh, Met, Bomok, Misa uydurma isimlerdir. Oyunlarda var olan gerçek bir mekânda geçmez. Fakat oyunlarda ele alınan olaylar ve bu olayları yaşayan kişilerin birbirleri ile ilişkilerinin anlatımı gerçektir. Aziz Nesin, oyunlarında evrensel gerçekleri sergilediğini, doğa yasaları gibi, fizik yasaları gibi sonuçlara vardığını söyler. Oyunlarda, toplumsal olayların yalnız belli bir toplumun özelliğini belirtenleri değil, bütün toplumların ortak gerçeğini yansıtanları seçer.

Aziz Nesin, evrensele ulaşma amacının ulusal olanı da kapsadığını, ancak kendi ulusallık anlayışının bölgesel, yerel özelliklerin öne çıkarılması anlamına gelmediğini belirtir ve şöyle der. *"Son oyunlarımda savunduğum tez şudur: Yerel ya da bölgesel yolla ulusal sanat ve özellikle ulusal tiyatro kurulamaz. Çünkü yerel olan her şey geçicidir. Diyelim ki Eyüp'te bir zamanlar oyuncakçılık çok ünlü bir sanatmış, orada*

oyuncakçılar varmış. Ya da Beykoz'da paçacılık ün salmış. Şimdi örneğin, Beykoz'da ünlü bir paçacı olan Şakir Efendinin hayatını ve sorunlarını veren bir oyun yazsa idik, bundan elli yıl önce, ya da Eyüp'lü oyuncakçı Hakkı Dede'nin hayatını yansıtan bir oyun meydana getirseydik kırk yıl önce, hayatımızda o oyuncakçılık ve paçacılık dönemi ve koşulları geçtiği için, bu yerel ve bölgesel oyunlar, ulusal ve sınıfsal olma niteliğini yitirirlerdi.

Benim anlayışıma göre ulusal olmak için sınıfsal olmak ve sonsuz olarak o ulusa özgü davranışları ortaya koymak gerekir." ("Cumhuriyet Gazetesi", Kasım 1970, Sanat ve Edebiyat Eki)

Hapis cezaları/açılan davalar

Aziz Nesin yazdığı yazılardan dolayı sık sık yargılanır ve çeşitli cezalara mahkûm edilir. O'nun ilk hapis cezası yazarlığından kaynaklı değildir. 1944'te orduda görev yaparken, savaş nedeniyle tüm izinlerin kaldırılmasına rağmen, iki ere, yeni doğan çocuklarını gidip görmeleri için izin verir. Erler izinden zamanında dönmez. Bunun üzerine 23 Haziran'da Onbaşı Günenli ve Mustafa Karakaş, Aziz Nesin aleyhine ihbarda bulunur. 4 Temmuz'da Aziz Nesin tutuklanır ve mahkemede kendini savunmaz. İzin verdiği erlerin tayinleri zimmetinde göründüğünden, 4 ay 10 gün hapse

Kiralık genelev

Aziz Nesin, 1970'li yılların başlarında, gazetelerde, Edirne'deki bir genelevin, içindeki sekiz kadınla birlikte kiraya verilmek üzere bir mahkeme tarafından açık artırmaya çıkarıldığı ilanını görür. İlanı görünce dehşet içinde kalır. Arkadaşları ile birlikte Edirne'ye gider. İstanbul'dan gazetecilerin geldiği duyulunca yargıç ve öteki görevliler açık artırmayı erteler. Bu olayı yazdığı için Aziz Nesin hakkında adliyeyi küçük düşürdüğü suçlamasıyla dava açılır.

"Yeni Yüzyıl" gazetesinden Ergün Gülen, 6 Haziran 1995'de Aziz Nesin ile bir röportaj yapar. Ancak bu röportaj Aziz Nesin'in ölümünden sonra 31 Temmuz 1995'de yayınlanır. Ergün Gülen Aziz Nesin'e şu soruyu sorar:

Ergun Gülen: *Aziz Bey, siz birçok mizah dergisi çıkardınız. Galiba, en son olarak "Çarşaf" gülmece dergisine yazı yazdınız. Çarşaf dergisindeki en ilginç anınız neydi?*

Aziz Nesin: *"Ben birçok mizah dergisi çıkardım. Her hapishaneden çıkışımda önce tanıdık gazete bayilerine gidip konuşurdum. Sonra hemen yeni bir gülmece dergisi yayımlama hazırlıklarına başlardım. "Çarşaf" öyle olmadı. Semih Balcıoğlu geldi bana. "Çarşaf" diye haftalık gülmece dergisi çıkardıklarını söyledi ve yazmamı istedi. Önce yazmam dedim. Haftada bir yazıyordum. Başlangıçta "Çarşaf" dergisinin bir gülmece düzeyi vardı ve başkaydı. Onun için çok okuyucu bulamamıştı.*

Şimdi gülmece dergilerinde açık saçık mizah yapılıyor, evlere sokamıyoruz diyorlar. Halk, bu mizah türüne karşı çıkıyor. Bu halkın aptallığını gösterir. Dergileri evlerine sokamıyorlarmış. Peki, günlük gazeteleri nasıl sokuyorlar? Utanmıyorlar mı? Bu medyayı –televizyonu– nasıl sokuyorlar? O kanalları, 900 mü, 990 mı? Onları nasıl sokuyorlar? Burada halkın ikiyüzlülüğü ortaya çıkıyor.

Gülmece ve karikatürün amacı muhalefettir. Yani resmi politikaya uzak olması gereken bir sanat dalıdır. "Çarşaf" mizah dergisinde bu yoktu. Böyle bir politika gütmedi.

"Çarşaf" mizah dergisinde anımsadığım en güzel olay Edirne'de bir genelevin resmi ilanla satışa çıkması olayıdır: Bir gün gazetelerde, hâkimin adı yazılı bir genelev satışı resmi ilan gördüm. İlanda, kaç sermaye var, ne kadar çalışıyorlar, ne kâr getiriyor ve kaç odası var hepsini yazıyor. Bu benim dikkatimi çekti. Felaket bir şey. Çetin Altan'ı (o zaman o da Çarşaf'ta yazıyordu.), Semih Balcıoğlu'nu ve foto muhabirini alarak Edirne'ye gittik. Genelev mahallesini gezdik. Sonra, satış yapılacak mahkemeye gittik. Galiba utancından hâkim yoktu. Görünmedi. Müzayede başlamadan, genelev patronu başladı bize söylenmeğe. "Efendim, burası bir fabrika gibidir. Tezgâhlar nasıl satılırsa ben de bunları satıyorum" dedi.

Biz İstanbul'a döndük. Yazdık-Çizdik.

Savcılık beni mahkemeye verdi. Çok ilginç bir mahkeme oldu. Hürriyet Gazetesi'nin avukatı Çetin Özek, "Aman Aziz Bey dikkatli konuşun, zira bu hâkim çok serttir" diye beni uyardı. Bir takım konuşmalardan sonra, sert hâkim bana: "Sen dedi. Genelev kadınlarının avukatı mısın?"

Ben de: "Siz değil misiniz?" dedim. "Her Türk aydını, Türk halkının avukatıdır. Avukatı olmalıdır. Ben tabii bütün Türk halkının avukatıyım." Yazar olarak. Sizin de aydın olarak, Türk halkının avukatı olduğunuzu sanıyorum dedim. Sonunda aklandım. Bu olay böylece adalet ve basın tarihine geçecek bir olaydır." (Yeni Yüzyıl, 31.7.1995)

27 Mayıs 1960'tan sonra, Milli Birlik İktidarı sırasında askeri mahkemede tutuklu olarak İhsan Ada'yla birlikte yargılanırken (üstte); 18 Mayıs 1951, Sultanahmet Cezaevi (yanda).

mahkûm edilir. Askerlikten çıkartılır. Aziz Nesin 23 Eylül 1944'te Üsküdar Paşakapı Cezaevi'ne girer ve 11 Kasım'da tahliye olur.

Aziz Nesin, Aralık 1946'da solculara yönelik büyük tutuklamada gözaltına alınır ve 17 gün süreyle Sansaryan Han'da bir hücrede tutulup sorgulanır. 1947'de, Amerikan emperyalizmine ve "Truman Doktrini"ne karşı **"Nereye Gidiyoruz?"** başlıklı bir kitapçığından dolayı sıkıyönetimce tutuklanır. Tutuklu olarak yargılanmasının sonunda askerî mahkemece *"Yayın yoluyla milli menfaatlere aykırı eylemde bulunmak"* suçundan, on ay ağır hapse ve dört buçuk ay sürgüne mahkûm edilir. 20 Şubat 1948'de tahliye edilip sürgün olarak, Bursa'ya gönderilir. 20 Mayıs 1948'de de sürgün cezası sona erer.

1948'de **"Azizname-1"** adlı bir taşlama kitabı yayımlar. Bu taşlama kitabının ilk sayfasında şu dörtlük yer alır:

"Zannetme ki daim bi-şekcesine,/Siz her anırdıkça huu çeker milleti/ Alkış beklerken siz eş-şekcesine,/Verir hakkını-zı yuu çeker milleti!" Dönemin başsavcısı bu taşlama dörtlüğüyle hükûmeti aşağıladığını iddia ederek dava açar. Tutuklanma kararı çıkarılır ve polis yazarı her yerde aramaya başlar. Bu dönem Aziz Nesin'in büyük geçim sıkıntısı çektiği yıllardır. Onun için hapse girmeden önce iki çocuğunu geçindirebilecek parayı bulmak için arayışlara başlar. Altı ay boyunca polis Aziz Nesin'i bulamaz. Aziz Nesin o günleri şöyle anlatır: *"Çünkü o kaçak gezdiğim günlerimi, İstanbul'un genel kitaplıklarında, gülmece konusunda çalışarak geçiriyordum ki, kitaplıklar polisin uğradığı, uğramayı akıl edeceği yerler değildi. Gazeteciliğe başladığım 1944 yılından **"Azizname"** adlı taşlama kitabım yüzünden polisçe arandığım 1948 yılına dek, gülmece yazdığım, gülmece yazarı olarak tanındığım hâlde, gülmecenin ne olduğunu, nasıl olduğunu, nasıl olması gerektiğini, tarihini, kuramlarını, oluşumunu bilmiyordum, bu konular üstünde hiç düşünmemiştim. Siyasî polisin beni aradığı, kaçak olarak kitaplıklarda geçirdiğim o altı ay içinde, ilk olarak, yaptığım işin niteliği ve gülmecenin tarihi üzerinde çalışma olanağını elde ettim."* (www.nesinvakfi.org)

Dört ay tutuklu olarak süren yargılama sonucunda, aklanarak serbest bırakılır.

1949'da İngiltere Prensesi Elizabeth, İran Şahı Rıza Pehlevi ve Mısır Kralı Faruk, Ankara'da bulunan elçilik-

Aziz Nesin'in yayımlanan kitapları

Roman: Gol Kralı (1957), Zübük (1961), Şimdiki Çocuklar Harika (1967), Tatlı Betüş (1974), Surnâme (1976), Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (1977), Tek Yol (1978).

Öykü: Geriye Kalan (1953), İt Kuyruğu (1955), Yedek Parça (1955), Fil Hamdi (1956), Damda Deli Var (1956), Koltuk (1957), Kazan Töreni (1957), Deliler Boşandı (1957), Mahallenin Kısmeti (1957), Ölmüş Eşek (1957), Hangi Parti Kazanacak (1957), Toros Canavarı (1957), Memleketin Birinde (1958), Havadan Sudan (1958), Bay Düdük (1958), Nazik Alet (1958), Gıdıgıdı (1958), Aferin (1959), Kördöğüşü (1959), Mahmut ile Nigâr (1959), Hoptirinam (1960), Gözüne Gözlük (1960), Ah Biz Eşekler (1960), Yüz Liraya Bir Deli (1961), Bir Koltuk Nasıl Devrilir (1961), Biz Adam Olmayız (1962), Yeşil Renkli Namus Gazı (1964), Sosyalizm Geliyor Savulun (1965), İhtilali Nasıl Yaptık (1965), Rıfat Bey Neden Kaşınıyor (1965), Vatan Sağolsun (1968), İnsanlar Uyanıyor (1972), Leylâ ile Mecnun (1972), Hayvan Deyip de Geçme (1973), Seyyahatnâme (Duyduk Duymadık Demeyin) (1976), Büyük Grev (1978), 70 Yaşım Merhaba (1984), Kalpazanlık Bile Yapılamıyor (1984), Maçinli Kız İçin Ev (1987), Nah Kalkınırız (1988), Rüyalarım Ziyan Olmasın (1990), Aşkım Dinimdir (1991), Gözünüz Aydın Efendim (1997), Herkesin İşi Gücü Var (2005).

Oyun: Biraz Gelir misiniz (1958), Bişey Yap Met (1959), Toros Canavarı (1963), Düdükçülerle Fırçacıların Savaşı (1968), Üç Karagöz Oyunu (1969), Çiçu (1969), Tut Elimden Rovni (1970), Hadi Öldürsene Canikom (1970), Beş Kısa Oyun (1979), Bir Zamanlar Memleketin Birinde (1992), Başarımı Karılarıma Borçluyum (1992), Sait Hopsayıt (1992), Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (1992), Hakkımı Ver Hakkı (2011), Zat-ı Devletleri İbiş Hazretleri (2011).

Anı: Bir Sürgünün Anıları (1957), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez I - Yol (1966), Poliste (1967), Böyle Gelmiş Böyle Gitmez II - Yokuşun Başı (1976), Benim Delilerim (1984), Salkım Salkım Asılacak Adamlar (1987), Onursal Doktor Olamamanın Büyük Onuru (1993) Böyle Gelmiş Böyle Gitmez III - Yokuş Yukarı (1996), Bir Vicdan Davası (1998), Birlikte Yaşadıklarım Birlikte Öldüklerim (2006), Mum Hala I (2009), Mum Hala II (2010), Unutulmayan Rüyalar (2010).

Şiir-Taşlama: Aziznâme (1948), On Dakika (1957), Sondan Başa (1984), Seviye On Ölüme Beş Kala (1986), Kendini Yakalamak (1988), Hoşçakalın (1990), Bir Aşk Var Bir de Ölüm (1992), Hazreti Dangalak (1992), Sivas Acısı (1995).

Yazı-Derleme-Söyleşi: Nutuk Makinesi (1958), Az Gittik Uz Gittik (1959), Merhaba (1971), Dünya Kazan Ben Kepçe I - Irak ve Mısır (1977), Suçlanan ve Aklanan Yazılar (1982), Ah Biz Ödlek Aydınlar (1985), Soruşturmada (1986), İnsanlar Konuşa Konuşa (1988), Korkudan Korkmak (1988), Bulgaristan'da Türkler, Türkiye'de Kürtler (1989), Sora Sora Cennet Bulunur (1990), Bir Tutam Aydınlık (1994), Bir Dokun Bin Dinle (1994), Çuvala Doldurulmuş Kediler (1995), Türkiye Şarkısı Nâzım (1997), Sanat Yazıları (2011), Sporcu Milletiz Vesselam (2012), Yurt Gezileri (2013), Okuma Güncesi (2014), Dünya Kazan Ben Kepçe II – Alamanya Alamanya (2016).

Mektup: Aziz Nesin- Ali Nesin Mektuplaşmaları (1994), Aziz Nesin- Tahsin Saraç Mektuplaşmaları (1995), Aziz Nesin- Meral Çelen Mektuplaşmaları (1998), Aziz Nesin- Saliha Scheinhardt Mektuplaşmaları (1999), Aziz Nesin- Klaus Liebe-Harkort Mektuplaşmaları (2017).

Çocuklar için: Uyusana Tosunum (1971), Bu Yurdu Bize Verenler (1975), Borçlu Olduklarımız (1976), Pırtlatan Bal (1976), Aziz Dede'den Masallar (1978), Ben de Çocuktum (1979), Anıtı Dikilen Sinek (1982), Nasrettin Hoca Gülütleri (1991), Çocuklara En Güzel Masallar (2009), Hayvanlar Takımı (2009), Arkadaşım Badem Ağacı (2010), Çocuklara En Güzel Öyküler (2012).

leri aracılığıyla Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak, bir yazısında kendilerini aşağıladığı gerekçesiyle Aziz Nesin'e dava açarlar. Görülen dava sonucunda Aziz Nesin altı ay hapse mahkûm edilir. Demirtaş Ceyhun, Aziz Nesin'in mahkûm edilmesinin nedenini şöyle anlatır: *"Dava dilekçesinden öğrendiğine göre, Ankara'daki İngiltere büyükelçisi önce Mısır büyükelçisiyle görüşmüş, sonra da birlikte İran büyükelçisine gitmişler ve Aziz Nesin'in "Mısır Kralı Faruk'un kızkardeşiyle evli İran Şahı'nın hovardalıkları" ile "o zamanki İngiltere Prensesi Elizabeth'in hoppalıklarını" gırgıra alan yazısının, ülkelerinin Türkiye ile ilişkilerini bozacağı suçlamasıyla dava açılmasına karar vermişlerdir hep birlikte. Ve Aziz Nesin, bu yazısından dolayı da 6 ay hapis cezasına çarptırılmış, üç ay Kral Faruk için, üç ay da İran Şahı için hapis yatmıştır."* ("Asılacak Adam Aziz Nesin", Demirtaş Ceyhun, s.11, AD Yayıncılık, Eylül 1994, İstanbul)

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa Nazi işgali altındadır. Georges Politzer, Paris'te işçilere geceleri

dersler verir. Üniversite derslerinden oluşan felsefe kurslarını Aziz Nesin "Felsefe Dersleri" adıyla çevirtir. "Felsefe Defterleri" 1950'de çıkan **"Yeni Baştan"** adlı dergide tefrika edilmeye başlanır. Üç ya dört tefrikadan sonra Aziz Nesin tutuklanır. Tutuklanmanın gerekçesi komünizm propagandası yapmaktır! Aziz Nesin, savunmasında bu eseri ben çevirmedim, ben Fransızca bilmiyorum demesine rağmen 16 aya hapse mahkûm olur. 1944'te henüz daha 29 yaşında üsteğmenken ordudan ayrılıp Babıâli'ye gelen Aziz Nesin, 1950'ye gelindiğinde 35 yaşındayken tam 5,5 yıl hapis cezasına mahkûm edilir ve hapsedilir. Aziz Nesin, hapishanede de yazmayı sürdürür. Yazmış olduğu yazıları gizli gizli dışarı çıkarır. Bu yüzden Üsküdar Paşakapısı Cezaevi'nden, cezasının bitmesine kırk gün kala Nevşehir Cezaevi'ne gönderilir.

Türkiyede Sosyalizmi yayan haftalık dergi

Yeni Baştan

Kapitâl ve Karl Marx

Kapitâl, tercümesinin 45 senelik mazisi

Karl Marx

1955'te İstanbul'da 6-7 Eylül katliamı, T.C.'nin kara tarihine geçen günlerdir. 6-7 katliamı ve yağmalanmanın faili olarak gözaltına alınanlar arasında Aziz Nesin'de var. Aziz Nesin, sıkıyönetimce "suç"lu bulunarak tutuklanır. Harbiye Askerî Cezaevi'ne gönderilir. Aziz Nesin o günleri şöyle anlatır: *"1955'te, Harbiye'deki askerî cezaevinin daracık hücresinde Kemal Tahir'le birlikteydik. Bu dar hücreye, yatarken ikimiz birden sığışamadığımızdan, geceleri yere benim başım onun ayaklarına, onun ayakları benim başıma gelmek üzere, birbirimize ters uzanırdık. Hücre karanlıktı. Tepede, örgü tel içindeki kör lamba hücreyi aydınlatmıyor, karanlığın yoğunluğunu daha çoğaltıyordu. Evimizdekiler nerde olduğumuzu bilmiyorlardı. Hiç kimseyle görüştürülmüyorduk. Geceleri hücrenin çıplak taş tabanına uzanıp yatıyorduk."* (www.nesinvakfi.org) Altı ay tutuklu kaldıktan sonra sorguya bile gerek görülmeden serbest bırakılır.

Aziz Nesin, 1961'de "Yeni Tanin" gazetesinde köşe yazarlığına başlar. "Yeni Tanin"deki bir yazısından dolayı komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanır. 27 Mayıs askeri darbesinin ilk mahkûmu olur. Dört ay tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakılır. Oysa Aziz Nesin, askeri darbeyi desteklediği hâlde, askeri darbenin ilk kurbanı olmuştur. Demirtaş Ceyhun şöyle diyor:

"Aziz Nesin de 27 Mayıs harekâtından yanadır. Yürekten desteklemektedir. Sevinçlidir. Umutludur. Öyle ki, 1956 yılında kazandığı Altın Palmiye ödülünü bile

Ödülleri

1956 – Altın Palmiye, İtalya (*Fil Hamdi* adlı öyküsüyle)
1957 – Altın Palmiye, İtalya (*Kazan Töreni* adlı öyküsüyle)
1959 – Gazeteciler Cemiyeti Fıkra Ödülü
1966 – Altın Kirpi, Bulgaristan (*Vatani Vazife* adlı öyküsüyle)
1968 – Milliyet Gazetesi 6. Karacan Armağanı Birincilik Ödülü (*Üç Karagöz* adlı oyunuyla)
1969 – Altın Krokodil Ödülü, Sovyetler Birliği (*İnsanlar Uyanıyor* adlı öyküsüyle)
1970 – Türk Dil Kurumu Tiyatro Ödülü (*Çiçu* adlı oyunuyla)

TÜRK DİL KURUMU
ÖDÜL BELGESİ

Bu Belge, Türk Dil Kurumu'nun 1970 Yılı TİYATRO Ödülünü
Çiçu
Adlı Yapıtıyle Kazanan Sayın AZİZ NESİN'e
Başarısının Anısı Olarak Verilmiştir.

Ankara 26 / 9 / 1970

GENEL YAZMAN
ÖMER ASIM AKSOY

BAŞKAN
Prof. Dr.
MACİT GÖKBERK

1974 – Arkın Çocuk Edebiyatı İkincilik Ödülü (*Pırtlatan Bal* adlı öyküsüyle)
1975 – Lotus Asya-Afrika Yazarlar Birliği Ödülü
1977 – Bulgaristan Uluslararası Gülmece Kitapları Yarışması Hitar Petar Ödülü
1978 – Madaralı Roman Ödülü (*Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz* adlı romanıyla)
1984 – Erkekçe Başarı Ödülü (*Tülsüyü Sevmek* hikâye dalında en başarılı eser)
1985 – TÜYAP Halkın Seçtiği Yılın Yazarı
1990 – Tolstoy Altın Ödülü
1990 – Viyana Tiyatro Ödülü
1991 – Rüştü Koray Armağanı
1991 – Fransa Devletinin verdiği Şövalyelik Nişanını
1992 – Edebiyatçılar Derneği Onur Ödülü ve Altın Madalyası
1992 – Abdi İpekçi Barış ve Dostluk Ödülü
1993 – Carl Von Ossietzky Ödülü
1993 – Dionysos Şiir Ödülü.
1994 – CPJ Uluslararası Basın Özgürlük Ödülü
1995 – Orhan Apaydın Demokrasi ve Barış Ödülü
1995 – Hiroşima Vakfı Ödülü

Aziz Nesin'den

- "Türklerin yüzde 60'ı, daha sonra da Kürtlerin yüzde 80'i aptal" dediniz ve büyük bir tepki aldınız, bu sonuca nasıl ulaştınız?

Daha önceden de hep bunu düşünürdüm ama bugünkü anayasamızın seçiminde bu orantı yükseldi. Bu bütün milletin beğenmediği anayasaya bu millet oy verdi, yüzde 92,5 oy verdi, demek aptal kaçmış? Yazın bakalım. Hem beğenmiyorlar hem de beğenmedikleri anayasaya oy veriyorlar, Evren gibi bir adamı da başa geçiriyorlar. Akıllı mı bu millet? O zaman millet bunu söyledi oylarıyla, ben karar vermedim buna.

-Verdiğiniz oranlarda farklılık var.

Ben onu nezaketen yüzde 60 demiştim. Bunun çok daha fazla olduğunu Türk milleti kanıtladı, anayasa seçimlerinde.

("Yeni Asır" gazetesinde yayınlanan röportajından, 7 Temmuz 1995)

- Türkiye'de tartışma konusu olan azınlıklar sorununun çözümü hakkında ne düşünüyorsunuz?

- Türkiye'de yanlış bir azınlık politikası izleniyor yıllardan beri. "Kürt" yoktur, bunlar aslında "Türktür", biçiminde uydurma bir tarih çıkarıyorlar. Aslı Kürttür, Kürt değildir gibi bir soru zaten bilimsel değildir. Aslı ne olursa olsun bir insan kendine "Kürdüm" diyorsa, ona hiç kimsenin 'sen Kürt değilsin' deme hakkı yoktur. Bazı insanlar da kökenleri Türk olmadığı hâlde kendilerine Türküm diyorlar. Onlara hiç kimse kalkıp da 'sen Türk değilsin' demiyor! Kürtçe diye bir dil yok' demek ya da Kürtçeyi yasaklamak saçmadır. Çünkü bugün Doğu'daki mahkemelerde Kürtçe tercüman kullanılıyor. Bizim uydurma tarih tezimizin benzerini Bulgarlar bize karşı kullanıyorlar. 'Bulgaristan'daki Türkler Türk değildir, aslında Slav'dır biçimindeki teze, Türk hükümeti yanlış Kürt politikasından ötürü gereken yanıtı veremiyor.

- Kürt isyanlarının bastırılması sırasında olanlar günümüzde hala tartışılıyor

- İki kez Kürt katliamı olmuştur. Her ikisinin ardından da dış güçlerin kışkırtması vardır kesin olarak. Bu kışkırtmaya karşı Türk hükümeti olgun ve olumlu davranabilirdi. Ama ne yazık ki, öyle yapılmadı. Kürt halkını ezmeye kalktı Türk ordusu. Bunu onaylamıyorum. İyi bir politika izlanmedi. Şunu da unutmamak gerekir ki, bu hareketler dış emperyalist etkilerle olmuştur. Ama bu da Türk ordusunun oradaki ezici tavrına gerekçe olmamalıydı.

(Siyah Beyaz dergisinde yayınlanan röportajdan, 8.7.1995)

Türk şiiriyle Türk mizahının çok zengin, yüksek düzeyde, dünyada önemli bir yeri oluşunun bir nedenide, mizahla şiirimizin çok uzun geleneği olması, köklerinin çok derinlerde oluşu, çok eski geçmişten beri kaynağının halktan fışkırmasıdır. Kitaplıklardaki çalışmalarım sırasında, ne yazık, böylesine zengin mizahımızın tarihinin araştırılmamış, yazılmamış olduğunu gördüm. Bir mizah edebiyatı tarihimiz yoktu. Bu yokluğun başlıca nedeni, günümüze dek —hatta günümüzde bile— mizahın edebiyattan, sanattan sayılmamasıdır. Ulusal övüncümüz olan, olması gereken mizahın bugün bile ne oranda edebiyattan sayılmadığını şundan da anlayabiliriz ki, «Dünyayı Güldüren Türk» dediğimiz ve bir uçtan bir uca dünyada ünü en yaygın Türk olan Nasrettin Hoca'nın bugüne dek ve bugün de edebiyat kitaplarımızda, edebiyat tarihlerimizde, okullardaki okuma kitap1arında ya hiç yeri yoktur ya da hiç denilecek kadar bir yeri vardır.

("Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı", Aziz Nesin, s.7-8, Akbaba Yayınları, 1973, İstanbul)

"Gülmece (mizah), bir diyalektik gelişimle, hem kendisi egemen sınıfların baskısıyla doğar, hemde kendisini doğuran egemen sınıfların baskısını çağırır. Baskının yarattığı bunalım ortamında doğan, kendisini doğuran baskıyı arttıran bu görevci gülmece ya kendisi ya baskıyı yapanlar yok oluncaya dek sürer. Tarih göstermiştir ki, egemen sınıflarla gülmecenin çatışmasında, egemen sınıflar gülmece yazarlarını, gülmeceyi yaratanları yok etseler bile yine de sonunda yengi gülmecenindir; çünkü gülmecenin çürüttüğü egemen güçler sonunda yenik düşüp yok olmaya yargılıdırlar."

("Cumhuriyet Döneminde Türk Mizahı", Aziz Nesin, s.12, Akbaba Yayınları, 1973, İstanbul)

(Aziz Nesin Portresi: Semih Poroy)

götürüp bağışlamıştır Devlet Hazinesi'ne, 27 Mayıs harekâtı başarı kazansın diye. Kendisi de "Altın Palmiye" adlı öyküsünde bu gerçeği; 'Ayıbımı yüzüme vurmazsanız, ilk Altın Palmiye'yi, 27 Mayıs'ın coşkulu, duygulu sevinci içinde, götürüp Devlet Hazinesi'ne verdiğimi söyleyeceğim; hani hacılarımıza döviz yetiştirmeye çalışan Devlet Hazinesi'ne...' diye belirtir." ("Asılacak Adam Aziz Nesin", Demirtaş Ceyhun, s.81, AD Yayın-

cılık, Eylül 1994, İstanbul)

12 Mart askeri muhtırasından sonra Aziz Nesin yeniden hapistedir. Tarih, 24 Mayıs 1971'dir. Maltepe Askerî Cezaevinde, belirsiz bir nedenle tutukludur. Yalnız başınadır. 12 Mart'taki tutuklanması son tutuklanması olur. Bu tutuklanmada üç öykü yazar. Bu öyküler **"Ah Biz Eşekler"** adlı kitabının sonunda yayınlanır.

Almanya, Polonya, Rusya, Finlandiya, Romanya, Bulgaristan, Kiev'e ve Tiflis'e gider. 1967'de bir yurtdışı gezisi dönüşünde, siyasi polis tarafından gözaltına alınır ve 8 saat sorguya çekilir.

12 Eylül 1980 askeri faşist darbesinden sonra toplumsal bir tepki verilmez. Mart 1984'te Aziz Nesin önderliğinde "Aydınlar Dilekçesi" ile 12 Eylül faşizminin anti-demokratik uygulamalarına karşı bir tepki ortaya konulur. Dilekçeyi imzalayan 58 kişi hakkında dava açılır ve askeri mahkemede yargılamalar başlar. Yargılama sürerken, cunta şefi Kenan Evren, TV ve radyoda dilekçeyi imzalayanları "vatan haini" olarak niteler! Aydınlar beraat eder ve Aziz Nesin, Kenan Evren hakkında dava açar.

Aziz Nesin, İzmir Torbalı'da katıldığı bir panelde, katılımcılardan biri "Nasrettin Hoca'nın torunları olarak zeki insanlarız değil mi?" şeklinde Aziz Nesin'e soru sorar. Aziz Nesin'de 'Yüzde 60'ı aptaldır' der. Bu söylem üzerine Kuzey Kürdistan-Türkiye'nin dört tarafında Aziz Nesin hakkında "aptallık" davaları açılır. Kaç dava açıldı? Sorusuna şu cevabı verir:

"Sayısını kesin olarak bilmiyorum ama çooook... Anadolu'nun nerdeyse her köşesinde bir dava açıldı. İlginçtir, mevcut yasalara göre, açılan her davaya benim gitmem gerekiyormuş. Nasıl yetişirim her yere? Ben ancak 8-10 tanesini biliyorum. Neyse, İstanbul Ağır Ceza'da açılan bir davada, bütün dava dilekçelerinin İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderilmesini karara bağlattılar da avukatlar, bütün Anadolu'yu dolaşmaktan kurtuldum. Ayrıca biliyor musun, bu davalar niçin açılıyor? Bunca çok insan niye dava açıyor hakkımda?" Demirtaş Ceyhun *"Türklüğe hakaret ettiğiniz için, ulusal onurları ayaklanıyor olsa gerek. Sizi Türklük adına cezalandırmak istiyorlar?"* şeklindeki sorusuna Aziz Nesin'in cevabı şöyledir:

"Hayır, efendi, hayır... Bu heriflerin beni cezalandırmak istedikleri filan yok aslında. Düşünsene... Türklük onurunu korumak filan gibi bir amaçları olsa, böyle dava açılır mı hiç? Davayı yitirirlerse, Türklerin yüzde bilmem kaçının aptal olduğu mahkeme kararıyla tescil edilmiş olacak. Ama adamların derdi, Türklük mürklük değil, kendilerinin aptal olmadıklarının mahkemece tescil edilmesi... Davayı kazanırlarsa, zeki olduklarını kendi gözlerinde kanıtlamış olacaklar. Neyse ki, yitiriyorlar da açtıkları davaları, aptallıkları bir kere de mahkemece onaylanmış oluyor." (Age., s.81)

Sivas katliamı

Kuzey Kürdistan-Türkiye'de, Aziz Nesin'i hedef hâline getiren olaylardan en önemlisi, Salman Rüşdi'nin "Şeytan Ayetleri" kitabının Türkçeye çevrilmek istenmesidir. Aziz Nesin'in hedef hâline gelmesi, getirilmesinin başka nedenleri de var. O, dosta-düşmana ateist olduğunu haykırdı. Haykırmakla yetinmedi, dinin insanları nasıl uyuşturduğunu da anlattı. İslamcılar, Salman Rüşdi gibi Aziz Nesin hakkında da ölüm fetvası verdi. Bu fetvanın uygulama yeri olarak da daha önceleri Sivas/Banaz'da düzenlenen, ilk kez 1993'te Sivas'ta gerçekleştirilen Pir Sultan Abdal Şenlikleri oldu. 2 Temmuz 1993'de Sivas'ta, Aziz Nesin ve aydınlar hedef alındı. Madımak oteli yakıldı, Aziz Nesin şans eseri kurtuldu. Devlet bu olayda yine Aziz Nesin'i suçlu bularak O'nu, kışkırtıcı ilan etti! Sivas'ta devletin gözetimi altında yapılan katliamda 33 yazar ve aydın yaşamını yitirirdi. Aziz Nesin Sivas katliamı hakkında şöyle diyor:

"2 Temmuz 1993 günü, Sivas'ta 10 bin insan, sekiz buçuk saat "şeriat isteriz" diye ulumuştur. Sekiz buçuk saat, Madımak Oteli'nde kapana sıkıştırılmış gibi, biz devleti bekliyorduk. Ben bu devletin nasıl devlet olduğunu bilmeme karşın, hâlâ içimde şöyle ya da böyle bir devletin bulunduğu umudu ve inancı vardı. Bu yüzden nasıl olsa kurtulacağımıza inanıyordum.

37 aydının cayır cayır yakılmasından ve 60 insanın yaralanmasından sonra hemen hemen bütün gazeteler, buna benim Sivas'taki konuşmamın neden olduğunu yazdılar. 2 Temmuz günlü, yani benim konuşmamın ertesi günü çıkan hiçbir gazetede benim Sivas konuşmam yoktu. Öyleyse nerden çıkarıyorlardı benim Müslüman Sivas halkını kışkırtıcı, İslam'ı küçültücü, aşağılayıcı sözler söylediğimi? Yaşamımın hiçbir döneminde İslam dinini ve Müslüman dindarları küçültücü bir söz söylemediğim gibi, hiçbir inancı ve inanç bağımlılarını aşağılamadım. Ama kendimin dinsiz ve Tanrısız olduğumu da yadsıyarak ikiyüzlülük yapmadım, yalancılık yapmadım.

Benim Sivaslıları kışkırtarak bu toplu kıyıma neden olduğumu salt bu faciadan en çok sorumlu olması gereken içişleri bakanı söylememişti. Aynı yalanı cumhurbaşkanı, başbakan, ana muhalefet partisi genel başkanı da yineleyerek Türk ve dünya kamuoyuna yaydılar.

Birey olarak hiç kimse tek başına suçlu değildir. Suçlu, bağnazlara ve köktendincilere derece derece ödün veren bütün hükûmetlerdir. En sonuncu hükûmet en suçlu olandır." (www.nesinvakfi.org)

Aziz Nesin, nasıl kurtulduğunu ise şöyle anlatıyor:

"Beni komiser sanmışlar. Dumanların arasında beni pencereden bağırırken görünce, aralarından bazıları

komiser sanmışlar. İçerde mahsur kalmış komiserlerden biri pencereden yardım istiyor sanmışlar. "Komiseri kurtaralım!" diye bağırıyorlardı beni göstererek. Şunu söyleyeyim ki, Lütfî Kaleli yanımda olmasaydı, olanaksız, kesinlikle kurtulamazdım o cehennemden. Dumandan boğulur ölür, cayır cayır yanardım. Çünkü dumandan artık öyle bitkin düşmüştüm ki, pencereye çıkıp itfaiye merdivenine atlayacak gücüm yoktu. Lütfî Kaleli beni kucaklayarak pencereye çıkardı, itfaiye merdivenine oturttu. Arkamdan da o geliyormuş meğer farkında bile değilim. Ağır ağır inmeye çalışıyorum. Daha merdivenin ortasına gelmemiştim, benim komiser olmadığımı, Aziz Nesin olduğumu fark ettiler. Ve bağırmaya başladılar birden; "Aman kurtarmayın onu!" diye. "Asıl gebertilecek adam o!" diye bağırıyorlardı hep bir ağızdan. "Komiser değil o, şeytan! Gebertin onu! Öldürün!" diyorlardı. En çok bağıran da o encümen üyesiymiş mi neymiş, o sakallı, belediyeci adamdı. Sonradan yok olan adamdı. İşte o adam hem bir yandan bağırıyor, hem de itfaiyecilerin birinin elinden ucu demir çengelli uzun bir yangın sopası kapmış, ittirerek, dürterek beni merdivenden düşürmeğe çalışıyordu. Kimileri de merdivenden tırmanmış, parçalarımdan çekiştiriyordu galiba. Zaten, düştüm de. Tam o sıra birileri sahip çıkmış bana, o sayede kurtulmuşum. Yoksa öldüreceklerdi. Ona rağmen, birkaç darbe yemiştim başıma filan. Hatta yaralanmışım, başımdan kan akıyormuş. Yuvarlanmışım. Allak bullak olmuştum. Beni sürükleyerek filan bir arabaya zar zor atmışlar. Arabada bir polis hâlâ vuruyordu bana. Tabii, hangi polisti, bilmiyorum. O ara bir başka polis de engel olmuştu o vurana. Tabii onun da kim olduğunu bilmiyorum. Yığılmış kalmışım. Arkamda oturan biri, ceketini, ya da kazağını çıkarmış, başımın altına koymuştu. Ben, iyi yürekli bir polis sanmıştım başımın altına kazağını koyanı. Meğer o adam, Lütfi Kaleli imiş." "Asılacak Adam Aziz Nesin", Demirtaş Ceyhun, s.21-22, AD Yayıncılık, Eylül 1994, İstanbul)

Aziz Nesin'in Belediye Encümen Üyesi dediği kişi Cafer Erçakmak'tı. Cafer Erçakmak korundu ve 10 Temmuz 2011'de öldü. Dönemin Belediye Başkanı Refah Partisi'nden Temel Karamollaoğlu idi. Temel Karamollaoğlu, şimdi Saadet Partisi'nin genel başkanlığını yapıyor. Lütfi Kaleli o günleri şöyle anlatıyor: *"Refah Partili Belediye Başkanı Temel Karamollaoğlu:*

-Hele şunların ruhuna bir fatiha okuyalım, diye başlayıp, kalabalığı Kültür Merkezi'ne saldırdıktan, Ozanlar Anıtı'nı yıktırdıktan sonra, "Gazanız mübarek olsun!" demiş ve gözü dönmüş militanlarını yüreklendirdiği için "Mücahit Temel" diye baş tacı edilebilmişti." ("Aziz Nesin Günleri", Edebiyatçılar Derneği, s.171, Haziran 1996, Ankara)

"Mücahit Temel" şimdilerde "demokrasi" havariliği yapıyor! 2 Temmuz 1993'te, devletin gözetimi altında Sivas'ta bir katliam yapıldı. Pir Sultan Abdal şenlikleri için Sivas'ta bulunan insanlardan 33'ü Madımak Oteli'nde yakıldı. Bu katliamın hazırlığı günler öncesinden planlanmıştı. İnsanlar otelde yanarken, dinci faşistler otel önünde "zafer" çığlıkları atıyordu. Yangından kaçanlar dışarı bırakılmıyordu.

Madımak Oteli'ni kuşatanlar saatler boyu, 'Kemalist devlet yıkılacak elbet', 'Vali gidecek şeriat gelecek', 'Cumhuriyet, Sivas'ta kuruldu Sivas'ta yıkılacak' diye bağırmalarına rağmen engellemeyle karşılaşmadılar. 'Din elden gidiyor' haykırışları saldırganların kullandığı ana tema idi. Katliamcılar, kendilerinden olmayanları yakmakla dinin elden gitmediğini ispatlamaya çalışıyorlardı! Olayların başlaması ile birlikte, oteldeki insanlar Ankara ile telefon bağlantısı kurmuşlardı. Dönemin başbakan yardımcısı Erdal İnönü ile de görüşmüşlerdi. Kendilerine devletin güçlü olduğu ve gerekenin yapılacağı söylenmişti! Ama saatler ilerliyordu ve faşist devletin kolluk güçleri olayları seyrediyordu.

Sivas katliamı bir devlet operasyonuydu. Türkiye'nin bir şehrinde binlerce kişinin, 8 saat süren bir eyleminin ve bu katliamın engellenmemiş olması nasıl açıklanabilir? İnsanları yakabilen bir vahşetin, günler öncesinden hazırlanması ve ona dur demeyen bir devlet aygıtı vardı ortada. Sıradan bir basın açıklamasını bile şiddetle bastıran kolluk kuvvetlerinin, insanları yakmak gibi bir vahşeti saatlerce seyretmekle yetinmesi, en hafif ifadeyle söz konusu katliama göz yumulduğunun açık göstergesi idi.

Son istek

1995'de son isteğini şiir dizelerine şöyle yansıtır:

"Bitki olacaksam/Çayır çimen olayım/Aman baldıran değil/Yol altında kalacaksam/Gelin arabaları geçsin üstümden/Çelik paletler değil/Üstümde çocuklar koşuşsun/Ne kaçan ne kovalayan/Askerler değil/Kerpiç yapacaksanız beni/Okullarda kullanın/Cezaevlerinde değil/Soluğum tükenmez de kalırsa/Islık öttürsünler/Aman ha düdük değil/Kalem yapın beni kalem/Şiirler yazan sevi üstüne/Ölüm kararı değil/Ölünce yaşamalıyım defne yapraklarında/Sakın ola ki/Silahlarda değil..." (www.nesinvakfi.org)

Aziz Nesin 2 Temmuz 1995'de Foça Belediyesi'nin düzenlediği etkinliklere katılmak üzere Foça'ya gider. 5 Temmuz'da Alaçatı'da "Dost Kitabevi"nde okurlarıyla söyleşir, kitaplarını imzalar. Akşam oteline döndüğünde fenalaşır. Çeşme'den gelen doktorların tüm çabalarına karşın 6 Temmuz günü saat 01.05'de yaşama gözlerini kapatır. 7 Temmuz 1995'de önceden vasiyetinde yazdığı gibi Çatalca'daki Nesin Vakfı'nın

bahçesinde gömütünün yeri belli olmamak üzere törensiz olarak toprağa verilir.

Sonuç

Yaşamını demokrasi mücadelesine adayan Aziz Nesin, bütün muhalefetin susturulduğu 12 Eylül faşist darbesinin karanlık günlerinde tarihe geçen "Aydınlar Dilekçesi" eylemini örgütlediğinde şimşekleri üzerine çekti. O, işçilerin-emekçilerin Türkiye'sinin yanında durdu. *"Realist bir kafan olmalı. Bizim ülkemize, halkımıza ve dünyamıza gerçekçi kafalar gerekir. Gerçeküstü kafaların da gereksiz olduğunu söylemiyorum, ama yirminci yüzyılın son çeyreğinde yaşadığımızı unutmayalım. Ne fantaziye ne gerçeküstüne karşıyım; hele sanatta... Hatta gerçeğe fanteziden bile ulaşılır derim. Ama amacımız gerçekçi olmak olmalıdır."* ("Aziz Nesin-Ali Nesin Mektuplaşmaları II", s.56, Düşün Yayıncılık, 1994, İstanbul) diyendi Aziz Nesin.

Aziz Nesin üretken bir yazardır. 80 yıllık yaşamına 111 dolayında kitap sığdırdı. Kırktan fazla ülkenin dergilerinde ve gazetelerinde yazıları çıktı, kırktan fazla ülkede kitapları basıldı. 20'yi aşkın uluslararası ödül aldı. Yapıtları üzerine gazete ve dergilerde yazılar yazdı. Kitapları İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça ve Arapçanın yanı sıra 24 dilde yayımlandı. Öyküleri 28 dile çevrildi. 45 yıl boyunca 200'den fazla takma ad kullanmak zorunda kaldı.

O, Türkiye edebiyatında aydın ve yazar sorumluluğunun gereğini en iyi şekilde yerine getiren nadir yüzakı aydınlardan birisidir. O, kuruluşuna öncülük ettiği, içinde yer aldığı kurumlar üzerinden (Türkiye Yazarlar Sendikası, İnsan Hakları Derneği, Barış Derneği, Türk-Yunan Dostluk Derneği, Bilar AŞ., PEN Yazarlar Derneği, Onbinler AŞ., gibi örgütlerin kuruluşuna öncülük etti. Nesin Vakfı'nı kurdu.) aydın ve yazarların birlikte hareketine öncülük edenlerden birisiydi.

Aziz Nesin, halktan yana, işçi sınıfından, emekten yana toplumcu ve gerçekçi bir yazardır. O'nun toplumcu gerçekçi yaklaşımı ve yergi gücü, gülmece edebiyatının öncülerinden biri olmasını sağlamıştır. O, yaşadığı toplumun aydınlanmasından ödün vermemiştir. O'nun ele aldığı konular, toplumun her kesitinde yaşanan günlük olaylardır. Ele aldığı konulara toplumcu bir aydın olarak yaklaşmıştır. Ülkelerimizde aydınlanma hareketine en fazla katkı sunan, kalemini daha güzel bir dünyaya varmak için silah olarak kullanan örnek alınması gereken insanlardan biridir Aziz Nesin.

13.08.2020 ■

Kuşları Fazla Bekletme

■ SEVDA ÖZDEN TÜYBEN

Vakit hayli karanlık
Şimdi tam zamanı,
Haydi tut iki yakasından
Yırt gömleğini dünyanın.
Dökülsün ortaya
Hayatın düş memeleri.

Onlar eme dursun düşleri.
Sen bastır gözünün tuzunu
Özünün tozuna.
Kendini ç/al
Susmuş kirli ellerden
Göğe bağışla.

Bırak kâfiyeler onların olsun.
Bırak, bırak...
Şiirleri de alsınlar!
Ne de olsa çocukları bir tek
Şiirlerde seviyorlar.
Gözlerinin kenarında
Kurumuş son nefeslerini
Silerken çocukların,
Şiir sürüyorlar
Ölü nefeslerin üzerine.

Seni ölüyken de sevmeyecekler.
Haydi çek darağacını
Ayaklarının dibine,
Devir sehpanı kırık bir çığlıkla.
Şimdi kapat gözlerini,
Kuşları fazla bekletme!

Ayağında Kundura

■ BAKİ MESUT KÖPRÜCÜ

Ali, babasının mezarı başında, dizleri üstüne çökmüş hem ağlıyor hem türkü söylüyor:

"Ayağındaaa kuuundura..."

Elinde babasından kalma ipek mendil, gözlerini siliyor. Ardından baba yadigârı tabakasını çıkarıp babasının en sevdiği sarma tütünden yakıyor. Onu mezarın üzerine bırakıp bir tane de kendi için yakıyor.

"Çek, seversin... Bunu sen sardın. Bitiremeden bıraktın gittin beni zaten. Sakladım, daha duruyo... Bi tek senin yanında içiyom, kızma!" deyip ciğerinin her köşesine dolduruyor zıkkımı, türkü eşliğinde.

"Genç ömrüüümü, çüüürüttün,
Göğsüüüme vuuura vuraaa"

Ali, yanı başında beliren ayaklara bakıyor. Başını kaldırıyor yüksek bir tepeye bakar gibi... Güneşin sarısını yarım yamalak örten kafalara bakınca ikindi güneşi gözünü alıyor. Elini gölgelik yaptığında Kemal ile Hasan'ın sırıtan kapkara, çilli suratını görüyor:

"Ne bakıyonuz lan öküzün trene baktığı gibi..."

Yüzü gözü ıslak, içi perişan ayağa kalkıyor. Son bir fırt çekip atıyor cigarasını yere, çiğniyor siyah, tozlu kundurasının ucuyla; iyice çiğniyor. Çiğnedikçe çıplak topuğu görünüyor giydiği kocaman kunduranın içinden.

"Bi cigara içirtmediniz şurda ağız tadıyla!"

Kemal, dişlek ağzıyla durmadan sırıtıyor; kıkır kıkır gülüyor. Hasan ise Ali'nin elindeki tabakadan bir tane cigara çekip "Ulan manyak..." diyor, "Dirisini cigara öldürdü zaten, bari ölüsüne içirme şu zıkkımı. Hem ölüyle cigara mı içilir, sen kafayı yedin gittin iyice!"

"Ne yapsaydım ya... Halay mı çekseydim zırtolar!"

Kemal, Hasan'a bakıp sırıta sırıta "Haso, hadi cigaraya da eyvallah, içsin de..."

"Eee...De'si ne oğlum!"

"Ulan, görmüyor musun sabahtan beri türkü söylüyor ölmüş gitmiş adama! Hahaha... Ulan, millet dua eder; bu da yok ayağında kundura, bilmem ne..."

Ali, bir şaplak indiriyor Kemal'in ensesine, "Kesin lan... Ben dua mı biliyom da dua edeyim! Baktım edecek bi duam yok... Ben de adamcağızın en çok sevdiği türküyü söyledim. Ne var bunda..."

"Kızma, tamam kızma!" diyor Kemal; çirkin, kıllı suratıyla...

"Ulan, kızmayıp da napayım size! Siktirin gidin lan... İşiniz gücünüz yok mu sizin!"

İki kafadar, sırıta sırıta uzaklaşıyor. Giderken uzaktan uzağa Ali'yi seyrediyorlar.

Ali, dizlerini kırıp bir cigara daha yakıyor tabakadan. Onu mezarın üzerine bırakıp bir tane de kendisi için yakıyor. "Çek...." diyor, "Senin sardığın bu. Daha bitmedi."

Dizlerini çözüp toprağa bırakıyor kendini. Babasının mezarına bakıyor. Bir heykel gibi duruyor, hiç kıpırdamadan. İkindi güneşi, Ali'nin türküsü eşliğinde yavaş yavaş çekiliyor köyün damlarından. ■

Kelebek Etkisi

■ FEYZA KURT

Sana bunları yazarken bile kalp atışlarım normalin üzerine çıkıyor. Merak ediyorum, acaba hiçbiri için kalbin hiç böyle çarptı mı? Evet, çok zarar gördüm ama içimdeki kaybetmek için fazla değerli. Aşk, saygı hatta belki takıntı... Nasıl isimlendireceğin sana kalmış.

Sana bunları yazarken hâlâ sözlerin kulaklarımda çınlıyor. Kelimelerin ağzından çıkarken anlam buluyor. Fikirlerin, hayata bakış açın, olağanüstü kültürün... Birinin fiziki özelliklerini sevmek değil de kas ve kemiklerinin arkasını sevmek... Daha savunduğum pek çok ülkü oldu ama sen benim en güzel fikrimsin.

Nakil

■ **GÜLBİN SODAN**

Kiralık bir öldürücü olmak güç gelmedi bana. Keyifliydi bile diyebilirim. Leşlerimin çetelesini eşim tutuyor. Söylediğine göre ikinci defter bitmiş.

Ama yolunda gitmeyen şeyler var. Karabasanlar, sıçrayarak uyanmalar, kan görünce bayılmalar. Nerden çıktı bu kadın işi şeyler be? Yakışır mı bana?!

Tek çözüm nakil yaptırmak. Karakter ve vicdan nakli. Ünlü ve seçkin ekiple anlaştım. Dediklerine göre, bir ilk olacakmış dünyada. Tıpta devrim. Çalarak ve öldürerek biriktirdiğim paraların hayrını göreceğim. İkinci doğuşum olacak bu.

Yalnız çok önemli bir nokta var; Başka hiç kimse bilmeyecek olanı. Üçümüz dışında; ben, eşim ve nakil ekibi. Yoksa milletvekilliğine adaylığımı koyamam. Kim alır melek gibi adamı ülke yönetimine?

Nakil masasına yattığımda bir şaşkınlık geçirdim. Nakil yaptırdığım mevta, son öldürdüğüm adammış! Vermedim bozuntuya. Kendime iyilik yapmışım meğer.

Nakil sonrası uyanışım tek sözcükle muhteşem! Nasıl bir rahatlamışlık duygusu, nasıl bir arınmışlık anlatılamaz. Mevtanın kalbi de, içi de çok temizmiş. Toprağı bol olsun, şimdi hepsi benim oldu. Mis gibi uyurum bu gece!

Ama bu da ne? Dış kapının önünde bir medya ordusu! Kameralar, mikrofonlar, ardı ardına patlayan flaşlar, terbiyesizce sorular:

— Efendim, neden yaptırdınız bu nakli? Karaktersiz miydiniz?

— Vicdanınız ne durumda? Temizlik iyi geldi mi?

— Çalmadan, öldürmeden yaşayabilecek misiniz? Zor olmaz mı?

Nerden öğrenmiş bu sülükler benim büyük sırrımı? Pazarlığa dâhil, birinci koşuldu bu.

Oldum bittim iyi koşucuyumdur. Ben önde, onlar arkada koşuyoruz caddelerde. Korna sesleri, düdükler, seslenişler, çığlıklar arasında. Kalabalık gitgide büyüyor arkamda. Yol kenarına park edip, arabalarından fırlayanlar ne olduğunu anlamaya çalışıyor. Arayı açarak, ilk ara sokağa sapmadan önce, bir de zincirleme kaza! Kahretsin! Yurtdışında bile duyulur bu. Manşetleri görür gibiyim ; ' Ünlü mafya babası nakil oldu'. Canavarca hislerle eleştiri yapar bunlar!

Büyük bir çöp kutusunun kapağını açarak dalıyorum içine. Kapağı ve çöpleri örtüyorum üstüme. Sülük ordusu, kutuyu geçip koşmayı sürdürüyor. Belâdan sıyrılmayı bilirim ben.

Ama kim söyledi büyük sırrımı? Kim ya da kimler? İlk işim bunu ortaya çıkarmak. Sonra sıra medyaya gelecek. Leş yapacağım onları leş! ■

Sana bunları yazarken başkası için hayaller kuruyor olabileceğin gerçeği var önümde. Bu büyük bir kırgınlık içimde ama bu ağlatmayan, öldürmeyen bir kırgınlık çünkü öldüren kırgınlıklar da vardır. Sonuçta hiç kimse elma seviyor diye elmanın da kendisini sevmesini bekleyemez değil mi? Ne güzel söylemiş Nazım: "...Tahir'i Zühre sevmeseydi artık yahut hiç sevmeseydi Tahir ne kaybederdi Tahirliğinden?" İşte tam bu yüzden başkasına gülme ihtimalin yakıp kavursa da, kırsa da sessizce oturuyorum ta ki aynı şairin başka dizelerini okuyana kadar "Ben artık şarkı dinlemek değil şarkı söylemek istiyorum."

Sana bunları yazmadan önce çok düşündüm, çok kararsız kaldım, çok titredim. Daha önce babama bile yazmış biri olarak onun bana acı dışında bir şey katmadığını bildiğim için belki de beni korkutmuyordu ama şu an önümde kocaman bir karanlık var ve seni o karanlıkta bulmak, o karanlıkta siyah bir kedi bulmaktan daha farklı değil.

Sana bunları yazmadan önce, sana bunları yazarken, sana bunları yazdıktan sonra... Zaman dilimim sen... Fikrim sen... Seni zikredemeyecek kadar korkak olan ben... Fikirler ölmez derler. Benim de seni içimde taşıyabildiğim kadar uzun taşımam seni öldürmez değil mi? Çünkü ben bir kas yığınına değil bana kendimi geliştirmem konusunda farkında olmadan liderlik eden, kendi dünyasını değiştirmeyi başarmış üstelik başkalarının dünyaları üzerinde de etkin olan bir beyine ve kalbe ve fikre kapıldım. Bana baba olabilecek ve beni koruyabilecek olma ihtimalin, en iyi arkadaşım olabilecek olma hayalin ve bana anlam katman bile çok muhteşem şeyler. Daha nice başka insanların hayatına dokunman dileğiyle... ■

UMUDUMUZU KAYBETMEMEK LAZIM
GELECEKTEN KORKMAMAK LAZIM
BELKİ DE GÜZEL GÜNLER GÖRECEĞİZ
VAR ÖYLE BİR İHTİMAL
BELKİ DE 'ÇOK ÇOK' GÜZEL GÜNLER GÖRECEĞİZ
HAYAL DE OLSA, HAYALİ BİLE GÜZEL

Bilinmeze Doğru Gidiyoruz

■ KÜBRA ERBAYRAKÇI

Farklı toplum, farklı kimlikler ve farklı kişiler. Herkesin farklı hikâyeleri var. Kimileri bu hikâyeler sayesinde büyük tecrübeler ediniyor. Kimileri ise daha toy, hayatın gerçeklikleriyle yeni yüzleşmeye başlıyor. Toplumda insanlar; büyük bedeller ödeyenler, ödemeyenler, mutlu yaşayanlar, mutsuz olanlar, hayattan zevk alanlar ve intihara eğilimli olarak olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılıyor. Herkesin farklı hikâyesi olması bir şey anlam ifade etmiyor aslında. Aynı hayat hikâyesine sahip olanlarda karşımıza çıkmakta ve biz o insanlara aynı gözle bakmaktayız.

Duraktayım, otobüs bekliyorum. Arabasıyla birisi yaklaştı yanıma. Arabasının penceresini açan adam, bana nereye gideceğimi sordu. Tanımadığım bir insan ve o insana güvenmek ve güvenmemek anlamında beynim 4 saniye içerisinde karşımdaki kişiyi analiz edip, cevabı verip vermemem gerektiğim konusunda bana yardımcı oluyor. Hemen, hiçbir yere cevabını veriyorum. Demek ki, tanımadığım kişilere karşı beynim bana uyarı gönderiyor. O an içerisinde adamın bana sorduğu soruyu yanıtsız bırakacak şekilde cevap vermem büyük felaketlerin önüne de geçebiliyor. Kadere inanmak veya inanmamak arasında her zaman ikilemde kalmışımdır. Kader diye bir şey var elbet, buna inanıyorum ama kadersizliğin olduğu gerçeğini de gözümden kaçırmak istemiyorum.

Arkadaşım anlatıyor; 'yoldayım ve kız arkadaşımın bugün ki güzelliğini gördükten sonra karar verdim. Ona bir çiçek almak için yola vurdum kendimi. Yanımda kimse yok. Yol kenarında bir çiçekçi gördüm. Hangi gülleri alacağıma da karar veremedim. Çiçekçi ağabey sevdiğin kız için şimdilik bir gül alman yeterli dedi. Bende bir gül aldım ve yoluma devam etmek için bir adım attım. Arkamı dönmemle çiçekçi ağabeyin ölümü biranda gerçekleşti. Belki saniye içerisinde ben oradan ayrılmak için adımımı atmamış olsaydım orada ölen kişi ben olacaktım'. Çiçekçi adamın orada ölmesinin sebebi üst kattan intihar eden adamın üzerine düşmesiydi. Oysaki insanın biranda ölmemesi gerekiyor. Kalp krizi biranda insanları öldürebilir. Trafik kazaları da buna örnek olarak verilebilir ama intihar etmeye çalışan bir adamın başka birisini öldürdüğüne şahit olmak farklı bir kader yazgısı diye düşünüyorum.

Bir gün en sevdiğim, hocanın ismi bende saklı. Bana araştırma ödevi vermesiyle başladı her şey. Hocam bana, gözlem yap dedi. İnsanları anlamak istiyorsan ve onlar hakkında bir fikre sahip olmak istiyorsan git, insanları toplu taşıma araçlarında gözle dedi. En sevdiğim işlerdi bunlar benim. Hemen işe koyuldum. Aldım elime kâğıt kalem. Bursa'da en kalabalık olan Osmangazi istasyonunda metro beklemeye başladım. İlk önce önümden genç sevgililer geçti. El ele tutuşmuş, birbirimizi seviyoruz pozları veren iki genç. O kadar mutlu gözüküyorlardı ki! Genç oğlanın telefonu çaldı. Arayan belli ki sevgilisini aldattığı başka bir kızdı. Kız hemen telefonu çocuğun elinden aldı ve ağlamaya başladı. Olaylara müdahale edemiyorum ve sadece onlara bakıyorum. Bütün insanlar onlara bakıyor.

GUL

■ MÜSLÜM ASLAN

Navé windayî
Min herikand rûpelé sipî
Li wî cihî tembîhé reş
Yeko yeko rûyé dosta ji levha dila çû
Dîroké li min dinerî bi dizî
Aciz di bûm ji firsend dîtina binkeftiné

Gul
...
Ji rojén mirî re min gul danî kolana
Ê baş tim li dawîya ecelé hévîyé xwe digiriyan
Min gul datanî ber derîyé başa
Gûlé her demsal vebin

Çemê Berdan

■ SELAHATTİN ÇAM

Ez rûniştim bi ser Çemê Berdanê ve
Min kir lê seyr û temaşe
Diherikiya melûl û bi dilkovan!
Dirijand rondik bidiljanî
Min ew şiband Dîcleya nazenîn
Wer henûn û xemgîn bû!
Min jê kir pirs û sewal
Tu çima wiha bi êş û jan î?
''Ez dilbikul im bi êş û jan im
Ne ji bo xwe tenê bi derd û kul im
Ji bo Seyhanê û Dîclê û Nîlê
Digirim bi halê Gedîz û Ganjê!
Diqîrim û dinalim ji Amazon û Renê re
Dihelim û diqedim ji Mûnzûr û Ceyhanê re!
Me can da me ked da mirovahiyê
Şaristanî ava bûn bi saya me!
Me jîn û jiyan da benî adem
Wan da me ezîyet û meşaqet!
Mêze kirin li me bi çavê sergoyan
Em qirêj û gemar kirin
Em êşandin û tengezar kirin!''
Ey çemê delal! Tu qet rast hatî
Li Dîcleya nazenîn?
''Di nav Behra spî re digihîm Ûmanê
Dîcle tê ji jor da bi kubar û delalî
Em digihîn hev li wê bi hesret!''
Çemê delal! Ji te dikim daxwaz û rica
Tu bigihîne Dîcleya min silav û hesret
Hesreta bi hezar salan!
Silavên te ser seran ser çavan
Got û ew bi riya xwe da herikî
Bi lez û bez!
Ez mam bi serê xwe
Di vê çola xilî xalî de!

Mersin, 28 Nîsan 2020

Berdan Çayı

Oturdum Berdan Çayının kenarına
Daldım seyri temaşasına
Akıyordu efkârlı ve hüzünlü!
Döküyordu gözyaşlarını yaralı yüreğine
Benzettim onu nazlı Dîcle'ye
Öyle asûde ve özgün!
Sordum ona
Niye bu denli dertli ve hüzünlüsün?
''Gönlüm yaralıdır, dertliyim
Acılarım, dertlerim yalnız benim için değil
Seyhan, Dîcle ve Nil içindir
Ağlarım Gediz ve Ganj'ın haline!
İnlerim, sızlarım Amazon ve Ren için
Eriyip tükeniyorum Munzur ve Ceyhan'a!
Can verdik emek verdik insanlığa
Hayat verdik yaşam verdik insanoğluna
Karşılığında gördük eziyet ve meşakkat!
Bize çöplük gözüyle baktılar
Kirlettiler çöpleriyle
Acıtıldık, incindik, kırıldık
Ey güzel çay! Hiç karşılaşıyor musun
Nazlı Dîcle ile?
''Kavuşuyorum Okyanusyaya Akdeniz'den
Dîcle yukarıdan gelir kibar ve nazlıca!
Kavuşuruz hasretle''
Senden var bir dileğim, bir ricam
Ulaştır selam ve özlemlerimi
Bin yıllık hasretimi!
Selamların baş göz üstüne
Söyledi ve yoluna devam etti
Çarçabuk aktı gitti!
Ben kaldım bir başıma
Bu bomboş yazıda!

Mersin, 28 Nisan 2020

İnsanların elinde çekirdek ve mısır eksik. Film seyreder gibi seyrediyoruz. Kız ağlamaya devam etti. 'Sen bana bunu nasıl yaparsın' diye çocuğa bağırıp küfürler etti. Çocuk, kızı bir türlü susturamadığı için kaçma yolunu denedi. Sonra, bir yaşlı amca geldi yanıma. Merhaba kızım dedi. Merhaba amca diye karşılık verdim. Başladı bana hayat hikâyesini anlatmaya. Amca! Sen beni tanımıyorsun, etmiyorsun. Nasıl bir profil verdimde, bana biranda güvendin de özel hayat hikâyelerini bana anlatamaya başladın. Allah'tan merhaba diye karşılık verdim. OH BE! sonunda metro geldi ve insanlar yer kapabilmek için koşar adım kapıdan içeriye girdiler. Bense ayakta hâlâ hocamın bana verdiği ödevi yapmak için gözlemlerime devam ediyorum. Bir teyze gözüme çarptı. Yer bulamamış zavallım. Oturan oğlanın kulağına bir şeyler fısıldadı ve oğlanda utanarak kalkmak durumunda kaldı yerinden. Teyze, bir yerde oturmanın verdiği mutlulukla, taktı kulaklıklarını ve başladı müzik dinlemeye. Tıpkı gençler gibi. Vay be! dedim. 'Yaşlılıkta ölmedi yaşıyor'. Biranda bir şey fark ettim ki! Çocuk belli ki hastaydı. Teyze onun kulağına ne söyledi bilmiyorum ama hasta olmasına rağmen teyzeye yerini vermesi de ayrı bir incelikti. Gözlemleri mi

Sensizliğe Gidiyorum

■ **HACI NEHSAN**
2 Nolu F Tipi Cezaevi, Sincan/Ankara

Biz gülüşe susamış iki çocuktuk
Gecenin ayak seslerinden öperdik
Gece ki kör bir ihtiyardı
Ay olmadan

İçimdeki "uçurum çocukları" suskunluğumuzdan yararlanarak beni şehrin en meyun sokağına sürüklüyorlardı. Belleğimin harabesine tutunarak bana meşakkat veren tarihimin sayfalarına karışıyorum. Kışların beyazlığını suskunluğuma buluşturarak ve gitmenin tam gitme anlamını taşıdığı anlarda senden ayrılarak gidiyorum. Kasvetli bir bekleyişten çıkıp yolların unuttuğu gidişleri ayaklarıma sunuyorum.

Bugün annemin ellerinden gidişimi öptüm, annem ki, durmadan ağlayan anneler türündendir. O, zamanın bitmezliğini beklentilerle ölçer.

Yüzüme gözüme bulaştırdığım ömrümü, hayat bekleyen çocukların bakışlarına götürüyorum. Sensizliğe gidiyorum işte. Kimsenin durmadığı yere, aşkların ardından kalan beklentileri; sevgileri büklüm büklüm toplamaya gidiyorum.

Burada parçalanmış tüm bulutlar artık kefeni andırıyor bana. Hayatın masallarının içine kaçıyorum. Ve zamanın hesaplamadığı bir neslin varoluşuna karışıyorum. Sensizliğe gidiyorum. Terk ettiğimiz ve gelmelerimizi iade eden yarınlarımıza gidiyorum.

İntihar boncukları takıyorum umutsuzluğun boynuna, sır gibi yaşamak, tesadüfen bir ömrü bitirmek tesellilerle umudu dikmekten vazgeçip, varoluşumun sicilini tutmaya gidiyorum.

Gidiyorum işte, kendi öyküsünü dinleyen biri gibi, boşluklarımı yeni serüvenlerle dolduruyorum. Artık hiçbir şey nedensiz değil, nasıl olsa bir gün yorulacaktık hep aynı rolü oynamaktan ve bize ait olmayan rüyaları görmekten. Hiçbir esintiye dokunmadan ömrümün kaygısızlığından sensizliğin kalabalığına yürüyorum.

Bildiklerimle bilmemeyi de öğrenerek zamanın mühmel yolundan, denizlere dökülen bir volkan seli gibi öyle köpürtülü gidiyorum.

Benden yağmalananları kucağıma alarak tuzlu belleğimden arınarak gidiyorum. Belki zehirlenmiş sevinç nehirlerden içmeye, belki yoksulluktan açılan avuçların içine düşmeye, belki de tüm gelişlerimi sana getirmeye gidiyorum. Ama gidiyorum işte... ■

bir havuzda topladım ve hocama tek tek anlattım. Hocam bana ne sonuç çıkardın bu hikâyelerden diye sordu. Önce güldüm, sonra başladım anlatmaya; ilk olarak, iki sevgilinin tartışması, kızın ağlaması, oğlanın onu aldatmış olduğu gerçeğini öğrenmesi, bir de bütün topluluğun gözü önünde oğlana küfür etmesi, o an aynı gerçekle yüzleşen farklı bir kişi olsaydı yine aynı şeyleri yapacaktı. Kızlar için aldatılmış hissinin, sinirin, kızgınlığın önüne geçebilecek hiçbir etkende yok ve insanlar anlık tepkiler verebilen bir yapıya sahiptir. İkinci olay ise; yaşlı amcanın yanıma oturup hayat hikâyesini anlatmasının sebebi; yalnızlık. Hiç kimse o amcayı dinlemediği için adam tanımadığı bir kişiyle konuşma ihtiyacı duymaktadır. Üçüncüsü ise; benim ruhum genç ama iş oturmaya gelince, ben yaşlıyım. Yaşlılara öncelik tanıyın diyen teyzenin, gençler gibi müzik dinlemesi de başka bir görünüştü. İnsanlar farklıdırlar. İnsanlar aynıdırlar. İnsanlar bilinmezliğe doğru ilerleyen varlıktırlar. Neden geldik biz bu dünyaya ve neden yaşıyoruz. Sevdiklerimizi üzmek için mi yoksa sevdiklerimize sımsıkı

Tatlı Rüyalar

■ **MOJTABA NAHANİ**

Yokluğun kapısından giremezdim
Boşlukları aklımdan çıkaramazdım
Sanıyordum...

Kara baş telli uzaklıklara dikilmişim
Sökebilene aşk olsun
Boğazıma bal döken varmış sanki
Tatlı rüyalar görmek isteğim gelsin

Boğulmuşum
Denizi cebimde sakladığımdan
Nasıl hava, su, toprak, ateş varsa
Ben en en küçük ölçülerde
Yok yok olmuşum

Tebriz-İran

sarılmak için mi? İnsanları dinlemek için mi yoksa aman bu da hep aynı şeyleri anlatıp duruyor demek için mi? Gençleri yerinden edip ben gencim demek için mi? ne için yaşıyoruz? Felsefi bir soru üzerinden hareket etmek lazım. Eğer, bu sorunun cevabını verebiliyorsak, yaşamdan da bir tadım alabiliyoruz demektir. Ben gidiyorum dedi kadın. Adam önce şaşırdı ve nereye cevabını verdi. Kadın seni terk ediyorum diye karşılık verdi. Adam hoşça kal bile demeden kapı orada bak dedi. Güzel ilişkiler kuruyoruz. Sevdiğin birisini kaybetmekten korkar mısın? O adam korkmadı. Çünkü o kadından daha bir sürü kadın vardı bu toplulukta. Sanki başka birisini bulamayacaktı. Yeteri kadar sevmiyorsan güle güle dersin. Ama yeteri kadar seviyorsan, dur gitme! Sorun neydi diye sorma ihtiyacında bulunursun. Ben kaybetmekten çok korkuyorum ama şöyle bir şeyle de hep karşılaşıyorum. Kaybetmekten korktuğum her sevdiğimi de kaybettim. Teşekkür ederim hayat! Güzel fırsatlar sunduğun için sonsuz teşekkürler. Mutluluk mu? Nihizmin öğrettiği gibi mutluluğu reddediyorum ve yoluma devam ediyorum. Umut ve hayalleri de çöpe atıyorum ki! Bir daha karşıma çıkmasınlar diye. Binlerce insanın sorunu budur. Mutlu olamamak ve mutsuzluktan ölmek. Bunun temel nedenleri arasında da insanların ilişkilerinde yatmaktadır. Bir hocam şöyle demişti; bu hayatta önemli olan şey samimi olmaktır. Bütün insanlık samimi olabilseydi belki de hiç kimse mutsuz olmayacaktı. Samimiyetsizlik hâkim olmuş dünyaya. Teknoloji bizi birer samimiyetsiz insanlara dönüştürmüş. Gelecekte bizi neler beklemekte bilmiyorum ama ben pek fazla gelecekten umutlu değilim. ■

Sokağa Çıkma Yasağı

■ HALİL YENİ

(Taybet İnan Anısına)

Sokağa çıkma.
Kurusun içindeki ağaç susuzluktan,
Kurşun sesine karışsın karın açlığın,
Dindir acısını yaranın, ölüm korkusuyla.

Sokağa çıkma.
Ölüm suskunluğu çalsın kapımızı.
Ekmek zeytin yer gibi her sabah alışalım eksilmeye.
Yaşam bozkırlarında atlar koştursun,
Senin olsun yeryüzündeki karanlık,
Sonra gelip beni bulsun.

Kalk gidelim, belki güzel günlerde gelir,
Beklemek çare değil mezar başlarında.
Viran bu şehrin yitik tutanaklarında,
Yuvası yıkılmış kartaldır adın,
Sarıl zorunlu göç yollarına.

Sarıl ki bedenin kaldı sokak ortasında.
Kuşlar eşeledi,
Rüzgâr sürükledi,
Kara kışın soğuğu paralandı sırtında.
İmdat çığlıklarıyla dalgalanan beyaz bayraklara
kan yürüdü.

Sokağa çıkma.
Şimdi ölmekten başka çare yok açlığına.
Susuzluğunu, tükürüğünü yutkunarak gideremezsin.
Kork, kandırma kendini korkusuzlukla,
Küfret, bağır, sevdiklerinin gözü önünde ağla.
Ağla ki hıncın coşsun, öfken artsın,
Yıkıldı evin, ocağın tarumar,
Ağla ki bir şeyin yok bırakacak yarınlara,
Unutmamak çocuklarına miras kalsın.

EĞİTİMCİ ŞAİR, YAZAR RESUL ÜSTÜN:

“Hayatın tüm alanları her şair için ilham kaynağıdır”

■ RÖPORTAJ: MED REŞİYAN

MED REŞİYAN: Sayın ÜSTÜN, bize biraz kendinizden söz eder misiniz?

RESUL ÜSTÜN: 1959 yılında Diyarbakır’ın Ergani ilçesinde bahçıvan bir ailenin ilk çocuğu olarak doğdum. 6 erkek, 6 kız olmak üzere 12 kardeştik. Bu kardeşlerden 4’ü (2 kız, 2 erkek) daha çocuk yaşlarda basit hastalıklar sonucu hayatlarını kaybettiler. Hâlen 8 kardeş hayattayız. İlkokul ve ortaokulu Ergani’de, liseyi siyasi sürgün olarak gittiğim Batman Lisesi’nde (o dönem Siirt iline bağlıydı. 1975/1976 öğretim yılı) tamamladım. İlkokul 3. sınıfa kadar Türkçe bilmiyordum. Okuyordum ama sözcüklerin ne anlama geldiğini bilmiyordum. Harfler benim için karmaşık siyah küçük şekillerden ibaretti. 3. sınıftan itibaren öğrendiğimi sandığım Türkçe, aslında Kürtçe-Türkçe karışımı bir şeydi. Kürt coğrafyasında hâlen ciddi bir handikap olarak devam eden ve adına Tırkmanci dediğim karmakarışık bir şey idi. Liseden sonra eğitim enstitüsünün sınıf öğretmenliği bölümünü bitirdim. 1979 yılında Erzurum’un Tekman ilçesinde göreve başladım. 12 Eylül askeri darbesinden kısa bir süre sonra Erzurum sıkıyönetim askeri mahkemesince gözaltına alındım ve yargılandım. 29 günlük bir işkence ve sorgu sürecinden sonra Diyarbakır’a getirildim. Diyarbakır sıkıyönetim sorgu odalarındaki 47 günlük işkence sürecinden sonra ilk mahkemede tahliye olmama ve 6 ay sonra da beraat etmeme rağmen 1402 sayılı sıkıyönetim yasasının 2301 sayılı yasayla değişik 2. Maddesi gereğince öğretmenlik görevime son verildi. Erzurum ve Diyarbakır sıkıyönetim askeri komutanlıkları aleyhine açtığım davayı 5 yıl sonra kazanarak tekrar öğretmenlik görevime döndüm. 2014 yılında emekliye ayrıldım.

MED REŞİYAN: Yazma düşüncesi ne zaman ve nasıl gelişti? Sizi yazmaya yönelten ana etkenler nelerdir?

RESUL ÜSTÜN: Lisede öğrenciyken, Türkiye’deki siyasi gelişmelerin etkisiyle benim siyasi kişiliğim de yavaş yavaş oturmaya başlıyordu. Çok kitap okuyor, okuduklarımdan anladıklarımın özetini tutuyor, arkadaşlarıma konu ile ilgili seminerler veriyordum. Bu arada etkilendiğim toplumsal olaylarla ilgili şiirler de yazmaya başlamıştım. Arkadaşlarım ses tonumun şiir okumaya yatkın olduğunu söyleyip beni panellerde ve siyasi oluşumların gecelerinde şiir okumaya davet ediyorlardı. Ben de bu tür etkinliklerde Kürtçe ve Türkçe şiirler okuyordum. 1975 yılında lise 2. sınıf öğrencisi iken siyasi sürgün olarak gittiğim Batman Lisesi’nde öğrenimime devam ettim. Sürgün kararnamemde “Diyarbakır ve ilçelerinde okuyamaz” ibaresi vardı. 1976 yılında Batman Lisesi son sınıftayken, Kürt köylüsünün ağalar ve şeyhler tarafından nasıl sömürüldüğünü konu alan bir şiirim Hürriyet Gazetesi’nin Kelebek ekinde yayınlandı. O günden sonra Türkiye’nin birçok yerinden onlarca övgü ve yergi mektupları aldım. Takdir edenler olduğu kadar, küfür, hakaret ve tehdit edenler de vardı. Bu durum beni daha çok araştırmaya ve yazmaya teşvik eden en önemli etken oldu.

MED REŞİYAN: Toplumsal gerçeklik ile şiir arasında kurduğunuz bir bağ var mı? Varsa kısaca açıklar mısınız?

RESUL ÜSTÜN: Elbette var. Kendi olmaktan çıkarılıp ayrı bir kalıba sokulan bir halkın toplumsal acılarını anlatabilmenin en etkili yolu o toplumun sanatını ve kültürünü canlı tutmaktan geçer. Şiir de sanatın en etkili iletişim ve etkileşim araçlarından biriydi. Daha çok para diyen kapitalistlerin, daha çok silah diyen emperyalistlerin hegemonyasındaki bir toplumun düşünen, düşündüğünü

sanat yoluyla anlatan aydın bir bireyi olarak yazmayı çok değerli buluyorum. "Deşifre Etme Yalnızlığımı" isimli şiir kitabımda yazdığım "Namus Şimdi Yaman Bir Talanda, Bahar Gözlü Yar" şiirim, Orhan Kotan'ın "Gururla Bakıyorum Dünyaya", Ahmed Arif'in "Adiloş Bebe", Cahit Sıtkı Tarancı'nın "Bir Memleket İsterim", Ehmedê Xanê'nin "Mem Û Zîn"... eserleri gibi daha yüzlerce örnek verilebilir. Hepsi de toplumsal yaşanmışlıklardan esinlenerek yazılmış eserlerdir. Edebiyat sanatı; özellikle de şiir, toplumsal ilişkilerde oldukça etkili bir yoldur.

MED REŞİYAN: Bir şair olarak şiiri ve sanatı nasıl tanımlarsınız?

RESUL ÜSTÜN: Aslında bu sorunuzun yanıtı üstteki açıklamalarda da görülmektedir. Sanat toplumcu ve gerçekçi olmalıdır. Toplumcu ve gerçekçi sanat, insanlığın var oluş süreciyle birlikte ele alındığında ancak gerçeğe ulaşılabilir. Gerçek sanatçı; ezenin karşısında ezilenin yanında, sömürenin karşısında sömürülenin yanında, zalimin karşısında mazlumun yanında yer alarak sanatını icra etmelidir. Aksi, bazı kişiler tarafından sanat olarak görülse de kültürel değerleri geliştirip yenilemeyen, toplumsal aydınlanmaya ve uyanışa bir katkı sunmayan çalışmalar sanattan sayılmamalıdır diye düşünenlerdenim. Bunu sadece şiir sanatı için değil; resim, müzik, heykel, hikâye, roman, sinema, tiyatro gibi diğer dallar için de söyleyebiliriz.

MED REŞİYAN: Yaşadığınız coğrafyada eğitimci bir yazar ve şair olarak hangi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

RESUL ÜSTÜN: Maalesef eleştirinin bile suç sayıldığı zorlu bir süreçten geçiyoruz. Acının, gözyaşının, sömürünün, siyasi baskıların, muhalif düşünceden dolayı tutuklanmaların yaşandığı acılı bir coğrafyada yaşamak başlı başına bir zorluktur zaten. Bunun yanında, bir de köklerinden koparılmış bir halkın kendi olmaya çalışan ve bundan dolayı sıkıyönetim askeri mahkemelerinde, devlet güvenlik mahkemelerinde, özel yetkili mahkemelerde yargılanan, görevden el çektirilen düşünür, akademisyen ve yazarçizerleri olarak gerçekleri yazmanın ne kadar sıkıntılı olduğunu tahmin etmek zor olmasa gerek. Bir de üzerine sömürü ve talan sektörü hâline gelmiş olan tekelleşmiş yayınevlerinin yazarlara ön yargılı ve kuşkulu yaklaşımları, eserlerin basımı için ciddi paralar istemeleri, kitapların dağıtımının yazara yüklenmesi yazmanın önündeki diğer engellerdir.

MED REŞİYAN: Şiirde etkilendiğiniz edebiyat türü ve yazma serüveniniz sürecinde yaşam felsefenize katkı sunan olaylara daha evrensel bakmanızı sağlayan, ufkunuza ışık tutan şairlerden örnekler verebilir misiniz?

RESUL ÜSTÜN: Daha lise yıllarındayken genellikle toplumsal çelişkileri konu edinen edebi yazıları, yabancı ve yerli yazar ve şairleri okumaya merak sardım. Sonraki yıllarda da bu merak artarak devam etti. Bunların içinde Şilili yazar ve şair Pablo Neruda'nın hayatı ve şiirleri, Nâzım Hikmet'in hayatı ve sürgün yılları, Kürt şair Cegerxwîn'in yaşam öyküsü ve şiirleri, Ehmedê Xanê, Feqîyê Teyran, Orhan Kotan ve Ahmed Arif'in cezaevi yaşamları ve şiirleri, Şıvan Perwer ve Aram Tigran'ın türküleri ve son nefesinde İran polisine "Kurşun Sizin, Söz Benim Olsun" diyen İranlı şair, yazar Ali Reza Nabdel gibi devrimci sanat insanlarından etkilendiğimi söyleyebilirim.

MED REŞİYAN: Şiirde özellikle kullandığınız bir dil ya da üslup var mı? Hangi ortamlarda daha çok motive oluyorsunuz?

RESUL ÜSTÜN: Ben şiirlerimde sözcükleri serbest bırakmaktan yanayım. Duygu yoğunluğu yaşayıp yazmaya başladığım andan itibaren kafamın içinde önce düşsel olarak tasarladığım, sonra yazıda hayat vermeye çalıştığım gerek Türkçe gerek Kürtçe olsun tüm sözcükler o andan itibaren azat edilmiştir. Hitap ettiği kitleye göre mecrasını bulup akmaya devam eder. Ortama gelince, yazarın yazmak için belli bir ortama ihtiyaç duyduğunu düşünmüyorum. Şair bazen bir rüzgârın esintisinden, bazen bir yaprağın hışırtısından, bazen bir kuşun ötüşünden, bazen umut vaat eden bir çift gözden etkilenir. Bazen de bir işçinin alnından dökülen iki damla terden, bazen bir fabrikanın bacasından tüten zehirli gazdan, bazen karanlık bir hücrenin havasız küflü ortamından, bazen Roboski'deki gibi ekmek parasının peşinden giden köylülerin savaş uçaklarıyla bombalanmasından ilham alarak yazar. Örnekler o kadar çok ki... Hepsini yazmaya kalksam sayfalar yetmez. Anlayacağınız hayatın tüm alanları her şair için ilham kaynağıdır.

MED REŞİYAN: Şiir ve sanatın toplumdaki karşılığı nedir? Yazarken sorguladığınız, eleştirel yaklaştığınız yapı ve olgulara değinebilir misiniz?

RESUL ÜSTÜN: Şiiri diğer sanatlardan ayrı tutmak çok doğru olmasa gerek. Nihayetinde tüm sanatlar evrensel ve yerel kültürel değerleri geliştirerek yaşatan ve toplum yararına sunulan en etkili aydınlatma aracıdır. Şair, doğası gereği sömürü düzenine karşı yaşanabilir bir yaşam tarzının temel taşlarını imgeleriyle döşeyen bir sanatçıdır. Bunun toplumda, özellikle de bizim toplumumuzda bir karşılığı vardır demek çok gerçekçi olmaz. Çünkü şiire ilgi oldukça azdır ve hak ettiği değeri ne yazık ki görmemektedir. Yayınlanan edebi eserler arasında en az okunandır şiir. Şu da bir gerçek ki siyasi iktidarlara yaranmak için doğruları yanlış, yanlışları doğruymuş gibi gösterip dalkavuk ve üçkâğıtçı tavırlar içine giren tabak yalayıcısı sözüm ona şair ve yazarların sayısı da azımsanmayacak kadar fazladır. Toplumcu gerçekçi yazar ve şairler sömürü ve talan düzenine karşı kalemleriyle mücadele verirken, bu "efendim"ci ayak takımıyla da uğraşmak, mücadele etmek zorunda kalıyor.

MED REŞİYAN: Sanatı sanat yapan en önemli ölçü nedir? Toplumsal olaylar ile sanatı ne kadar içselleşti-

riyorsunuz? Bunun üzerinizdeki etkilerinden söz edebilir misiniz?

RESUL ÜSTÜN: Bence sanat, ilkel komünal toplumdan başlayarak doğa ve insana dair yaşanmış ve yaşanacak olan kültürel nesnel gerçekleri estetik bir yaklaşımla vücuda getirmek, şekil ve ruh vermektir. Genel olarak değerlendirildiğinde sanat, geleneksel olduğu kadar evrensel değerleri de bünyesinde barındırmalı ve topluma empoze edilmiş kalıplaşmış kurallara bir başkaldırıyı, bir direnişi de simgelemelidir. Sanatın hangi dalı olursa olsun, toplumla bütünleşmiş olması gerekir. Toplumun gerçeklerinden kopuk bir sanat anlayışı güdüktür, sanat olmaktan uzaktır. Toplumun gerçeklerinden soyut bir anlayışı benimseyen de sanatçı değildir. Sanatçıyı diğer insan gruplarından ayıran en önemli özellik; haktan, adaletten ve halktan yana gerçekçi duruşu, olaylara karşı duyarlılığı, hayal gücü, yaratıcılığı ve sınırsız sabrıdır.

MED REŞİYAN: Yayınlanmış eserleriniz var mı? Varsa teması ve içeriği ilgili bilgi verebilir misiniz?

RESUL ÜSTÜN: Birçok ulusal ve yerel gazete ve dergilerde yayınlanmış şiir, makale, eleştiri ve gezi yazılarımın yanı sıra, basılmış 7 kitabım mevcuttur. Bunlar sırasıyla:

1— Toplumsal Eğitimin Temel Kuralları isimli deneme. Konusu; (eğitim sisteminin eleştirisi ve eğitimcinin eğitimdeki rolü)

2— Zaman Pusuda (Şiir)

3— Deşifre Etme Yalnızlığımı (Şiir)

4— Son Yaprak (Şiir)

5— Ay Işığı Tanıklığı (Anı Roman)

6— Xewna Yarê (Kürtçe şiirler)

7— Pêkenokên Amedê (Kürtçe Diyarbakır Fıkraları)

MED REŞİYAN: Gelecek için yeni projeleriniz, hedefleriniz nelerdir? Bu konu hakkında düşüncelerinizi alabilir miyiz?

RESUL ÜSTÜN: Doğrusunu söylemek gerekirse, gelecekle ilgili tasarlanmış bir projem yok ama hayallerim var. İnsanların düşüncelerini korkusuzca dile getirebileceği, yazarken "acaba soruşturma geçirir miyim? Acaba tutuklanır mıyım" gibi kaygılar taşımadan demokratik ve insanca bir yaşam standardına kavuşmak hayali... Açık yüreklilikle belirtmek gerekir ki proje üretmek kolay, projeleri hayata geçirmek zor, çünkü profesyonelce bir uğraş, maddi kaynak ve medya desteği gerekli. İnsan haklarına saygılı demokratik ülkelerde yazar ve şairlere ciddi anlamda destekler sunulurken bizde ise tam tersi, köstek olunuyor. Bir yazarken bin düşünmek gerekiyor "Acaba başıma bir şey gelecek mi" diye. Böyle olunca da sanatsal üretkenlikten söz etmemiz zor.

MED REŞİYAN: Son olarak Güney Dergisi'ne ne söylemek istersiniz?

RESUL ÜSTÜN: Toplumsal gerçekleri, aydınlanmacı bir perspektifle okuyucu kitlesine ulaştırmaya çalışan Güney Dergisi'nin 3 ayda bir yerine, aylık çıkmasının daha yararlı olacağı düşüncesindeyim. Bunun için öncelikle ekonomik koşulların oluşması gerekir. Yayıncılığın tekelleştiği, sanatın kurtlar sofrasında nefessiz bırakıl-

Kapılar Nereye Açılır?

■ ÜZEYİR KARAHASANOĞLU

"Biz kapı halkı değiliz," diye başlayabilir biri söze ki haklıdır da, öyle ya, nerde o mal mülk, nerde o şatafat bizde! Tanıdığımız en büyük adam, taşra kentimizin belediye başkanıdır ve çok çok tarafından nikâhımız kıyılmıştır.

Olur, olmaz zamanlarda kapısında görmek istemez bizi, kendini büyük görenler. Kapsama gücümüzün sorun çıkarma olasılığının yüksekliğinden belki... Ki hangi gerekçeyle olursa olsun, kapısında göreceklerinin kapı kulu olmalarını, olmayanlarıysa kapı kethüdası, kapı çuhadarı, olmazsa kapı oğlanı yapılmaları onların makbulüdür. Eşikte bekleyenlerinse dertlerinden anlayan kapı yoldaşlarına ihtiyacı vardır ve ne var ki onlar da yüksek yerlerden hiç seçilemezler!

İster han kapısı ister oda kapısı olsun; ama önündeki açılmaz bildiği kapının ağzında can vermeye razıysa bir kişi, saatlerin, günlerin hesabından anlamayan tarafından sabır taşına benzetilir her daim. Varsın kapı duvar olsun cümle âlem, tek ses işitmesin o kişi dostun nefesinden. O, giriş izni dileyenlerden ve bir kapıdan geçince geçtiği yolu unutanlardan olmadan, kapısına kilit vuranların sonunda o kilitleri bizzat sökeceklerini bilerek yaşar ve zorluk kapısıyla arasındaki uzaklığın kaç bilinç gerektirdiğini düşünür.

Filmlerini izleyenler iyi bilirler, Zeki Demirkubuz'un kapıları pek çoktur ve bunlar gıcırdar dururlar. Masumiyet'te insanın kulağını neredeyse darp eden, demirin üzerindeki pası kazıyormuşçasına bağıran kapı gıcırtıları beyindeki yankısını günlerce sürdürür. Üstelik tam kapanmadan, yarı açık duradururlar öyle ve o aralıktan odanın mahremine saygısız, davetsiz bir baş ne zaman

uzanıverecek diye bekler durursunuz.

Yönetmenin filmlerini arkadaşlarımla çokça konuşmuş, bu konuşmalarda kapılardan defalarca söz etmişimdir. Yaşamın kıyısında bile tutunamayan, sevgisiz, dolayısıyla kimsesiz insanların yüzlerine kapanır o kapılar. Dışarıda kalakalmış kişiyse kimseyle ortaklaşmadan, kendine büyük dertlerini kimseye dökemeden, yabancılaşmasının doruğunda yalnızlığını koyulaştırır.

Mutluluklar paylaştıkça çoğalır ve paylaşmak yalnızlıkta olanaksızdır. Ne var ki tam sevinmişken gülümsemesiyle donakalanlar vardır; işte onlar, kapının/mekânın dışındakiler olup yabancılaşmış devasa insan kalabalıklarının intihar filizleridir. Salt kapladığı alan kadar boşluğu olduğunu, hem var kişi hem yok kişi olduğunu düşünen kişilerdir bunlar. İşte o kapılar, yaban insanlarını kudurtan bir açıklıkla yarı kapalı biçimde gıcırdayıp dururken ne cesaret edilip içeri girilir ne içeri bakılır. Hayır, hiçbiri olmak istediği yerde değildir; ama o dar ve yüksek, boyası gelmiş kapılar; çağımızın umutsuzluk simgeleri olarak ötesinde bıraktığı yarı açık kozmosunda insanı itinayla yabancılaştıran, geçit vermeyen metaforik nesnelerdir.

İnsanlığa kalan olağanüstü mitlerden biri, Tanrıya erişmek için kule inşa eden Babillilerindir. Babil, yani "Bab El", iki sözcükten oluşur. Bunlardan "Bab" kapı, "El" Tanrı anlamlarına gelir ve sözcüklerin birleşiminden "Tanrı kapısı" elde edilebilir. Babilliler olmak istedikleri yeri, daha açık belirtemezlerdi herhâlde.

Budizm'de dört kapıdan geçilen dört mevsim metaforu vardır. Üstelik Zen ustası Chao-chou, "İşin aslı kapının menteşesinin ne tür takıldığıdır. Kapı içeri de açılabilir, dışarı da..." der. Tüm bu tarihi-dini uygarlık merkezlerinin uzağında duran çağımız insancığı içinse her taraf cehennem hükmündedir. Gidilemeyen cennet orada, geri durulan cehennem öte yanda... Araf, tüm dokunulmazlığıyla eşiğidir insanın. Kâh sonsuz gözyaşlarıyla kederli kâh sonsuz sevinç kahkahalarıyla neşeli.

Zeki Demirkubuz'un bende açtığı bu düşünce dehlizlerini işaret ederek sorardım arkadaşlarıma: "Yönetmenin kapıları bu denli sık ve rahatsız edici kullanmasında benim düşünemediğim hangi alt anlam var?"

Aradan yıllar geçti, nice filmler çekti Zeki Demirkubuz. Nihayet etkinliğin birinde vefalı bir arkadaşım derdime derman bulma niyetiyle sormuş yönetmene: "Nedir bu gıcırdayan, açık kalan kapı sahneleri?" İtiraf edeyim, yanıt benim adıma tam bir hayal kırıklığıydı! Açılan kapının dikkati üzerinde toplamasının akışta bir duraksama yaratarak bulunduğumuz durumun ayırtına varmamızı sağladığı, çok esrarengiz ya da sembolik bir anlamı olmadığını söylemiş Zeki Demirkubuz.

Oya Baydar'ın Erguvan Kapısı'nı da hayal kırıklığıyla anayım bu bağlamda. Öyle ki Baydar'ın romanındaki kapı; bir tür geçişin, yok edişin, yönlendirişin, insafsız boyutun metaforudur. Zaman akıp giderken ve her zaman yepyeni umutlar yaşanacakken ısrarla ve ancak 68 kuşağının iklimiyle soluklanmaya, tazelenmeye hazır yazar; 90'ların, 2000'lerin gençliğine, bu gençlerin heyecanına, coşkusuna, pek tabii devrimciliğine bir türlü ısınamaz. Bırakın ısınmasını, gönül düşürmesini o dünyaların kapılarından girenleri, dışarıya bırakılmayan bir yapının tutsak beyinleri olarak görür.

"Sıcak Külleri Kaldı" romanında Umut'u devletin katletmesine yüklenen anlamla romanın devamı niteliğindeki "Erguvan Kapısı"nda Umut'u gerçekte devletin değil örgütün katlettiğinin anlaşılmasındaki anlam arasında elbette olağanüstü farklar vardır. Öyle ki yazarın ilk kitaptaki okşayıcı, sağduyuya meyilli kalemi bir gülle olup terazinin kefelerinden birini "Erguvan Kapısı"yla nasıl hoyratça aşağı çektiğini gösterir, dikkatli okura. Baydar, kantarın topunu kaçırmıştır artık ve roman kahramanı Kerem Ali'nin kimliği üzerinden yüklendiği örgütü çeteye, mangaya, tarikata benzetir, "Allah'ın belası" der, kaleminden taşan öfke yer yer kitabın önüne geçer. Handiyse Ahmet Mithat'ı mumla aratacak yazarın bir tek "ey kari" diye seslenmediği kalır. Yazarın bu tek boyutlu, tek yönlü eleştirileri; en azından roman süresince sağduyusunun, sanatının rafa kaldırılması, sol örgüt özelinde devrimci kimliğine dair değerlendirmeleri, yakıştırması edebiyatı aşıp laf çakma anlatısına dönüştüğü alanın dışavurumudur. Ki, Erguvan Kapısı bize cehenneme açılan kapıyı gösterir. ■

maya çalışıldığı bu zorlu dönemde aydınlanmacı demokrat çizgideki dergimizin ayakta kalıp yayın hayatını sürdürebilmesi için dergiyi satın alarak, abonman sayısını arttırarak ve sanatsal değeri olan eserleri göndererek maddi ve manevi destek vermenin gerekliliğine inanıyorum. Bu beklenti ve temennilerle Güney Dergisi'nin tüm emekçilerine sağlıklı, mutlu, umutlu ve aydınlık yarınlar diliyorum. ■

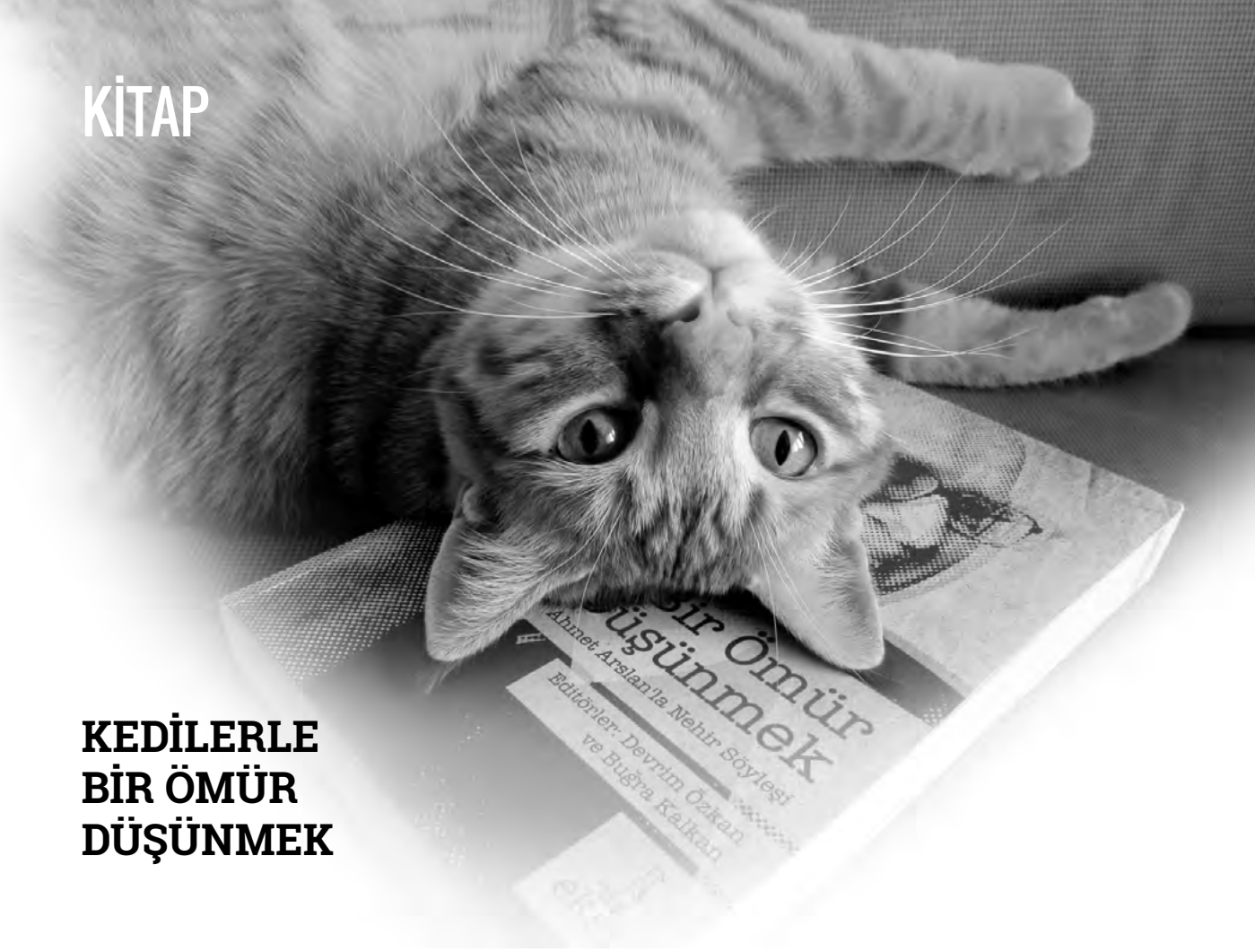

KEDİLERLE BİR ÖMÜR DÜŞÜNMEK

■ **METİN DİKEÇ**

Profesör **Ahmet Arslan** memleketin önemli felsefecilerinden birisi. Felsefeyi arı, duru bir dille anlatması ve gündelik yaşama dahil etme çabasıyla tanınıyor. Bunun ne denli zor bir uğraş olduğunu sanat ve düşünce alanlarına emek verenler en iyi bilirler. Çünkü, toplumumuzda ne yazık ki felsefenin akıllı uslu bir uğraşı olmadığı, gündelik yaşantımızda somut işe yarar çözümler sunmak bir yana felsefecilerin gerçeklikten kopuk bireyler olduğu anlayışı sürüyor. Ahmet Arslan yaşamını ve düşünce serüvenini anlatan **'Bir Ömür Düşünmek'** adlı kitabında Urfalı bir manavın oğlu olarak geldiği şu dünyada, Cumhuriyetin aydınlanmacı, bilimsel düşünce yolunun izinde ufkunun nasıl açıldığını anlatıyor. İçinden çıktığı toplumu göz ardı etmeden zihinsel serüvenini açık yüreklilikle ortaya koymakla birlikte, ülkenin kurucu değerlerine minnetini belirtmeyi de vicdani bir görev biliyor.

Arslan, 1944 yılında Urfa'da doğmuş. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi DTCF Felsefe Bölümü'nü bitirerek burada akademik yaşama başlamış. Aynı kurumda 1973 yılında doktor, 1978 yılında doçent unvanını almış. Daha sonra geçiş yaptığı Ege Üniversitesi'nde 1988 yılında profesör olmuş ve 2011 yılında ise emekli olana değin bu üniversitede görev yapmış. Yetkinlik düzeyinde bildiği Arapça, Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerinden felsefenin çeşitli alanlarına ait çok sayıda çeviri yapan Arslan, uzmanlık alanı olan Antik Çağ Yunan Felsefesi, Ortaçağ İslam Felsefesi, Osmanlı Kelâm Düşüncesi hakkında pek çok kitap yazmış.

'Bir Ömür Düşünmek', Devrim Özkan ve Burak Kalkan editörlüğündeki sorulara verilen yanıtlardan oluşan bir nehir söyleşi. Bağlamı gözetildiğinde, uzun bir koşuşturmanın ardından bir iç nefes kadar sağaltıcı.Düşünme, koşuşturma ve sağaltım sözcükleri bizi, kitapta çokça geçen bir sözcüğe,dünyada estetiğin en üst formlarından biri olan kedilere götürüyor.

Kediler toplumumuzdaki kimi ön yargıların aksine değer bilir ve gururlu hayvanlardır. Ancak gerçek anlamda sevgilerini sorgusuz sualsiz sunmayacak kadar zekidirler. Bir kedinin dostluğunu kazanmaköyle kolay değildir. Bu nedenle bir insanın gerçek anlamda reddedilmeyi anlaması için bir kedi tarafından görmezden gelinmesi yeterlidir.

Şair, edebiyatçı ve film yönetmeni Jean Cocteau'nun bir kedi, bir de köpekle aynı evi paylaştığı dönemde, köpeğin tasmasında, *'Ben Cocteau'ya aitim'* yazarken, kedinin tasmasında ise *'Cocteau bana aittir!'* yazması sanırız ki kedi-insan ilişkileri ve kedilerin düşünme biçimleri yönünde ipucu veriyor.

Oysa, kedilerin ne çok düşündüklerini, sabit bir noktaya dalıp saatler geçirdiklerini gözlemleyenler bilir. Bilim ne yazık ki, henüz, o muzır ve muzip kafalarının içinden neler geçtiğini bizlere söyleyemiyor. Kedilerle felsefe arasındaki çetrefil ilişkide ise doğal olarak, 'insan felsefeyi sevdikçe mi kedilerle ilgilenir, yoksa kedileri sevdikçe mi felsefeye ilgi duyar'sorusunu gündeme getiriyor. Ahmet Arslan'ı okuyunca, kedileri sevmenin felsefi düşünceyi beslediğini düşünmeye başlıyor kişi ve insandaki her duygunun, düşüncenin tohumunun çocuklukta filizlenmeye başladığını bir daha görüyor. Bakın kedi sevgisinin küçücük yaşlarında Ahmet Arslan'a öğrettiklerine:

"*Urfa'da insanların öyle özel bir hayvan sevgisi, evcil hayvan besleme alışkanlığı yoktu. Kedi köpek, börtü-böcekle iç içe yaşardık. … Birkaç kedim, daha doğrusu kedimiz de oldu. Biz mi onları seçerdik, onlar mı bizi, bilmiyorum. Özellikle birini,* ***Türkan*** *adını verdiğim, sarılı beyazlı bir kediyi severdim. Bir gün yolda bir kedinin, başı ezilmiş olarak öylece yolun kenarına atılmış olduğunu gördüm. Benim* ***Türkan****'a benzettim, ama emin olmak için yanına gitmeye cesaret edemedim.* ***Türkan****'ı bir daha göremediğime göre O olmalı. Çok üzüldüğümü, insanların gaddarlığı karşısında kendimi çok çaresiz hissettiğimi hatırlıyorum."* ***(S. 62, 63)***

"İnsanın kendine güven duyması da temelde çevreye dayanır, çevreden beslenir. İnsan kendisini başkalarının aynasında görür, sever veya küçümser. Bu başkaları, anne babasıdır, öğretmenleridir, arkadaşlarıdır vb. İnsan tabii ki kendi nitelikleri, kabiliyetleri hakkında belli bir duygu sahibidir. Ama hayata güven duyması için esas olarak çevresi tarafından beğenilmesi, değer verilmesi, kendisine değer verildiğini görmesi gerekir. Güven duygusu bu şekilde teşekkül eder. Bakın bizim evde hayatına devam eden şu kedi, ***Fincan*** *nasıl güven içinde yaşıyor. Neden? Çünkü sevildiğini biliyor. Bu kediyi daha yavruyken Nevzat getirdi. Onun elinde doğmuş. İki-üç aylık oluncaya kadar Nevzat ve eşi tarafından beslenmiş, büyütülmüş. Yani hiç kimseden bir kötülük, zarar görmemiş. Böyle bir sevgi, güven ortamında büyütüldüğü için, insanlardan hiç korkmaz, onlara güven duyar. Şimdi birazdan içeri girecek, bacaklarınıza sürtünecek, sizi koklayacak, gelip kucağınıza oturacaktır. 'Bu adam bu eve ilk kez geliyor, onu tanımıyorum, bana zarar verebilir.' diye düşünmeyecektir."* ***(S. 98)***

Giovanni Martinetti, 'Acı Çekme Eşitliği' kitabında: *'Günümüz insanı kalp hastalıklarından en elem verici olanına tutulmuştur: Yürekten sevememe hastalığı. Çoğu insan yürekten sevmenin ve hatta hayvanları da sevmenin, gereksiz bir duygusallık olduğunu düşünüyor. Aksine aslında bu, insanın bencilliğinden daha derin ve köklü bir ahlaki muhakemeye ve akılcılığa sahip olduğunu göstermektedir.'*diyor. Öyle ya, yıllar geçiyor, okullar bitiriliyor, başarı ve kariyer basamakları tırmanılıyor; ev, aile, konfor tamamlanıyor, olabildiğince dünyadan kam ve yaşamdan ibret alınıyor. Ama, kedi bu kezinsan türüne dersini ölüm biçiminde veriyor:

"Ancak, bundan sekiz sene önce kedim ***Pişo*** *öldüğünde aylarca üzüldüm, yas tuttum. Kendimi çok zor topladım. Beni tanıyan bütün arkadaşlarım, dostlarım ne yapacaklarını bilemediler. Şimdi bile O'nun resimlerine bakamıyorum. Buna psikologlar ne der, bilmiyorum. Herhâlde yaşlandıkça daha yufka yürekli olduğumu, buluttan nem kaptığımı. …"* ***(S. 63)***

"Hayatımın hiçbir döneminde intiharı ciddi olarak düşünmedim. Fakat şu an yanımda olan ***Fincan****'dan önceki kedim* ***(Pişo)*** *daha iki yaşındayken öldüğünde çok üzülmüştüm. Kelimenin gerçek anlamında yemeden içmeden kesilmiştim. O günlerde çok ciddi olmamakla birlikte, intihar olayı üzerinde biraz düşündüğümü hatırlıyorum. Onu düşündüğümde, adeta içgüdüsel olarak hemen bir kenara bırakmamın nedeni iki şeydi: Bir, ben, seven ve bana değer veren insanların benim hakkımda ne düşünecekleri; iki, onların bundan nasıl etkilenecekleri. Bu insanların benimle ilgili olarak hayal kırıklığına uğramaları yanında, ondan çok etkilenecekleri, üzülecekleri kesindi. Peki buna hakkım var mıydı? Hayır, yoktu."* ***(S. 416)***

Yaşama ve insana saygı bizim için ne denli önemli? Ona yüklediğimiz anlam nedir? Avusturyalı çağdaş felsefeci ve hayvan hakları savunucusu Peter Singer 'Uygulamalı Etik' kitabında: *"… kendi türümüzle ilişkilerimizde eşitliği sağlam bir ahlaki temel olarak görüyorsak, kendi türümüzden olmayanlarla, yani insan dışı canlılarla olan ilişkilerimizde de etik eşitliği benimsemek zorundayız"* demektedir. Bu sözler onur kavramının yalnızca insana özgülenmeyecek denli geniş bir değer olduğunu düşündürmektedir. Bir kedini, bir atın ya da bir ağacın da onuru olduğunu anladığımız gün daha insanca bakacağız evrene. Jeremy Bentham'ın dediği gibi, bu konuda muhataplarımız için sorulacak kritik soru, *'Akıl yürütebiliyorlar mı?'* veya *'Konuşabiliyorlar mı?'* değil,*'Acı çekebiliyorlar mı?'* olmalı.

Ahmet Arslan'a koşulsuz sevgiyi, güven duygusunu, kaybetmenin kederini ve bireyin şu evrendeki yalnızlığını öğreten **Pişo**'nun bu öğrettiklerinin başına, yaşamı varoluşsal sorumluluk bilinciyle, bizden alınana dek haysiyetle sürdürme gereğini de saymalıyız sanırım.*"…*

Kim bulmuş ki yerini, kim ne anlamış sanki mutluluktan
Ey yağmur sonraları, loş bahçeler, akşam sefaları
Söyleşin benimle biraz, bir kere gelmiş bulundum."
demişti ya Edip Cansever;

Sen çok yaşa **Türkan**'ın, **Pişo**'nun, **Fincan**'ın babası. ■

KAYNAK: **Bir Ömür Düşünmek**, Ahmet Arslan'la Nehir Söyleşi, Ekşi Kitaplar, 2016
FOTOĞRAF: Kedi Mişa Ahmet Arslan'ın kitabıyla

Güneşin Altında Çarmıha Gerilenler

BÖRKLÜCE MUSTAFA

Bu kitap Eylül 2019'da Ceylan Yayınları tarafından yayınlandı. Yazarı Leopold Schefer. Alman yazar Leopold Schefer, bu romanı 19. yüzyılın başlarında yazmış! 150 sayfalık bu romanı Türkçeye dergimiz yazarlarından Ganime Gülmez ve İlhami Yazgan çevirmiş.

Şeyh Bedreddin'in yaşamı ile ilgili birbirini tutmayan değişik anlatımlar var. Şeyh Bedreddin bir kadının oğludur. 61 yıl yaşamıştır. Serez'de idam edilmiştir. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, Şeyh Bedreddin'in müritleridir. Börklüce Mustafa ve Torlak Kemal, Osmanlı yönetiminden memnun olmayan köylüleri, müritleri etraflarına toplayarak Aydın ve Manisa'da Mehmet Çelebi'ye karşı ayaklanma hazırlığı yaparlar. Müritleri ile ilişki kuran Şeyh Bedreddin üç ayrı yerde birden ayaklanma başlatır. Börklüce Mustafa, Karaburun'da savaşırken öldürülür, isyan bastırılır. Manisa'da yakalanan Torlak Kemal de burada asılarak idam edilir. Sultan Mehmet, isyanların başındaki kişi olarak gördüğü Şeyh Bedreddin'i, Türkmenistan'a kaçmak isterken Edirne'ye varmadan ele geçirir ve Serez çarşısında çıplak olarak astırır. Serez'de toprağa verilen Bedreddin'in kemikleri 1961'de İstanbul'a getirilir, Divanyolu'ndaki II. Mahmut Türbesi'ne gömülür.

Kitabın arkasında yer alan yazı şöyle:

"Bakın, Bedreddin orada! Böre'nin kılıcı Bedreddin orada!" sözleri yankılanıyordu çevrede.

Etrafa göz attığında; siyah, sevimli bir Arap atı üzerinde yükselen solgun, ciddi, çok lütufkâr, kılıçsız, hatta hançersiz olan bu sade adamı gördü. Bedreddin, atının dizginlerini bileklerine kadar salmış, sol eli çenesinde, parmaklarıyla sakallarını aşağıya doğru düşünceli bir şekilde sıvazlıyordu. Çok huzurlu görünüyordu.

Dağın zirvesinden cezbedici bir manzara göründü. Hemen sağda; aşağıda tıpkı yeşil bir göl kıyısı gibi parıldıyordu İzmir körfezi. Solda, uzakta fısıldayan kayınların arasından yansıyordu Efes'in enfes görünümü. Sonra deniz ve yine bir mavi gedik Sisam Adası'nın boşluğunda çıkıntı yapmıştı. Tam karşıda kızıla çalan kaya silsileleriyle Sakız Adası. Ve göğün mavisi kalp ve gözü aşırı derecede ferahlatıyor, insanı kendisine hayran bırakıyordu. Şişman, bütün bu güzelliği sadece tedirginlik içerisinde asık suratla izledi. Sesler duydu sonra, duydukları telaşlandırdı, dehşete düşürdü yine onu: "Bakın şimdi! Bizim Torlak da geliyor, bakın!" (Arka kapak yazısından) ■

Güneşin Altında
Çarmıha Gerilenler
BÖRKLÜCE MUSTAFA
Yazar: Leopold Scheferefer
Çevirmenler:
İlhami Yazgan, Ganime Gülmez
Ceylan Yayıncılık, 2019

ÖZGÜR TOPRAKLAR

■ H. DEMİRCİYAN

Yıllar önce 1990'larda 2 haftalık Hindistan gezimizde özellikle Mumbai (O zamanlar Bombay ismi kullanılıyordu) ve Kalküta konaklamalarımızda yaşadıklarımızı bana hatırlattı, "Özgür Topraklar" kitabı. Bence orijinal ismi olan "The Lives of Others" (Başkalarının Hayatları) daha iyi olurdu. Hatta bizim Nâzım'ın dediği "*Türkiye'den İnsan Manzaraları*" uyarlamasına uygun olarak "**Hindistan'dan İnsan Manzaraları"** da olabilirdi.

Kitap özellikle yoksul insanların hayatına odaklanmıştır. Girişteki "zengin diasporadan" gelenin turistik gezintisine aldanmayın. Hatta kitabın arka kapağındaki "*göç ve iltica*" kavramları da sizleri yanıltmasın.

Kendi açımdan diyebilirim ki, insan olmanın ve insanca yaşamanın ihtiyacı olan, **beslenme-barınma-sağlık-eğitim-ulaşım-haberleşme** gibi hepsine sahip birinin bu kitabı okuduğunda "**ben cennette yaşıyorum**" demesi o kadar normaldir. Ya da "Bin kere lanet olsun kapitalizme" demesi!

Bence kitapta anlatılanlar ne abartma ne de işkembeyi Kübra'dan atmasyonlardır. Yaşanmış ve yaşanmakta olanın tüm çıplaklığıyla insan olanın suratına atılan bir şamarlardır.

Nefes kesen anlatımlar insanı huzursuz etmektedir. Tabii Hindistan'ın gerçeğinden haberseniz varsa.

Romandaki çok çok iyi seçilmiş 5 Karakter yerli yerine oturtulmuş insan ilişkilerini olduğu gibi iyi kurgulayıp yansıtmaktadır.

Ayı oynatıcı Lakşmanın ayı yavrusu Raju ile ilişkisi ve birlikte yaşadıkları serüven, Soni isimli genç kızın Maocu Gerilla grubuna katılması, genç kız Milly'in ev işlerindeki beceri ve mahkûmiyeti, yine genç ka-

dın Renu'nun aşçılık yaparken kendi hayatını ve öz evladına yerine Avrupa'da okumakta olan yeğeni için yaptığı fedakârlık ve çabalar. Trajik sonlar romanı okunur kılmaktadır.

Yazar bilinenin ötesine geçip sonlamaların yorumunu bilinçli olarak okuyucuya bıraktığında okuyucuyu düşünür hale sokmaktadır.

Yazar sorunlardan çıkışı tartışma ve önerme yerine yalın gerçekleri anlatmayı tercih ederken kendine göre haklı yanları vardır. Mesela 1200 kişinin yaşadığı bir gecekondu semtinde 4 erkek 5 kadın tuvaletinin en anlama geldiğini düşünmeyi okuyucuya bırakmaktadır. Okuyucuya her evde 1 veya birden fazla tuvaletin olduğu yaşam tarzlarıyla kıyaslama yapma imkânı sunmaktadır.

Romanı dikkatli okursanız sosyal adaletsizliğin Hindistan'daki boyutunu yaşamış bir kurgu ile karşı karşı karşıya gelirsiniz. Ben yaşadığım için yazarı çok iyi anladım ve takdir ettim.

Roman o kadar cüretkâr tasvirlerde bulunuyor ki, yer yer midenizin kaldıramayacağı anlatımların içinde kendinizi buluyorsunuz.

Bizim Hindistan gezimizde 4 bin m² bir alanda 8-10 bin insanın yaşadığı yerde ziyaret ettiğimiz bir evde (ev tenekelerle birbirinden ayrılmış 4-5 m² lik baraka odalarda) 10 kişinin yaşadığına şahit olmuştuk. Doğrusu bize ikram edilen suyu içerken bile iradi olarak davranmıştım. Bizi misafir eden Hindistanlı yoldaşların bize sunduğu odada yatak olarak valizlerimizdeki giyimleri kullandığımızı okurken bir kez daha anımsama fırsatım oldu.

Fazla lafa gerek yok; insanın hayatta kalma bam tellerine dokunan okunmaya değer bir roman. ■

Özgür Topraklar
Roman

Yazarı: Neel Mukherjee
Hindistan
Kasım 2019
Timaş Yayınları - İstanbul

Ülke, Dünya ve İnsan

■ ASIM GÖNEN

sevmek gülle taşlanmış vedaydı
altında üç ayaklı sessizliğin
suyu yorganımdı
toprağı döşeğim
memleketim dedim kuru soğana
küle dumana memleketim dedim
bir dağın öbür dağa hasretini
ayaklarına prangalar vurulmuş
esir kamplarında seyrettim
ve dedim ki
"gözün kör olsun felek"
babadan öksüz kaldık
"anadan yetim"
acının adıydı yaşamak
dağlarında kederin
ekmenin biçmenin adıydı
en bereketli hüzünleri
titrek yeşilinden güzlüklerin
artık ahı gökleri tutmuştur sazın
"gözün kör olsun demiştir feleğe"
gözün kör olsun
"babadan öksüz kaldık" diyorum
"anadan yetim"
sevmenin adıydı yaşamak
sevilmenin
yel almış danelerde yitirmekti sevgiliyi
nakışında bulmaktı kilimlerin
"gözün kör olsun felek" demekti
"gözün kör olsun"
ahımdan yıkıldı dağlar
başımda sıla hasretinin dumanı
kesildi nefesim
direnmekti yaşamak
çarkında değirmenlerin
katıp önüne zifiri karanlıkları
yaşamak dört nala sürmekti atları
gözleri yollarda kalmış
bakışına son nefeslerin
yaşamak en asi nehirlerin
el ele geçmesiydi
içinden bütün çöllerin
ve bütün renklerin birbirini sevdiği
heybetinde kavuşmasıydı
en mavi denizlerin

ÖLÜMSÜZ KADIN – YENİ ROMAN VE SİNEMA

■ **AHMET MERMER**

İnsan, ellerini mahir şekilde kullanarak nesneler yaratan ve bu nesneleri biriktirerek diğer türlerden farklılaşan bir türdür. İlk evrede nesnelerin, vahşi yaşam koşullarında çevreye uyum, diğer türlerle mücadele, hayatta kalma gibi güdülerle yaratıldığını düşünebiliriz. Daha sonra ise bir klanın tegallübü, en son toplumsal sınıfların tezahürü ve Sanayi Devrimi ile de görünen yüzde hayatı kolaylaştırma iddiası, arka planda ise sınıfsal sömürü maksadıyla yaratıldığını iddia edersek sanırım yanılmış olmayız. Burjuva sınıfının yükselişi ile nesne, insanın yaşamında daha farklı bir hâle bürünmüştür. Nesne artık ticari emtiadır ve sahip olunması gereken, arzulanan bir şeydir. Bu durum nesneye anlamı yüklemiştir. Artık gerçek dünyadaki nesnelerin, zihinde yarattığı temsiller vardır. İnsanlar, etrafında bulunan bazı nesneleri zihinsel imgelere dönüştürerek; nesneleri kendine ait dünyanın parçaları hâline getirmiş ve de neredeyse varoluşlarını nesnelere borçlu olmuşlardır. İnsan ruhunu söküp nesneye aktarmış; nesneye hayat verip onu canlandırmış ve en sonunda kendisi ruhsuz kalarak ölmüştür.

Kapitalist toplum düzenine geçişle, insanlar da artık hayatın öznesinden çok birer nesnesine dönüşmemiş midir? Burada Marx tarafından detaylı şekilde incelenen, kapitalist topluma geçişle birlikte insanın emeğine yabancılaşması, nesneleşmesi, türüne uzaklaşması gibi kavramları ele almak oldukça uzun sürecek bir tartışmanın yakasını aralamak olurdu. Biz bu meseleyi bu konuda mahir olan kişilere bırakalım. Bizim tartışacağımız mesele, kapitalist paylaşım savaşının en şiddetli evresi olan İkinci Dünya Savaşı sonrasında, insanın da günlük hayatın nesnelerinden birine dönüşmesinin sanattaki ciddi tezahürü olacaktır. Örneğin Alain Resnais'in, Nuit et Brouillard (1955) isimli, Nazi kamplarını konu alan dokümanter filminde; kamplarda, esirlerin dişlerinin, saçlarının, kıyafetlerinin farklı farklı istif edilerek geri dönüştürüldüğüne şahit oluruz. Bu sahnelerde insan artık bir maddeden öte bir şey değildir; ruhsuzdur, ölüdür. Esirlerin kesilen saçlarından kumaş yapılması ise insanın özneliğini yitirip nesneleşmesinin artık son durağıdır; insan hammaddedir.

Burjuva devrimlerinin, dünyayı değiştiren, dünyaya hükmeden kudretli insanının, nesneye hayat veren bakış açısını tam olarak klasik romanlarda görürüz. Sinsice seçilen kelimelerle yapılan tasvirler, cansız varlıklara hayat verir. Eşyaların, sinsi, acımasız, uysal, neşeli olduğunu okumadık mı çoğu zaman? İnsan ise bu evrenin merkezinde yer alan bir tanrı gibidir; zira bu evreni zihninde yaratan ve etrafındakilere can veren da odur aslında. Hal böyle olunca biz de o romanı okurken, kahramanın, daha doğrusu yazarın gözleriyle bakarız o evrene. Bize seçmek, düşünmek, imkânı tanınmaz. Nesnenin bize ifade edeceği anlam, önceden belirlenmiş, hatta sinsice koşullandırılmıştır.

Burjuva devrimlerinin başarısızlığı, devrim sonrası kurulan terör hükümetleri, savaşlar, yıkımlar, faşist diktatörlükler ve kapitalizmin büyük paylaşım savaşı insanın derin bir anlamsızlıkla yüzleşmesine neden olmuştur. Büyük mânalar, büyük idealler yüklenen o dünya, hava bombardımanlarıyla yerle bir olmuştur. Ve dünya artık iki yüzyıl önce algılandığı gibi algılanmamalıdır. Artık klasik romanın çizgisel zaman akışına, tasvir şekline, tanrısal karakterine yer yoktur. Çünkü her şey daha karmaşık, daha tesadüfi, daha anlamsızdır ve bu anlamsızlığın farkına varan insanın sanatı da değişecektir. Bizim bu değişimde en çok eğileceğimiz nokta Fransız Yeni Romanı ve sinemadaki tezahürüdür.

NOUVEAU ROMAN

"Oysa dünya ne anlamlıdır, ne de anlamsız. Vardır, o kadar. En dikkate değer yanı da budur. Nitekim bu açık gerçeklik, ansızın öylesine çarpar ki bizi, ona karşı hiçbir şey yapamayız. Bir tek vuruşla o güzelim yapı çöküverir: Birdenbire gözlerimiz açılır; işin sonuna geldiğimizi sanırken, bu inatçı gerçekliğin bir kez daha bizi çarptığını duyarız. Nesneler, canlandırıcı ya da destekleyici sıfatlarımıza aldırmaksızın, yöremizde bulunurlar, orada vardırlar. Yüzeyleri açık ve düzdür, el değmemiş, karanlıksız, saydam... Yazık ki, bütün edebiyatımız şimdiye dek bu nesnelerin hiçbir köşesine dokunamamış, hiçbir çizgisini düzeltememiştir. Oysa perdelerimizi dolduran, filme çekilmiş sayısız roman -istersek- bize bu meraklı denemeyi yaşamak fırsatını verebilir. Gelgelelim, romandaki ruhbilimci ve doğalcı geleneğin mirasçısı olan sinema, çokluk, bir hikâyeyi imgelerle canlandırmaktan öteye gitmiyor: Okurun gönlünce yorumladığı sözleri, iyi seçilmiş birkaç sahnenin aracılığıyla, seyirciye zorla kabul ettirmekten başka bir amaç gütmüyor. Bunun sonucu, filme alınmış hikâye bazen huzurumuzu kaçırıyor, romanda ya da senaryoda bulunmayan bir kuvvetle bizi önümüze koyduğu dünyaya doğru çekiyor."

Alain Robbe Grillet [1]

Yeni Roman Akımı 50'li yıllarda Fransa'da doğmuş ve devamında Fransız Sinemasını da oldukça etkilemiştir. *"Günümüz romanı, bizim yazacağımız romandır, dünün romanlarının benzerini çıkarmak değil, onları aşmak, daha ileri gitmektir"* [2]diyen Alain Robbe Grillet, akımın önde gelen temsilcilerinden olmuş; daha sonra da yeni roman düşüncesinin sinemada yer alması için bir dizi girişimde bulunmuştur. Özellikle klasik romanın okuyucuyu koşullandıran tasvir yöntemine karşı çıkan yeni romancılar, nesneyi olduğu gibi sunarak okuyucuya yorumlama, düşünme, muhayyile imkânı getirmeye çalışmışlardır. Yine Yeni Roman karakterlerinin, klasik romandaki gibi kişilik özellikleri, sınıfsal durumu, ruh hâli gibi detayları inceden inceye anlatılmak yerine, belirsiz bırakılmaya çalışılmış, bu husus yeni romana ciddi suçlamalar yöneltilmesine neden olmuştur. Yeni Roman, karakteri yok etmekle, nesneyi ön plana çıkarmakla suçlanmış ancak bahsini ettiğimiz üzere okuyucuya daha özgür bir bakış açısı vermeye çalışması hiç anlaşılamamıştır.

Alain Resnais'in, yeri belli olmayan bir otelin bahçesinde, yanında kimliği belirsiz bir erkek bulunan bir kadını, bir başka erkeğin, varlığı belirsiz Marienbad adlı bir yerde tanıştıklarına ikna etmeye çalışması ve sonunda da bunu başarması gibi kısaca özetleyebileceğimiz bir konusu olan, L'annee Derniere a Marienbad (1961) filminin senaryo yazarı olan Grillet, bir önceki yıl kadınla erkeğin Marienbad'da olup olmadıkları yönündeki sorulara, bunların hiçbir önemi olmadığı yönünde cevap verir. *"Bu soruların aslında hiçbir anlamı yoktur. Filmin geçtiği evren, sürekli bir şimdiki zaman evrenidir ve geçmişe dönüşü olanaksız kılmaktadır. Her an kendine yeten durmadan silinen geçmişsiz evren… Bu kadınla erkek perdede görününce varlaşmaya başlamışlardır; daha önce yoktular. Filmin gösterilmesi birince yeniden yok olurlar. Varoluşları filmin gösterildiği süredir. İzlediğimiz görüntülerin ve duyduğumuz sözlerin dışında bir gerçeklik taşımazlar."* [3]

Devam eden dönemlerde yönetmen koltuğuna oturacak olan Grillet, hikâyesi İstanbul'da geçen L'immortelle (Ölümsüz Kadın, 1963) romanını sinemaya uyarlar ve İstanbul'da bir film çeker. Yeni Roman hakkında verdiğimiz kısa bilgiden sonra, ülkemizde çekilen ve pek fazlaca bilinmeyen L'immortelle filmi yazımızın konusunu teşkil edecektir.

L'İMMORTELLE (ÖLÜMSÜZ KADIN)

-Bu kısımda filmin hikâyesi hakkında bilgi verilecektir-

'O' vardır, olmaması olanaksızdır;

'O' yoktur, var olmaması zorunludur.

Parmenides [4]

İstanbul'da geçen, Ölümsüz Kadın filminin ana karakteri, Lale (François Brion) hakkında söyleyebileceğimiz en güzel şey, yukarıdaki Parmenides dizeleri olurdu sanırım. Filmde bir kadın vardır; ancak bazen tüm bunların düş ya da anı olabileceği aklımıza gelir; belki de o kadın hiç yoktur. Filmi, salt ifadenin arkasındaki hakikate ve anlama ulaşma düşüncesi ile izlediğimizde hiçbir sonuca ulaşamayız. Belki de hakikat hiç yoktur ve olmamıştır.

Elea okulunun kurucusu Parmenides'in, Doğa Hakkında adlı didaktik şiirinde, varlık-hiçlik, hakikat-sanı, birlik-çokluk, gibi hususlar çokça tartışılmıştır. Elea okuluna göre "Gerçek tek ve değişmezdir. Çokluk, değişim ve devinim duyularımızın bizi kandırmasından kaynaklı olup gerçekte yokturlar." Bu felsefenin

temellendirilmesi işi ise Parmenides'in öğrencisi Zenon'a kalmış; kanıt için de meşhur paradokslarını yaratmıştır. Aşil paradoksu gibi sonlunun sonsuz bölünebilmesi yanılgısından bahsetmeyeceğiz; lakin ok paradoksuna biraz değinmek istiyorum. Zenon, havada seyir hâlindeki bir okun, aslında durduğunu hareket etmediğini iddia etmiştir. Kanıt için, elimize bir fotoğraf makinesi alıp fırlatılan okun bir fotoğrafını çekmeniz yeterli sanırım. Ok, resimde havada asılı ve durağan bir vaziyette görünecektir. İşte sinema da, Zenon'un iddia ettiği devinimsizliklerin bir şeride doldurularak, bu şeridin ilerletilmesi neticesi oluşan bir görüntüden ibarettir. Zenon yaşayıp da fotoğraf makinesini ya da kamerayı tanısaydı, duyularımızın bizi nasıl da kandırdığını iddia edebilirdi; ancak bizi asıl kandıran bir sanatçının, sahip olduğu fikri ve bakış açısını alttan alta işlemeye, dünyayı kesin net çizgilerle ve doğrularla ifade etmeye ve bu doğruları bize benimsetmeye çalışmasıdır.

Birazdan konusuna değineceğimiz; anıyla düşün, gerçekle hayalin iç içe geçtiği bu filmde, hakikati ve anlamı bulamamamızın aslında hiçbir önemi yoktur. Kameranın hareketi bizim dış dünyaya bakışımızdan ibarettir; gören gözümüzdür. Artık o dünyayı yorumlamayı yönetmen bize bırakmış; her türlü dış etkenden azade kalmamız için de karakterleri silikleştirmiş; mizansenden beri durmuştur. Tüm bu belirsizlik ve anlamsızlık, aslında içinde bulunduğumuz dünyanın hakikatini; yani dünyanın anlamsızlığını ve karmaşıklığını net bir şekilde önümüze koyar. Karakterler tanrısal değillerdir. Silikleşmişlerdir; tıpkı önemini yitiren insan gibi…

Şimdi dilerseniz filmin konusuna kısaca değinelim. Filmin açılışında kamera, İstanbul Surları önünde ilerler. Birazdan panjurlu bir pencerenin önünde dışarıyı seyreden bir adam görünür. Panjurdan dışarı baktıkça da anı olabileceğini düşündüğümüz imajlar belirir. Bunlardan biri güzel bir kadın yüzüdür: işte o, ölümsüz kadın Laledir!.. İsmi "Adam" (Jacques Doniol-Valcroze) olan bu karakter, İstanbul'a gelmiş bir profesördür ve Lale'yle tanışır. Kadın Türk mü yoksa Fransız mı asla bilemeyiz. Lale, Adam'a İstanbul'u gezdirir ve bu esnada aralarında aşk olduğunu tahmin ettiğimiz duygular doğar. İkili İstanbul'un günlük yaşamdan uzak yerlerinde, örneğin surlarda, mezarlıklarda, camilerde, ıssız sahillerde gezinirler. Bu esnada karşımıza esrarengiz tipler çıkar ve çoğunun diyaloğu bile yoktur. Bir mânası var gibi duran aslında hiçbir mâna taşımayan bu karakterlerin gizemini de çözemeyiz. Film boyunca ana karakterler hakkında bile adam akıllı başka bir bilgi edinemiyoruz ki yan karakterleri tartışalım. Yani iki karakter de klasik sinemada olduğu gibi bolca özellik sahibi olan dolu karakterler değil, adeta iki boş sayfadırlar.

Filmin devamında Lale gizemli bir şekilde ortadan kaybolur ve Adam İstanbul'da gezindikleri sırada tanıştıkları kişilere Lale'yi sorar; fakat aldığı cevaplar karmakarışıktır. Herkes farklı bir hikâye anlatır. Hatta yaşananların hayal mi gerçek mi olduğu bile karışıverir. Son olarak bir akşam Lale'yi bulur ve araba ile gezerken kaza yaparlar; Lale ölür. Burada da yine filmin başında gördüğümüz kadın yüzü imajını görürüz. Filmin devamında esrar hâlâ çözülemez. Adam Lale'nin arabasını bir tamircide bulur ve aracın bir kaza yapıp yapmadığını sorar. Aldığı cevap aracın kaza yapmadığı olunca elbet yine yaşananların hayal mi, gerçek mi, anı mı düş mü olduğu açısından şüpheye düşeriz. Filmin finalinde Adam bu araca biner ve kaza yaparak ölür. Koltukta ölü şekilde yatan Adam'la, önceki sahnede ölen Lale'nin yatış biçimi aynıdır. Yine tüm hikâye bir esrara bir bilinmezliğe, belki de bir yanılsamaya dönüşüverir.

Bütün bu olay örgüsünün ne derin bir mânası, ne vermek istediği gizli bir mesajının olmadığını biliyoruz. Önemli olan filmi her türlü etkiden uzak bir şekilde izlemek ve mânayı kendimizin bulmasıdır. Filmde kamerayı hareket ettiren hep bakışlardır mesela. Bir karakter başını çevirip eve bakıyorsa, kamera çevrinip eve döner ve evi gösterilir. Bu çevrinme, bakışın bize ait olduğu hissini verir ve sanki kamera bizim gören gözümüz olmuştur. İşte bundan sonra her seyirci, ne görürse kendisi görür, yönetmenin gördüklerini değil… Neredeyse filmin tamamında kamera, kadraja giren oyuncuların bakışlarına göre çevrinmektedir. Bakış yoksa kamera da çevrinmez. Kameranın yüklendiği vazife seyircinin gözü, daha doğrusu bakış açısı olmaktır. İşte bu durum da bir izleyici olarak beni ciddi derecede çarptı. Hakikat, bizim kendi gördüğümüz, daha doğrusu dış etkilerden uzak bir şekilde kendi görmemiz, kendi yorumlamamız gereken bir şeydir.

Atinalılar, Theseus'un kullandığı otuz kürekli gemiyi Phaleronlu Demetrios zamanına kadar muhafaza ettiler. Çürük parçalarını çıkarıp yenilerini takarak onu o kadar iyi korudular ki gemi hep yepyeni görünüyordu. Hatta filozofların "her şeyin değişime maruz kaldığına" dair tartışmalara konu oldu. Bazıları geminin aynı gemi olduğunu, bazıları ise her seferinde yeni bir geminin gösterildiğini ileri sürdüler. [(5)]

Filmde bir sahne var ki değinmeden geçemeyeceğim. Lale, Adam'a İstanbul'u gezdirirken, evlerin, gemilerin, tarihi yapıların sahte olduğunu söyler durur. Bu diyalog surlara geldiklerinde daha açık bir şekilde ortaya çıkar. Lale surların eski olmadığını, yıkıldıkça yeniden yapıldığını iddia eder. Adam, bunun restorasyon olduğunu söyler; ama Lale aldırmaz, adı her ne olursa olsun surların yeniden yapıldığını eski olmadığını söyler. Bu sözler beni Plutarkhos'un aktardığı,

Theseus Paradoksunun yarattığı tartışmaya götürdü. Theseus'un gemisinin bozulan parçalarının yerine yenilerini koyduktan sonra şüphesiz o gemi Theseus'un gemisi olmayacaktır. Acaba sanatçı hakikati anlatırken, taşlarını bizzat koyduğu bir evren mi inşa etmelidir, yoksa bir var olana ufak dokunuşlarda bulunmakla yetinmeli midir? Pek çok tartışmaya ve şikâyete neden olmuş Tarkovsky'nin Ayna (Zerkalo) filminde de tutarlı bir evrenin yaratıldığını söylemeyiz ama film yüzümüze tutulan bir ayna gibidir. Zihnimizde anıları canlandırır.

Tabii ki böyle bir film için İstanbul şehri, bulunmaz bir mekân. İki koca imparatorluğa başkentlik yapmış İstanbul'un, günlük yaşamdan uzak, tarihi alanlarının seçilmesi bir tesadüf değil. Hayal mi, rüya mı yoksa gerçek mi belirsiz bir hikâyeyi, mezarlıklara, harabelere, dehlizlere taşımak filmin şiirsel ve gizemli anlatımını olumlu etkilemiş. Radyoda sıkça duyduğumuz Müzeyyen Senar şarkıları, bizim kültür mirasımızla da güzel filmler yaratılabileceğine güzel bir örnek olmuş. Müzikler arasında beni en derinden etkileyen ise Münir Nurettin Selçuk'un seslendirdiği, Itri'nin Nat'ı Şerif bestesi oldu. Doğu neyinin uhrevi tınısı, görüntüyü esrarlı kılmakta oldukça faydalı olmuş.

Filmin, karakterlerinin bu denli belirsiz ve renksiz olması nedeni ile çekildiği yıllarda, yoğun bir şekilde tenkit edildiğini duydum. Gerçekten de film boyunca karakterler hakkında yeterince bilgi sahibi olamıyoruz, ayrıca zaman karmakarışık ilerliyor ve bu sebeple pek çok hususta azade oluyoruz. Karakterin, zamanın ve mekânın şartları ile düşünmeyi bıraktığımızda ise kendi kafamızda özgürce ürettiğimiz düşüncelere ulaşıyoruz. Filmin öznesi biz oluyoruz. Bu durum yönetmenin, şeridin aktığı sürece, nesneleşmiş olan insana, aslında hayatın bir öznesi olduğunu hatırlatması maksadıyla verilmiş bir hediye gibidir; fakat bu hediyenin kıymeti maalesef hiç bilinmemiştir. Bu sebeple yazımızı Alain Robbe Grillet'e teşekkür ederek, onun Yeni Roman'ın insana bakış açısını ifade eden cümleleri ile sonlandıralım.

Yeni Roman, yalnızca insanla ve onun dünyadaki durumuyla ilgilenir. [6] ■

[1] Alain Robbe GRİLLET, Çeviri Asım BEZİRCİ, Yeni Roman,-Yazko, 1981, S.37,38
[2] Alain Robbe GRİLLET, Çeviri Asım BEZİRCİ, Yeni Roman,-Yazko, 1981, S.45
[3] Esen E. COŞKUN, Dünya Sinemasında Akımlar, Phoenix S. 222 , -Alain Robbe GRİLLET, çeviri Asım BEZİRCİ, Yeni Roman,Yazko, 1981, S.78
[4] PLATON, Parmenides,
Çeviri Saffet BABÜR, Ara Yayıncılık, 1989
[5] PLUTARKHOS, Çeviri İo ÇOKONA, Theseus ve Romulus-Paralel Hayatlar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, S.21
[6] Alain Robbe GRİLLET, Çeviri Asım BEZİRCİ,
Yeni Roman,Yazko, 1981, S.47

Şiir annesi

■ **ÖMER ÖZYURT**

Sen reyhan kokulu bir anneydin
akşamlara sevgi saran
sabahlara umut çalan
naftalin kokulu çarşaflarınla
ne telaşlı bir anneydin.

Sen sihirli bir anneydin
tılsımlı mimiklerinle
ne mucizeler üretirdin
ve tavşan çıkartırdın o gülücüklerinden
Helin buna çok şaşardı
"baba bu nasıl bir mucize?" Diye.

Bu aralar
bir korku yumağına dolanıyorum
yerli yersiz
sence ben neden korkuyorum, bu
sessizlikten mi
yoksa senin sessizliğinden mi?
Bazen nedense
bana sensizliği hissettiriyorsun
ve ben böyle bir sensizlikten
çok korkuyorum
ne olursun biraz fazla konuş
konuş ki bütün sesin içime dolsun
ve içim hep sen olsun.

Bir bilsen şimdi nasıl bir iklimdeyim...
Gece susmuş
ay da sönmüş
sanki tüm dünya donmuş gibi
bir sen dolanıyorsun aklımda
ey karanlığımın yıldızı!
Sen benim için bir kadından fazlasın
ve varsın isminde bende saklı kalsın.

Bence sana birkaç şiir yazmalıyım
şöyle boynuna sarılan
annem annem diye bağıran
sana bir kaç şiir yazmalıyım.
Çok güzel iki şiir emzirmiştin benim için
bu şiiri de, tüm şiirler için emzirir misin
birde senden ricam
sana annem diyebilir mi bu şiir?
Üstelik ismini de sen koy
bu kez de senin dediğin olsun
çünkü dünyanın tüm şiirleri
sana anne demeli
biliyor musun
dünyanın tüm şiirleri annesiz
sen bu şiirlerin, annesi olur musun?

SİNEMA NOTLARI

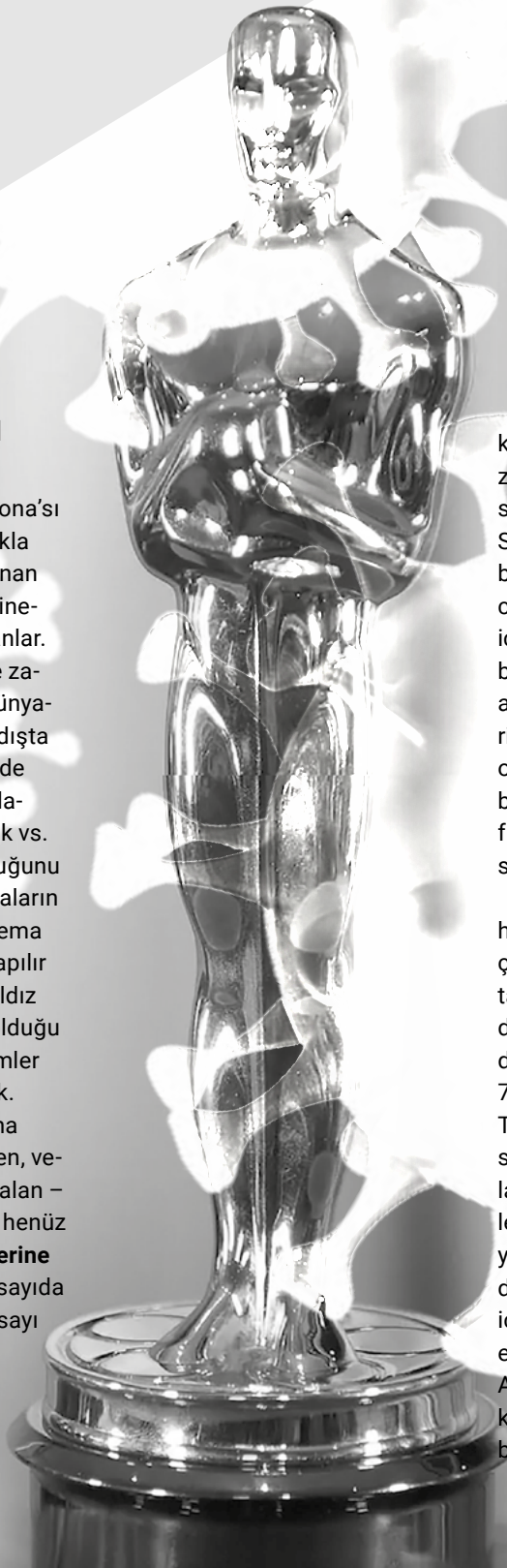

■ **ANUŞ PAZARCIYAN**

Acayip zamanlar! Korona'sı bol, kültürü çoğunlukla dijital ortamda yaşanan zamanlar. Neredeyse 5 ay sinemaların kapalı olduğu zamanlar. Herhâlde var olalı beri böyle zamanlar yaşamadı sinema dünyası. Belki savaş dönemlerini dışta tutmak gerek ki o dönemlerde bile bir dizi ülkede halkı oyalamak, avutmak, motive etmek vs. için sinemaların açık tutulduğunu biliyoruz. Size bu kez sinemaların kapalı olduğu ortamda "Sinema notları" sunuyorum. Nasıl yapılır bu iş? Eh eski ayları kesip yıldız yaparak. Sinemaların açık olduğu ortamda gördüğüm kimi filmler üzerine notlarımı paylaşarak.

Ocak ayında, henüz Korona tedbirleri gündeme gelmeden, verilmiş olan Oscarlarda ödül alan –izlediğim ve fakat hakkında henüz yazmadığım– **Oscarlılar üzerine** notlarımı paylaşacağım bu sayıda sizlerle. Umarım bir dahaki sayı için eski ayları yıldızlamak durumunda kalmam.

Geçerken: Bu arada Korona sayesinde NETFLİX'i de keşfetmek durumunda –biraz da zorunda–kaldım. Orada Scorsese'nin "**The Irish Man**"ini gördüm. Scorsese kendini yineliyor. Yeni bir şey yok. Dijital teknikle oyuncuların 30 yıl öncesi hâlini ve yıllar içinde yaşlanmasını mükemmel bir biçimde izleyebilme dışında. Bu da az şey değil tabii. Ama bazı filmlerin sinema için yapılmış olduğunu, onların geniş ekranda sinemada başka keyif verdiğini gösteren bir film İrish Man. Küçük ekranda sinemadaki zevki vermiyor.

Bir de "**House of cards**"ı (Herhâlde Türkçeye, içeriği en iyi veren çeviri "İskambil Kulesi" olur.) baştan sona gördüm. Sinema filmi değil, her bir bölümü 43 ile 59 dakika arasında uzunlukta toplam 73(!) bölümlük dizi. Doğrudan TV'de, ya da dijital kanallarda seyir için yapılmış, çok iyi oyuncularla, çok iyi –değişik– yönetmenler tarafından çekilmiş, "bağımlılık yaratma" potansiyeli yüksek bir dizi. Aslında burjuva siyasetinin iç yüzünün bundan daha iyi teşhir edildiği bir dizi yoktur sanırım. Anlatılan ABD'de başkanlığa kadar "yükselen" entrikanın şahı bir burjuva politikacısının (Fran-

cis (Frank) Underwood- Kevin Spacey) ve en az onun kadar entrikacı ve iktidar aşığı eşi Claire (Robin Wright)'ın yükseliş ve batış öyküsü. Seyirciye anlatılan aslında burjuva politikasının bir yalanlar bütünü olduğu, demokrasi, özgürlük vb. şiarların halkı kandırmak için araçlar olduğu, burjuva elitin iktidar için kelimenin tam anlamıyla "cesetler üzerinde" yürüdüğü vb. gerçekleri. Bunu bu elitin parçası olanlar nasıl anlatır halka diye şaşırıp seyrettim "House of cards"ı. Aslında cevap belli: Burjuvazinin şu anda, beyinlerini işgal altında tuttuğu işçi sınıfından, emekçilerden fazla korkusu yok! Hatta kendi rezilliklerini rahatlıkla bir eğlendirme malzemesi olarak kullanabiliyorlar. Eğer imkânınız olursa en azından bir iki bölümünü izleyin derim, ama bir iki bölümle kalamayacağınızdan korkarım. Neyse ki, Kevin Spacey'i yapımcılar me-too kampanyasının hedeflerinden biri hâline gelmesi nedeniyle öldürmek zorunda kaldılar. Gerçek hayatın dayanılmaz ironisi: Kevin Spacey'in canlandırdığı karakter olan Frank Underwood muktedir konumunu cinsel ilişkilerinde de araç olarak kullanıyor. Bu arada homoseksüel ilişkileri de var. Dizi sürerken Kevin Spacey'in kendisinin ünlü bir aktör olarak konumunu, iktidarını ilişki kurmak istediği kimi genç erkek oyunculara karşı kullandığı çıktı ortaya. Sonuçta yapımcılar kendilerini bu çok iyi oyuncudan ayırmak zorunda kaldılar. Frank Underwood dizinin son bölümlerinden birinde öldürüldü! Claire ile doldurulmak istendi boşluk, olmadı. Tutmadı. Böyle sonlandı House of cards… Yoksa daha yıllarca dizi olarak sürmesi muhtemeldi.

Şimdi o dizinin bir başka versiyonunu ABD'de somut siyaset sahnesinde hem de "Canlı" yayın olarak izliyoruz her gün!

OSCAR 2020

ADAYLAR

2020 Oscar ödülleri yarışına en az iki dalda aday olarak giren filmlerin ve bu filmlerin kazandığı ödül sayısının listesini aşağıda veriyorum.

Filmin adı	Aday olduğu dal sayısı	Kazandığı ödül sayısı
Joker	11	2
1917	10	3
Once Upon a Time in Hollywood	10	2
The Irishman	10	0
Parasite	6	4
Jojo Rabbit	6	1
Little Women	6	1
Marriage Story	6	1
Le Mans 66 (Ford vs. Ferrari)	4	2
Bombshell	3	1
Star Wars: Skywalker'in yükselişi	3	0
İki Papa	3	0
Judy	2	1
A Toy Story 4 (2019)	2	1
Harriet – Özgürlük Yolu	2	0
Bal Ülkesi	2	0

Hakkında daha önce yazdığım, Pedro Almodóvar'ın otobiyografik Dolor y gloria (**Acı ve İhtişam)** isimli filmi de 2 dalda, (Bkz. Güney sayı 91, s.92-93) –En İyi Erkek Oyuncu ve Yabancı Dilde En İyi Film dallarında– Oscar adayları arasında idi. Fakat ödül almadı.

KAZANANLAR

2020 Oscarlarının en büyük kazananı kuşkusuz Bong Joon-Ho'nun **Parasite**'si oldu. Daha önce yazdım Parasite üzerine. (Bkz. Güney sayı 91, s.86-88). Parasite 2020'de **En iyi Özgün Senaryo, En iyi Yönetmen, Yabancı dilde (İngilizce dışında diller!) ve En iyi Film** ödülleri ile belirleyici önemde dalların çoğunluğunda Oscarları topladı.

Güney Sayı 91'de değerlendirdiğim Todd Philips'in **Joker'**i 11 dalda aday olduğu Oscar'dan **En iyi Erkek Oyuncu** (Joaquin Phoenix) ve **En iyi Film Müziği** (Hildur Guðnadóttir) için iki ödülle çıktı. 2019 filmleri içinde **En İyi Erkek Oyuncu** ödülünü Joaquin Phoenix'ten fazla hak eden kimse yoktu bence.

Güney sayı 90'da değerlendirdiğim Tarantino'nun "**Bir zamanlar Hollywood'**dası **En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu** (Brad Pitt) ve **En İyi Prodüksiyon Tasarımı** (Barbara Ling ve Nancy Haigh) dallarında iki ödül kazandı. Bu 2014'te "12 Years a slave"de köle sahibi rolü ile en iyi yardımcı erkek oyuncu Oscar'ını alan Brad Pitt'in aynı dalda ikinci Oscar'ı.

2019'un en iddialı filmlerinden Sam Mendes'in **1917**'si teknik dallarda 3 ödülle çıktı Oscar'dan. **En İyi Görüntü Yönetimi** (Roger Deakins), **En İyi Ses Miksajı** (Mark Taylor und Stuart Wilson) ve **En İyi Görsel Efekt** (Guillaume Rocheron, Greg Butler und Dominic Tuohy) dallarında ödüller 1917'ye

gitti. Doğru seçim.

Le Mans 66 (Ford vsFerrari)'si **En İyi Ses Kurgusu (**Donald Sylvester) ve **En İyi Film Kurgusu** (Michael McCusker ve Andrew Buckland) dallarında Oscar'ı aldı.

Diğer ödüller şöyle dağıldı:

En İyi Kadın Oyuncu ödülünü **Judy** filmindeki rolüyle Renée Zellweger kazandı.

En İyi Yardımcı Kadın oyuncu dalında ödülü **Marriage Story** filmindeki rolüyle Laura Dern kazandı.

En İyi Özgün Şarkı ödülü I'm Gonna Love Me Again - **Rocketman** filmiyle Elton John & Bernie Taupin'in oldu.

En İyi Animasyon dalında Oscar'ın sahibi Josh Cooley, Mark Nielsen ve Jonas Rivera'nın Toy **Story 4** (Oyuncak Hikayesi 4) filmi oldu.

En İyi Kısa Animasyon dalında ise Oscar'ın sahibi A. Cherry ve Karen Rupert Toliver 'in **Hair Love** isimli filmi oldu.

En İyi Uyarlama Senaryo dalında Oscar'ın sahibi **Jojo Rabbit** filminin senaristi Taika Waititi oldu.

En İyi Kısa Film dalında Oscar'ın sahibi Marshall Curry'nin **The Neighbor's Window** filmi oldu.

En İyi Kostüm Tasarımı dalında Oscar ödülünün sahibi Little Women filmi için Jacqueline Durran oldu.

En İyi Belgesel dalında ödülü kazanan film Steven Bognar, Julia Reichert und Jeff Reichert'in **American Factory** isimli filmi oldu.

En İyi Kısa Belgesel ödülünü Carol Dysinger und Elena Andreicheva'nın Learning to Skateboard in a Warzone **(If You're a Girl)** isimli filmi kazandı.

En İyi Makyaj ve Saç Tasarımı Oscarı **Bombshell** filmi için Kazu Hiro, Anne Morgan ve Vivian Baker'e verildi.

OSCAR'LILAR ÜZERİNE NOTLAR

Bir (anti?-) savaş filmi

1917

(ABD/İngiltere 2019) 119 dak.
Yönetmen: Sam Mendes
Senaryo: Krysty Wilson-Cairns, Sam Mendes
Kamera: Roger Deakins
Oyuncular ve rolleri: George MacKay (Onbaşı William Schofield), Dean-Charles Chapman (Onbaşı Tom Blake) Gerran Howell (Er Parry), Michael Jibson (Yüzbaşı Hutton), Justin Edwards (Binbaşı Ivins), Colin Firth (General Erinmore), Benedict Cumberbatch (Albay Mc Kenzie) ve değişik rütbede asker ve subayları oynayan Andrew Scott, Richard Madden, Adrian Scarborough, Mark Strong vd. onlarca oyuncu.

1917, Birinci Dünya Savaşı içinde, savaşın son günlerinde, Fransa'nın kuzeyinde, Batı Cephesinde Alman ordusuna karşı savaşta yer alan bir İngiliz tugayının girdiği bir muharebeyi konu alıyor. Tugay cephe savaşında görünürde yenilmiş ve geri çekilmekte olan Alman güçlerini yok etmek için saldırı hazırlığı içindedir. Cephenin en ön saflarındaki Albay Mc. Kenzie'nin yönettiği güçlere saldırı emri verilmiştir. Ancak bu arada İngiliz hava istihbaratı, Alman ordusunun "ricat"ının gerçekte bir tuzak olduğunu, Alman ordusunun geri çekildiği alanları mayınlayıp tahkim edilmiş bir alanda İngilizlerin saldırısını beklediğini, İngiliz güçlerini yok etmeyi planladığını tespit etmiş ve bu bilgiyi tugay komutanlığına iletmiştir. Saldırının durdurulması gereklidir. Saldırı 1600 askerin yok olması anlamına gelecektir. Şimdi haberciler içinden bu haberi cephenin en ön safına iletecek iki gönüllü

gereklidir. İki arkadaş olan William Schofield ve Tom Blake üzerlenirler bu zor görevi. Tom'un kardeşi Joseph de cephenin en ön safındaki grubun içindedir. Onun özel bir nedeni vardır bu tehlikeli görevi üzerlenmek için gönüllü olmasında.

Film, haberci ikilinin, sürekli düşman ateşi altında, bu arada terkedilmiş mevzilerde kurulu mayın tuzaklarından da korunarak saldırıyı durdurma emrini ulaştırma çabasını tek çekimde anlatan bir film. Kamera sürekli habercilerle birlikte hareket hâlinde, nefes nefese onların peşinde.

Yolculuğun terk edilmiş bir Alman mevziinde geçen bölümünde, tuzaklanmış bombaların patlaması sonucu William göçük altında kalır ve Tom tarafından ölümden kurtarılır.

Yolculuğun terk edilmiş bir çiftlikteki bölümünde, Tom İngiliz uçakları ile çatışmada vurularak düşen ve yanan bir Alman uçağından pilotu kurtarır ve kurtardığı pilot tarafından bıçakla ağır yaralanır. Pilotu infaz eden William, Tom'u sırtında taşıyarak kurtarmaya çalışır. Fakat kurtaramaz. Yolculuğuna yalnız devam eder. Sürekli ölüm tehlikesi içinde sürdürür yolculuğunu. Bu arada düş mü, gerçek mi olduğunu bilmediğimiz bir gece geçirir. Haberi zamanında yetiştiremez. Cepheye vardığında saldırı başlamıştır. Verilen yazılı emri alan Albay Mc Kenzie saldırıyı durdurur. Fakat ön saflarda gidenlerin büyük bölümü için artık çok geçtir. Bir bölüm ise yaralı olarak geri döner. Bunlar için de Joseph de vardır.

1917, savaşın bütün korkunçluğunu birebir ve fotogerçekçi bir biçimde resmettiği için bir anti-savaş filmi olarak da okunabilecek bir savaş filmi. Gerçekçi hiçbir savaş filminin savaşa çağrı olarak okunması zaten mümkün değil. Burada açık savaş kışkırtıcısı propaganda filmlerini bir kenara bırakıyorum, onlar zaten gerçekçi filan da değil, örnek isterseniz Pearl Harbour'u gösterebilirim. Fakat "gerçekçi" olma adına savaşın korkunçluğunu, şiddeti en üst dozda kullanmayı da bu savaştan nefret ettirmek niyetiyle yapılmış olsa da sevmiyorum. Kopmuş başlar, uzuvlar, havaya uçup parçalanan vücutlar gerekli değil bence savaşa karşı film yapmak için. Kaldı ki Sam Mendes'in 1917'si yalnızca bir anti-savaş filmi değil, İngiliz yurtsever kahramanlık filmi de aynı zamanda. Bu yanıyla da rahatsız edici.

Film, tekniği ve kurgusu ile görüntü yönetmenliği ile dört dörtlük, ama yukarıda saydığım olumsuzlukları da olan bir film. 10 dalda adaylık abartılı. Hele hele en iyi film ödülü konusunda adaylar arasında yer alması bence yanlıştı.

Bir Amerikan rüyası filmi

Le Mans 66 / Ford vs Ferrari

(ABD 2019) 153 dak.
Yönetmen: James Mangold
Oyuncular ve rolleri: Matt Damon (Carroll Shelby), Christian Bale (Ken Miles), Jon Bernthal (Lee Iacocca), Caitriona Balfe (Mollie Miles), Ray McKinnon (Phil Remington), Noah Jupe (Peter Miles), Josh Lucas (Leo Bebe), JJ Feild (Roy Lunn), Tracy Letts (Henry ForII), Remo Girone (Enzo Ferrari), Ian Harding (Jimmy), Wallace Langham (Dr. Granger), Jonathan LaPaglia (Eddie) vd.

Le Mans, otomobil yarışları ve yarışçıları için efsane bir parkurdur. 24 saatlik bir yarışta otomobil firmaları ve yarışçı şoförler bütün hız, dayanıklılık, strateji ve taktiklerini yarıştırırlar. Teknik ve yeteneğin en uç noktada yarıştırıldığı alanlardan biridir Le Mans. Le Mans'ı konu alan epey film var. 1971'de Steve Mc Queen'li Le Mans kuşkusuz bunlar içinde bir klasiktir âdeta.

Şimdi dünyanın benzin motorlarından uzaklaşmaya başladığı ve bunları eski eserler müzesine havale etmek için kararlar aldığı bir ortamda James Mangold bir yanı ile benzin motorlu otomobile güzelleme olan bir filmle çıkıyor karşımıza. Le Mans 66'da, Ford Ferrari'yle kapışıyor ilk kez ve ilk kez yeniyor Ford Ferrari'yi. Yenen aslında iki individüalisttir. Anlatılan "her şeyin mümkün olduğu" ya da tersten" hiçbir şeyin imkânsız olmadığı" söylenen bir Amerikan rüyası öyküsüdür. Bu rüyanın üç ana figürü vardır: ABD'de Ford markasını cilalayıp, daha sevilir hâle getirerek, kârına kâr katmak isteyen

Ford tekelinin sahibi ve yöneticisi II. Henry Ford. Kafasına bunun için dönemin hemen bütün yarışlarını kazanan otomobil markası olan İtalyan Ferrari'yi satın almayı, onu Ford ailesine katmayı koyar. Bunun için pazarlıklar yürütülür. Fakat sonuçta Ferrari firmasının mağrur sahibi Enzo Ferrari bir zücaciye dükkânında fil gibi hareket eden Ford pazarlıkçılarına kapıyı kapatır. Medeniyet görmemiş bu saygısızlara satılacak firması yoktur onun! Bu durumda II. Ford için tek yol kalır

geriye: Ferrrari'yi yarışta yenecek bir Ford otomobili üretmek!

Burada iki tipik Amerikan kahramanı girer devreye. İkisi de burnundan kıl aldırmayan, takım çalışması denince tüyleri diken diken olan ve fakat alanlarında en iyi uzman olan bireylerdir:

Yarış şoförü Caroll Shelby ve motor teknisyeni Ken Miles. Bu ikili, bütün gücüyle Ferrari'den daha güçlü motor üretmek için çalışan onlarca Ford mühendisine paralel olarak kendi araçlarını geliştirmeye soyunurlar. Amerika'da yapılan 24 saatlik otomobil yarışında, Ford mühendisleri tarafından geliştirilen iki yarış otomobilini, kendi yaptıkları otomobille yenerler. Sonunda Henry Ford II.'nin biraz da merakından bindiği arabalarında yaptıkları bir gösteri sürüşünden sonra, ihaleyi alırlar! Bu gösteri sürüşü sahnesi filmin kuşkusuz en önemli sahnelerinden biri. Ford'u ve onunla birlikte bizi de o arabaya bindiğine bin pişman eden, motor gürültüsü, aşırı hız, benzin ve lastik kokusu ve ölüm korkusu dolu, bitmek bilmeyen birkaç dakika...

Sonrasında Le Mans'a hazırlık yarışları, yarış arabasının tekniğinin sürekli geliştirilmesi, okullu Fordluların, alaylı bireycilerin önünü kesmek için entrikaları vs., var. Ve tabii filmin ana bölümü, Le Mans 1966! Ford'un Ferrrari'yi ilk kez geçtiği yarış! Mağrur bir imparatorluğun yerini yeni yetmelere, aristokrat Avrupa'nın yerini görgüsüz Amerika'ya bırakmak zorunda kalması.

Le Mans, kurgusu sağlam ve çok iyi iki oyuncu ile yaşanmış bir öyküyü inandırıcı anlatan, bizi gerçekten 1960'lı yıllara götüren iyi bir film.

Le Mans, seyri keyif veren ve fakat benzin motoruna övgüsü ile biraz zamanın ruhuna ters bir film. Görmediyseniz görün derim. Tabii daha iyisi 1971'in Steve Mc Queenn'li Le Mans'ı.

Teknik dallarda aldığı iki Oscar filmin hakkı.

Trajik bir erken tükenme filmi

Judy

(ABD/İngiltere 2019) 118 dak.
Yönetmen:
Rupert Goold
Oyuncular ve rolleri:
Renée Zellweger (Judy Garland), Finn Wittrock (Mickey Deans), Rufus Sewell (Sidney Luft), Michael Gambon(Bernard Delfont), Jessie Buckley (Rosalyn Wilder), Darci Shaw (Genç Judy Garland), Richard Cordery (Louis B. Mayer), Bella Ramsey(Lorna Luft), Lewin Lloyd (Joey Luft), Gemma-Leah Devereux(Liza Minnelli), Gus Barry (Mickey Rooney) vd.

Judy, ünlü Hollywood yıldızı ve şarkıcı Judy Garland'ın ölümünden önceki son yıllarını, özellikle de 1968'de ağırlıklı olarak Londra'daki sahne performanslarını konu alan, geri dönüşlerle onun hayat öyküsünü ve trajik sonunu anlatan bir film.

Judy Garland daha 16 yaşında iken "The wizard of oz" (Oz Sihirbazı) filmi ile ünlenen ve fakat stüdyonun kölesi hâline gelen büyük bir yetenek.

Erken gelen ün, yorucu, yıprandırıcı sahne hayatı, stüdyoya âdeta köle bağımlılığından kurtulma çabalarının getirdiği yük, özel hayatta (4 kez evlilik, vesayeti baba tarafından alınan toplam üç çocuk, çocuklardan biri Liza Minelli) yaşanan hayal kırıklıkları... Bütün bunlar aslında olağanüstü bir yetenek olan Judy Garland'ı alkol ve hap bağımlılığına, sonra da aslında hayatının en verimli çağında, 47 yaşında ölüme götürüyor.

Judy Garland gibi bir efsanenin aslında sefalet olan son yıllarını oynamak, sefaleti oynarken büyük yeteneği göstermeyi becermek

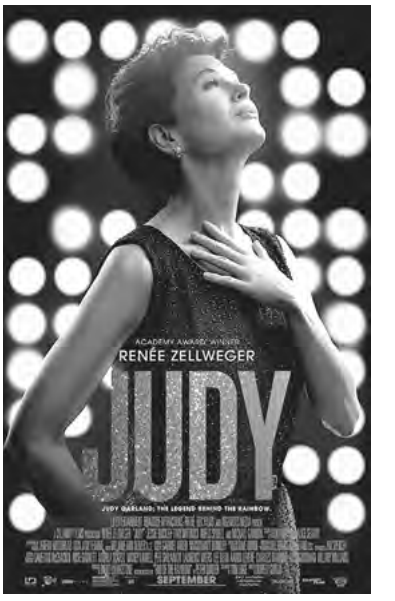

zor iş. Rene Zellweger bu zor işi mükemmel başarıyor. En iyi kadın oyuncu Oscar'ının ona gitmesi doğru bir karar.

Görmedi iseniz, tavsiye ederim.

Bir ayrılık öyküsü filmi

Marriage story

(ABD 2019) 139 dak.
Evlilik Öyküsü
Yönetmen&Senaryo:
Noah Baumbach
Oyuncular ve rolleri:
Scarlett Johansson (Nicole Barber), Adam Driver (Charlie Barber), Laura Dern (Nora Fanshaw, Nicole' un avukatı), Alan Alda (Bert Spitz, Charlie'nin ikinci auvkatı), Ray Liotta (Jay Marotta, Charlie'nin ilk ve üçüncü avukatı), Azhy Robertson (Henry Barber, Nicole und Charlie'nin oğlu), Merritt Wever: (Cassie, Nicole'un kızkardeşi), Mark O'Brien (Carter, Nicole'un yeni erkek arkadaşı), Brooke Bloom (Mary Ann, Tiyatroda reji yardımcısı), Julie Hagerty (Sandra, Nicole'un annesi) vd.

Noah Baumbach 2020 Oscarları için 6 dalda –En İyi Erkek Oyuncu/En iyi kadın Oyuncu/En iyi yardımcı Kadın oyuncu/En iyi özgün Senaryo/En İyi Film Müziği/En İyi Film– adaylar arasında yer alan filminde biten bir evlilik öyküsünü, sondan başlayarak anlatıyor.

Yani bir ayrılık öyküsü aslında anlatılan.

Film ayrılma noktasına gelen bir çiftin, bir medyatörün yönettiği uzlaşma arayışı sahnesi ile başlıyor.

Erkek, Charlie, oldukça başarılı bir tiyatro yönetmenidir. Los Angeles'te kendi kurduğu tiyatro ekibi ile çalışmaktadır. Anda üzerinde çalıştıkları oyunda, eşi Nicole Elektra rolünü oynamaktadır. Oyunun Broadway'de sahnelenmesi için teklif gelmiştir. Bu hem ekip için hem de Charlie için büyük bir başarı ve şanstır. Charlie bütünüyle Broadway'e taşınmaktan yanadır. Onun için gelecek Broadway'dedir. Çiftin 8 yaşında bir

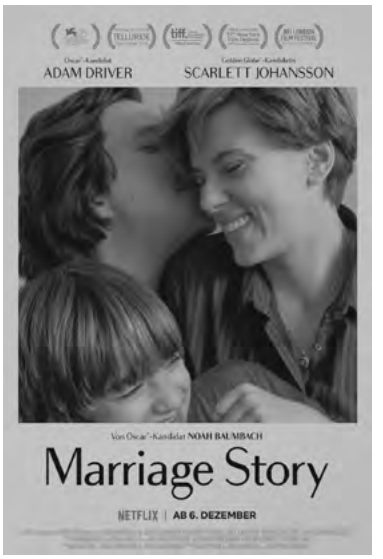

oğulları vardır: Henry. Nicole'un bütün ailesi, annesi/babası, çok sevdiği kız kardeşi de Los Angeles'te yaşamaktadır. Henry'nin bütün arkadaşları da ordadır. Üstüne üstlük Nicole bir de uzun erimli düşünülen bir TV dizisinde oynamak için bir teklif almıştır. Kariyeri için de Los Angeles'te kalmaları doğru olandır. Broadway'e taşınmak istememektedir. Çelişmenin çıkış noktası geleceği dönük bu planlama ile ilgili görünmektedir. Medyatör çifte, karşılıklı olarak birbirlerinde sevdikleri ve sevmedikleri özelliklerin ne olduğu konusunda düşünmeleri bunu maddeler hâlinde yazmaları ve kendi kendilerine yüksek sesle okumaları görevini verir. Bir dahaki medyasyon seansında çiftler yazdıklarını birbirini yüzüne karşı da okuyacaktır.

Bu görevin yerine getirilmesinde aslında çiftin hâlâ birbirlerini sevdiklerini, beraberliği sürdürmek istediklerini görürüz. Fakat erkeğin hâlinden daha memnun olduğunu, fazla değiştirecek bir şey olmadığını düşündüğünü, buna karşı Nicole'un bir şeylerin değiştirilmesinden yana olduğunu da görürüz. Erkek için sorunlar Broadway'e taşınmakla çözülecek sorunlardır. Gerekirse geçici olarak coğrafi ayrılık ta bir çözümdür. Kadın ise Los Angeles'te birlikte yaşamakta ısrarlıdır.

Gelişme içinde sorunun daha derin olduğunu görürüz. Aslında büyük görünen bir gençlik aşkı ile başlayan bu birliktelikte, kadın-erkek arasındaki ilişkide, kadın bütün hayatını erkeğe göre ayarlama, sonuçta kariyerini erkeğin kariyerine bağımlı kılma durumundadır. Hemen bütün önemli kararlarda erkek, –zorla değil, ikna ederek!– belirleyicidir. Kadın zaman içinde bu gerçeği fark etmiştir, bunu değiştirmek istemekte, kendisi olmak istemektedir. Rahatsızlığın esas kaynağı budur. İkili bir konuşmada kadının bu rahatsızlığını dile getirmesine erkeğin verdiği tepki "anlamama" tepkisidir. Canım ne

olmuştur, büyütmemek gerekir, sinirlenmeye, sesini yükseltmeye, kavga etmeye hiç gerek yoktur! Alınan her karar birlikte tartışarak alınmıştır. vs., vs.

Charlie'yi canlandıran Adam Driver burada karıncayı bile ezmekten sakınan "anlayışlı" soft-maço erkek rolünü mükemmel oynuyor. Bu rolü şu anda herhâlde ondan iyi canlandıracak oyuncu yoktur sanırım. Bu çok sakin, acayip kontrollü "anlamama" tavrı kadını daha da kızdıran, bardağı taşıran bir tavırdır.

Bu tavır Nicole'u uzlaşma arama tavrından uzaklaştırır. Medyatörle yan yana geldiklerinde Charlie hakkında yazmış olduklarını yüksek sesle okumayı ret eder. Bir arkadaşının tavsiyesi ile ayrılık davalarında kadınların hakkını, erkeklere en ağır yükü bindirecek şekilde savunmaları ile ünlenmiş boşanma avukatı Nora Fanshaw'e vekâlet verir. Sonrası Charlie'nin de vekâletini erkekleri savunması ile ünlü bir avukata vermesi ve davanın artık bir avukatlar savaşına dönmesidir. Henry'nin vesayeti de davanın konusu hâline getirilir. Tam bir rezilliktir yaşanan.

Uzlaşarak, uygar bir biçimde çözülebilecek bir ayrılık sorunu, avukatlar için büyük kazanç kapısı olur. Barber çiftinin sorunu, avukatların savaşı somutunda, Feminizm ile/Maçizmin çatışmasının yargı üzerinden yürütüldüğü, büyük maddi manevi kayıplara yol açan bir sorun hâline dönüşür.

Resmi ayrılık sonrası sular durulur.

Noah Baumbach'ın senaryosunu da yazdığı, otobiyografik kimi unsurlar taşıması da muhtemel olan film aslında evli çiftlere, ayrılacaksanız araya avukatları vs. sokmadan anlaşarak, uygarca ayrılın çağrısı.

İyi niyetli bir çağrı da pratik çoğunlukla bunun oldukça zor olduğunu gösteriyor!

1989'da Dany de Vito'nun çektiği "War of Roses" (Rose'ların savaşı) filminde olduğu gibi sonu cinayetle biten "ayrılıklar" da var! Onunla karşılaştırıldığında, Mariage Story'deki ayrılık, çok uygar bir ayrılık!

Laura Dern'in Nora Shaw'u maço, erkek egemen dünya için tam bir nefret objesi! Mükemmel oynuyor. Oscar'ı hak eden bir performans.

Bir "Ben de" öyküsü filmi

BOMBSHELL

(Kanada/ABD 2019) 108 dak.
Skandal
Yönetmen: Jay Roach
Oyuncular ve rolleri:
Nicole Kidman: (Gretchen Carlson), Charlize Theron (Megyn Kelly), John Lithgow (Roger Ailes), Margot Robbie (Kayla Pospisil), Allison Janney (Susan Estrich), Kate McKinnon (Jess Carr), Malcolm McDowell (Rupert Murdoch), Mark Duplass (Douglas Brunt), Alice Eve (Ainsley Earhardt), Connie Britton (Beth Ailes), Brigette Lundy-Paine (Julia Clarke), vd.

Jay Roach'un Bombshell'i gerçek hayatta yaşanmış bir öyküyü taşıyor sinemaya. Sinema oyuncularının canlandırdığı karakterler, Kayla Pospisil karakteri dışında, kendi gerçek isimleri ile anılan gerçek insanlar, anlatılan olaylar yaşanmış olaylar.

FOX News ABD'de tutucu, Cumhuriyetçi Parti yanlısı, siyasi yorumları ve programları açısından bugün âdeta Trump'ın yarı resmi sözcüsü diyebileceğimiz bir yayın kuruluşu. Bombshell'de TV'nin bir grup kadın çalışanının bu TV'nin kurucusu ve uzun dönem yönetim kurulu başkanlığını yapan Roger Ailes'e karşı yürüttüğü mücadele anlatılıyor.

Roger Ailes 1996'da medya alanında büyük yatırımcılardan olan Rupert Murdoch için Fox News'un formatını planlayan, kuran ve Murdoch tarafından onun yönetim kurulu başkanlığına getirilen ünlü ve başarılı bir TV yapımcısı. Ailes'in yönetimi altında FOX NEWS kısa süre içinde ABD'nin en çok izlenen Haber TV'si hâline geliyor.

2016 yazında, TV koridorlarında, çalışanların kendi aralarında uzun süredir dedikodusunu yaptıkları

skandal patlıyor. 2016 başında işten çıkarılan haber sunucusu ve yorumcu Gretchen Carlson, Ailes hakkında cinsel taciz ve tecavüz suçlamasıyla dava açıyor. Ailes davadan vaz geçmesi için her türlü baskı ve satın alma denemelerini yapıyor. Fakat başarılı olamıyor. Temmuz başında FOX News'un "Yüzü" sayılan ünlü sunucu ve yorumcu Megyn Kelly'nin de aralarında bulunduğu bir dizi başka kadın çalışan da Gretchen Carlson'a destek veriyorlar. Bir dizi kadın çalışan, kendilerinin de çeşitli biçimlerde tacize uğradığını açıklayarak, Ailes'i suçluyor. Filmdeki tek kurmaca kişilik olan Haberci Kayla Pospisil şahsında aslında sonraki süreçte kendilerinin de

Ailes tarafından taciz edildiklerini anlatan ve fakat filmde görünmek istemeyen, 41 kadın çalışan temsil ediliyor. Ailes bu gelişmeler sonucu 2016 Temmuz sonunda Fox News'daki bütün görevlerinden istifa etmek zorunda kalıyor. Tabii o getirilen hiçbir suçlamayı kabul etmeden, yalnızca "kendi çocuğu gibi gördüğü Fox News ailesine zarar vermemek" gerekçesiyle istifa ettiğini söylüyor. Bu istifa tabii bedava değil. Murdoch süresiz iş akdini fesih edebilmek için Ailes'e 40 milyon dolar tazminat ödüyor.

Bombshell, hemen her işyerinde yaşanan cinsel taciz olayını, cafcaflı medya dünyasında Ailes ve onun cinsel saldırılarının hedefi olan kadın çalışanlar somutunda sergiliyor. Burada kurumun yöneticisi konumunda olan, kariyerlerin kendisinin iki dudağı arasında olan Ailes'in bu iktidarını kadın çalışanları taciz etmede nasıl rezilce kullandığını görüyoruz. Daha işe alınmada maço erkek gözüyle "güzellik" önemli bir kriter olarak alınarak başlıyor taciz: "Biz TV yapımcısıyız. Görsel medyayız! Görsellik önemlidir bizim ve seyircilerimiz için! Şöyle bir dön de görelim endamını. Şu eteğini biraz kaldır da görelim bacaklarının güzelliğini!", "Biraz daha, biraz daha". Bazı hâllerde tecavüze kadar varıyor salya sümüklü cinsel taciz. Tacize uğrayan kadınların neden isyan etmedikleri, neden bunca süre bu aşağılamalara katlandıkları da gösteriliyor filmde! Utanç, kendi kendini suçlama, kariyer korkusu vb., vs. bilinen nedenler.

Bombshell uzun metraj sinema filmi formatında mükemmel bir belgesel. "#me too" hareketinin sinemasal bir gerekçesi.

Bombshell, kadınlara susmayın, isyan edin çağrısı.

Aslında en iyi makyaj ve saç tasarımı Oscar'ından daha fazlasını hak eden, önemli bir film.

Mutlaka görün görmediyseniz!

Özgürleşme yolu olarak yazarlık filmi

Little Women

(ABD 2019) 135 dak.
Küçük Kadınlar
Yönetmen & Senaryo:
Greta Gerwig
Müzik: Alexandre Desplat
Oyuncular ve rolleri:
Emma Watson (Meg March), Saoirse Ronan (Jo March), Florence Pugh (Amy March), Eliza Scanlen (Beth March), Timothée Chalamet (Laurie Laurence), Chris Cooper (Bay Laurence), Meryl Streep (Teyze March), Bob Odenkirk: (Bay March/Baba), Laura Dern (Marmee March/Anne), James Norton (John Brooke), Tracy Letts (Mr. Dashwood), Louis Garrel (Friedrich Bhaer) vd.

Little Women, 19. yüzyıl son çeyreğinde ve sonrasında ABD'nin en ünlü kadın yazarlarından olan Louisa May Alcott'un aynı isimli romanından uyarlanmış bir film. Hollywood'un çok sevdiği, şimdiye kadar birkaç sinema filmi ve TV dizisi versiyonu da olan bir eser Little Women.

Daha çok ergenlik çağındaki genç kadınlara "hayalleriniz peşinde koşmaya cüret edin!" erkek sistemin koyduğu kurallar manzumesi içine hapsetmeyen kendinizi,

"özgürleşin!" çağrısı olan erken feminist bir roman. Bunu bağırıp çağırmadan, slogancılığa düşmeden bir aile öyküsü üzerinden yapıyor. 1860'lı yıllar için devrimci bir eylem bu roman.

Little Women önemli ölçüde biyografik özellikler taşıyan bir eser. Louisa May Alcott ta romandaki gibi dört kız çocuklu bir aileden geliyor. Babasız, yoksul geçirilen iç savaş döneminin zorluklarını kardeşleri ve annesi ile birlikte bizzat yaşıyor. Filmdeki sıra dışı, kural tanımaz yazar Jo March gibi, o da yazarlığı özgürleşmenin yolu olarak seçiyor vb.

Greta Gerwig bize 19 yüzyıldan bir kadın özgürleşmesi öyküsü anlatıyor. Bir kadın duyarlılığı ile figürlerine sevgi ile sempati ile yaklaşarak yapıyor bunu. Kadro çok iyi oyunculardan oluşuyor. Ortaya çıkan ortalamanın üzerinde bir film.

Dönem filmi olarak da inandırıcı. Bunda kostümler, dekor, dış çekimlerde gösterilen özen önemli rol oynuyor. Bu yüzden En İyi Kostüm Tasarımı Oscar'ının bu filme gitmesi de anlaşılır bir seçim.

Bu arada Greta Gerwig'in, yalnızca iyi bir oyuncu değil, aynı zamanda çok iyi bir yönetmen olduğunu da gösteren bir film Little Women.

Görün derim. ■

KARİKATÜR ■ K. ÖNTAŞ

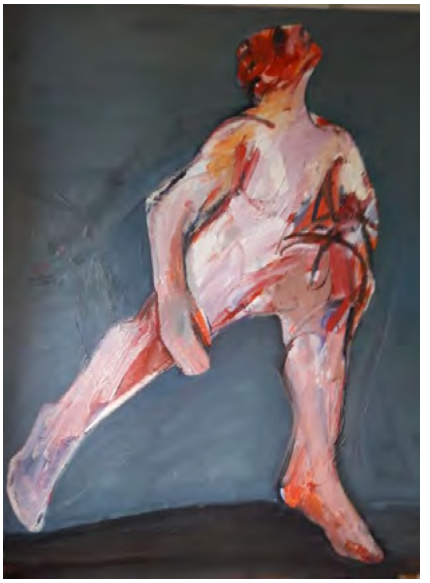

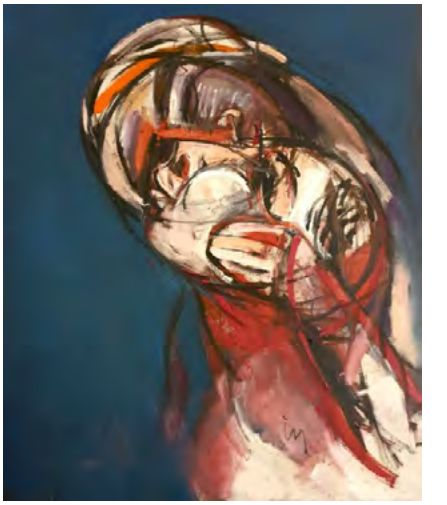

İSMAİL YILDIRIM

Mülteci/Kurban/Bayram

“Anan sana kurban olsun yavrum.”,
“Hepiniz oğluma kurban olun...”,
“Kurban olurum sana...”,
“Bütün dünya kurban olsun sana...”
Bir kurban olma furyasıdır devam edip gelen; böyle giderse daha da sürüp gidecek olan... Ana evlada kurban, kız kardeş erkek kardeşe kurban, sevgiliye kurban... kurban... kurban... Ülkeye kurban, bastığın toprağa kurban... devlete kurban...
Cânım hayvanlar da bize kurban. N’olur kurban olma bana, ben de sana... Kurbanın olayım deme bana... Kurbanlar kesiliyor öldürülüyor çünkü...
Senin “kurbanım”, “canım benim” dediklerin; devlet mesela, erkek mesela... dönüp seni gerçekten kendine kurban edebiliyor...
Onların yaşaması için senin kurban olman gerekiyor... olabilir...
Ne’me lazım ne sen bana kurban ol, ne de ben sana...
Canım benim.

(Fotoğraf & Metin: **ARİF KILIÇ)**